M. IVNIANI IVSTINI

EPITOMA HISTORIARVM PHILIPPICARVM

POMPEI TROGI

ACCEDVNT PROLOGI IN POMPEIVM TROGVM

POST FRANCISCVM RVEHL

ITERVM EDIDIT

OTTO SEEL

STVTGARDIAE IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI MCMLXXXV

VXORI CARISSIMAE

CIP-Kurztitelaufnahme der Deutschen Bibliothek

Iustinus, Marcus Iunianus:
[Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi]
M. Iuniani Iustini epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi : acc. prologi in Pompeium Trogum / post Franciscum Ruehl iterum ed. Otto Seel. — Ed. stereotyp. — Stutgardiae : Teubner, 1985.
(Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana)
ISBN 3-519-01470-X
NE: Seel, Otto [Hrsg.]; Trogus, Pompeius: Historiae Philippicae

Printed in Germany
Druck: Beltz Offsetdruck, Hemsbach/Bergstraße

PRAEFATIO.

De M. Iuniani Iustini vitae condicionibus nullus exstitit testis, ut ne de aetate quidem scriptoris quicquam memoriae proditum sit; quae nostri temporis viri docti de hac re iudicaverunt, non fulciuntur auctoritate antiquorum, sed omnino ex ipsius epitomes genere et lingua colliguntur. Alibi de hac quaestione agere in animo est, ne hic plus spatii consumatur. Itaque id tantum dico: mihi quidem Iustinus fini tertii vel fortasse initio quarti saeculi tribuendus videtur. Quae Guilelmus Kroll (Pauly-Wissowa, R.-E. X 1, 956 s. v. *Iunianus*), qui et affert aliorum sententias, iudicavit: „Die Sprache Iustins hat wenig Charakteristisches", paulum corrigi arbitror hac ipsa editione; improbando enim plurimas coniecturas virorum doctorum nec non codicis **C** emendationes audaces, quas Ruehl in contextum receperat, operi Iustini suam faciem suaque idiomata nonnunquam me restituisse spero.

Ne nomen quidem auctoris nobis satis constat, quod in duobus tantum codicibus (**C** et **D**) exhibetur et in iis semper forma genetivi, ut dubium sit nomen gentilicium utrum *Iunianus* an *Iunianius* fuerit; sed medii aevi scriptores, qui se opere Iustini usos esse confitentur, adhibent eandem nominis formam atque omnes editores et veteres et novi (cf. Kroll l. l.; Franciscus Ruehl „Die Verbreitung des Iustinus im Mittelalter", Lipsiae 1871).

Codices epitomes tot exstant ut conicias ludimagistros scriptoresque cum antiquitatis tum medii aevi florum illud corpusculum spoliavisse saepius et expilavisse quam lauda-

visse. Enumerat enim F. Ruehl, vir de auctore nostro optime meritus neque satis laudandus, in libello qui inscribitur „Die Textesquellen des Iustinus" (Jahrbücher für class. Philologie, 6. Supplementband, Lipsiae 1872) ad ducentos codices Iustinianas partim integros partim mutilos (Kroll errore quodam adductus Ruehlium 82 tantum codices nominavisse affirmat). Sed hic de eis tantummodo codicibus loqui sufficiet, quibus ad contextum restituendum nisus sum.

Ruehl recte distinxit quattuor codicum classes, quas appellavit **T** (= Transalpinam), **I** (= Italicam), ***Π***, **C**. Novissimus Iustini editor, Marcus Galdi (Corpus Scriptorum Latinorum Paravianum N. 43, Augustae Taurinorum 1923) sigla **τπIC** adhibuit; mihi eadem via longius procedenti sigla **τπιγ** praeferenda esse videbantur, quo facilius distinguas inter singulorum codicum (quorum unumquemque littera maiuscula notavi) et classium (quibus litteras minusculas Graecas attribui) sigla.

Codices classis **τ** sunt hi:

A 1. Cod. Parisinus 4950, olim Puteaneus (**A**), membr., saec. IX; continet prologos et Iustinum. Iam Iacobus Bongarsius hoc codice usus est, quem optimum sive codicem bonae notae appellavit; etiam editio Iusti Ieep hoc praecipue codice nititur et in adnotatione critica diligentem Friderici Duebner collationem affert. Cf. Ruehl Tq. 11 sq. et praef. p. VII.

G 2. Cod. Gissensis 79, olim Weingartensis (**G**), membr., saec. IX; continet prologos et Iustinum. Contuli ipse. Fusius de hoc codice egit Ruehl Tq. 17, recte summatim praeter quod duos distingui posse librarios, quorum prior usque ad 13, 2, 8, alter quae sequuntur scripserit, tanta securitate affirmare non ausim; fortasse utraque scriptura eidem librario tribuenda, sed qui mutavit calamum. Item Ruehl l. l. falso, testibus quibusdam fisus, saeculo XII attribuit codicem (sed in praefatione p. VIII dicit „saec. IX"!). Hic de duobus aliis codicibus pauca afferam: praeter **G** adhibuit Ruehl codicem Sancti Galli 623 (**H**), membr., saec. IX, prologis carentem, idemque egit de hoc codice

Tq. 12; ex **H** descriptus est cod. Marburgensis (A 2), quod affirmat Ruehl Tq. 20 sq.; hunc Marburgensem, quamquam ad contextum constituendum nullius momenti est, denuo contuli, qua re de codice **H**, quem ipse non vidi, iudicium permissum est. Praeter cetera id potissimum dici potest, codicem **H** ex **G** descriptum et propterea editori Iustini omnino neglegendum esse. Quae res Ruehlium fefellit nulla alia causa quam quod de codicis **G** aetate erravit, praeterea quod sigla amborum codicum in Ruehlii editione interdum perturbata et permutata videntur. Haec ita se habere largius exposui et demonstravi in libello, quem propediem in annalibus qui dicuntur „Studi Italiani di filologia classica" in publicum prolatum iri valde spero. Itaque lectiones cum codicis **H** tum Marburgensis in apparatu critico omisi, cum cod. **G** dignus sit qui eo maioris aestimetur.

3. Cod. Monacensis 601 (**M**), membr., saec. X; continet paucos libros Iustini, mira quadam perturbatione ordinis; cf. Ruehl Tq. 13 sqq.. Huic codici insertae sunt paucae alterius codicis schedae a Ruehlio **K** appellatae, quas ego, cum praeberent parvum tantum frustulum Iustini, omisi. M

4. Cod. Vossianus L. Q. 32 (**V**), olim Floriacensis, membr., saec. IX. Continet prologos et Iustinum. Codicem contulit Ruehl, qui dicit: „Correctiones manibus secunda et tertia factae non sunt spernendae, ceteras abicias"; Abraham Gronovius hunc codicem appellaverat Leidensem IV. De specie codicis agit diligentissime Ruehl Tq. 12 sq.. V

5. Cod. Ashburnhamensis L. 29 (**Q**), olim Montepessulanus, membr., saec. IX. Varia huius codicis fata narravit Ruehl Tq. 88, qui tum codicem deperditum esse putavit. Continet prologos et Iustinum. Ruehl contulit et descripsit codicem, praef. p. VIII. Q

6. Cod. Franequeranus 24, nunc Leeuwardensis (**R**), membr., saec. X vel XI; continet prologos et Iustinum; correctus est duabus manibus, utraque spernenda (Ruehl Tq. 16). R

Codices classis π sunt hi:

1. Cod. Petropolitanus 422 (**Y**), membr., saec. IX. Contulit Ruehl. In calce folii 1[r] legitur: *Ex Musaeo Petri*

Dubrowsky. Continet Iustini libros 1 (sine praef.) et 2 (cf. Ruehl praef. IX).

O 2. Cod. Palatino-Vaticanus 927 (**O**), membr., scriptus anno 1181 in monasterio S. Trinitatis Montis Oliveti prope Veronam. De ceteris, quae in codice insunt, cf. Pertzii Archivum XII 345 (ubi adde: carmen in honorem S. Benedicti; cf. Ruehl praef. p. X notam). Iustini continet lib. 1, 2 usque ad cap. 5, 12 et 43 usque ad cap. 2, 10; contulit Vollgraff in usum Ruehlii.

P 3. Cod. Musei Britannici Additional 19,906 (**P**), membr., saec. XIV. Continet praeter alia prologos et Iustinum. Codex descriptus est ex codice quodam saeculi XI (cf. Ruehl praef. p. X) et scholiis saeculi XIV vel XV auctus, praeterea correctus manu saeculi XV. Contulit Ruehl.

Z 4. Cod. Harleianus 4822 (**Z**), membr., saec. XIV. Continet praeter historiam quandam Francorum prologos et Iustinum. Codex correctus est manu saeculi XV, quae adhibuit codicem aliquem classis *ι* (cf. Ruehl praef. XI).

X 5. Cod. Laurentianus 66, 19 (**X**), membr., saec. XIV. Continet primo prologos; tum, fol. 4^{v}, incipit Iustinus; post praefationem scriptum est: *Policratus in prologo suo dicit.* (Haec verba rubro, sequentia nigro atramento:) *Noverca siquidem virtutis prosperitas, betul' sius sic applaudet* (*e* m. 2) *ut narrat. Et infelici succesu sic inicią fortunatis obsequitur ut in finem perniciem operetur. Convivis suis ab initio propinans dulcia. et cum in ebrietati fuerint letale virus ĩmiscet et quod deterius est quo spem sui clarescit amplius eo stupentibus odi's densiorem infundit caliginem.* (Dein rubro atramento:) *Explicit prefatio. Incipit initium operis.* Sequitur integrum Iustini opus. Quid praeterea in codice exstat docet Ruehl Tq. 73, sed qui tum classem *π* sui iuris esse nondum cognoverat, quare hunc codicem contaminatum ex ceteris classibus falso iudicavit (sed recte praef. p. XI). Contuli ipse.

6. Cod. Neapolitanus bibliothecae Nationalis IV C. 43
Γ (*Γ*) membr., scriptus anno 1279, de quo splendide egit Marus Galdi (Rivista Indo-Greco-Italica IV 1—2, p. 59—64, Neapolis 1920); idem vir doctissimus, quanta est comitate,

huius codicis multas lectiones, quas ad archetypum classis π restituendum desideravi, mecum communicavit. Cf. etiam Ruehl praef. p. XI et Tq. 72, sed erravit Ruehl in eo, quod codicem anno 1379 scriptum esse affirmavit. (Galdi l.l. p. 60).

Classis ι hi sunt codices:

1. Cod. Eusebianus CLXXVII (E), membr., saec. X. E
Continet Iustinum sine prologis, praeterea libellum astrologicum; Ruehl codicem Vercellis scriptum esse suspicatur (Tq. 7 sqq.); variis manibus correctus, quae omnes spernendae.

2. Cod. Laurentianus 66, 20 (F), membr., saec. XI; F
codex a vetustioribus editoribus nominabatur Mediceus I; continet Iustinum sine prologis (cf. Ruehl Tq. 9).

3. Cod. Sessorianus 17 (S), membr., saec. XI, nunc S
asservatus in bibliotheca nomine regis Victoris Emanuelis inscripta (cf. Ruehl praef. p. VI). Continet Iustinum inde a 18, 7, 12, deest 41, 3, 4 — 42, 4, 12, uno folio deperdito; praeterea insunt Solinus et capita 1—28 regulae S. Benedicti. Fusius de hoc codice locutus est Ruehl Tq. 9 sqq.

4. Cod. Vossianus L. Q. 101 (L), membr., saec. XI; L
idem est atque cod. Leidensis V A Gronovii. Continet Iustinum sine prologis (cf. Ruehl praef. p. VI et Tq. 11).

Codices classis γ sunt hi:

1. Cod. Laurentianus 66, 21, olim Casinas (C), C
membr., saec. XI. Continet Iustini libros 16—26, 1, 8 et 30, 2, 8—44, 4, 3.

2. Cod. Vaticanus Lat. 1860, membr., saec. XIV (D). D

De his duobus codicibus paulo accuratius agendum est. Codicem C omnibus Iustini codicibus multo differre iam Ruehl vidit, qui quanti C aestimandus esset vehementer haesitavit, ut suspiraret (praef. p. XIII): „Utinam codex C non extaret vel utinam eo supersedere possemus!" Possumus, mea quidem sententia! Quae demonstravisse iam mihi videor (Stud. It. 1934). Nihil aliud nisi nimia Ruehlii parsimonia in adnotatione critica constituenda impedivit, ne iam alii viri docti in hac re recte iudicarent. Nam cum ipse confiteretur „Ratio autem huius editionis haec est, ut in adnotatione critica omnes locos notarem, quibus ab edi-

tione Iusti Ieepii recessi" — sed Ieep non adhibuerat codicem C! —, tantum eae codicis **C** lectiones in Ruehlii adnotatione inveniuntur, quae speciem quandam praebent veri quaeque Ruehlio placuerunt; quot errores, menda, glossemata cum ingeniosissima tum impudentissima in codice **C** insint, unde etiam illae lectiones per se haud ineptae in dubium vocantur, ex Ruehlii editione perspicere non licet. Itaque ne abhinc lectores in hunc errorem incidant, in apparatu huius editionis varias lectiones codicis **C**, quem ipse quam diligentissime contuli, admodum copiose addidi; nam sint sane plurimae earum sine ulla dubitatione abiciendae, tamen eis illustrantur et, mea sententia, improbantur illae, quae paulo verisimiliores vel obiter percurrentibus omnino praeferendae videntur. (Ceterum iam Alfredus de Gutschmid in Ruehlii editione p. LXII ad prologum 42 de hoc codice, quem appellavit Med. II, recte iudicavit.)

Codicem quem littera **D** signavi, quantum idem praebet atque **C**, ex **C** derivatum esse iam Ruehl vidit, recte quidem. Sed in eo erravit idem, quod contextum eorum librorum, qui in **C** desunt, a librario codicis **D** ex reliquis classibus compilatum et propterea penitus neglegendum esse existimavit. Immo l. l. demonstravisse me spero illum librarium codicis **D**, qui floruit saec. XIV, et ad suum codicem supplendum nec non ad explendas lacunas in codice **C** a prima manu relictas alium codicem eiusdem generis, quod codice **C** repraesentatur, adhibuisse et fortasse eundem, quo librarius codicis **C** usus erat. Quo fit, ut idem homo et librarius codicis **D** et secundus corrector codicis **C** (= $\mathbf{C}^3$) sit; quae cum ita sint, codex **D** ut testis eiusdem classis in qua **C** numeratur non minoris aestimandus est quam **C** ipse, in eis quidem libris, quibus testimonium codicis **C** non adest; ubi autem **C** exstat, **D** profecto plane neglegendus est, quod cum **C** ad verbum consentit et in eis partibus sine dubio ex **C** descriptus est. Haec omnia ita se habere l. l. fusius exposui. Ceterum de specie et fortunis utriusque codicis satis et, quantum video, recte egit Ruehl Tq. 5 sqq.; idem notavit, quae praeter Iustinum codice **D** continentur.

In universum de Iustini classibus quattuor haec moneam:

Classis τ rarissime in erroribus consentit cum ceteris classibus et vix umquam glossa vel mendo cum πιγ congruit. Neque coniecturas vilesque emendationes praebere solet, sed semper fere genuina Iustini verba repetere videtur. At haud raro erroribus librariorum levibus quidem et plerumque perspicuis inquinatur, interdum etiam omisit unum vel alterum vocabulum sive ordinem verborum mutavit; perspicitur igitur eius librarium linguae Latinae admodum imperitum fuisse.

Classis γ repraesentatur secunda epitomes parte codice **C**, prima (id est lib. 1—16. 26, 1, 8—30, 2, 8) codice Vat. Lat. 1860, **D**, quem Ruehl nihili faciendum esse existimavit. Hanc classem primum fortiter interpolatam glossisque instructam, deinde a librario inepto descriptam esse apparet.

Classis ι medium locum inter τ et γ tenet, quae has classes contaminavit eo modo, ut saepe verba Iustini genuina (= τ) emendationibus classis γ adhibitis corrigeret, praeterea et ipsa novas glossas interpolaret.

In π idem paene iudicium cadit, nisi quod π rarius quam ι intercedit inter τ et γ. Sed haec classis et ipsa interdum audacibus conatibus id studuit, ut inusitatas linguae Iustini formas corrigeret.

De testimoniis aliorum auctorum hic tantum repetendum est quae l. l. exemplis probavi: Si segreges Orosium, in universum testimoniis Pacati, Isidori, Prisciani, Iordanis, Aethici Histri lectiones τ numquam improbantur, Ammiani Marcellini et Augustini classis τ fulcitur. Sed pauci solum loci ad hanc rem diiudicandam aliquantum adiuvant.

Orosii testimonium, de quo omnes priores Iustini editores ambigunt, ad contextum conficiendum paene spernendum esse l. l. argumentis firmavi: Orosius, id quod excerptori plane licuit, verba Iustini partim ex memoria retractavit, partim suo stilo accommodavit, partim ex aliis fontibus correxit supplevitque. Et harum quidem commutationum vestigia in codicibus classium cum ι tum γ inveniuntur, ut

liceat coniectari monachum quendam aut ludimagistrum notas ex Orosio in suum Iustini exemplar rettulisse easque postea ex margine in contextum receptas esse. Quo fit, ut Orosii verba haud raro cum classe γ conspirent, et ex γ etiam Orosianae emendationes in classem ι et interdum in π quoque irrepserint. Sit sane haec ratio difficillima et primo aspectu admodum mira, tamen nullo alio et simpliciore modo scrupulos dubitationes contradictiones omnium qui adhuc in Iustino elaboraverunt solvi posse mihi persuasum est; inprimis autem accuratiore singulorum testimoniorum lectionumque comparatione manifesto haec ipsa via indicatur.

Ex his omnibus concluditur, quomodo verba Iustini optime restituenda sint: fundamento igitur totius editionis classe τ usus sum, et ubi τ confirmatur una reliquarum classium, πιγ, eam esse lectionem genuinam bono animo confidas; en habes causam, cur et cod. **D** minime neglegendus sit: saepe ad lectiones τ contra π et ι probandas non nullius est momenti. Ubi classis τ sola facit contra πιγ, in rebus orthographicis et levioribus erroribus praeferri πιγ oportet, sed in variis lectionibus quae ad rem vel ad grammaticam pertinent classem τ meliorem esse praeiudices.

Sed cave ne quasi certum remedium vel legem puram ea recipias, quae summatim tantum et cum grano salis intellegi velim.

In hac editione primum id studui, ut Iustino quam saepissime sua verba etsi erroribus abundent redderem; nam editoris non est corrigere auctorem — quod saepe fecit Ruehl —, sed servare vel lapsus epitomatoris; sic e. g. 2, 5, 12 recepi *Asiam*, quod tradunt omnes codices, quamquam *Thraciam* intellegendum est; item 2, 4, 17 *Orithyia* pro *Sinope*; 2, 9, 1 *Diocles* pro *Hipparchus*; et multa similia. Nam omnia eiusmodi errata Iustino tribuere licet eo magis, cum etiam de maioribus et gravioribus rebus epitomatorem erravisse nemo est qui nesciat. Semper autem in

apparatu critico addidi emendationes virorum doctorum, ne Iustini verbis aequo plus confidas.

Apparatum criticum secundum perspectas huius collectionis leges confeci. Ad varias lectiones, de quibus vel quantulumcumque dubii restat quae sit praeferenda, semper addidi sigla et codicum verba a me recepta praebentium et aberrantium; sed etiam contra multiplices et innumerabiles errores classis γ semper diserte lectionem meam defendere non licuit, ne apparatus sibi nimium spatii postularet: ubi de ceteris classibus tacui, semper sine cura ex silentio concludas; sed ne quis hoc modo in errorem incidat, primo loco semper adscripsi qui quaque pagina codices deessent, cum et hic enumerare codices praesentes propter spatium fuisset supersedendum.

Testimonia aliorum scriptorum raro et ad eos tantum locos attuli, ubi ad rem pertinere existimavi. Ceterum Orosii omnia testimonia enumerantur in Caroli Zangemeister editione Vindobonensi Orosii (in indice scriptorum), de reliquis testibus cf. Ruehl „Die Verbreitung des Iustinus im Mittelalter“, 1871, et quae dixi l. l.

Quamquam non dubito quin iure classis γ integra a me restituta sit, tamen siglum γ in apparatum criticum recipere ausus non sum, ne et errores ultimi librarii codicum **C** et **D** archetypo huius classis vindicans et uni tantum codici nimium fisus reprehendar, sed addidi semper sigla codicis **D** aut **C**. Nam ubi codex **C** exstat, de **D** tacui, quia hic codex ad litteram cum **C** consentit; ad eos solum locos **C** + **D** attuli, ubi **D** aut a **C** aberrat aut congruentiam proprie addere ad rem visum est. Ceterum facile videbis ad libros 1 et 2 varias lectiones codicis **D** largius me attulisse quam ad sequentes (3—16), ut quidem facultatem praeberem de huius codicis indole diligentius iudicandi, attamen apparatum tot ineptiis non nimis onerarem. Qui igitur de codice **D** velit accuratius indagare, duobus praecipue prioribus libris insistat.

Scripta aliorum virorum doctorum iam a Ruehlio in adnotatione laudata non iterum nominanda, sed nomen

auctoris coniecturae vel emendationis nudum addere satis esse duxi. Is qui altius descensurus est, in editionibus prioribus, de quibus statim agam, quidquid necessarium est inveniet. Sed scripta post Ruehlii editionem emissa diligentius commemoravi.

Iam de editionibus agam. Cum Iustinus in scholis studiosissime legeretur usque ad medium XIX saeculum, numerus editionum permagnus est; enumerat quidem Frotscher ad 250; sed plurimae, in usum scholarum confectae, nobis neglegendae sunt. Editio princeps in publicum prodiit anno 1470 Venetiae (sed eodem fere tempore et duas alias editiones emissas esse affirmat Ruehl „Die Verbreitung . . .“ p. 52). Ut praeterea nonnullas alias nominem: Florentiae 1525; Iacobi Bongarsii (Parisiis 1581); I. G. Graevii (Ultraiecti 1668); Abr. Gronovii (Lugduni Batavorum 1719. 1760); omnium harum editionum fructus, praeterea emendationes Modii, Bernecceri, Vossii, Schefferi aliorumque congessit Frotscher in editione sua (3 volumina, Lipsiae 1827 sqq.); sequuntur editiones Friderici Duebner (Lipsiae 1831; Parisiis 1838) et Iusti Ieep (Lipsiae 1859).

Succedit editio Ruehlii (Lipsiae 1886. 1915), qua haec mea nititur; quare grato animo, ne admirabilis illius viri doctissimi industria praematura oblivione obruatur, nomen Francisci Ruehl prima pagina servandum curavi. Post hanc emissa est editio ab E. Pessonneaux (Parisiis 1903), tum a Marco Galdi (Augustae Taurinorum 1923). Illam huius saeculi editionem Parisinam non vidi, id quod, iudicio viri doctissimi Galdi cognito (praef. p. XII), neque mihi neque cuiquam alteri dolendum esse videtur. Sed editio Galdiana digna est quae magnopere laudetur; nam est subtili praefatione instructa et, ut de viro qui de Iustino multas alias scripsit quaestiones exspectaveris, praebet contextum multo correctiorem quam editio Ruehlii. Sed id vehementer queraris apparatum criticum illius editionis tantopere concisum et in brevissimam formam redac-

tum esse, ut vix umquam fundamentum lectionis a Galdi receptae perspicue intellegi possit.

Hic nominare denique oportet librum quem scripsit Axel Petersson „De Epitoma Iustini Quaestiones Criticae" (Uppsalae 1926), cui editio haec plus debet quam ex apparatu cernitur. Nam Petersson summo acumine interpretando permultos locos recte restituit et id potissimum demonstravit classem τ maximi esse aestimandam. Cetera, quae aut nuper aut antea de Iustino scripta sunt, hic enumeraturus non sum: quae in Peterssonii Indice librorum (p. VII—XII) et in „Bursians Jahresbericht über die Fortschritte der klassischen Altertumswissenschaft" vol. 230 (1931) p. 21 sqq. satis reperies.

De prologis pauca adnotare sufficiet: ultimum editi et commentario critico exstructi sunt ab Alfredo de Gutschmid, cuius recensio in Ruehlii editionem integra iniit; item et Galdi contextum Gutschmidii recepit (praeter prol. 19, 2 et 21, 3, quos cf.). Codices prologorum iidem sunt atque Iustini classes τ et π, scilicet codices **A G V Q**, **P Z X**, quos de Gutschmid appellaverat *Par.* (= **A**), *Giss.* (= **G**), *Leid.* (= **V**), *Ashb.* (= **Q**); hos universos: *vetustiores; Brit. Add.* (= **P**), *Harl.* (= **Z**), *Laur.* (= **X**); hos universos: *recentiores.* Accedit codex Ambrosianus L 82 sup., membr., saec. XIV, continens praeter Iustinum et libellum de gemmis prologos 1—33, cuius lectiones de Gutschmid addidit, quas ego recepi. De hoc codice egit Ruehl Tq. 60, qui affirmat eum classi ι tribuendum esse („Text wesentlich italisch"). Sed quod nullus alius codex classis ι prologos servavit, in ea parte quidem, qua prologi exhibentur, hic codex, quem littera **B** signavi, classi τ adnumerandus est, quod etiam inscriptio prologorum indicat: *Liber historiarum philippicarum ex tocius mundi origine et terre situ sapī primum.* Etiam de Gutschmid hunc codicem adnumeravit *vetustioribus.*

In hanc editionem prologorum non omnes illius viri doctissimi coniecturas recepi, quae quamquam profundae

doctrinae fructus tamen saepe audaciores et vix credibiles visae sunt, sed cautius contextum a codicibus traditum repetendum esse duxi; tamen omnes illas emendationes in apparatu reperies. Dissertationes historicas, quae insunt in commentario critico de Gutschmidii, in hoc apparatu omisi, quae potius commentario historico quam editioni conveniant. Praeterea minutias orthographicas, quas affert de Gutschmid, interdum me praetermisisse vix quisquam reprehendet. Quo modo et contextum magis genuinum et apparatum criticum magis perspicuum factum esse spero.

Indices a Ruehlio compositos intactos fere recepi, accommodatos scilicet lectionibus huius editionis erroribusque quibusdam purgatos.

Restat ut gratias agam et praeceptoribus et amicis qui mihi hanc editionem curanti auxilio fuerunt: inprimis Alfredo Klotz, qui indefessa humanitate et haec et alia mea conamina adiuvit et praecipue in apparatu critico constituendo me, peritissimus tironem, admonuit atque instituit, praeterea et operam plagularum legendarum subiit; Felici Iacoby, qui ut seminario philologico Kiloniensi uterer mihi permisit et, semper fidus monitor, animum firmavit ad opus perficiendum; Marco Galdi, qui mihi omnia quae de Iustino scripsit comitate vere Italiana dedicavit et praeterea codicis Neapolitani *Γ* permultas lectiones mecum communicavit; viro excellentissimo Ioh. Mercati, qui codicis Vaticani **D** partem parvam, quam ipse conferre oblitus eram, in meum usum contulit; in plagulis legendis praeter uxorem meam caram, quae patienti fidaque laboris societate semper me iuvit, mihi adfuit Alfredus Heubeck philologiae studiosus. Sed quod hanc editionem perficere licuit, debetur inprimis societati quae dicitur „Notgemeinschaft der Deutschen Wissenschaft", quae stipendium mihi praestitit et ita facultatem obtulit, ut paene per duos annos toto pectore Iustino incumberem.

Erlangae, postridie Id. Aug. a. 1934. O. S.

AD ALTERAM EDITIONEM

Ut haec Iustini editio, quae abhinc triginta sex annos Lipsiae in aedibus B. G. Teubneri emissa est, denuo offerretur, iamdudum multi postulaverunt, quod nunc tandem fieri potuit. Nam tum et adhuc in universum benigne est recepta, quamquam necessario non omnino defuerunt alii, qui iudicia quaedam mea improbarent: ac profecto neminem minus quam me ipsum praeterit quam multa dubia, parum certa, partim quoque manifesto perperam iudicata remanserint. Multum debeo ex numero criticorum prioris editionis et collectionis fragmentorum Trogi (1956) tribus viris doctis: Friderico Walter (Ph W 57, 1937), Michaeli Rambaud (Gnomon 29, 1957), inprimis autem Haraldo Hagendahl (Orosius und Iustinus, Göteborg 1941). Haud raro nunc contextum ipse albescente capillo retractans horum aliorumque monitis morem gessi plus quam quinquagies alias varias lectiones, apparatu critico accomodato, recipiens atque olim calidus iuventa. Hagendahl — vir venerabilis interim mihi iam per multos annos amicus factus — saepe quidem mihi assensus, nonnumquam autem suo iure oblocutus, in illa potissimum quaestione de vicissitudinibus inter Iustinum et Orosium intercedentibus sententiam meam, quam supra p. IX sq. breviter adumbratam invenisti, admodum fortiter improbavit. Frustra sperans semper pilam a me vibratam quandocumque ab aliis exceptum atque remissum iri adhuc tacui, attamen manus non dedi. Nunc demum iteratis curis de eadem re egi libro quodam „Eine römische Weltgeschichte", qui modo Norimbergae prelum subit; in apparatu critico ad librum Haraldi Hagendahl interdum abbreviatione „Hgd", ad meum librum nota „RW" relegavi, illic paginam, hic duos numeros addens, nam paginae huius indagationis nondum constant, quarum vice capita (numero Romano) et paragraphos (numero Arabico) indicavi. Alias abbreviationes praeter usitatas aut iam supra p. XV enumeratas non adhibentur.

De re ipsa hic nihil nisi hoc addatur: Sententia illa minus insolita minusque inaudita est quam ipse pridem credideram:

E. g. apud Mattheum Parisiensem et apud Matheum Westmonasteriensem loci quidam ex Orosio Hieronymoque excerpti cum locis similibus ex Iustino mutuo sumptis et invicem contaminati et permixti inveniuntur, neque est intellegendum, cur talis res saeculo XIII. tritissima saeculo V., scilicet eo tempore, quo scopus apologeticus etiam fortius vigebat quam mille annis post, toto coelo sit excludenda. Sed haec hactenus.

Accedit priori editioni nunc novus copiosiorque index bibliographicus. De ceteris indicibus, scilicet nominum, libere confiteor me indulgentiae alicuius esse indigentem. Melius fuissent funditus denuo constituendi, inde mole supervacanea numerorum Romanorum usque ad confusionem dolendam innumerabilium homonymorum interdum miserabiliter turbatorum sive obscurorum, quae diligentius fuissent distinguenda, quod pertinet cum ad viros (velut Ptolemaeos aut filios Alexandri Magni a Barsine vel a Roxane natos) tum ad feminas praecique e familiis Diadochorum, quinetiam ad Phrahates diversos et ad Romanos velut Crassos sive Cassios: cui rei multum admodum temporis impertivi, ad ultimum tamen resignavi, ne propter rem adhuc a nullo desideratam vel vituperatam pretium huius voluminis aequo plus augeretur.

Adiuvit me in hoc necnon in aliis huius anni laboribus strenue philologiae candidatus Manfredus Stoll Erlangensis, cui magnam habeo gratiam. In prioris praefationis fine gratias egi inter alios imprimis Alfredo Klotz et Felici Jacoby magistris et amicis, quorum hodie quoque summa cum pietate me memorem esse confiteor, insuper autem „uxori carae", tum novae nuptae, cui nunc hanc retractationem, communis vitae iam tricesimum septimum annum fideliter transactae recordatus, dedicatam esse grato animo volui.

Datum Buckenhofii Erlangensis mense Augusto anni MCMLXXI.

O. S.

SIGLA

classis τ:

A = Cod. Parisinus, olim Puteanus
G = Cod. Gissensis 79, olim Weingartensis
M = Cod. Monacensis 601
V = Cod. Vossianus L. Q. 32
Q = Cod. Ashburnhamensis L. 29
R = Cod. Franequeranus 24
(**B** = Cod. Ambrosianus L. 82 sup.; cf. praef. p. XIII)

classis π:

Y = Cod Petropolitanus 422
O = Cod. Palatino-Vaticanus 927
P = Cod. Mus. Brit. Additional 19, 906
Z = Cod. Harleianus 4822
X = Cod. Laurentianus 66, 19
Γ = Cod. Neapolitanus Bibl. Nat. IV C. 43

classis ι:

E = Cod. Eusebianus
F = Cod. Laurentianus 66, 20
S = Cod. Sessorianus 17
L = Cod. Vossianus L. Q. 101

classis γ:

C = Cod. Laurentianus 66, 21, olim Casinas
D = Cod. Vaticanus Lat. 1860

ω = consensus classium omnium
ς = codices deteriores aut aliquot aut singuli

NOTAE

Asul. = Asulanus
Bern. = Berneccerus
Bong. = Iac. Bongarsii editio Iustini, Parisiis 1581
Brue. = A. Bruening, De M. Iuniani Iustini codicibus. Diss. Monasterii Guestfalorum 1890
Cast. = Luigi Castiglioni, Studi intorno alle Storie Filippiche di Giustino, Napoli 1925

Crus.	=	Crusius
Due.	=	Iustinus recogn. Fridericus Duebner, Lipsiae 1831
Freinsh.	=	Freinsheim
Ga.	=	Iustinus recogn. Marcus Galdi (Corpus Script. Lat. Paravianum N. 43) Augustae Taur. 1923
Graev.	=	Iustinus ed. I. G. Graevius, Leyden 1701
AGron.	=	Iustinus ed. Abr. Gronovius, Leyden 1760.
IFGron.	=	Ioh. Frid. Gronovius (in editione AGronovii)
vGu.	=	Alfred von Gutschmid (in editione Ruehliana)
vGu. Frg.	=	A. v. Gutschmid, Über die Fragmente des Pompeius Trogus, Jahrbücher für class. Philologie, 2. Suppl. 1856/57.
Hearne	=	Iustinus ed. Th. Hearne, Oxonii 1705
Ieep	=	Iustinus recensuit Iustus Ieep, Lipsiae 1859
Iord.	=	Iordanis de origine actibusque Getarum
Kie.	=	Kiessling
Longuer.	=	Iustinus ed. de Longuerue, Parisiis 1709.
Mdv.	=	I. N. Madvig, Adversaria critica, voll. I, II (1871, 1873)
Mod.	=	Franc. Modius (In editione AGron.)
CFWMüller	=	„Zu latein. Prosaikern“, Rheinisches Museum 1865
Nipp.	=	C. Nipperdey, Opuscula, 1857.
Or.	=	Orosius Historiarum adversus paganos libri VII, ed. C. Zangemeister (= Corp. script. eccl. Lat. Vindobonense vol. V) 1882
Pet.	=	Axel Petersson, De Epitoma Iustini quaestiones criticae, Uppsala 1926.
PhW.	=	Philologische Wochenschrift
Putsche	=	C. E. Putsche, ... Bemerkungen zu ... Iustinus, Zeitschrift f. d. Altertumswissenschaft 1840
Rue.	=	Iustinus ed. Franciscus Ruehl, Lipsiae 1886
Rue. Tq.	=	Franz Ruehl, Die Textesquellen des Iustinus, Jahrbücher für class. Philologie, 6. Suppl., 1872
SB.	=	Sitzungsberichte
Seb.	=	Sebisius
StudIt.	=	Otto Seel, Die Iustinischen Handschriftenklassen und ihr Verhältnis zu Orosius. Studi Italiani di Filologia classica, 1934
ThLL	=	Thesaurus Linguae Latinae
Vall.	=	Vallaurius
Vorst.	=	Vorstius
Voss.	=	Vossius
Walter	=	Fritz Walter, Zu Amm. Marc., Iustinus, Iul. Valerius. PhW. 52 (1932), 893 sqq.
Wopk.	=	Th. Wopkens, In Iustinum animadversiones (Nova Miscell. obss. X—XII) Amestelodami 1751

Index librorum indagationumque ad Trogum Iustinumque pertinentium

(Tituli in indice antecedenti laudati hic noniam repetuntur. In abbreviationibus eas normas secutus sum, quae in periodicis cum ceteris tum ‚L'année philologique' adhiberi consueverunt.)

András, B. — Les relations de la Macédoine avec les tribus de Dacie dans la première moitié du IIe siècle av. notre ère, Studia Univ. Babes-Bolyai (Cluj). Ser. 4^{a}, 1 (Historia), 1961, 19—33.

Aßmann, E. — ed., Luci Ampelii Liber memorialis. Lipsiae 1935; Stutgardiae 1972^{2}. (Bibliotheca Teubneriana.)

— Der Liber memorialis des Lucius Ampelius, Philologus. 94, 1941, 197—221. 303—329.

Becher, I. — Das Bild der Kleopatra in der griechischen und lateinischen Literatur. Berlin 1966.

Bendz, G. — Die Echtheitsfrage des vierten Buches der frontin. Strategemata. Lund 1938. (Lunds Universitets Arsskrift. Vol. 34,4.)

Bengtson, H. — Die Strategie in der hellenistischen Zeit. Bd 1—3. München 1937—52. (Münchner Beiträge zur Papyrusforschung und Rechtsgeschichte. H. 26. 32. 36.)

— Aspetti storico-universali del mondo ellenistico, PP No 46, 1956, 161—178.

— Universalhistorische Aspekte der Geschichte des Hellenismus, WG 18, 1958, 1—13.

— Griechische Geschichte von den Anfängen bis in die römische Kaiserzeit. München 1969^{4}. (Handbuch der Altertumswissenschaft. Abt. 3, T. 4.)

Benzinger, J. — Invectiva in Romam. Romkritik im Mittelalter vom 9. bis zum 12. Jahr-

hundert. Lübeck & Hamburg 1968. (Historische Studien. H. 404.)

Berve, H. — Das Alexanderreich auf prosopographischer Grundlage. 1. 2. München 1926.

— Die Herrschaft des Agathokles. München 1953. (Sitzungsberichte d. Bayer. Akad. d. Wiss. Phil.-hist. Kl. Jg. 1952, H. 5.)

— Dion. Mainz 1957. (Abhandlungen d. Mainzer Akademie d. Wiss. u. d. Literatur. Geistes- u. sozialwiss. Kl. Jg. 1965, Nr. 10.)

— Die Tyrannis bei den Griechen. 1. 2. München 1967. Rec.: Gnomon. 41, 1969, 48—53 Ehrenberg.

Bicknell, P. — The date of the battle of the Sagra river, Phoenix. 20, 1966, 294—301.

Bielowski, A. — ed., Pompei Trogi Fragmenta. Leopoli 1853.

Birt, Th. — Marginalien (ad Iust. 2,8,1; 8,3,6; 19,1,1), Philologus. 82, 1927, 164—182.

Boerma, J. — Historischer Kommentar zu Iustins Epitoma . . . des P. Trogus. Den Haag 1937. Diss. Groningen. Rec.: RPh Sér. 3,15 (= 67), 1941, 69 Bayet.

— Iust. 12, 8, 9—10, Mn Ser. 4, 14, 1961, 239—241.

Bogun, V. — Die außerrömische Geschichte in den Werken Senecas (Kap. III: Die ausländische Historie bei Seneca; mit e. Anh.: P. Trogus u. Curtius). Köln 1968. Diss.

Bosch, C. — Die Quellen des Valerius Maximus. Stuttgart 1929.

Bosch Gimpera, P. — Una guerra fra Cartaginesi e Greci in Spagna, RFS 18, 1950, 313—325.

Brandt, S. — Über ein Fragment einer Handschrift des Iust. aus der Slg. E. Fischer in Weinheim, Neue Heidelberger Jahrbücher. 16, 1910, 109—114.

Büdinger, M. — Die Universalhistorie im Alterthume. Wien 1895.

Bussagli, M. — Note sulla fonte di Trogo per gli

avvenimenti indiani, RAL Ser. 8,2, 1947, 10—30.

Castiglioni, L. — Studi intorno alle Storie Filippiche di Giustino. Napoli 1925. Rec.: PhW 47, 1927, 40—43 Klotz.

Cavaignac, E. — A propos de Iust. 28,2 sur Ianus, REL 35, 1957, 85—87.

— — A propos de l'Athéna de Poitiers (Iust. 43,5), BAGB Sér. 4, 1961, 327—328.

Chamoux, F. — Le roi Magas, RH 216, 1956, 18—34.

Cohen, J. — Ad Iust. 34,4, Mn Ser. 3, 10, 1942, 229—231.

Crohn, H. — De Trogi Pompei apud antiquos auctoritate. Straßburg 1882. Diss. (Dissertationes Argent. 7,1.)

Cross, G. N. — King Alexander II and the later Aeacids, Athene (Chicago). 23,4, 1962, 23—24.

Desanges, J. — Rex Muxitanorum Hiarbas (Iust. 18,6,1), Philologus. 111, 1967, 304—308.

Diesner, H.-J. — Orosius und Augustinus, Acta Antiqua. T. 11, fasc. 1—2, 1963, 91—102.

Donceel, R. — Timée et la mention d'une fondation chalcidienne de Nole dans Trogue Pompée et Silius Italicus, BIBR 34, 1962, 27—55.

MacDowall, D. W. — Apollodoti reges Indorum, NC 20, 1960, 221—228.

Duric, M. N. — Vier Fassungen über Gyges, ZAnth 13, 1963/64, 67—72.

Edson, Ch. F. — The personal appearance of Antigonus Gonatas, CPh 29, 1934, 254—255.

— — The Seleucid Empire and the literary evidence, CPh 53, 1958, 153—170.

Ehrenberg, V. — Der Staat der Griechen. Leipzig 1957—58^{2}; Zürich & Stuttgart 1965^{2}.

Enmann, A. — Untersuchungen über die Quellen des P. Trogus für die griechische und sicilische Geschichte. Dorpat 1880.

Enßlin, W. — Des Symmachus Historia Romana als Quelle für Jordanes. München

	1949. (Sitzungsberichte d. Bayer. Akad. d. Wiss. Phil.-hist. Kl. Jg. 1948, H. 3.)
Ferrero, L.	Struttura e metodo dell' Epitome di Giustino. Torino 1957. (Univ. di Torino. Pubblicazioni della Facoltà di lettere e filosofia. Vol. 9, fasc. 2.)
—	Νόστοι e κτίσεις in Trogus e Velleio Patercolo, Studi in onore di Luigi Castiglioni. 1. Firenze 1960. p. 271—289.
—	Rerum scriptor. Saggi sulla storiografia Romana. Trieste 1962. (Univ. degli studi di Trieste. Facoltà di lettere e filosofia. Istituto di filologia classica. N. 9.) Rec.: HZ 199, 1964, 576—578 Seel.
Forni, G.	Valore storico e fonti di Pompeio Trogo. 1. Per le guerre greco-persiane. Urbino 1958. (Pubblicazioni dell' Università di Urbino. Ser. di lettere e filos. Vol. 7.)
Fuchs, H.	Der geistige Widerstand gegen Rom in der antiken Welt. Berlin 1938.
—	Zu einigen Aussagen des Horaz, West-östliche Abhandlungen. R. Tschudi z. 70. Geb. Wiesbaden 1954. p. 39—53.
Galdi, M.	De usu agnominationis apud Iustinum, Alma Roma. 2, 1915, No. 3.
—	De hexametris versibus qui in Iustini Epitoma passim occurrunt, Alma Roma. 2, 1915, No. 4.
—	Ad Iustini quosdam locos corruptos, Alma Roma. 2, 1915, No. 5.
—	Quibus praeceptis Iustini epitome scateat, breviter inquiritur, Alma Roma. 2, 1915, No. 9.
—	De clausulis apud Iustinum. Napoli 1915.
—	De poetica loquendi ratione apud Iustinum, Ath 4, 1916, 161—167.
—	Giustino e Plutarco, Ath 5, 1917, 210—216.
—	De usu abundantiae seu pleonasmi apud Iustinum, Alma Roma. 4, 1917, No. 8.

Galdi, M. De codice Iustini (IV C. 43) qui Neapoli asservatur, Rivista Indo-Greco-Italica. 4, 1920, Fasc. 1/2, p. 59—64.

— Vindiciae Epitomae Historiarum Philippicarum Pompei Trogi, Rivista Indo-Greco-Italica. 4, 1920, Fasc. 3/4, p. 3—16.

— L'epitoma nella letteratura Latina. Napoli 1922.

— ed., Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi. Acc. Prologi in Pompeium Trogum. Torino 1923.

— Narrazioni scelte con comm. Napoli 1924.

— L'expressione „causa et origo" in Giustino, Ath 13, 1925, 130.

Gigante, M. Frammenti di un epitome di Φιλιππικά (P. Ryl. 490), PPI 1946, 127—137.

Goez, W. Translatio Imperii. Tübingen 1958.

Gundermann, G. Trogus und Gellius bei Radulfus de Diceto. Hrsg. v. G. Goetz, Leipzig 1926. (Berichte über die Verhandlungen d. Sächs. Akad. d. Wiss. Phil.-hist. Kl. 78.)

Gutschmid, A. v. Über die Fragmente des P. Trogus und die Glaubwürdigkeit ihrer Gewährsmänner, Jahrb. f. class. Philol. 2, Suppl., 1856—57, 177—282.

— Kleine Schriften. Hrsg. v. F. Rühl. Bd. 5. Leipzig 1894. p. 19—217: 1. Die beiden ersten Bücher des P. Trogus. — p. 218—227: 2. Trogus und Timagenes.

Hagendahl, H. Orosius und Iustinus. Ein Beitrag zur iustinischen Textgeschichte, Göteborgs Högskolas Arsskrift. 47, 1941, 12. (Hgd)

Hamilton, J. R. Cleitarchos und Aristobulos, Historia. 10, 1961, 448—458.

Heiberg, J. G. Om nogle nye Fragmenter af het Justinushaandskrift, NTF N. R. 3, 1877—78, 275—278.

Hoffmann, W. Das literarische Porträt Alexanders des Großen im griechischen und römischen Altertum. Leipzig 1907.

Rec.: DLZ 30, 1909, 1560 sq. Wendland.

Iliescu, V. — Rubobostes oder Burobostes? Zu Trogus Pompeius prol. 32, StudClas 10, 1968, 115—122.

— Origines Veliae? Zu P. Trogus prol. 18, CPh 64, 1969, 162 sqq.

Kempf, C. — ed., Valerii Maximi Factorum et dictorum memorabilium libri IX. Lipsiae 1888[2]; Repr. Stutgardiae 1966. (Bibliotheca Teubneriana.)

Klotz, A. — Studien zu Valerius Maximus und den Exempla. München 1942. (Sitzungsberichte d. Bayer. Akad. d. Wiss. Phil.-hist. Kl. 1942, 5.)

— Pompeius Trogus, in: Pauly-Wissowa-Kroll, RE 21 (1952) 142, col. 2300—2313, s. v. Pompeius.

Korzeniewski, D. — Die Zeit des Q. Curtius Rufus. Diss. Köln 1959.

Lefkowitz, M. R. — Pyrrhus' negotiations with the Romans, RSPH 64, 1959, 147—177.

Lehmann, P. — Erforschung des Mittelalters. [1.] Leipzig 1941; 1—5. Stuttgart 1959—1962 (passim).

Lindgren, H. — Studia Curtiana. Commentatio academica. Uppsala 1935.

Lippold, A. — Der erste punische Krieg bei Orosius, RhM N. F. 97, 1954, 255—286.

— Griechisch-makedonische Geschichte bei Orosius, Chiron 1, 1971, 437—455.

Maier, F. G. — Augustin und das antike Rom. Hechingen 1955. (Tübinger Beiträge zur Altertumswissenschaft. H. 39.)

Mancini, A. — Anecdota Vercellensia, AAT 43, 1927/28, 106—111.

— Appunti da codici dell' Epitome di Giustino, Studi G. Funaioli. Roma 1955. p. 189—196.

Manni, E. — Sulle più antiche relazione fra Roma e il mondo ellenistico, PP Nr. 48, 1956, 179—190.

— Fasti ellenistici e romani (323—31 v.). Palermo 1961. p. 51 sqq.

Mentz, A. — Die Handschrift C von Iustins Epitome, H 55, 1920, 196—203.

Napoli, A. — I rapporti tra Bruzi e Lucani, SMSR 37, 1966, 61—83.

Negri, A. M. — Annotationes philologicae (deciens centum milium Iust. 2, 10, 18—20), Latinitas. 13, 1965, 6—8.

Pellegrin, E. — Un manuscrit de Iustin annoté par Landolfo Colona (Leyde Voss. Lat. Q 101), IMU 3, 160, 241—249.

Pendergast, J. S. — The philosophy of history of Pompeius Trogus. Diss. Illinois 1961. Cf. DA 21, 1961, 3772—3775.

Penndorf, J. — Sueton, Florus, Fronto, Justin. Bericht über das Schrifttum der Jahre 1929—1937, JAW 273, 1941, 104—114.

Petersson, A. — De epitoma Iustini quaestiones criticae. Diss. Uppsala 1926. (Uppsala Univ. Arsskrift 1926. Filosofi, Sprakvetenskap och historiska Vetenskaper. 4.) Rec.: Gnomon 3, 1927, 417—424 G. Meyer.

Radet, G. — Alexandre en Syrie, Melanges syriens offerts à R. Dussaud. 1. Paris 1939. p. 235—247.

Radke, G. — Die angeblichen origines Veliae des P. Trogus, RhM N. F. 104, 1961, 190—191; cf. eundem s. v. Velia, RE VIII, 2 (1958) 2403.

Rambaud, M. — Salluste et Trogue-Pompée, REL 26, 1948, 271—289.

Ross, D. J. A. — An unrecorded follower of Piero della Francesca, JWI 17, 1954, 174—181.

— — An illustrated manuscript of Justins epitome of the Historiae Philippicae of Trogus Pompeius, Scriptorium. 10, 1956, 261—267.

Rostovtzeff, M. — The social and economic history of the Hellenistic world. Oxford 1941.

— — Gesellschafts- und Wirtschaftsgeschichte der hellenistischen Welt. Bd. 3. Darmstadt 1956. p. 1565 (s. v. Iustinus).

Rühl, F. — Die Verbreitung des Iustinus im Mittelalter. Leipzig 1871.

— — Die Textesquellen des Iustinus. Leipzig 1872. (Jahrbücher für clas-

sische Philologie. Suppl.-Bd. 6, H. 1.)

Rühl, F. — Ein anekdoton zur gothischen Urgeschichte, Jahrb. f. class. Philol. Vol. 26, 1880, 549—576.

Schneider, C. — Geistesgeschichte des antiken Christentums. 1. 2. München 1954.

— Kulturgeschichte des Hellenismus. 1. 2. München 1967—69.

Schwartz, E. — Das Geschichtswerk des Thukydides. Bonn 1919; 1929^2. (Iust. 38,3,11 pro sua oratione.)

Seeberg, E. — Geschichte und Geschichtsanschauung, ZKG 60 (= Folge 3, 10), 1941, 309—331.

Seel, O. — ed., M. Iuniani Iustini Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi. Post F. Ruehl. Lipsiae 1935. (Bibliotheca Teubneriana.)

— Die Praefatio des Pompeius Trogus. Erlangen 1955. (Erlanger Forschungen. Reihe A, 3.)

— ed., Pompei Trogi Fragmenta. Lipsiae 1956. (Bibliotheca Teubneriana). Rec.: M. Rambaud, Gnomon 29, 1957, 505—511.

— Trogus, Caesar und Livius bei Polyainos, RhM 103, 1960, 230—271.

— Eine römische Weltgeschichte. Studien zum Text der Epitome des Justinus und zur Historik des Pompeius Trogus. Nürnberg 1971. (Erlanger Beiträge zu Sprach- und Kunstwissenschaft. Bd. 39.)

— Über Pompeius Trogus und das Problem der Universalgeschichte, in: Festschrift für Joseph Vogt. Bd. 2. Berlin 1971.

— ed., M. Iunianus Iustinus, Auszug aus der Weltgeschichte des Pompeius Trogus (Übersetzung, Erläuterungen u. Nachwort). Zürich & Stuttgart 1972. (Bibliothek der Alten Welt.)

Strasburger, H. — Zur Sage von der Gründung Roms. Heidelberg 1968. (Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften. Phil.-hist. Kl. 1968, 5.)

Suerbaum, W.	Vom antiken zum frühmittelalterlichen Staatsbegriff. Münster 1961. (Orbis antiquus. 16/17.) —. Ed. 2, cum add. bibliogr. et indicibus. 1970.
Tarn, W. W.	Alexander the Great. 1. 2. Cambridge 1948; repr. 1950—51. (Deutsch: Alexander der Große. 1. 2. Darmstadt 1968.)
Thérasse, J.	Le moralisme de Justin (Trogue-Pompée) contre Alexandre le Grand; son influence sur l'œuvre de Quinte Curce, AC 37, 1968, 551—588.
Tosatto, C.	De accusativi usu apud Iustinum. Padua 1922, Rec.: PhW 45, 1925, 1071 Klotz.
—	De ablativo usu apud Iustinum. Padua 1922. Rec.: PhW 45, 1925, 1071 Klotz.
Treves, P.	The meaning of consenesco and king Arrybas of Epirus, AJPh 63, 1942, 129—153.
Tseline, K. K.	Grandes lignes de la conception historique de Trogue-Pompée, VDI 4, Nr. 26, 1948, 208—222.
Turano, C.	La prostituzione sacra a Locri Epizefiri, ArchClass 4, 1952, 248—252 (Iust. 21,3,2 sqq.)
Veyne, D.	Trogue-Pompée (Iust. 38,5,5), Latomus. 26, 1967, 518.
Villard, F.	La céramique grecque de Marseille. Paris 1960. Rec.: H. H. Schmitt, Gnomon. 35, 1963, 283—289, imprim. 286.
Wachsmuth, C.	Timagenes und Trogus, RhM 46, 1891, 465 et 479.
—	Einleitung in das Studium der alten Geschichte. Leipzig 1895. imprim. p. 108—116.
Waszink, J. H.	Tacitus ann. 4,41 (ad. Iust. 6,3,3), Mn Ser. 3, 11, 1943, 71.
Weber, F.	Alexander der Große im Urteil der Griechen und Römer bis in die konstantinische Zeit. Diss. Gießen 1909.
Wehrli, C.	La place de Trogue-Pompée dans l'historiographie romaine, REL 39, 1961, 65.

Werner, R. — Geschichte des Donau-Schwarzmeerraumes im Altertum, in: Abriß der Geschichte antiker Randkulturen, hrsg. von W.-D. von Barloewen. München 1961, p. 183—250.

Wölfflin, E. — De L. Ampelii libro memoriali. Diss. Göttingen 1854.

Wolski, J. — The decay of the Iranian empire of the Seleucids, Berytus. 12, 1956/57, 35—52.

— — Arsace II et la généalogie des premiers Arsacides, Historia. 11, 1962, 138—145.

PRAEFATIO.

Cum multi ex Romanis etiam consularis dignitatis 1 viri res Romanas Graeco peregrinoque sermone in historiam contulissent, seu aemulatione gloriae sive varietate et novitate operis delectatus vir priscae eloquentiae, Trogus Pompeius, Graecas et totius orbis historias Latino sermone conposuit, ut, cum nostra Graece, Graeca quoque nostra lingua legi possent, prorsus rem magni et animi et corporis adgressus. Nam cum plerisque auctoribus singulorum regum 2 vel populorum res gestas scribentibus opus suum ardui laboris videatur, nonne nobis Pompeius Herculea audacia orbem terrarum adgressus videri debet, cuius libris omnium saeculorum, regum, nationum populorumque res gestae continentur? Et quae hi- 3 storici Graecorum, prout commodum cuique fuit iter, segregatim occupaverunt, omissis quae sine fructu

---

inscribunt: liber historiarum philippicarum et (item **G**) totius mundi origines (-nis **A**) et (item **G**) terrae situs **AGVQR**; m. iuniani iustini epithoma historiarum liber primus *ante praef.* **D**; *ubi extat semper similiter* **C**; nomine (prologi trogi pompei. in nomine **X**) domini (amen *add.* **X**). incipit prologus pompei trogi **π**; *codex classis ι nullus praescriptum intactum servavit* (*In cod.* **E** *add. man. saec. XV inscript. eandem fere quam* **A** *exhibet;* explicit prologus. pompei trogi lib. I incipit **F**)

MYSC *des.*] 5 et novitate *om.* **X** delectatus (-is *in ras.* **X**) **πτι** -ti *in ras.* **D** 6 orbis historias **GπιD** hist. orb. **AVQR** 9 res **G** corporis ω operis *IFGron. ex* ς (*Seel '35*) roboris *Mdv.* oris *an* laboris*? AKlotz Herm. 1913; sed cf. nunc RW III 1* 11 opus suum om. **D** 12 *ante* pompeius *add.* trogus **X** herculea τπ periculosa ι **D** *cf. Rue. Tq. 145* 15 historici τπι historiae **D** 16 *sq.* cuique *ex* cui G^2 iter, segregatim ς (*Ieepii cod. Guelferbyt.* **B**) inter se gregatio $G^1 V^1 Q^1 R^1$ inter segregatim $V^2 G^2$ inter se gregati (... congr.

erant, ea omnia Pompeius divisa temporibus et serie
4 rerum digesta conposuit. Horum igitur quattuor et
quadraginta voluminum (nam totidem edidit) per
otium, quo in urbe versabamur, cognitione quaeque
dignissima excerpsi et omissis his, quae nec cogno-
scendi voluptate iucunda nec exemplo erant necessaria,
breve veluti „florum corpusculum feci, ut haberent et
qui Graece didicissent, quo admonerentur, et qui non
5 didicissent, quo instruerentur. Quod ad te non tam co-
gnoscendi magis quam emendandi causa transmisi, simul
ut et otii mei, cuius et Cato reddendam operam putat,
6 apud te ratio constaret. Sufficit enim mihi in tem-
pore iudicium tuum, apud posteros, cum obtrectatio-
nis invidia decesserit, industriae testimonium habituro.

Q^2) R^2 inter s*ccegregatio A^1 inter se delegato otio A^2 inter se gratiose ιD inter se praegratiosi π inter se gregata *Rue.* 17 quae (*ex* que G^2) τπι quoque quae D

MYSC *des.*] 1 ea *om.* G omnibus D 3 totidem *Ieep* tot idem *Rue., Ga.; cf. AKlotz l. l.* 6 voluntate AG nec —*v. 7* veluti *om.* ιD (*sed exhib.* erant D) 8 quod *ex* quo G^2 admonerentur et qui (t qui *in ras.* A) *om.* AG 9 non tam τπ non ιD *cf. Pet. 76* 11 ut et otii τ (ut *om.* Z) π ut otii ιD et Cato τι Cato D *om.* π operam putat (putat *del.* A^2 putas π *praeter* Z^2) apud (*om.* τ) te ratio (te ratione A^1REL te rationes D iteratio V inten*tio Q) constaret (-ent ELD) τπELD rationem putat opera apud te constarent F; *cf. Cic. Planc. 66* ... M. Catonis illud ...'clarorum hominum atque magnorum non minus otii quam negotii rationem extare oportere'; *vde. Cato, orig. frg. 1, 2, ubi adde: Ennod. carm. 1, 9 praef. 3; locus fort. iam ab Iustino turbatus*

LIBER I.

Principio rerum gentium nationumque imperium I. 1
penes reges erat, quos ad fastigium huius maiestatis
non ambitio popularis, sed spectata inter bonos mo-
deratio provehebat. Populus nullis legibus tenebatur, 2
arbitria principum pro legibus erant. Fines imperii 3
tueri magis quam proferre mos erat; intra suam cuique
patriam regna finiebantur. Primus omnium Ninus, rex 4
Assyriorum, veterem et quasi avitum gentibus morem
nova imperii cupiditate mutavit. Hic primus intulit 5
bella finitimis et rudes adhuc ad resistendum populos
terminos usque Libyae perdomuit. Fuere quidem tem- 6
poribus antiquiores Vezosis Aegyptius et Scythiae rex
Tanaus, quorum alter in Pontum, alter usque Aegyptum
excessit. Sed longinqua, non finitima bella gerebant 7
nec imperium sibi, sed populis suis gloriam quaerebant
contentique victoria imperio abstinebant. Ninus magni-
tudinem quaesitae dominationis continua possessione
firmavit. Domitis igitur proximis, cum accessione vi- 8
rium fortior ad alios transiret et proxima quaeque

MSC *des.*] 5 populus ... tenebatur **ω** -i ... -antur *Rue. ex Aug. civ. 4, 6* 6 arbitria — erant *secl. Rue. ex Aug., sed cf. StudIt.* 9 avitum (abitum **G**^{1}**E**^{1} habitum **AVQR**) **ω** nativum *Crus., Rue.* gentibus **AG**π gentilibus **VQR** gentium ι**D** 13 Vezosis *Rue.* vezoris **A** vizosis **GY** vexosis ι, *in marg.* **X** vesosis **P** vesois **ZX** vesore *vel* vesors **Γ** vizores **VQR** vexossis **FD**; *iam Iust. de scriptura nominis* Sesosis *erravisse videtur, cf. vGu. Frg. 194* aegyptius (-iis **X**^{2}) **A**$^2\pi\iota$**D** aegyptis **A**^{1}**V** aegypti **GQR** 14 rex tanaus $\tau\pi\iota$ erestaneus **D** 15 bella gerebant—*v. 17* abstinebant $\tau\pi$ gerebant bella contentique victoria non imperium sibi sed populis suis quaerebant ι**D**, *quod rec. Rue.; sed cf. Pet. 37* 19 cum $\tau\pi\iota$ quo **D**

victoria instrumentum sequentis esset, totius Orientis
9 populos subegit. Postremum bellum illi fuit cum Zo-
roastre, rege Bactrianorum, qui primus dicitur artes
magicas invenisse et mundi principia siderumque motus
10 diligentissime spectasse. Hoc occiso et ipse decessit,
relicto adhuc impubere filio Ninia et uxore Samiramide.
II. 1 Haec neque inmaturo puero ausa tradere impe-
rium nec ipsa palam tractare, tot ac tantis gentibus
vix patienter Nino viro, nedum feminae parituris, simu-
2 lat se pro uxore Nini filium, pro femina puerum. Nam
et statura utrique mediocris et vox pariter gracilis
3 et liniamentorum qualitas matri ac filio similis. Igitur
bracchia et crura calciamentis, caput tiara tegit; et ne
novo habitu aliquid occultare videretur, eodem ornatu
et populum vestiri iubet, quem morem vestis exinde
4 gens universa tenet. Sic primis initiis sexum mentita
5 puer esse credita est. Magnas deinde res gessit; qua-
rum amplitudine ubi invidiam superatam putat, quae
6 sit fatetur quemve simulasset. Nec hoc illi dignitatem
regni ademit, sed admirationem auxit, quod mulier
non feminas modo virtute, sed etiam viros anteiret.
7 Haec Babyloniam condidit murumque urbi cocto latere
circumdedit, arenae vice bitumine interstrato, quae
materia in illis locis passim invenitur e terra ex-
8 aestuata. Multa et alia praeclara huius reginae fuere;

MSC *des.*] **2** illi *om.* **D** zoroastre **τπι** zoroaste (*marg.* zoroastes) **D** **6** ninia (ninya **R** nynia **Q**) **τ** nini (ninius **P**) **π** nino **ιD** samiramide **GV**^{1}**ι** samiramine (-i **A**^{1}) **V**^{2}**A** samirami (se- **X**) **πR** semiramide **D** **7** puero *om.* **τ** **9** patienter nino viro **G** patienter uni viro **AVQR** patienter uno **D** parentibus viro **ι** patienter viro *Brue. 34* patienter iuveni viro *coni. AKlotz; interpr.: gentes, qui vix patienter Nino viro paruerant, non feminae neque puero parituras; cf. StudIt.* **18** calciamentis **AG** mentis **V**^{1}**QR** virilis vestis **V**^{2} velamentis **πιD** **19** quemve **τπι** quave causa **D** quemque *Wopk.* **23** arenae vice **ιD** arena (-nae **A**) pice **τπ** **24** invenitur **AG** *om.* **VQRπιD** e terra exaestuata *Secl* et erret (errit **A**^{2}) xaestatuae **A** et erectae statuae **GVQR** e terra exaestuat **πιD** (invenitur et e terra exaestuat *Ga.* e terra exaestuat *Rue.*) **25** huius **τπι** eiusdem **D**

siquidem, non contenta adquisitos viro regni termi-
nos tueri, Aethiopiam quoque imperio adiecit. Sed 9
et Indis bellum intulit, quos praeter illam et Alexan-
drum Magnum nemo intravit. Ad postremum cum 10
concubitum filii petisset, ab eodem interfecta est, duos
et XXX annos post Ninum regno potita. Filius eius 11
Ninias contentus elaborato a parentibus imperio belli
studia deposuit et, veluti sexum cum matre mutasset,
raro a viris visus in feminarum turba consenuit. Po- 12
steri quoque eius id exemplum secuti responsa gen-
tibus per internuntios dabant. Imperium Assyrii, qui 13
postea Syri dicti sunt, mille trecentis annis tenuere.
Postremus apud eos regnavit Sardanapallus, vir III. 1
muliere corruptior. Ad hunc videndum (quod ne- 2
mini ante eum permissum fuerat) praefectus ipsius
Medis praepositus, nomine Arbactus, cum admitti magna
ambitione aegre obtinuisset, invenit eum inter scor-
torum greges purpuras colo nentem et muliebri habitu,
cum mollitia corporis et oculorum lascivia omnes
feminas anteiret, pensa inter virgines partientem. Qui- 3
bus visis indignatus tali feminae tantum virorum sub-
iectum tractantique lanam ferrum et arma habentes
parere, progressus ad socios quid viderit refert; negat
se ei parere posse, qui se feminam malit esse quam
virum. Fit igitur coniuratio; bellum Sardanapallo in- 4
fertur. Quo ille audito non ut vir regnum defensurus,
sed, ut metu mortis mulieres solent, primo latebras

MSC *des.*] 1 viro **AVQR** a viro **G**πι**D** 3 quos **A**^{2}**G** quos quod **A**^{1} quod **V** quo **RQ**^{1}πι**D** qua **Q**^{2} 4 Magnum *om.* **X** 5 *sq.* duo et XXX τπ duos et XL ι**D**, *Or. 1, 4. 2, 3; cf. StudIt.* 6 *post* Ninum *add.* qui regnavit LIIII annis **D** 7 ninias **GO** -ia **VQYP** -ya **AR** nini **X** et nini *Γ* ninus ι**D**, *cf. 1, 1, 10* 16 admitti τπι admissus **D** 17 invenit τπι et invenisset **D** 18 purpuras τπ purpuram ι**D** 20 anteire **D** quibus visis *om.* **D** 22 tractantique lanam πι**D** tractantesque τ 23 negat τπι et negat **D** 24 se feminam ... virum τπι femina ... vir **D** 27 mortis τπι hostis **D** primo *om.* **X**

circumspicit, mox deinde cum paucis et inconpositis
5 in bellum progreditur. Victus in regiam se recepit,
ubi extructa incensaque pyra et se et divitias suas in
6 incendium mittit, hoc solo imitatus virum. Post hunc
rex constituitur interfector eius Arbactus, qui prae-
fectus Medorum fuerat. Is imperium ab Assyriis ad
Medos transfert.

IV. 1 Post multos deinde reges per ordinem successio-
2 nis regnum ad Astyagen descendit. Hic per somnum
vidit ex naturalibus filiae, quam unicam habebat, vitem
3 enatam, cuius palmite omnis Asia obumbraretur. Con-
sulti arioli ex eadem filia nepotem ei futurum, cuius
magnitudo praenuntietur, regnique ei amissionem por-
4 tendi responderunt. Hoc responso exterritus neque claro
viro neque civi filiam suam, ne paterna maternaque
nobilitas nepoti animos extolleret, sed ex gente ob-
scura tum temporis Persarum Cambysi, mediocri viro,
5 in matrimonium tradidit. Ac ne sic quidem somnii
metu deposito gravidam ad se filiam arcessit, ut sub
6 avi potissimum oculis partus necaretur. Natus in-
fans datur occidendus Harpago, regis arcanorum parti-
7 cipi. Is veritus, si ad filiam mortuo rege venisset im-
perium, quia nullum Astyages virilis sexus genuerat,
ne illa necati infantis ultionem, quoniam a patre non
potuisset, a ministro exigeret, pastori regii pecoris
8 puerum exponendum tradit. Forte eodem tempore et

MSC *des.*] 2 recepit **τπD** recipit **ι**; *fort.* recĕpit *praesens, cf. ad 15, 2, 2* 3 extructa incensaque **τπι** instructa ingenti **D** 5 arbactus **ω** *pro* arbaces, *errore Iustini* qui — fuerat *secl. Rue.* 13 praenuntietur **ω** praenuntiaretur **V**² *Rue.* ei **τπι** eius **D** 15 suam *om.* **XιD**, *cf. 21, 4, 2* 16 animos (-um **X**) **ω**; *decies* animi *de una persona* ex gente **τπι** ingente **D** 18 ac (at **Z** *om.* **τ**) ne (nec **πιD**) sic (*s. l.* **Γ** si **LPZ**) **ω** 21 regis arcanorum (regi sartanorum **X**) **τπ** regis amico et amicorum **D** regis amico et arcanorum **ι** participi] participis (**G**² *ex* -iis) conscio **AG** *de* participi ⟨et⟩ conscio *propter clausulam cogitat AKlotz, sed* **AG** participi. Is *contraxisse et tum* conscio *interpolavisse videtur* 23 virilis sexus Astyages *ponit* **D**

ipsi pastori natus filius erat. Eius igitur uxor audita 9
regii infantis expositione summis precibus rogat sibi
perferri ostendique puerum. Cuius precibus fatigatus 10
pastor reversus in silvam invenit iuxta infantem ca-
nem feminam parvulo ubera praebentem et a feris
alitibusque defendentem. Motus et ipse misericordia, 11
qua motam etiam canem viderat, puerum defert ad
stabula, eadem cane anxie prosequente. Quem ubi in 12
manum mulier accepit, veluti ad notam adlusit, tan-
tusque in illo vigor et dulcis quidam blandientis in-
fantis risus apparuit, ut pastorem ultro rogaret uxor,
suum partum pro illo exponeret permitteretque sibi
sive fortunae ipsius sive spei suae puerum nutrire.
Atque ita permutata sorte parvulorum hic pro filio 13
pastoris educatur, ille pro nepote regis exponitur.
Nutrici postea nomen Spargos fuit, quia canem Persae 14
sic vocant.

Puer deinde cum imperiosus inter pastores esset, Cyri V. 1
nomen accepit. Mox rex inter ludentes sorte delectus 2
cum per lasciviam contumaces flagellis cecidisset, a
parentibus puerorum querela regi delata, indignan-
tibus a servo regio ingenuos homines servilibus ver-
beribus adfectos. Ille arcessito puero et interrogato, 3
cum nihil mutato vultu fecisse se ut regem respondisset,
admiratus constantiam in memoriam somnii responsi-
que revocatur. Atque ita cum et vultus similitudo 4
et expositionis tempora et pastoris confessio conveni-
rent, nepotem agnovit. Et quoniam defunctus sibi 5
somnio videretur agitato inter pastores regno, animum
minacem dumtaxat in illo fregit. Ceterum Harpago, 6

---

8 C(M) *des.*] **6** *inde ab 1, 4, 11 adest* **M** et *om.* **D** **7** etiam *om.* **D** **11** *sq.* uxor — exponeret *om.* τ **12** suum ι **D** sua π **15** ille τ π ι hic **D** **16** spargos τ π **D** spacos ι Spaco *Giunta* Spacus *Scheffer* **18** cum imperiosus (imperio usus π) π ι **D**, *cum τ, quod defendi 1935; sed nunc pro certo habeo Trog. ipsum cum nomine regis (imp. = κύριος) lusisse, cf. WR III 4* **21** regi τ π ι Astiagi regi **D** **30** in illo dumtaxat *ponit* **D**

amico suo, infestus in ultionem servati nepotis filium
7 eius interfecit epulandumque patri tradidit. Sed Har-
pagus ad praesens tempus dissimulato dolore odium
8 regis in vindictae occasionem distulit. Interiecto deinde
tempore cum adolevisset Cyrus, dolore orbitatis ad-
monitus scribit ei, ut ablegatus ab avo in Persas
fuerit, ut occidi eum parvulum avus iusserit, ut be-
neficio suo servatus sit, ut regem offenderit, ut filium
9 amiserit. Hortatur exercitum paret et pronam ad
regnum viam ingrediatur, Medorum transitionem pol-
10 licitus. Epistula quia palam ferri nequibat regis custo-
dibus omnes aditus obsidentibus, exenterato lepori in-
seritur lepusque in Persas Cyro ferendus fido servo tra-
ditur; addita retia, ut sub specie venatoris dolus lateret.
VI. 1 Lectis ille epistulis eadem somnio adgredi ius-
sus, sed praemonitus, ut quem primum postera die
2 obvium habuisset, socium coeptis adsumeret. Igitur
antelucano tempore ruri iter ingressus obvium habuit
servum de ergastulo cuiusdam Medi, nomine Sybaren.
3 Huius requisita origine ut in Persis genitum audivit,
demptis conpedibus adsumptoque comite Persepolim
4 regreditur. Ibi convocato populo iubet omnes praesto
cum securibus esse et silvam viae circumdatam ex-
5 cidere. Quod cum strenue fecissent, eosdem postera
6 die adparatis epulis invitat; dein cum alacriores ipso
convivio factos videret, rogat: si condicio ponatur,

---

8 C *des.*] 1 infestus ω infensus *Crus.* 4 vindictae occasionem τπ vindictam occasionemque ιD 8 suo τπι eius D 9 *post* hortatur *add.* ut D 12 exenterato V^1G^2QRπD exinterato (*s. l.* re brato H, *cf.* *Rue. Tq. 21)* AMG^1ι exviscerato V^3 14 sub *om.* D 15 iussus sed (iussus est sed A) τπ iussus et ι est iussus et D iussus est et *Faber, Rue.* 17 habuisset τπι haberet D 18 ruri VQRπιD ruri* A ruris GM rus *Ieep, Rue.* aggressus D 19 *post* ergastulo *add.* fugientem D 22 *sq.* praesto ... esse τπ praesto ... adesse ι ... adesse (*sine* praesto) D 23 et silvam viae τπι silvamque D et silvam villae *Kie., quod probat Rue.* 25 die τπι die et D dein τYZ deinde OPXΓιD

utrius vitae sortem legant, hesterni laboris an prae-
sentium epularum? 'Praesentium' ut adclamavere om-
nes, ait hesterno similem labori omnem vitam acturos,
quoad Medis pareant; se secutos hodiernis epulis.
Laetis omnibus bellum Medis infert. Astyages meriti 7. 8
sui in Harpago oblitus summam belli eidem committit,
qui exercitum acceptum statim Cyro per deditionem 9
tradidit regisque crudelitatem perfidia defectionis ulci-
scitur. Quod ubi Astyages audivit, contractis undique 10
auxiliis ipse in Persas proficiscitur et repetito alacrius
certamine pugnantibus suis partem exercitus de tergo
ponit et tergiversantes ferro agi in hostes iubet ac 11
denuntiat suis, ni vincerent, non minus fortes post
terga inventuros, quam a frontibus viros; proinde vi-
deant, fugientibus haec an illa pugnantibus acies rum-
penda sit. Ingens post necessitatem pugnandi animus 12
exercitui eius accessit. Pulsataque cum Persarum acies 13
paulatim cederet, matres et uxores eorum obviam
occurrunt; orant in proelium revertantur; cunctantibus 14
sublata veste obscena corporis ostendunt rogantes,
num in uteros matrum vel uxorum vellent refugere.
Hac repressi castigatione in proelium redeunt et facta 15
inpressione quos fugiebant fugere conpellunt. In eo 16
proelio Astyages capitur, cui Cyrus nihil aliud quam
regnum abstulit nepotemque in illo magis quam victo-
rem egit, eumque maximae genti Hyrcanorum praepo-
suit. Nam in Medos reverti ipse noluit. Hic finis im- 17
perii Medorum fuit. Regnaverunt annis CCCL.
Initio regni Cyrus Sybaren, coeptorum socium, VII. 1

S C *des.*] 1 hesterni **G M** esterni (s *in ras. m. 3*) **Q** externi **V R D** externae **A**[1] hesternae **A**[2] hesternine $\pi\iota$ 4 se secutos (ses *in ras.* **A**[2]) $\tau\pi$ si se cuti sint **D** si se secuti sint ι 7 deditionem (de *om.* **F**[1]**M**[1]) ω proditionem *Rue. ex Or.* 8 tradidit τ tradit $\pi\iota$**D** 10 acrius ω alacrius *Nipp. (Rue.) ex Or.* 17 pulsataque τ**F D** pulsa itaque π**E L** cum Pers. acies $\tau\pi$ Pers. ac. cum ι**D** 19 orant $\tau\iota$ orant ut π**D** 26 maximae $\pi\iota$**D** duce **A**[1] ducem **A**[2]**G M** *(recte?)* decimum **V Q R**

quem iuxta nocturnum visum ergastulo liberaverat comitemque in omnibus rebus habuerat, Persis praeposuit sororemque suam ei in matrimonium dedit.
2 Sed civitates, quae Medorum tributariae fuerant, mutato imperio etiam condicionem suam mutatam arbitrantes a Cyro defecerunt, quae res multorum bellorum
3 Cyro causa et origo fuit. Domitis deinde plerisque cum adversus Babylonios bellum gereret, Babyloniis rex Lydorum Croesus, cuius opes divitiaeque insignes ea tempestate erant, in auxilium venit; victusque iam
4 de se sollicitus in regnum refugit. Cyrus quoque post victoriam conpositis in Babylonia rebus bellum trans-
5 fert in Lydiam. Ibi fortuna prioris proelii perculsum iam Croesi exercitum nullo negotio fundit; Croesus
6 ipse capitur. Sed quanto bellum minoris periculi,
7 tanto et mitior victoria. Croeso et vita et patrimonii partes et urbs Beroe concessa, in qua etsi non regiam
8 vitam, proximam tamen maiestati regiae degeret. Haec clementia non minus victori quam victo utilis fuit.
9 Quippe ex universa Graecia, cognito quod inlatum Croeso bellum esset, auxilia velut ad commune extin-
10 guendum incendium confluebant; tantus Croesi amor apud omnes urbes erat passurusque Cyrus grave bellum Graeciae fuit, si quid in Croeso crudelius consuluisset.
11 Interiecto deinde tempore occupato in aliis bellis Cyro
12 Lydi rebellavere, quibus iterum victis arma et equi adempti iussique cauponas et ludicras artes et leno-
13 cinia exercere. Ac sic gens industria quondam potens et manu strenua effeminata mollitie luxuriaque vir-

---

S C *des.*] 11 de se sollicitus π ι D desolutus (desolatus G[3]) τ 13 percussum D 14 negotio (negante X) ω 16 *primum* et *om.* D victoria (*om.* G) τ fuit vict. P Z Γ vict. fuit Y O X ι D et vita τ π ι in vitam D 17 partes τ π ι pars D beroe (urbes boree X) π veroet (viro et G M) τ bara ι barago D Barene *Bong.* 21 auxilia τ π ι multa milia D 22 confluebant τ π ι constituebant D 23 erat *ante* apud *ponit* D 26 Lydi (-ii D) ω 28 ac ω et *Ga. ex* ς gens *om.* G industria ... potens τ π ι industriae ... patens D

tutem pristinam perdidit et quos ante Cyrum invictos
bella praestiterunt, in luxuriam lapsos otium ac desi-
dia superavit.

Fuere Lydis multi ante Croesum reges variis casi- 14
bus memorabiles, nullus tamen fortunae Candauli con-
parandus. Hic uxorem, quam propter formae pulchri- 15
tudinem deperibat, praedicare omnibus solebat, non
contentus voluptatum suarum tacita conscientia, nisi
etiam matrimonii reticenda publicaret, prorsus quasi 16
silentium damnum pulchritudinis esset. Ad postremum, 17
ut adfirmationi suae fidem faceret, nudam sodali suo
Gygi ostendit. Quo facto et amicum in adulterium 18
uxoris sollicitatum hostem sibi fecit et uxorem, veluti
tradito alii amore, a se alienavit. Namque brevi tem- 19
pore caedes Candauli nuptiarum praemium fuit et uxor
mariti sanguine dotata regnum viri et se pariter adul-
tero tradidit.

Cyrus subacta Asia et universo Oriente in po- VIII. 1
testatem redacto Scythis bellum infert. Erat eo 2
tempore regina Scytharum Tamyris, quae non mulie-
briter adventu hostium territa, cum prohibere eos
transitu Araxis fluminis posset, transire permisit, et
sibi faciliorem pugnam intra regni sui terminos rata
et hostibus obiectu fluminis fugam difficiliorem. Ita- 3
que Cyrus traiectis copiis, cum aliquantisper in Scy-
thiam processisset, castra metatus est. Dein postera 4
die simulato metu, quasi refugiens castra deseruisset,
ita vini adfatim et ea, quae epulis erant necessaria,
reliquit. Quod cum nuntiatum reginae esset, adule- 5

---

3 C *des.*] 2 praestiterunt τ praestiterant πιD 7 deperibat τFD deperiebat πEL 9 matrimonia D 10 esset pulchritudinis *ponit* D 12 gygi τπι giguo (*in marg.* giguus) D facto ω pacto *Rue., cf. 11, 1, 10. 39, 5, 4* et *om.* D in τπι ad D 14 *post* amore *add.* dotatam D, *cf. ad 16* tempore brevi *pon.* τOPZ brevi post est (t *eras.*) tempore Y 15 praemium ω pretium *IFGron.* prooemium *Hottinger* uxor τπι uxore D 16 dotata *om.* D 19 intulit D 22 Araxis τΓ arxis X *(cett. π?)* soaxis F oxxis E oaxis LD, *Rue.;* Araxis *praebent etiam Or., Iord.*

scentulum filium ad insequendum eum cum tertia
6 parte copiarum mittit. Cum ventum ad castra Cyri
esset, ignarus rei militaris adulescens, veluti ad epulas,
non ad proelium venisset, omissis hostibus insuetos
7 barbaros vino se onerare patitur, priusque Scythae
8 ebrietate quam bello vincuntur. Nam cognitis his
Cyrus reversus per noctem saucios opprimit omnesque
9 Scythas cum reginae filio interfecit. Amisso tanto exercitu et, quod gravius dolendum, unico filio Tamyris
orbitatis dolorem non in lacrimas effudit, sed in ultionis solacia intendit hostesque recenti victoria exultan-
10 tes pari insidiarum fraude circumvenit; quippe simulata
diffidentia propter vulnus acceptum refugiens Cyrum
11 ad angustias usque perduxit. Ibi conpositis in montibus insidiis ducenta milia Persarum cum ipso rege
12 trucidavit. In qua victoria etiam illud memorabile
fuit, quod ne nuntius quidem tantae cladis superfuit.
13 Caput Cyri amputatum in utrem humano sanguine
repletum coici regina iubet cum hac exprobratione
crudelitatis: 'satia te' inquit 'sanguine, quem sitisti
14 cuiusque insatiabilis semper fuisti.' Cyrus regnavit
annis XXX, non initio tantum regni, sed continuo
totius temporis successu admirabiliter insignis.

IX. 1 Huic successit filius Cambyses, qui imperio patris
2 Aegyptum adiecit; sed offensus superstitionibus Aegyptiorum Apis ceterorumque deorum aedes dirui iubet.
3 Ad Hammonis quoque nobilissimum templum expugnandum exercitum mittit, qui tempestatibus et ha-
4 renarum molibus oppressus interiit. Post haec per
5 quietem vidit fratrem suum Mergim regnaturum. Quo
somnio exterritus non dubitavit post sacrilegia etiam

---

3 C *des.*] **1** insequendum **τπ** sequ. **ιD** persequ. *Rue. ex Or.* eum *om.* **D** **8** interfecit **τπ** interficit **ιD** (interfĕcit *fort. praesens, cf. ad 15, 2, 2*) **9** dolendum **τπ** doleret **ιD**, *cf. Pet. 101* **10** effundit **D** **19** coici (conici G^2) **τπD** caici **ι** **20** inquit sanguine **τD** sanguine inquit **πι** **23** admirabiliter insignis] admirabilis fuit **X Γ** **30** Mergim **τι** Mergidem **πD**

parricidium facere. Erat enim difficile, ut parceret 6
suis, qui cum contemptu religionis grassatus etiam
adversus deos fuerat. Ad hoc tam crudele ministerium 7
magum quendam ex amicis delegit, nomine Cometen.
Interim ipse gladio sua sponte evaginato in femur 8
graviter vulneratus occubuit poenasque luit seu im-
perati parricidii seu perpetrati sacrilegii. Quo nuntio 9
accepto magus ante famam amissi regis occupat fa-
cinus prostratoque Mergide, cui regnum debebatur,
fratrem suum subiecit Oropasten. Erat enim et oris 10
et corporis liniamentis persimilis, ac nemine subesse
dolum arbitrante pro Mergide rex Oropasta consti-
tuitur. Quae res eo occultior fuit, quod apud Persas 11
persona regis sub specie maiestatis occulitur. Igitur 12
magi ad favorem populi conciliandum tributa et mili-
tiae vacationem in triennium permittunt, ut regnum, 13
quod fraude quaesierant, indulgentiae largitionibus
confirmarent. Quae res suspecta primo Hostani, viro 14
nobili et in coniectura sagacissimo, fuit. Itaque per 15
internuntios quaerit de filia, quae inter regias pae-
lices erat, an Cyri filius rex esset. Illa nec se ipsam 16
scire ait nec ex alia posse cognoscere, quia singulae
separatim recludantur. Tum pertractare caput dor- 17
mienti iubet, nam mago Cambyses aures utrasque
praeciderat. Factus dein per filiam certior sine auri- 18
bus regem esse, optimatibus Persarum rem indicat
et in caedem falsi regis inpulsos sacramenti religione

---

3 C *des.*] **4** delegit *om.* **D**, *qui post* Cometen (**τιD** comatin *vel* -tim **π**, Gometen *vGu.*) *add.* mittit **5** in femur **ω** in femore ς *(Bong., Rue., Ga.), sed cf. Liv. perioch. 52* **10** et oris **πιD** decorus (-is **A**¹) **τ** **13** eo *om.* **D** **14** regis *om.* **X** **15** *sq.* militiae vacationem (voc. **V**¹**Q** *ante corr.* **B**) ... permittunt **τ**, *quod iure def. Due., Ga.;* m. vacationem (occasionem **X**, *in marg.* alii vacationem **Γ**) ... remittunt **πιD** militiam [vacationem] ... remittunt *Rue., sed cf. ad 8, 5, 4* **17** largitione **D** **18** hostani (ostani **BD**) **τιD** hotani (otani **YO**) **π** **19** coniectura (collectura **X**) **ω** **24** cambises qui et nabucodonosor **D** *marg.* **25** dein **τYD** deinde **PZι** quidem **O**

19 obstringit. Septem tantum conscii fuere huius con-
iurationis, qui ex continenti, ne dato in paenitentiam
spatio res per quemquam narraretur, occultato sub
20 veste ferro ad regiam pergunt. Ibi obviis interfectis
ad magos perveniunt, quibus ne ipsis quidem animus
21 in auxilium sui defuit, siquidem stricto ferro duos de
22 coniuratis interficiunt. Ipsi tamen corripiuntur a plu-
ribus, quorum alterum Gobryas medium amplexus,
cunctantibus sociis, ne ipsum pro mago transfoderent,
quia res obscuro loco gerebatur, vel per suum corpus
23 adigi mago ferrum iussit. Fortuna tamen ita regente
illo incolumi magus interficitur.

X. 1 Occisis magis magna quidem gloria recuperati
regni principum fuit, sed multo maior in eo, quod, cum
2 de regno ambigerent, concordare potuerunt. Erant
enim virtute et nobilitate ita pares, ut difficilem ex his
3 populo electionem aequalitas faceret. Ipsi igitur viam
invenerunt, qua de se iudicium religioni et fortunae
4 committerent, pactique inter se sunt, ut die statuta
omnes equos ante regiam primo mane perducerent,
et cuius equus inter solis ortum hinnitum primus
5 edidisset, is rex esset. Nam et solem Persae unum
deum esse credunt et equos eidem deo sacratos ferunt.
6 Et erat inter coniuratos Darius, Hystaspis filius, cui
de regno sollicito equi custos ait, si ea res victoriam
7 moraretur, nihil negotii superesse. Per noctem deinde
equum pridie constitutam diem ad eundem locum ducit
ibique equae admittit, ratus ex voluptate Veneris
8 futurum quod evenit. Postera die itaque, cum ad sta-

S C *des.*] 1 obstringit *om.* **D** 8 quemquam *π ι* quemcumque **A G** *(cett. τ ?)* **D** 6 stricto *om.* **D** 10 vel *τ π ι* illis **D** 12 magus interficitur *om.* **D** 13 recuperati: *codd. variant inter* reciperare *et* recuperare, *sed plerumque plerique* -u- *exhibent (τ semper) quod semper (duodecies) recepi* 24 Darius: *codd. variant hic et aliis locis inter* Darius *et* Dareus; -i- *semper recepi cum codd. plurimis et codd. prologorum* Hydaspis *edd. vett.* — pi *τ π ι* (? *edd. recc.*) ispstasi **D** ipstasis **D**[1] *marg.* hylesis **D**[2] *marg.* 26 moraretur *τ ι* moderetur *π* mereretur **D** 27 *post pridie add.* ante **D**

tutam horam omnes convenissent, Darii equus cognito
loco ex desiderio feminae hinnitum statim edidit et
segnibus aliis felix auspicium domino primus emisit.
Tanta moderatio ceteris fuit, ut audito auspicio con- 9
festim equis desilierint et Darium regem salutaverint.
Populus quoque universus secutus iudicium principum 10
eundem regem constituit. Sic regnum Persarum septem 11
nobilissimorum virorum virtute quaesitum tam levi
momento in unum conlatum est. Incredibile prorsus 12
tanta patientia gessisse eos, quod ut eriperent magis,
mori non recusaverint. Quamquam praeter formam 13
virtutemque hoc imperio dignam etiam cognatio Da-
rio iuncta cum pristinis regibus fuit. Principio igitur 14
regni Cyri filiam in matrimonium recepit, regalibus
nuptiis regnum firmaturus, ut non tam in extraneum
translatum, quam in familiam Cyri reversum videretur.
Interiecto deinde tempore cum Assyrii descivissent et 15
Babyloniam occupassent difficilisque urbis expugnatio
esset, aestuante rege unus de interfectoribus magorum,
Zopyrus, domi se verberibus lacerari toto corpore
iubet, nasum, aures et labia sibi praecidi, atque ita
regi inopinanti se offert. Attonitum et quaerentem 16
Darium causas auctoremque tam foedae lacerationis
tacitus quo proposito fecerit edocet, formatoque in
futura consilio transfugae titulo Babyloniam profici-
scitur. Ibi ostendit populo laniatum corpus, queritur 17
crudelitatem regis, a quo in regni petitione non vir-
tute, sed auspicio, non iudicio hominum, sed hinnitu
equi superatus sit; iubet illos ex amicis exemplum 18
capere, quid hostibus cavendum sit; hortatur, non moe- 19
nibus magis quam armis confidant, patianturque se

3 C *des.*] 9 prorsus *om.* D 10 patientia] pietate X Γ gessisse A G X Γ *(cett.* $\tau\pi$ *?)* cessisse ι D eos ω eo *Mdv.* 12 digna D, *cf. StudIt.* 21 aures $\tau\pi$ D et aures ι praecidi A G X Γ *(cett.* $\tau\pi$ *?)* D praecidit ι 22 inopinanti $\tau\pi$ D inopinato ι 27 *post* in regni *add.* integri D 30 non τ ne $\pi\iota$ D *(cf. 1, 6, 13)* 31 se *om.* D

20 commune bellum recentiore ira gerere. Nota nobilitas
viri pariter et virtus omnibus erat, nec de fide time-
bant, cuius veluti pignora vulnera corporis et iniuriae
21 notas habebant. Constituitur ergo dux omnium suf-
fragio, et accepta parva manu semel atque iterum
cedentibus ex consulto Persis secunda proelia facit.
22 Ac postremo universum sibi creditum exercitum Da-
rio prodit urbemque ipsam in potestatem eius redigit.
23 Post haec Darius bellum Scythis infert, quod sequenti
volumine referetur.

LIBER II.

I. 1 In relatione rerum ab Scythis gestarum, quae satis
amplae magnificaeque fuerunt, principium ab origine
2 repetendum est. Non enim minus inlustria initia quam
imperium habuere, nec virorum magis quam feminarum
3 virtutibus claruere, quippe cum ipsi Parthos Bactria-
nosque, feminae autem eorum Amazonum regna con-
4 diderint, prorsus ut res gestas virorum mulierumque
considerantibus incertum sit, uter apud eos sexus in-
5 lustrior fuerit. Scytharum gens antiquissima semper
habita, quamquam inter Scythas et Aegyptios diu con-
6 tentio de generis vetustate fuerit Aegyptiis praedi-
cantibus, initio rerum, cum aliae terrae nimio fervore
solis arderent, aliae rigerent frigoris inmanitate, ita
ut non modo primae generare homines, sed ne ad-
venas quidem recipere ac tueri possent, priusquam
adversus calorem vel frigus velamenta corporis in-
venirentur vel locorum vitia quaesitis arte remediis
7 mollirentur, Aegyptum ita temperatam semper fuisse,
ut neque hiberna frigora nec aestivi solis ardores in-
8 colas eius premerent, solum ita fecundum, ut alimen-

S C *des.*] 3 pignora τ ι D pignera π corporis *om.* D
7 cred. sibi *pon.* D 10 referetur π ι D refertur τ *(dubito)* 12 ab τ
a π ι D, *cf.* *2, 3, 2. 9, 3, 1*

torum in usum hominum nulla terra feracior fuerit.
Iure igitur ibi primum homines natos videri debere, 9
ubi educari facillime possent. Contra Scythae caeli 10
temperamentum nullum esse vetustatis argumentum
putabant. Quippe naturam, cum primum incrementa 11
caloris ac frigoris regionibus distinxit, statim ad lo-
corum patientiam animalia quoque generasse; sed et 12
arborum ac frugum pro regionum condicione apte ge-
nera variata. Et quanto Scythis sit caelum asperius 13
quam Aegyptiis, tanto et corpora et ingenia esse du-
riora. Ceterum si mundi, quae nunc partes sunt, 14
aliquando unitas fuit, sive inluvies aquarum prin-
cipio rerum terras obrutas tenuit, sive ignis, qui et
mundum genuit, cuncta possedit, utriusque primordii
Scythas origine praestare. Nam si ignis prima pos- 15
sessio rerum fuit, qui paulatim extinctus sedem terris
dedit, nullam prius quam septentrionalem partem hie-
mis rigore ab igne secretam, adeo ut nunc quoque
nulla magis rigeat frigoribus; Aegyptum vero et totum 16
Orientem tardissime temperatum, quippe qui etiam nunc
torrenti calore solis exaestuet. Quodsi omnes quon- 17
dam terrae submersae profundo fuerunt, profecto edi-
tissimam quamque partem decurrentibus aquis primum
detectam, humillimo autem solo eandem aquam diu-
tissime inmoratam; et quanto prior quaeque pars ter- 18
rarum siccata sit, tanto prius animalia generare coepisse.
Porro Scythiam adeo editiorem omnibus terris esse, 19
ut cuncta flumina ibi nata in Maeotim, tum deinde in
Ponticum et Aegyptium mare decurrant; Aegyptum 20
autem, quae tot regum, tot saeculorum cura inpensa-

SC *des.*] 4 vetustatis τπι vetusti D 7 quoque τπ(ι) quaeque D (*sic iam Due. ex ς*) sed τπι sic D 8 regionum πι D rerum τ 11 si mundi quae τπ si quae m. D sique m. quae ι siquidem m. quae *Rue.* 14 utriusque primordii τ utriusque primordiis πι D utrisque primordiis *Rue.* 19 vero τπι quoque D 28 maeotim τπι maeotiam D tum *om.* D 30 tot regum (t. r. *om.* Y) tot saeculorum πι D tot regum saeculorum τ (*dubitare possis*)

que munita sit et adversum vim incurrentium aquarum
tantis structa molibus, tot fossis concisa, ut, cum his
arceantur, illis recipiantur aquae, nihilo minus coli
nisi excluso Nilo non potuerit, nec possit videri ho-
minum vetustate ultima, quae aggerationibus regum
sive Nili trahentis limum terrarum recentissima vi-
21 deatur. His igitur argumentis superatis Aegyptiis anti-
quiores semper Scythae visi.

II. 1 Scythia autem in orientem porrecta includitur ab
uno latere Ponto, ab altero montibus Riphaeis, a
2 tergo Asia et Phasi flumine. Multum in longitudinem
3 et latitudinem patet. Hominibus inter se nulli fines.
Neque enim agrum exercent, nec domus illis ulla aut
tectum aut sedes est, armenta et pecora semper pa-
scentibus et per incultas solitudines errare solitis.
4 Uxores liberosque secum in plaustris vehunt, quibus
coriis imbrium hiemisque causa tectis pro domibus
5 utuntur. Iustitia gentis ingeniis culta, non legibus.
6 Nullum scelus apud eos furto gravius: quippe sine
tecti munimento pecora et armenta habentibus quid
7 inter silvas superesset, si furari liceret? Aurum et
argentum non perinde ac reliqui mortales adpetunt.
8. 9 Lacte et melle vescuntur. Lanae his usus ac vestium
ignotus et quamquam continuis frigoribus urantur,
10 pellibus tamen ferinis ac murinis utuntur. Haec con-

---

3 C *des.*] 2 structa ω instructa *Rue. ex* ς *(Ga.)* 3 coli *om.* τ 4 nec possit τπι nec posset D non posse *Due.* 5 vetustate] antiquitate X ultima τπι ultimam D *(coni. Hearne, Rue.)* quae — *v.* 7 videatur *secl. Rue.* aggerationibus π a generationibus (uel a generationebus G[1]) τ ex aggerationibus ιD sive ex agg. *Ga. ex* ς; *cf. StudIt.* 15 et *om.* D 20 tecti munimento τ tecto munimentoque πιD 21 inter silvas superesset τπιD[1], *quod del., add. marg.* salvum esset D[2] 22 non perinde τιD[1] non *del., add. marg.* aspernantur D[2] perinde aspernantur π non perinde aspernantur ς; *cf. StudIt.* 23 his τι is (iis OD *om.* X) πD 24 ac vestium] ad vestitum D et *secl. Rue.* 25 tamen ω tantum *Due. ex* ς *haud inepte, sed lect. tradita satis perspicua, cf. Ieep*

tinentia illis morum quoque iustitiam edidit, nihil
alienum concupiscentibus; quippe ibidem divitiarum
cupido est, ubi et usus. Atque utinam reliquis mor- 11
talibus similis moderatio abstinentiaque alieni foret;
profecto non tantum bellorum per omnia saecula ter-
ris omnibus continuaretur, neque plus hominum fer- 13
rum et arma quam naturalis fatorum condicio raperet,
prorsus ut admirabile videatur, hoc illis naturam dare, 14
quod Graeci longa sapientium doctrina praeceptisque
philosophorum consequi nequeunt, cultosque mores
incultae barbariae conlatione superari. Tanto plus in 15
illis proficit vitiorum ignoratio quam in his cognitio
virtutis.

Imperium Asiae ter quaesivere; ipsi perpetuo ab III. 1
alieno imperio aut intacti aut invicti mansere. Da-
rium, regem Persarum, turpi ab Scythia submove- 2
runt fuga, Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt, 3
Alexandri Magni ducem Zopyriona pari ratione cum 4
copiis universis deleverunt. Romanorum audivere, non 5
sensere arma. Parthicum et Bactrianum imperium 6
ipsi condiderunt. Gens laboribus et bellis aspera, 7
vires corporum inmensae; nihil parare, quod amittere
timeant, nihil victores praeter gloriam concupiscunt.
Primus Scythis bellum indixit Vezosis, rex Aegyptius, 8
missis prius legationibus, qui hostibus parendi legem
dicerent. Sed Scythae iam ante de adventu regis a fini- 9
timis certiores facti legatis respondent: tam opulenti 10
populi ducem stolide adversus inopes occupasse bel-
lum, quod magis domi fuerit illi timendum, quod 11
belli certamen anceps, praemia victoriae nulla, damna

SC *des.*] **1** edidit **τ** dedit **πιD**, *cf. Pet. 5* **2** ibidem **AVQRO** idem **GMY** ibi **ιD** ibi *post* cupido *pon.* **PZX** **3** et *om.* **D** utinam] uti **D** **5** *sq.* terris omnibus *om.* **D** **10** cultosque mores] cultasque res **D** **14** conquaesivere D^2 **16** ab **τD** a **ι** *om.* **π**, *cf. ad 2, 1, 1* **22** paravere **D** **24** Vezosis *cf. ad 1, 1, 6* **25** primo τ **D** prius π ι legationibus G^2 legatis A^2 **OPZX** ι **D** lenonibus G^1 **MVQRY** (*defendi 1935, sed. cf. nunc RW III 2*) lenonis A^1 **28** stolide π D^2 *marg.*, *Or.* tale D^1 italide ι colendi τ insolentia *Ieep*

12 manifesta sint. Igitur non expectaturos Scythas, dum
ad se veniatur, cum tanto sibi plura in hoste con-
13 cupiscenda sint, ultroque praedae ituros obviam. Nec
dicta res morata. Quos cum tanta celeritate advenire
rex didicisset, in fugam vertitur exercituque cum omni
apparatu belli relicto in regnum trepidus se recepit.
4. 15 Scythas ab Aegypto paludes prohibuere. Inde reversi
Asiam perdomitam vectigalem fecere, modico tributo
magis in titulum imperii quam in victoriae praemium
16 inposito. XV annis pacandae Asiae inmorati uxorum
flagitatione revocantur, per legatos denuntiantibus, ni
redeant, subolem se ex finitimis quaesituras nec pas-
suras, ut in posteritatem Scytharum genus per feminas
17 intercidat. His igitur Asia per mille quingentos annos
18 vectigalis fuit. Pendendi tributi finem Ninus, rex
Assyriorum, inposuit.

IV. 1 Sed apud Scythas medio tempore duo regii iu-
venes, Plynos et Scolopitus, per factionem optima-
tum domo pulsi ingentem iuventutem secum traxere
2 et in Cappadociae ora iuxta amnem Thermodonta
consederunt subiectosque Themiscyrios campos occu-
3 pavere. Ibi per multos annos spoliare finitimos ad-
sueti conspiratione populorum per insidias trucidan-
4 tur. Horum uxores cum viderent exilio additam or-
bitatem, arma sumunt finesque suos submoventes
5 primo, mox etiam inferentes bella defendunt. Nubendi
quoque finitimis animum omisere, servitutem, non
6 matrimonium appellantes. Singulare omnium saeculo-
rum exemplum, ausae rem publicam augere sine viris;

---

3 C *des.*] 1 dum] ut D[2] 4 *sq.* advenire rex didicisset *Nipperdey* venire rex addidicisset τπ venire rex didicisset ι rex ven. did. D 6 trepidus *om.* τ, *ante v.* 5 in fugam *pon., nescio quibus codd. fisus, Ga.* 9 *alterum* in *om.* D 11 denuntiantium D 18 plynos (plinos **ELOX** plenos F) πι ylynos (ylinos GM) τ plinos et linus D[1] et linus *del.* D[2] 20 cappadociae ω Cappadociae ⟨Ponticae⟩ *Rue., Tq. 157 ex Or.* 24 viderent exilio τ vid. ex. suo πι ex. suo vid. D 29 ausae rem

iam etiam cum contemptu virorum tuentur. Et ne 7
feliciores aliae aliis viderentur, viros, qui domi remanserant, interficiunt. Ultionem quoque caesorum 8
coniugum excidio finitimorum consequuntur. Tum pace 9
armis quaesita, ne genus interiret, concubitus finitimorum ineunt. Si qui mares nascerentur, interficie- 10
bant. Virgines in eundem ipsis morem, non otio
neque lanificio, sed armis, equis, venationibus exer- 11
cebant, inustis infantum dexterioribus mammis, ne
sagittarum iactus impediatur; unde dictae Amazones.
Duae his reginae fuere, Martesia et Lampeto, quae 12
in duas partes agmine diviso, inclitae iam opibus,
vicibus gerebant bella, soli terminos alternis defen-
dentes, et ne successibus deesset auctoritas, genitas 13
se Marte praedicabant. Itaque maiore parte Europae 14
subacta Asiae quoque nonnullas civitates occupavere.
Ibi Epheso multisque aliis urbibus conditis partem 15
exercitus cum ingenti praeda domum dimittunt. Re- 16
liquae, quae ad tuendum Asiae imperium remanserant,
concursu barbarorum cum Martesia regina interfi-
ciuntur. In huius locum filia eius Orithyia regno suc- 17
cedit, cui praeter singularem belli scientiam eximia
servatae in omne aevum virginitatis admiratio fuit.
Huius virtute tantum additum gloriae et famae Ama- 18
zonum est, ut Herculi rex, cui duodecim stipendia
debebat, quasi inpossibile imperaverit, ut arma reginae
Amazonum sibi adferret. Eo igitur profectus longis 19
novem navibus comitante principum Graeciae iuventute
inopinantes adgreditur. Duae tum sorores Amazonum 20

---

publicam (ausae semper **VQR**) augere (agere **V**[2]**Q**[3]**R**) τ *(Ieep)* auxere rem p. πι**D** ausae rem p. *IFGron. (Rue.)*

8 C(**G**) *des.*] **1** tuentur τπ se tuentur ι se contuentur **D** **10** impediatur (-antur **X** *Γ*) ω impedirentur *Rue. ex Or.* **11** martesia (-th- π, -siae, -sy τ) τπι marpesia (*ex* marcesia) **D**, *Due. ex Or.* lampedo **VR**π **13** soli (solictae **L**) ι**D**(π) solo (sola **AR**[1]) τ **20** (Mar)tesia — *2, 6, 14* divortium *deest* **G** **21** Orithyia *(lev. var.)* τπι**D**, *quod del. et marg. add.* Synope **D** *m. 1;* Sinope *ex Or. Rue.; cf. StudIt.*

regna tractabant, Antiope et Orithyia; sed Orithyia
21 foris bellum gerebat. Igitur cum Hercules ad litus
Amazonum adplicuit, infrequens multitudo cum An-
22 tiope regina nihil hostile metuente erat. Qua re
effectum est, ut paucae repentino tumultu excitae
arma sumerent facilemque victoriam hostibus darent.
23 Multae itaque caesae captaeque, in his duae Antiopae
sorores, Menalippe ab Hercule, Hippolyte a Theseo.
24 Sed Theseus obtenta in praemium captiva eandem in
matrimonium adsumpsit et ex ea genuit Hippolytum.
25 Hercules post victoriam Menalippen captivam sorori
reddidit et pretium arma reginae accepit. Atque ita
26 functus imperio ad regem revertitur. Sed Orithyia,
ubi conperit bellum sororibus inlatum et raptorem
esse Atheniensium principem, hortatur comites in ul-
tionem frustraque et Ponti sinum et Asiam edomitam
esse dicit, si Graecorum non tam bellis quam rapinis
27 pateant. Auxilium deinde a Sagylo, rege Scythiae,
petit: genus Scytharum esse, cladem virorum, neces-
sitatem armorum, belli causas ostendit, adsecutasque
virtute, ne segniores viris feminas habere Scythae
28 viderentur. Motus ille domestica gloria mittit cum
29 ingenti equitatu filium Panasagorum in auxilium. Et
ante proelium dissensione orta ab auxiliis desertae
30 bello ab Atheniensibus vincuntur. Receptaculum tamen
habuere castra sociorum, quorum auxilio intactae ab
31 aliis gentibus in regnum revertuntur. Post Orithyiam
Penthesilea regno potita est, cuius Troiano bello in-
ter fortissimos viros, cum auxilium adversus Graecos
32 ferret, magna virtutis documenta extitere. Interfecta
deinde Penthesilea exercituque eius absumpto paucae,
quae in regno remanserant, aegre se adversum finiti-
mos defendentes usque tempora Alexandri Magni du-

GSC *des.*] 3 infrequens] et frequens **D** cum *om.* **A** *(Ieep)* 5 excitae **τιD** excitatae **π** 11 post victoriam *om.* **D** 14 comperuit **D** 15 in ultionem *om.* **τ** (*vix interpolatum in* **πιD**) 23 et **τπ** sed **ιD** 24 dissensione] defensione **D** 33 usque (usque ad **AQX**) **ω**

raverunt. Harum Minithyia sive Thalestris regina, 33
concubitu Alexandri per dies tredecim ad subolem ex
eo generandum obtento, reversa in regnum brevi tempore cum omni Amazonum nomine intercidit.

Scythae autem tertia expeditione Asiana cum annis V. 1
octo a coniugibus ac liberis afuissent, servili bello
domi excipiuntur. Quippe coniuges eorum longa ex- 2
pectatione virorum fessae nec iam teneri bello, sed
deletos ratae servis ad custodiam pecorum relictis
nubunt, qui reversos cum victoria dominos velut ad- 3
venas armati finibus prohibent. Quibus cum varia 4
victoria fuisset, admonentur Scythae mutare genus
pugnae, memores non cum hostibus, sed cum servis
proeliandum, nec armorum, sed dominorum iure vincendos, verbera in aciem, non tela adferenda, omissoque ferro virgas et flagella ceteraque servilis metus
paranda instrumenta. Probato omnes consilio instructi, 5
sicut praeceptum erat, postquam ad hostem accessere,
inopinantibus verbera intenta; adeoque illos perculerunt,
ut quos ferro non poterant, metu verberum vincerent,
fugamque non ut hostes victi, sed ut fugitivi servi
capesserent. Quicumque capi potuerunt, supplicia 6
crucibus luerunt. Mulieres quoque male sibi consciae 7
partim ferro, partim suspendio vitam finierunt. Post 8
haec pax apud Scythas fuit usque tempora Ianthyri
regis. Huic Darius, rex Persarum, sicut supra dictum 9
est, cum filiae eius nuptias non obtinuisset, bellum
intulit et armatis septingentis milibus hominum Scy- 10
thiam ingressus, non facientibus hostibus pugnae potestatem metuens, ne interrupto ponte Histri reditus

---

GSC *des.*] 1 minithyia *(vel* minithia *vel sim.)* sive *τπ* instiaes sive *ι om.* **D** 8 in regn. reversa *pon.* **D** 6 ac *ω* et *Iecp errore quodam, Ga.* afuissent] abstinuissent **D** 15 non tela **YOιD** non **A**[1]**MV**[1]**Q** non arma **A**[2]**V**[2]**R** *ante* in aciem *pon.* **PZXΓ** ferenda **D** 17 *post* instrumenta *add.* sumunt **D** 19 intenta *τπι* intentant **D** *(Due. ex ς)* intenta sunt *ς* 20 poterant *τι***D** potuerant *π* 22 supplicia *om.* **D** 25 ianthyri *πι* iamciri *vel sim.* *τ* lamiri **D**

sibi intercluderetur, amissis LXXX milibus hominum
11 trepidus refugit; quae iactura abundante multitudine
12 inter damna numerata non est. Inde Asiam et Macedoniam domuit; Ionas quoque navali proelio superat.
13 Dein cognito quod Athenienses Ionis contra se auxilium tulissent, omnem impetum belli in eos convertit.

VI. 1 Nunc quoniam ad bella Atheniensium ventum est, quae non modo ultra spem gerendi, verum etiam ultra gesti fidem peracta sunt, operaque Atheniensium effectu maiora quam voto fuere, paucis urbis origo
2 repetenda est, et quia non, ut ceterae gentes, a sor-
3 didis initiis ad summa crevere. Soli enim praeter-
4 quam incremento etiam origine gloriantur; quippe non advenae neque passim collecta populi conluvies originem urbi dedit, sed eodem innati solo, quod in-
5 colunt, et quae illis sedes, eadem origo est. Primi lanificii et olei et vini usum docuere. Arare quoque ac serere frumenta glandem vescentibus monstrarunt.
6 Litterae certe ac facundia et hic civilis disciplinae
7 ordo veluti templum Athenas habent. Ante Deucalionis tempora regem habuere Cecropem, quem, ut omnis antiquitas fabulosa est, biformem tradidere, quia pri-
8 mus marem feminae matrimonio iunxit. Huic successit
9 Cranaus, cuius filia Atthis nomen regioni dedit. Post hunc Amphictyonides regnavit, qui primus Minervae
10 urbem sacravit et nomen civitati Athenas dedit. Huius

GSC(O) *des.*] 3 asiam ω *errore Iustini?* Ariam *vGu.* Thraciam *Faber (Rue.)* 5 dein (deinde **D**) — *42, 5, 12 deest* **O** ionis (nis **EF** ioniis π) ω Iosin *vGu.* Ionibus *Asul.* 7 bellum **D** 9 *sq.* operaque — fuere *secl. Rue., sed cf. Pet. 39 sq.* 10 effectu (effecta **X** quae effectu **AR**, *Ga.*) ω urbis τ**XYD** verbis ι**PZ** 14 advenae ω advena *Giunta, sed cf. Pet. 39* 15 eodem ω eidem *Seck, de Pomp. Trogi serm. I, 1881, 26 (Rue.)* 18 glandem τπ glande ι**D**, *cf. 44, 4, 11* 19 certe πι**D** ceriae (caeriae) τ cerimoniae *Due. ex* ς hic *om.* **D** 23 matrimonio *om.* **D** 25 amphictyonides τ**D**(ω?) Amphictyon *edd., sim. 36, 1, 3. 38, 9, 3* Arsacides *pro* Arsaces, *2, 12, 11* Thespiades *pro* Thespiae 26 civitatis **D**

temporibus aquarum inluvies maiorem partem popu-
lorum Graeciae absumpsit. Superfuerunt, quos refugia 11
montium receperunt, aut ad regem Thessaliae Deu-
calionem ratibus evecti sunt, a quo propterea genus
hominum conditum dicitur. Per ordinem deinde suc- 12
cessionis regnum ad Erechtheum descendit, sub quo
frumenti satio est Eleusinae a Triptolemo reperta, in 13
cuius muneris honorem noctes initiorum sacratae.
Tenuit et Aegeus, Thesei pater, Athenis regnum, a 14
quo per divortium discedens Medea propter adultam
privigni aetatem Colchos cum Medo filio ex Aegeo
suscepto concessit. Post Aegeum Theseus ac deinceps 15
Thesei filius Demophoon, qui auxilium Graecis adver-
sus Troianos tulit, regnum possedit.

Erant inter Athenienses et Dorienses simultatium 16
veteres offensae, quas vindicaturi bello Dorienses de
eventu proelii oracula consuluerunt. Responsum supe- 17
riores fore, ni regem Atheniensium occidissent. Cum 18
ventum esset in bellum, militibus ante omnia custodia
regis praecipitur. Atheniensibus eo tempore rex 19
Codrus erat, qui et responso dei et praeceptis hostium
cognitis permutato regis habitu pannosus, sarmenta
collo gerens castra hostium ingreditur. Ibi in turba 20
obsistentium a milite, quem falce astu convulnera-
verat, interficitur. Cognito regis corpore Dorienses
sine proelio discedunt. Atque ita Athenienses virtute 21
ducis pro salute patriae morti se offerentis bello libe-
rantur.

Post Codrum nemo Athenis regnavit, quod me- VII 1
moriae nominis eius tributum est. Administratio rei 2

OSC(**G**) *des.*] 3 *post* aut *inseruit* qui *Rue. Tq. 157, insequens* sunt *secl. vGu., sed cf. Cast. 114* 7 Eleusinae *Rue.* eleusin (-sin* **A**) τ eleusim (-sini **Z**) π eleusina ι et eleusina **D** apud Eleusin *Bong.* 10 *a voce* discedens *rursus extat cod.* **G**, *qui praebet* decedens 11 *ante* Colchos *add.* in *Rue.* $\tau\,\pi$ medo (moe- **E F** mae- **L**) ι **D** medio (medeo G[2]) $\tau\,\pi$ (*Seel '35, sed alibi puer* Medus *nominari consuevit, cf. insuper Iust. 42, 3, 6*) 15 simultatum **D** 26 atque ita *om.* **D** 27 offerente **D**

3 publicae annua magistratibus permissa. Sed civi-
tati nullae tunc leges erant, quia libido regum pro
4 legibus habebatur. Legitur itaque Solon, vir iustitiae
insignis, qui velut novam civitatem legibus conderet.
5 Qui tanto temperamento inter plebem senatumque
egit (cum, si quid pro altero ordine tulisset, alteri
displiciturum videretur), ut ab utrisque parem gra-
6 tiam traheret. Huius viri inter multa egregia illud
7 memorabile fuit. Inter Athenienses et Megarenses de
proprietate Salaminae insulae prope usque interitum
8 armis dimicatum fuerat. Post multas clades capital
esse apud Athenienses coepit, si quis legem de vindi-
9 canda insula tulisset. Sollicitus igitur Solon, ne aut
tacendo parum rei publicae consuleret aut censendo
sibi, subitam dementiam simulat, cuius venia non
10 dicturus modo prohibita, sed et facturus erat. Defor-
11 mis habitu more vaecordium in publicum evolat facto-
que concursu hominum, quo magis consilium dissi-
mulet, insolitis sibi versibus suadere populo coepit,
12 quod vetabatur, omniumque animos ita cepit, ut ex-
templo bellum adversus Megarenses decerneretur in-
sulaque devictis hostibus Atheniensium fieret.

VIII. 1 Interea Megarenses memores inlati Atheniensibus
belli et deserti, ne frustra arma movisse viderentur,
matronas Atheniensium in Eleusinis sacris noctu
2 oppressuri naves conscendunt. Qua re cognita dux
Atheniensium Pisistratus iuventutem in insidiis lo-
cat, iussis matronis solito clamore ac strepitu etiam
in accessu hostium, ne intellectos se sentiant, sacra
3 celebrare; egressosque navibus Megarenses inopinantes

OSC *des.*] 1 annua **τ** annus **EF**[1] annuis **F**[2]**Lπ D** 8 egregia **τ** grata et **D** egregia et **πι** 15 sibi **VQRπιD** offenderet sibi **AGM** (noceret sibi **ς**) 19 sibi **ω** ibi *Reifferscheid, Rue., sed cf. 21, 2, 9* 24 belli (bellum **EL**[1]) et deserti **τπι** belli et veriti **D** *(?), Graev.; intell.: Megarenses bellum intulerant, sed deseruerant cf. 2, 12, 19* 25 eleusiniis **A** *(Ieep)* nocte **D** 28 iussit **D**

adgressus delevit ac protinus classe captiva intermixtis ⟨inter milites⟩ mulieribus, ut speciem captarum
matronarum praeberent, Megara contendit. Illi cum 4
et navium formam et petitam praedam cognoscerent, obvii ad portum procedunt, quibus caesis Pisistratus
paulum a capienda urbe afuit. Ita Dorienses suis 5
dolis hosti victoriam dedere. Sed Pisistratus, quasi 6
sibi, non patriae vicisset, tyrannidem per dolum occupat. Quippe voluntariis verberibus domi adfectus 7
laceratoque corpore in publicum degreditur, advocata 8
contione vulnera populo ostendit, de crudelitate principum, a quibus haec se passum simulabat, queritur; 9
adduntur vocibus lacrimae et invidiosa oratione multitudo credula accenditur: amore plebis invisum se
senatui simulat. Obtinet ad custodiam corporis sui 10
satellitum auxilium, per quos occupata tyrannide per annos XXXIII regnavit.

Post huius mortem Diocles, alter ex˟ filiis, per IX. 1
vim stuprata virgine a fratre puellae interficitur.
Alter, Hippias nomine, cum imperium paternum tene- 2
ret, interfectorem fratris conprehendi iubet, qui cum 3
per tormenta conscios caedis nominare cogeretur,
omnes amicos tyranni nominavit, quibus interfectis 4
quaerenti tyranno, an adhuc aliqui conscii essent, neminem ait superesse, quem amplius mori gestiat
quam ipsum tyrannum. Qua voce eiusdem se tyranni 5
victorem post vindictam pudicitiae sororis ostendit.

OSC *des.*] 1 intermixtis ⟨inter milites⟩ *AKlotz* interimactis intermiaetis *vel sim.* (*praeter* **R**) τ intermixtus ι intermixtis **R**π**D** intermixtis ⟨epibatis⟩ *vel* int. ⟨nautis⟩ *Cast. 147* captivarum **X**Γ 10 degreditur τ ·progr. **PZX** deprogr. **Y** egreditur ι**D** *(intell.: de arce)* advocavit contionem **D** 12 a πι**D** e τ 14 *sq.* amore — simulat ω *secl. Rue.* 17 XXXIII τ XXXIV πι**D** *(Rue.), sed cf. CCichorius, Die Chronologie des Pisistratus, Festschrift zum Deutschen Historikertage Leipzig 1897, 11 sq.* 18 Diocles ω, *crucem adpon. Rue. Error Iustini* 24 adhuc] ad haec **D** 26 quam τπ nisi ι**D**

6 Huius virtute cum admonita civitas libertatis esset,
7 tandem Hippias regno pulsus in exilium agitur, qui
profectus in Persas ducem se Dario inferenti Athe-
niensibus bellum, sicut supra significatum est, ad-
8 versus patriam suam offert. Igitur Athenienses au-
dito Darii adventu auxilium a Lacedaemoniis, socia
9 tum civitate, petiverunt, quos ubi viderunt quadridui
teneri religione, non expectato auxilio instructis decem
milibus civium et Plataeensibus auxiliaribus mille ad-
versus sexcenta milia hostium in campis Marathoniis
10 in proelium egrediuntur. Miltiades et dux belli erat
et auctor non expectandi auxilii; quem tanta fiducia
ceperat, ut plus praesidii in celeritate quam in sociis
11 duceret. Magna igitur in pugnam euntibus animorum
alacritas fuit, adeo ut, cum mille passus inter duas
acies essent, citato cursu ante iactum sagittarum ad
hostem venerint. Nec audaciae eius eventus defuit.
12 Pugnatum est enim tanta virtute, ut hinc viros,
13 inde pecudes putares. Victi Persae in naves confu-
gerunt, ex quibus multae suppressae, multae captae
14 sunt. In eo proelio tanta virtus singulorum fuit, ut,
cuius laus prima esset, difficile iudicium videretur.
15 Inter ceteros tamen Themistoclis adulescentis gloria
emicuit, in quo iam tum indoles futurae imperatoriae
16 dignitatis apparuit. Cynegiri quoque, militis Atheni-
ensis, gloria magnis scriptorum laudibus celebrata
17 est, qui post proelii innumeras caedes, cum fugientes
hostes ad naves egisset, onustam navem dextra manu
18 tenuit nec prius dimisit, quam manum amitteret; tum
quoque amputata dextera navem sinistra conprehendit,
quam et ipsam cum amisisset, ad postremum morsu
19 navem detinuit. Tantam in eo virtutem fuisse, ut

OSC *des.*] **7** tum **τ** tunc **πιD** **8** auxilio *om.* **τ** *(Due., Ieep, sed genuinum videtur, cf. § 10)* **10** sexcenta] CC **D** *(ex § 20 transpos.)* **14** animorum *om.* **D** **20** suppressae **τπD** submersae **ι** **24** tum *Seel* tunc **πιD** *om.* **τ** **25** dignitatis **ω**, *Rue. crucem adpon.* dexteritatis *vGu.* **29** tum **τπ** tunc **ιD**

non tot caedibus fatigatus, non duabus manibus amissis
victus, truncus ad postremum et velut rabida fera
dentibus dimicaverit. Ducenta milia Persae eo proelio 20
sive naufragio amisere. Cecidit et Hippias, tyrannus 21
Atheniensis, auctor et concitor eius belli, diis patriae
ultoribus poenas repetentibus.

Interea et Darius, cum bellum restauraret, in X. 1
ipso apparatu decedit, relictis multis filiis et in regno
et ante regnum susceptis. Ex his Ariamenes maxi- 2
mus natu aetatis privilegio regnum sibi vindicabat,
quod ius et ordo nascendi et natura ipsa gentibus
dedit. Porro Xerxes controversiam non de ordine, 3
sed de nascendi felicitate referebat; nam Ariamenen 4
primum quidem Dario, sed privato provenisse; se regi
primum natum. Fratres itaque suos, qui ante geniti 5
essent, privatum patrimonium, quod eo tempore Darius
habuisset, non regnum vindicare sibi posse; se esse,
quem primum in regno iam rex pater sustulerit.
Huc accedere, quod Ariamenes non patre tantum, 6
sed et matre privatae adhuc fortunae, avo quoque
materno privato procreatus sit; se vero et matre 7
regina natum et patrem non nisi regem vidisse, avum
quoque maternum Cyrum se regem habuisse, non
heredem, sed conditorem tanti regni. Ita etsi in 8
aequo iure utrumque fratrem pater reliquisset, materno
tamen se iure et avito vincere. Hoc certamen con- 9
cordi animo ad patruum suum Artaphernen veluti ad

OSC *des.*] 2 velut τ veluti πιD 3 persae eo (perseo AG[1]) τπι persarum eo D Persae seu *Ieep, Ga.* 4 sive] sine D *ante* amisere *add.* animas D 7 et dar. cum τπι cum dar. D 9 ariamenes ιD artamenes π artemenes (-is VQ) τ, *cf. ad 27, 3, 7, sim. 2, 10, 9* 11 gentilibus D 17 posse *om.* D 18 in regno τιD in regnum π (iam rex *abundantia Iustini usitata adpositum, quapropter* π *abl. in acc. mutavit; cf. Pet. 36 sqq.*) 20 avo τπD ita avo ι 24 ita *om.* τ in ω *del. Giunta. secl. Ruc.* 26 avito τπι habito D, *cf. ad 1, 1, 4* 27 Artaphernen *Bong.* ariaphernen τιD artamenen (arthamenem *Γ* artafernen artanen Y) π

10 domesticum iudicem deferunt, qui domi cognita causa
Xerxen praeposuit; adeoque fraterna contentio fuit,
ut nec victor insultaverit nec victus doluerit ipsoque
litis tempore munera invicem miserint, iucunda quoque
inter se, non solum credula convivia habuerint, iudi-
cium quoque ipsum sine arbitris, sine convitio fuerit.
11 Tanto moderatius tum fratres inter se maxima regna
dividebant, quam nunc exigua patrimonia partiuntur.
12 Igitur Xerxes bellum a patre coeptum adversus
13 Graeciam quinquennium instruxit. Quod ubi primum
didicit Demaratus, rex Lacedaemoniorum, qui apud
Xerxen exulabat, amicior patriae post fugam, quam
regi post beneficia, ne inopinato bello opprimerentur,
omnia in tabellis ligneis magistratibus perscribit eas-
14 demque cera superinducta delet, ne aut scriptura
sine tegmine indicium daret aut recens cera dolum
proderet, fido deinde servo perferendas tradit iusso
15 magistratibus Spartanorum tradere. Quibus perlatis
Lacedaemone quaestioni res diu fuit, quod neque scrip-
tum aliquid viderent nec frustra missas suspicarentur,
tantoque rem maiorem, quanto esset occultior puta-
16 bant. Haerentibus in coniectura viris soror regis
17 Leonidae consilium scribentis invenit. Erasa igitur
18 cera belli consilia deteguntur. Iam Xerxes septingenta
milia de regno armaverat et trecenta milia de auxiliis,
19 ut non inmerito proditum sit, flumina ab exercitu eius
siccata Graeciamque omnem vix capere exercitum eius

OSC *des.*] 1 *sq.* qui — praeposuit *om.* **τ** 4 iucunda quoque **ω** iucundaque *Bern.* 5 *post* solum *add.* sed (sed et V^1 *e corr.*) **τ** 7 tum **τπ** tunc **ιD** 10 *ante* quinqu. *add.* per **πι** 13 regni post **D** 15 superinducta delet **ω** superinducit delita *Ieep* s.-it deleticia *Studemund, Rue.; ante* cera *add.* vetera *Weiskius* superlita inducit *? AKlotz; nimio brevitatis studio epitomator enuntiatum obscuravit* 17 *sq.* iusso (iussas **D**) — tradere *secl. Rue., Jahns Jahrbb. 1870, 22 sq., cf. Tq. 150, sed servandum est* 24 *sq.* septingenta milia de r. arm. et tr. milia **πι** septingenta milia *(cett. om.)* **τ** CC milia *(cett. om.)* **D**, *cf. ad 2, 9, 9*

potuisse. Naves quoque rostratas mille ducentas, one- 20
rarias autem tria milia numero habuisse dicitur. Huic 21
tanto agmini dux defuit. Ceterum si regem spectes, di-
vitias, non ducem laudes; quarum tanta copia in regno 22
eius fuit, ut, cum flumina multitudine consumerentur,
opes tamen regiae superessent. Ipse autem primus in fuga, 23
postremus in proelio semper visus est, in periculis timidus,
sicubi metus abesset, inflatus; denique ante experimen- 24
tum belli fiducia virium veluti naturae ipsius dominus et
montes in planum deducebat et convexa vallium aequabat
et quaedam maria pontibus sternebat, quaedam ad
navigationis commodum per conpendium ducebat.

Cuius introitus in Graeciam quam terribilis, tam XI. 1
turpis ac foedus discessus fuit. Namque cum Leonida, 2
rex Spartanorum, cum IV milibus militum angustias
Thermopylarum occupasset, Xerxes contemptu pauci-
tatis eos pugnam capessere iubet, quorum cognati
Marathonia pugna interfecti fuerant. Qui dum ulcisci 3
suos quaerunt, principium cladis fuere; succedente
dein inutili turba maior caedes editur. Triduo ibi 4
cum dolore et indignatione Persarum dimicatum.
Quarta die cum nuntiatum esset Leonidae a XX mili- 5
bus hostium summum cacumen teneri, tum hortatur
socios, recedant et se ad meliora patriae tempora
reservent, sibi cum Spartanis fortunam experiendam; 6
plura patriae quam vitae debere, ceteros ad prae-
sidia Graeciae servandos. Audito regis imperio dis- 7
cessere ceteri, soli Lacedaemonii remanserunt. Initio 8
huius belli sciscitantibus Delphis oracula responsum

---

0 S C *des.*] **1** quoque rostratas mille ducentas, onerarias autem tria milia numero habuisse: *locum in codd. Iustini corruptum ex Oros. 2, 9, 2 corr. conatus est Rue. Tq. 128, quod recepi* quoque decies centum milium ω, *qui numerus navium cum numero militum congruit ('35 lectioni ω crucem adposui)* **2** *sq.* huic—defuit ω *secl. Rue., sed verba epitomatorem produnt, qui primo summatim, tum ἐκφράσεως modo de duce loquitur* **10** connexa D **20** deinde D **23** tunc D **26** plura τ π plura se ι D (plus se *Or. 2, 9, 6*), *cf. Pet. 94*

9 fuerat, aut regi Spartanorum aut urbi cadendum. Et
idcirco rex Leonidas, cum in bellum proficisceretur,
ita suos firmaverat, ut ire se parato ad moriendum
10 animo scirent angustiasque propterea occupaverat,
ut cum paucis aut maiore gloria vinceret aut minore
11 damno rei publicae caderet. Dimissis igitur sociis
hortatur Spartanos, meminerint qualitercumque proe-
liatis cadendum esse; caverent, ne fortius mansisse
12 quam dimicasse videantur; nec expectandum, ut ab
hoste circumvenirentur, sed dum nox occasionem
13 daret, securis et laetis superveniendum; nusquam vic-
tores honestius quam in castris hostium perituros.
14. 15 Nihil erat difficile persuadere persuasis mori: statim
arma capiunt et sexcenti viri castra quingentorum
milium inrumpunt statimque regis praetorium petunt,
aut cum illo aut, si ipsi oppressi essent, in ipsius
16 potissimum sede morituri. Tumultus totis castris
oritur. Spartani, postquam regem non inveniunt, per
omnia castra victores vagantur; caedunt sternuntque
omnia, ut qui sciunt se pugnare non spe victoriae,
17 sed in mortis ultionem. Proelium a principio noctis
18 in maiorem partem diei tractum. Ad postremum non
victi, sed vincendo fatigati inter ingentes stratorum ho-
19 stium catervas occiderunt. Xerxes duobus vulneribus
terrestri proelio acceptis experiri maris fortunam statuit.
XII. 1 Sed Atheniensium dux Themistocles cum animad-
vertisset Ionas, propter quos bellum Persarum sus-
ceperunt, in auxilium regis classe venisse, sollici-
2 tare eos in partes suas statuit, et cum conloquendi

OSC *des.*] 3 firmaverat τπι formaverat D *(coni. Scheffer, Rue., Ga.), cf. ad 3, 2, 9. 22, 4, 3. sim. 9, 5, 1. 13, 2, 4. 18, 2, 12. 41, 5, 1* 4 angustiasque πιD angustias τ 7 qualicumque proelio D (qualitercumque proeliantibus *Due. ex* ς) 9 viderentur D 10 nox *om.* D 18 *post* oritur *lac. ind. Rue. ex Or. 2, 9, 9 (cf. Diodor 11, 10, 2)* 20 sciunt τ sciant πιD, *cf. 24, 6, 5* 21 a *om.* D 22 pertractum D 23 ingentes *ex* gentes D[2] 27 *sq.* susceperunt τ -rant V[3]D -rat πι

copiam non haberet, quo applicituri erant, symbolos
proponi et saxis proscribi curat: 'quae vos, Iones, 3
dementia tenet? quod facinus agitatis? bellum inferre
olim conditoribus vestris, nuper etiam vindicibus
cogitatis? An ideo moenia vestra condidimus, ut 4
essent qui nostra delerent? Quid si non haec et Dario 5
prius et nunc Xerxi belli causa nobiscum foret, quod
vos rebellantes non destituimus? Quin vos in haec 6
castra vestra ex ista obsidione transitis? aut si hoc 7
parum tutum est, at vos commisso proelio ite cessim,
inhibete remis et a bello discedite.' Ante navalis 8
proelii congressionem miserat Xerxes IV milia armatorum Delphos ad templum Apollinis diripiendum,
prorsus quasi non cum Graecis tantum, sed et cum 9
diis inmortalibus bellum gereret; quae manus tota 10
imbribus et fulminibus deleta est, ut intellegeret, quam
nullae essent hominum adversum deos vires. Post 11
haec Thespiades et Plataeas et Athenas vacuas hominibus incendit, et quoniam ferro in homines non poterat, in aedificia igne grassatur. Namque Athenienses 12
post pugnam Marathoniam praemonente Themistocle,
victoriam illam de Persis non finem, sed causam maioris belli fore, CC naves fabricaverunt. Adventante 13
igitur Xerxe consulentibus Delphis oraculum responsum
fuerat, salutem muris ligneis tuerentur. Themistocles 14
navium praesidium demonstratum ratus persuadet omnibus, patriam municipes esse, non moenia, civitatemque non in aedificiis, sed in civibus positam; melius 15
itaque salutem navibus quam urbi commissuros; huius

O S C *des.*] 6 quid si **ω** quasi *Scheffer (Rue.)* 7 *ante* quod *add.* nisi **D** 9 vestra castra **πι D** 10 at **τπι** ad **D** cessum **D** 12 milia **V Q R π ι D** milia militum **A G M** 14 prorsus **τπι** et **D** 16 quam nullae essent **τι** quanto gravior offensa deorum (deor. off. **X**) esset (esset *om.* **Γ**) tanto nullas (nulla **Γ**) essent (esse **X** esset **Γ**) **π** nullas esse **D** 18 thespiades **ω** *(?)* thespias *edd., cf. ad 2, 6, 9* 20 in hedificiis **D** 22 maioris belli] maioribus bellis **D** 23 fabricaverunt **τ** -rant **π L D** -rat **E F**, *cf. ad § 1* 24 oraculum *om.* **D** 25 fuerat] est *(m. 1 in ras.)* **D** 27 esse *om.* **D**

16 sententiae etiam deum auctorem esse. Probato con-
silio coniuges liberosque cum pretiosissimis rebus ab-
ditis insulis relicta urbe demandant; ipsi naves armati
17 conscendunt. Exemplum Atheniensium et aliae urbes
18 imitatae. Itaque cum adunata omnis sociorum classis
et intenta in bellum navale esset angustiasque Sala-
minii freti, ne circumveniri a multitudine posset,
occupassent, dissensio inter civitatum principes oritur.
19 Qui cum deserto bello ad sua tuenda dilabi vellent,
timens Themistocles, ne discessu sociorum vires minu-
erentur, per servum fidum Xerxi nuntiat, uno in loco
eum contractam Graeciam capere facillime posse.
20 Quodsi civitates, quae iam abire vellent, dissipentur,
21 maiore labore ei singulas consectandas. Hoc dolo in-
pellit regem signum pugnae dare. Graeci quoque ad-
ventu hostium occupati proelium conlatis viribus
22 capessunt. Interea rex velut spectator pugnae cum
23 parte navium in litore remanet. Artemisia autem,
regina Halicarnasi, quae in auxilium Xerxi venerat,
24 inter primos duces bellum acerrime ciebat, quippe
ut in viro muliebrem timorem, ita in muliere virilem
25 audaciam cerneres. Cum anceps proelium esset, Iones
iuxta praeceptum Themistoclis pugnae se paulatim
subtrahere coeperunt; quorum defectio animos cete-
26 rorum fregit. Itaque circumspicientes fugam pelluntur
27 Persae et mox proelio victi in fugam vertuntur. In
qua trepidatione multae captae naves, multae mersae;
plures tamen non minus saevitiam regis, quam hostem
timentes domum dilabuntur.

O S C *des.*] **1** *ante* probato *add.* cuius **D**^{2} **2** -que *om.* **D** **3** *in marg. add.* salaminis **D**^{2} **6** in *om.* **D** **7** posset (*praeter* **X**) *ω* (*sc.* classis); possent **X**, *Wopk. (Rue.)* **8** occupassent (-et **Y**) *ω* **11** fidum servum **D** in uno l. **D** **18** artemisia] artemidora (*in marg.:* artemidora regina alycarnasy) **D** **20** primos *τ* primores *π* **E D** priores **L F** **25** pelluntur *τ π ι* franguntur **D** **28** saevitiam (saevici quam **E** saeviquam **F** saevi **L**^{1}) **V Q R** *π ι* **D** servitium **A G M**

Hac clade perculsum et dubium consilii Xerxen XIII. 1
Mardonius adgreditur. Hortatur ut in regnum abeat, 2
ne quid seditionis moveat fama adversi belli et in
maius, sicuti mos est, omnia extollens; sibi CCC 3
milia armatorum lecta ex omnibus copiis relinquat,
qua manu aut cum gloria eius perdomiturum se Grae-
ciam aut, si aliter eventus ferat, sine eiusdem infamia
hostibus cessurum. Probato consilio Mardonio exer- 4
citus traditur; reliquas copias rex ipse deducere in
regnum parat. Sed Graeci audita regis fuga consi- 5
lium ineunt pontis interrumpendi, quem ille Abydo
veluti victor maris fecerat, ut intercluso reditu aut
cum exercitu deleretur aut desperatione rerum pacem
victus petere cogeretur. Sed Themistocles timens, ne 6
interclusi hostes desperationem in virtutem verterent
et iter, quod aliter non pateret, ferro patefacerent
(satis multos hostes in Graecia remanere dictitans, nec
augeri numerum retinendo oportere) cum vincere con- 7
silio ceteros non posset, eundem servum ad Xerxen
mittit certioremque consilii facit et occupare transitum
maturata fuga iubet. Ille perculsus nuntio tradit du- 8
cibus milites perducendos; ipse cum paucis Abydum
contendit. Ubi cum solutum pontem hibernis tempe- 9
statibus offendisset, piscatoria scapha trepidus traie-
cit. Erat res spectaculo digna et aestimatione sortis 10
humanae, rerum varietate miranda in exiguo latentem
videre navigio, quem paulo ante vix aequor omne
capiebat, carentem omni etiam servorum ministerio,
cuius exercitus propter multitudinem terris graves

OSC(ι) *des.*] 2 ut in (in *om.* **Y**) τπ in ι**D** 7 ferat **PZXD** fuerat **AGMY**ι fuerit **VQR** 9 deducere τ reducere πι**D** 12 intercluso (-os **A**) ω interclusus *Ieep* reditu] adito **X** aditu *Γ* 14 *ante* victus *add.* ut **D** petere cogeretur τπι peteret **D** 18 consilio *et v. 20* consilii *om.* **D** 20 et occupare τπι ut occuparet **D** 21 iubet *om.* **D** 22 paucis — *2, 15, 3* *deest* ι 25 aestimatione ω, *quod iure def. Ieep;* ad aestimationem *Giunta, Rue.* 26 miranda ω mirandae *Vall., Ga.* 27 equorum omne **D** 28 omnium **D**

11 erant. Nec pedestribus copiis, quas ducibus adsigna-
verat, felicius iter fuit, siquidem cotidiano labori (ne-
que enim ulla est metuentibus quies) etiam fames
12 accesserat. Multorum deinde dierum inopia contra-
xerat et pestem, tantaque foeditas morientium fuit,
ut viae cadaveribus implerentur alitesque et bestiae
escae inlecebris sollicitatae exercitum sequerentur.
XIV. 1 Interim Mardonius in Graecia Olynthum expugnat.
2 Athenienses quoque in spem pacis amicitiamque regis
sollicitat, spondens incensae eorum urbis etiam in
3 maius restitutionem. Postquam nullo pretio liberta-
tem his venalem videt, incensis quae aedificare coe-
4 perat, copias in Boeotiam transfert. Eo et Graeco-
rum exercitus, qui centum milium fuit, secutus est
5 ibique proelium commissum. Sed fortuna regis cum
duce mutata non est. Nam victus Mardonius veluti
6 ex naufragio cum paucis profugit. Castra referta
regalis opulentiae capta. Unde primum Graecos diviso
7 inter se auro Persico divitiarum luxuria cepit. Eodem
forte die, quo Mardonii copiae deletae sunt, etiam
navali proelio in Asia sub monte Mycale adversus
8 Persas dimicatum est. Ibi ante congressionem, cum
classes ex adverso starent, fama ad utrumque exer-
citum venit, vicisse Graecos et Mardonii copias occi-
9 dione cecidisse. Tantam famae velocitatem fuisse, ut,
cum matutino tempore proelium in Boeotia commis-
sum sit, meridianis horis in Asiam per tot maria et

ιOC *des.*] **3** ulla] illa **D** quies] quos **D** **4** accessit **D** **6** via e cadaveribus repleretur **D** **7** sequebantur **D** **8** olimpum **D** **9** in spem pacis amicitiamque (amicitia **D**) π**D** *om.* τ **10** spondens incensae eorum τπ spondet etiam incensam eius **D** **12** *sq.* coeperat τπ coeperant **D** *(Ieep ex ς)* **14** qui centum milium fuit *post* secutus est **D** **15** *sq.* mutata cum duce **D** **16** nam *om.* **D** **17** ex] e **D** **18** regalis opulentiae (ep- **B**) τπ regali opulentia **D** *(coni. Asul.)* **21** Mycale *Bong. ex Or. 2, 11* igale **D** moesiae (mos- **AGMR** mas- Q^1 maer- Q^3) τπ *cf. StudIt., nunc RWII 5* **24** *sq.* occisione **D** **27** asiam ω Asia *Asul.* (*Rue.*)

tantum spatii tam brevi horarum momento de vic-
toria nuntiatum sit. Confecto bello, cum de praemiis 10
civitatium ageretur, omnium iudicio Atheniensium vir-
tus ceteris praelata. Inter duces quoque Themistocles 11
princeps civitatum testimonio iudicatus gloriam pa-
triae suae auxit.

Igitur Athenienses aucti et praemiis belli et gloria XV. 1
urbem ex integro condere moliuntur. Cum moenia 2
maiora conplexi fuissent, suspecti esse Lacedaemo-
niis coepere reputantibus, quibus ruina urbis tan-
tum incrementi dedisset, quantum sit datura munita
civitas. Mittunt ergo legatos, qui monerent, ne muni- 3
menta hostibus et receptacula futuri belli extruant.
Themistocles ut vidit spei urbis invideri, non existi- 4
mans abrupte agendum, respondit legatis, ituros La-
cedaemonem, qui de ea re pariter cum illis consulant.
Sic dimissis Spartanis hortatur suos, opus maturent. 5
Dein ipse interiecto tempore in legatione proficisci- 6
tur, et nunc in itinere infirmitate simulata, nunc tar-
ditatem collegarum accusans, sine quibus agi iure
nihil posset, diem de die proferendo spatium consum-
mando operi quaerebat; cum interim nuntiatur Spar- 7
tanis opus Athenis maturari, propter quod denuo le-
gatos mittunt ad inspiciendam rem. Tum Themisto- 8
cles per servum magistratibus scribit Atheniensium, le-
gatos vinciant pignusque teneant, ne in se gravius consu-
latur. Adiit deinde contionem Lacedaemoniorum, indicat 9
permunitas Athenas esse et posse iam inlatum bellum

OSC(ι) *des.*] **2** *post* sit *lac. ind. Rue. Tq. 157 ex Or. 2, 11* **7** belli et **τπ** et belli **D** **9** fuissent **τπ** essent **D** **10** urbis *om. Ieep, Ga. errore* **13** *a voce* hostibus *rursus extat* ι futuri belli **τπι** futuri rursus belli causas **D** **14** ut **τπι** ubi **D** **15** ituris **D** **18** dein ipse **τπι** deinceps **D** in legatione **τι D** in legationem **π** **20** agi iure **τπι** agitare **D** **21** de die *om.* **D** **23** athenis **τYD** atheniensium **PZXΓ** athenienses ι *(Rue.)* maturari **ω** -re *Rue. ex ς* **24** rem inspiciendam **D** **25** ath. scribit **D** **27** adiit τ adit (adid **EF** atid **L**) ι **YD** tradit **PZX** adit *Γ marg.* deinde τπι denuo **D** **28** per eos munitas **D**

10 non armis tantum, sed etiam muris sustinere; si quid
ob eam rem de se crudelius statuerent, legatos eorum
11 in hoc pignus Athenis retentos. Graviter deinde ca-
stigavit eos, quod non virtute, sed inbecillitate socio-
12 rum potentiam quaererent. Sic dimissus veluti trium-
phatis Spartanis a civibus excipitur.
13 Post haec Spartani, ne vires otio corrumperent et
ut bis inlatum a Persis Graeciae bellum ulciscerentur,
14 ultro fines eorum populantur. Ducem suo sociorumque
exercitui deligunt Pausaniam, qui pro ducatu regnum
Graeciae adfectans proditionis praemium cum Xerxe
nuptias filiae eius paciscitur redditis captivis, ut fides
15 regis aliquo beneficio obstringeretur. Scribit praeterea
Xerxi, quoscumque ad se nuntios misisset, interficeret,
16 ne res loquacitate hominum proderetur. Sed dux
Atheniensium Aristides, belli socius, collegae cona-
tibus obviam eundo, simul et in rem sapienter con-
sulendo proditionis consilia discussit. Nec multo post
17 accusatus Pausanias damnatur. Igitur Xerxes, cum
proditionis dolum publicatum videret, ex integro bellum
18 instituit. Graeci quoque ducem constituunt Cimona
Atheniensem, filium Miltiadis, quo duce apud Mara-
thonem pugnatum est, iuvenem, cuius magnitudinem
19 futuram pietatis documenta prodiderunt; quippe pa-
trem ob crimen peculatus in carcerem coniectum
ibique defunctum translatis in se vinculis ad sepul-
20 turam redemit. Nec in bello iudicium deligentium
fefellit, siquidem non inferior virtutibus patris Xerxen,
terrestri navalique bello superatum, trepidum recipere
se in regnum coëgit.

OSC *des.*] 1 et muris sustineri D 2 statuerent crudelius D 3 *ante* graviter *add.* sed D 4 castigavit τ castigat πιD 16 socius τπ socius electus ιD 21 cimona πι timon AG(τ?) thimona D; *Iustinum* timona *scripsisse suspicor* 23 futuram magnitudinem D 25 coniectum τπι compactum D

LIBER III.

Xerxes, rex Persarum, terror antea gentium, bello I. 1
in Graecia infeliciter gesto etiam suis contemptui
esse coepit. Quippe Artabanus, praefectus eius, de- 2
ficiente cotidie regis maiestate in spem regni adductus
cum septem robustissimis filiis regiam vesperi ingre-
ditur (nam amicitiae iure semper illi patebat), truci-
datoque rege voto suo obsistentes filios eius dolo
adgreditur. Securior de Artaxerxe, puero admodum, 3
fingit regem a Dario, qui erat adulescens, quo ma-
turius regno potiretur, occisum; inpellit Artaxerxen
parricidium parricidio vindicare. Cum ventum ad do- 4
mum Darii esset, dormiens inventus, quasi somnum
fingeret, interficitur. Dein cum unum ex regis filiis 5
sceleri suo superesse Artabanus videret metueretque
de regno certamina principum, adsumit in societatem
consilii Baccabasum, qui praesenti statu contentus rem 6
prodit Artaxerxi: ut pater eius occisus sit, ut frater
falsa parricidii suspicione oppressus, ut denique ipsi
pararentur insidiae. His cognitis Artaxerxes, verens 7
Artabani numerum filiorum, in posterum diem para-
tum esse armatum exercitum iubet, recogniturus et
numerum militum et in armis industriam singulorum.
Itaque cum inter ceteros ipse Artabanus armatus 8
adsisteret, rex simulat se breviorem loricam habere,
iubet Artabanum secum commutare, exuentem se ac
nudatum gladio traicit; tum et filios eius corripi iubet.
Atque ita egregius adulescens et caedem patris et 9
necem fratris et se ab insidiis Artabani vindicavit.

MYOSC *des.*] 3 graecia **G**$\pi\iota$**D** graeciam **AVB** (m *eras*. **Q**) 6 vesperi $\tau\pi$ vespere ι *om*. **D** 17 baccabasum *(lev. var.)* ω Bagabaxum *Noeldeke* 20 pararentur ω parentur *Cast.* 24 ipse τ et ipse $\pi\iota$**D**, *cf. ad 2, 7, 6* 28 *sq.* et necem fratris *om*. τ *(Ga.)*

II. 1 Dum haec in Persis geruntur, interea Graecia
omnis ducibus Lacedaemoniis et Atheniensibus in duas
divisa partes ab externis bellis velut in viscera sua
2 arma convertit. Fiunt igitur de uno populo duo cor-
pora, et eorundem castrorum homines in duos hostiles
3 exercitus dividuntur. Hinc Lacedaemonii communia
quondam civitatum auxilia ad vires suas trahere,
inde Athenienses et vetustate gentis et gestis rebus
4 inlustres propriis viribus confidebant. Atque ita duo
potentissimi Graeciae populi institutis Solonis et Ly-
curgi legibus pares ex aemulatione virium in bellum
5 ruebant. Namque Lycurgus cum fratri suo Polydectae,
Spartanorum regi, successisset regnumque sibi vindi-
care potuisset, Charillo, filio eius, qui natus postumus
erat, cum ad aetatem adultam pervenisset, regnum
6 summa fide restituit, ut intellegerent omnes, quanto
plus apud bonos pietatis iura quam omnes opes valerent.
7 Medio igitur tempore, dum infans convalescit tutelam-
que eius administrat, non habentibus Spartanis leges
instituit, non inventione earum magis, quam exemplo
8 clarior: siquidem nihil lege ulla in alios sanxit, cuius
9 non ipse primus in se documentum daret. Populum
in obsequia principum, principes ad iustitiam impe-
10 riorum firmavit. Parsimoniam omnibus suasit, exi-
stimans laborem militiae adsidua frugalitatis consue-
11 tudine faciliorem fore. Emi singula non pecunia, sed
12 conpensatione mercium iussit. Auri argentique usum
velut omnium scelerum materiam sustulit.

III. 1 Administrationem rei publicae per ordines divisit:
2 regibus potestatem bellorum, magistratibus iudicia
et annuos successores, senatui custodiam legum, po-
pulo sublegendi senatum vel creandi quos vellet
3 magistratus potestatem permisit. Fundos omnium

MYOSC *des.*] 6 communia τπι commutua D 7 trahere τ trahebant πι trahebatur D 24 firmavit τπ formavit ιD, *cf. ad 2, 11, 9* 25 adsidua τπD assiduae ι 28 velut πιD et ut (et *eras.*) A ut G et VQR

aequaliter inter omnes divisit, ut aequata patrimonia
neminem potentiorem altero redderent. Convivari om- 4
nes publice iussit, ne cuius divitiae vel luxuria in
occulto essent. Iuvenibus non amplius una veste uti 5
toto anno permissum, nec quemquam cultius quam al-
terum progredi nec epulari opulentius, ne imitatio
in luxuriam verteretur. Pueros puberes non in forum, 6
sed in agrum deduci praecepit, ut primos annos non
in luxuria, sed in opere et in laboribus agerent. Nihil 7
eos somni causa substernere et vitam sine pulmento
degere neque prius in urbem redire, quam viri facti
essent, statuit. Virgines sine dote nubere iussit, ut 8
uxores eligerentur, non pecuniae, severiusque matri-
monia sua viri coërcerent, cum nullis frenis dotis
tenerentur. Maximum honorem non divitum et po- 9
tentium, sed pro gradu aetatis senum esse voluit, nec
sane usquam terrarum locum honoratiorem senectus
habet. Haec quoniam primo solutis antea moribus 10
dura videbat esse, auctorem eorum Apollinem Delphi-
cum fingit et inde se ea ex praecepto numinis detu-
lisse, ut consuescendi taedium metus religionis vincat.
Dein ut aeternitatem legibus suis daret, iure iurando 11
obligat civitatem, nihil eos de eius legibus mutaturos,
priusquam reverteretur, et simulat se ad oraculum
Delphicum proficisci, consulturum quid addendum mu-
tandumque legibus videretur. Proficiscitur autem Cre- 12
tam ibique perpetuum exilium egit abicique in mare
ossa sua moriens iussit, ne relatis Lacedaemonem
solutos se Spartani religione iuris iurandi in dissol-
vendis legibus arbitrarentur.

His igitur moribus ita brevi civitas convaluit, ut, IV. 1
cum Messeniis propter stupratas virgines suas in sol-

MYOSC *des.*] 5 permissum τπD permisit ι 6 epulari τπD aepulati EL aepulari (r *in ras. m. 2*) F nec — opulentius *secl. Rue., def. Cast.* 13 eligerentur (eleg- AG[1]) τ legerentur πιD 21 metus τπι metu D vincat τ evincat πι evincant D

lemni Messeniorum sacrificio bellum intulissent, gra-
vissima se execratione obstrinxerint, non prius quam
Messeniam expugnassent reversuros, tantum sibi vel de
2 viribus suis vel de fortuna spondentes. Quae res initium
dissensionis Graeciae et intestini belli causa et origo
3 fuit. Itaque cum contra praesumptionem suam annis X
in obsidione urbis tenerentur et querelis uxorum post
4 tam longam viduitatem revocarentur, veriti ne hac per-
severantia belli gravius sibi quam Messeniis nocerent.
Quippe illis quantum iuventutis bello intercidat, mu-
lierum fecunditate suppleri, sibi et bellis damna ad-
sidua et fecunditatem uxorum absentibus viris nullam
5 esse; itaque legunt iuvenes ex eo genere militum, qui
post ius iurandum in supplementum venerant, quibus
Spartam remissis promiscuos omnium feminarum con-
6 cubitus permisere, maturiorem futuram conceptionem
rati, si eam singulae per plures viros experirentur.
7 Ex his nati ob notam materni pudoris Partheniae
8 vocati. Qui cum ad annos XXX pervenissent, metu
inopiae (nulli enim pater existebat, cuius in patrimo-
nium successio speraretur) ducem Phalantum adsumunt,
filium Arati, qui auctor Spartanis fuerat iuventutis ad
9 generandam subolem domum remittendae, ut, sicuti
dudum patrem eius nascendi auctorem habuissent, sic
10 ipsum spei ac dignitatis suae haberent. Itaque nec
salutatis matribus, e quarum adulterio infamiam colle-
gisse videbantur, ad sedes inquirendas proficiscuntur;
11 diuque et per varios casus iactati tandem in Italiam
deferuntur et occupata arce Tarentinorum, expugnatis
12 veteribus incolis, sedes ibi constituunt. Sed post annos
plurimos dux eorum Phalantus per seditionem in

MYOSC *des.*] 3 messeniam **τπ** messanam nam **D** messenum **ι** Messenam *Rue. ex Or.* 11 *sq.* fecund. — adsidua et *om.* **π** *(supplet in marg.* **ZΓ***)* bellis **τZΓ(π)** belli **D** bellis in **ι** in bellis *Rue.* insidua **AG** 19 annos **τ** annum (-orum **X**) **πιD**, *cf. 8, 6, 7* 25 nec *om.* **D** 26 e *om.* **πιD** 27 inquirendas **ω** anqu. *Nipp. (Rue.)* conqu. *Cast. 147*

exilium proturbatus Brundisium se contulit, quo ex-
pulsi sedibus suis veteres Tarentini concesserant. His 13
moriens persuadet, ut ossa sua postremasque reliquias
conterant et tacite spargi in foro Tarentinorum cu-
rent; hoc enim modo recuperare illos patriam suam 14
posse Apollinem Delphis cecinisse. Illi arbitrantes 15
eum in ultionem sui civium fata prodidisse praeceptis
paruere. Sed oraculi diversa sententia fuerat. Per- 16
petuitatem enim urbis, non amissionem hoc facto pro-
miserat. Ita ducis exulis consilio et hostium ministerio 17
possessio Tarentina Partheniis in aeternum fundata,
ob cuius beneficii memoriam Phalanto divinos honores 18
decrevere.

Interea Messenii, cum virtute non possent, per V. 1
insidias expugnantur. Dein cum per annos octoginta 2
gravia servitutis verbera, plerumque et vincula cete-
raque captae civitatis mala perpessi essent, post longam
poenarum patientiam bellum restaurant. Lacedaemonii 3
quoque eo conspiratius ad arma concurrunt, quod ad-
versus servos dimicaturi videbantur. Itaque cum hinc 4
iniuria, inde indignitas animos acueret, Lacedaemonii
de belli eventu oraculo Delphis consulto iubentur
ducem belli ab Atheniensibus petere. Porro Athenien- 5
ses, cum responsum cognovissent, in contemptum Spar-
tanorum Tyrtaeum, poëtam claudo pede, misere, qui 6
tribus proeliis fusus eo usque desperationis Spartanos
adduxit, ut servos suos ad supplementum exercitus
manumitterent hisque interfectorum matrimonia pol-
licerentur, ut non numero tantum amissorum civium, 7
sed et dignitati succederent. Sed reges Lacedaemo- 8
niorum, ne contra fortunam pugnando maiora detri-

MYOSC *des.*] ‖ 17 captae civitatis τπ captivitatis ιD
18 restaurant τπD instaurant ι 20 dimicaturi videbantur
τπD dimicandum videbatur ι 25 claudo τ claudu P claudum
ZXιD 26 fusus τπ fusos ιD; *intell.: Tyrt. propterea quod ter fusus est, Spartanos eo usque desp. adduxit, ut . . . ; lectione* fusos *perspicuum non est quomodo Tyrt. ipse Spartanos ad desp. adduxerit*

menta civitati infunderent, reducere exercitum volue-
9 runt, ni intervenisset Tyrtaeus, qui conposita car-
mina exercitui pro contione recitavit, in quibus
hortamenta virtutis, damnorum solacia, belli consilia
10 conscripserat. Itaque tantum ardorem militibus iniecit,
ut non de salute, sed de sepultura solliciti tesseras
insculptis suis et patrum nominibus dextro bracchio
11 deligarent, ut, si omnes adversum proelium consump-
sisset et temporis spatio confusa corporum liniamenta
essent, ex indicio titulorum tradi sepulturae possent.
12 Cum sic animatum reges exercitum viderent, curant
13 rem hostibus nuntiare; Messeniis autem non timorem
14 res, sed aemulationem mutuam dedit. Itaque tantis
animis concursum est, ut raro umquam cruentius proe-
15 lium fuerit. Ad postremum tamen victoria Lacedae-
moniorum fuit.

VI. 1 Interiecto tempore tertium quoque bellum Mes-
2 senii reparavere, in cuius auxilium Lacedaemonii inter
3 reliquos socios etiam Athenienses adhibuere; quorum
fidem cum suspectam haberent, supervacaneos simu-
4 lantes a bello eosdem dimiserunt. Hanc rem Athe-
nienses graviter ferentes pecuniam, quae erat in sti-
pendium Persici belli ab universa Graecia conlata, a
Delo Athenas transferunt, ne deficientibus a fide so-
5 cietatis Lacedaemoniis praedae ac rapinae esset. Sed
nec Lacedaemonii quievere, qui cum Messeniorum bello
occupati essent, Peloponnenses inmisere, qui bellum
6 Atheniensibus facerent. Parvae tunc temporis classe
in Aegyptum missa vires Atheniensibus erant. Itaque
7 navali proelio dimicantes facile superantur. Interiecto
deinde tempore post reditum suorum aucti et classis

MYOSC *des.*] 1 civitati τπ**D** civitatis ι infunderent τπ infligerent ι**D** iniungerent *Vorst.*, *Rue.* 2 ni **ZD** ne **PX** cui **VQR** nisi qui A^1G^1 nisi $A^2G^2Γι$ intervenisset **AG**πι**D** interveniens **VR** *ex* interuens Q^3 6 solliciti tesseras πι**D** solicitasset *vel sim.* τ 7 dextro τπ**D** dextero ι 12 nuntiare ω nuntiari *Bong.* *ex* ς *(Rue.)* 31 classis ω classe *Seb.*, *Rue.*

et militum robore proelium reparant. Iam et Lace- 8
daemonii omissis Messeniis adversus Athenienses arma
verterant. Diu varia victoria fuit; ad postremum aequo 9
Marte utrimque discessum. Inde revocati Lacedae- 10
monii ad Messeniorum bellum, ne medium tempus
otiosum Atheniensibus relinquerent, cum Thebanis
paciscuntur, ut Boeotiorum imperium his restituerent,
quod temporibus belli Persici amiserant, ut illi Athe-
niensium bella susciperent. Tantus furor Spartanorum 11
erat, ut duobus bellis inpliciti suscipere tertium non
recusarent, dummodo inimicis suis hostes adquire-
rent. Igitur Athenienses adversus tantam tempesta- 12
tem belli duos duces deligunt, Periclen, spectatae
virtutis virum, et Sophoclen, scriptorem tragoediarum,
qui diviso exercitu et Spartanorum agros vastaverunt 13
et multas Asiae civitates Atheniensium imperio ad-
iecerunt.

His malis fracti Lacedaemonii in annos XXX pe- VII. 1
pigerunt pacem, sed tam longum otium inimicitiae
non tulerunt. Itaque extra XV annos rupto foedere 2
cum contemptu deorum hominumque fines Atticos po-
pulantur et, ne praedam potius quam pugnam expe- 3
tisse viderentur, hostes ad proelium provocant. Sed 4
Athenienses consilio Periclis ducis populationis iniu-
riam differunt in tempus ultionis, supervacuam pugnam
existimantes, cum ulcisci hostem sine periculo possent.
Dein interiectis diebus naves conscendunt et nihil 5
sentientibus Lacedaemoniis totam Spartam deprae-
dantur multoque plura auferunt quam amiserant,
prorsus ut in conparatione damnorum longe pluris 6

MYOSC *des.*] **8** *sq.* quod—susciperent *om.* **X** ut illi *ω* si illi *Wopk.*, *Rue.* illi *Seb.* **20** extra XV (XII **A**) annos **AG** XV anno **VQR** intra quindecim annos *π ι* **D** intra quintum decimum annum *Scheffer*, *Rue.*; *intell.*: *post quintum decimum annum* (*'eo tempore, quod XV annos excedebat' Ieep*) **24** periclis *τ π* **D** pericli *ι* **28** totam spartam *ω* oram Spartanam *Seb.*; *intell.*: *Laconiam*

7 fuerit ultio quam iniuria. Clara quidem haec Periclis
expeditio habita, sed multo clarior privati patri-
8 monii contemptus fuit. Huius agros in populatione
ceterorum intactos hostes reliquerant, sperantes ad-
quirere se illi posse aut periculum ex invidia aut ex
9 suspicione proditionis infamiam. Quod ante prospiciens
Pericles et futurum populo praedixerat et ad invidiae
impetum declinandum agros ipsos dono rei publicae
10 dederat, atque ita, unde periculum quaesitum fuerat,
11 ibi maximam gloriam invenit. Post haec interiectis
diebus navali proelio dimicatum est; victi Lacedae-
12 monii fugerunt. Nec cessatum deinceps est, quin aut
terra aut mari varia proeliorum fortuna invicem se
13 trucidarent. Denique fessi tot malis pacem in annos
14 L fecere, quam non nisi sex annis servaverunt. Nam
indutias, quas proprio nomine condixerant, ex socio-
15 rum persona rumpebant, quippe quasi minus periurii
contraherent, si ferentes sociis auxilia potius quam si
16 aperto proelio dimicassent. Hinc bellum in Siciliam
translatum, quod priusquam expono, de Siciliae situ
pauca dicenda sunt.

LIBER IV.

I. 1 Siciliam ferunt angustis quondam faucibus Italiae
adhaesisse direptamque velut a corpore maiore impetu
superi maris, quod toto undarum onere illuc vehitur.
2 Est autem terra ipsa tenuis ac fragilis et cavernis
quibusdam fistulisque ita penetrabilis, ut ventorum
3 tota ferme flatibus pateat; nec non et ignibus gene-

MYOSC *des.*] 1 Periclis *cf. ad* § 4   8 *ante* agros *add.* enim ι   10 ibi (ubi **L**) ω illi *Wopk., Rue.*   17 rumpebant τπ**D** rupere ι   18 ferentes **VQR**ιπ**D** ferrent **AG**, *cf. Pet. 98*   si (si ipsi **V**[2]**R**) τπι *om.* **D**   24 direptamque πι**D** diremptamque (diremt- **AVQR**) τ diruptamque *Scheffer, Rue. (dubito nonne* τ *recipiendum)*

randis nutriendisque soli ipsius naturalis materia.
Quippe intrinsecus stratum sulphure et bitumine tra-
ditur, quae res facit, ut spiritu cum igne in terra inte- 4
riore luctante frequenter et conpluribus locis nunc flam-
mas, nunc vaporem, nunc fumum eructet. Inde denique 5
Aetnae montis per tot saecula durat incendium. Et 6
ubi acrior per spiramenta cavernarum ventus incubuit,
harenarum moles egeruntur. Proximum Italiae pro- 7
muntorium Regium dicitur, ideo quia Graece abrup-
ta hoc nomine pronuntiantur. Nec mirum, si fabu- 8
losa est loci huius antiquitas, in quem res tot coiere
mirae. Primum quod nusquam alias torrens fretum, nec 9
solum citato impetu, verum etiam saevo, neque ex-
perientibus modo terribile, verum etiam procul visen-
tibus. Undarum porro in se concurrentium tanta pugna 10
est, ut alias veluti terga dantes in imum desidere, alias
quasi victrices in sublime ferri videas; nunc hic fremi-
tum ferventis aestus, nunc illic gemitum in voraginem
desidentis exaudias. Accedunt vicini et perpetui Aetnae 11
montis ignes et insularum Aeolidum, velut ipsis undis
alatur incendium; neque enim in tam angustis terminis 12
aliter durare tot saeculis tantus ignis potuisset, nisi hu-

MYOSC *des.*] 3 spiritu **VQRD** spiritum **AG**$\pi\iota$ in terra interiore *Seel* interruoria *(?), s. l.* aria, *omnia eras.* **A** inter interita G^1R inter G^2 inter interna **V**(**Q**) inter (in **EFD** *om.* **L**) interiora $\pi\iota$**D** interiore ς *Rue., Ga.:* inter maria *Ieep; de* in terra orto *cogitat AKlotz* 5 *sq.* inde—incendium *secl. Nipp.* 6 aethnae ω 9 aprupta ω abruptum *Rue. ex Isid. orig. 13, 8, 3* 10 pronunciantur G^2LD -atur AG^1X; *de cett. codd. mihi non constat* 12 nusquam $\tau\pi$**D** numquam ι alias $\tau\pi\iota$ *om.* **D** alias tam *Due. (Ga.)* alibi est terribilius *AeBaehrens (Rue.)* latius *Ieep* audias *vGu.* 13 saevo $\tau\pi$**D** saevo rex **EF** vorax **L** se vortens *vGu.; cf. Pet. 81, 1* 15 in ω inter *Vorst. (Rue.)* 16 in RV^1Q^2 vergilius in AGQ^1V^1 vergilius scribat in Q^2 *eras.* V^2 verticibus in $\pi\iota$**D** *cf. Verg. Aen. III 420; Pet. 22* 17 *sq.* hic—illic $\tau\pi$ hinc—illinc ι**D** 19 *sq.* Aetnae montis *et* et *secl. Rue. (Ga.), def. Pet. 29* 20 ipsis π in ipsis ι**D** ipsis in (in ips. in, *prius* in *eras.* **AG**) τ, *def. Pet. 29, sed cf. v. 22 sq.* 21 alatur $\tau\pi\iota$ ali videatur **D** 22 *ante* humoris *add.* etiam **D**, et $\pi\iota$

13 moris nutrimentis aleretur. Hinc igitur fabulae Scyl-
lam et Charybdin peperere, hinc latratus auditus, hinc
monstri credita simulacra, dum navigantes magnis ver-
ticibus pelagi desidentis exterriti latrare putant undas,
14 quas sorbentis aestus vorago conlidit. Eadem causa
15 etiam Aetnae montis perpetuos ignes facit. Nam
aquarum ille concursus raptum secum spiritum in imum
fundum trahit atque ibi suffocatum tam diu tenet,
donec per spiramenta terrae diffusus nutrimenta ignis
16 incendat. Iam ipsa Italiae Siciliaeque vicinitas, iam
promuntoriorum altitudo ipsa ita similis est, ut quan-
tum nunc admirationis, tantum antiquis terroris de-
derit, credentibus, coëuntibus in se promuntoriis ac
rursum discedentibus solida intercipi absumique navi-
17 gia. Neque hoc ab antiquis in dulcedinem fabulae
conpositum, sed metu et admiratione transeuntium.
18 Ea est enim procul inspicientibus natura loci, ut sinum
maris, non transitum putes, quo cum accesseris, dis-
cedere ac seiungi promuntoria, quae ante iuncta fue-
rant, arbitrere.

II. 1 Siciliae primo Trinacriae nomen fuit, postea Si-
2 cania cognominata est. Haec a principio patria Cy-
clopum fuit, quibus extinctis Cocalus regnum insulae
3 occupavit. Post quem singulae civitates in tyrannorum
imperium concesserunt, quorum nulla terra feracior
4 fuit. Horum ex numero Anaxilaus iustitia cum cete-
rorum crudelitate certabat, cuius moderationis haud
5 mediocrem fructum tulit; quippe decedens cum filios
parvulos reliquisset tutelamque eorum Micalo, spec-
tatae fidei servo, commisisset, tantus amor memoriae
eius apud omnes fuit, ut parere servo quam deserere
regis filios mallent principesque civitatis obliti digni-
tatis suae regni maiestatem administrari per servum

MYOSC *des.*] **19** fuerant **τπ** fuerint **ιD**; *cf. Pet. 25*
24 post quem **τπ** postquam **ιD** **29** micalo **τιD** mecalo **π**
Micytho *edd. vett.*

paterentur. Imperium Siciliae etiam Karthaginienses 6
temptavere, diuque varia victoria cum tyrannis dimi-
catum. Ad postremum amisso Hamilcare imperatore 7
cum exercitu aliquantisper quievere victi.

Medio tempore, cum Regini discordia laborarent III. 1
civitasque per dissensionem divisa in duas partes esset,
veterani ex altera parte ab Himera in auxilium vo-
cati, pulsis civitate contra quos inplorati fuerant et
mox caesis quibus tulerant auxilium, urbem cum con-
iugibus et liberis sociorum occupavere, ausi facinus 2
nulli tyranno conparandum, quippe ut Reginis melius
fuerit vinci quam vicisse. Nam sive victoribus capti- 3
vitatis iure servissent sive amissa patria exulare ne-
cesse habuissent, non tamen inter aras et patrios lares
trucidati crudelissimis tyrannis patriam cum coniugi-
bus ac liberis praedam reliquissent.

Catinienses quoque cum Syracusanos graves pate- 4
rentur, diffisi viribus suis auxilium ab Atheniensibus
petivere; qui seu studio maioris imperii, quod Asiam 5
Graeciamque penitus occupaverant, seu metu factae
pridem a Syracusanis classis, ne Lacedaemoniis illae
vires accederent, Lamponium ducem cum classe in Sici-
liam misere, ut sub specie ferendi Catiniensibus auxilii
temptarent Siciliae imperium. Et quoniam prima initia 6
frequenter caesis hostibus prospera fuerant, maiore
denuo classe et robustiore exercitu Lachete et Cha-
riade ducibus Siciliam petivere; sed Catinienses sive 7
metu Atheniensium sive taedio belli pacem cum Syra-
cusanis remissis Atheniensium auxiliis fecerant.

Interiecto deinde tempore, cum fides pacis a Sy- IV. 1
racusanis non servaretur, denuo legatos Athenas mit-
tunt, qui sordida veste, capillo barbaque promissis et
omni squaloris habitu ad misericordiam commoven-

MYOSC *des.*] 7 ex (et **A**[1]) altera τ ab altera πι**D** 21 pridem τπ nuper idem ι nuper **D** *(coni. Rue.), cf. 12, 6, 7* 22 lamponium ω Lamponem *Enmann, Quellen d. Trog. 1880, 140* 29 fecerant τι fecerunt π**D**

2 dam adquisito contionem deformes adeunt; adduntur
precibus lacrimae et ita misericordem populum sup-
plices movent, ut damnarentur duces, qui ab his auxilia
3 deduxerant. Igitur classis ingens decernitur; creantur
duces Nicias et Alcibiades et Lamachos, tantisque
viribus Sicilia repetitur, ut ipsis terrori essent, in
4 quorum auxilia mittebantur. Brevi post tempore revo-
cato ad reatum Alcibiade duo proelia pedestria se-
5 cunda Nicias et Lamachos faciunt; munitionibus deinde
circumdatis hostes etiam marinis commeatibus in urbe
6 clausos intercludunt. Quibus rebus fracti Syracusani
7 auxilium a Lacedaemoniis petiverunt. Ab his mittitur
Gylippus solus, sed in quo instar omnium auxilio-
8 rum erat. Is audito in itinere belli iam inclinato statu
auxiliis partim in Graecia, partim in Sicilia contractis
9 opportuna bello loca occupat. Duobus deinde proeliis
victus, congressus tertio occiso Lamacho et hostes in
10 fugam conpulit et socios obsidione liberavit. Sed cum
Athenienses a bello terrestri in navale se transtulis-
sent, Gylippus classem Lacedaemone cum auxiliis
11 arcessit. Quo cognito et ipsi Athenienses in locum
amissi ducis Demosthenen et Eurymedonta cum sup-
12 plemento copiarum mittunt. Peloponnesii quoque com-
muni civitatum decreto ingentia Syracusanis auxilia
misere, et quasi Graeciae bellum in Siciliam translatum
esset, ita ex utraque parte summis viribus dimicabatur.

V. 1 Prima igitur congressione navalis certaminis Athe-
nienses vincuntur; castra quoque cum omni publica
2 ac privata pecunia amittunt. Super haec mala cum

MYOSÇ *des.*] 1 adquisito (-ta **V**² -tu **L**) contionem **τπι** adquisitionem **D** anquisito cont. *Rue.* conquisito cont. *Graev.* *(cf. ad 3, 4, 10)* deformes *del. AeBaehrens, sed cf. Pet. 72* 7 revocato **τπD** vocato *ι* 13 in quo *πι* in quem **D** quo **τ** qui ς *Bong. (Ieep)* 14 in itinere belli **D** *(quod Rue., Ga. quasi veterem coniecturam receperunt)* genere belli *τπ (Seel '35)* bello genere (-ri **F**) belli *ι* 20 Lacedaemone cum *Seel* lacedaemonicum (-cam **V**) *τ* a lacedaemone cum *π ι* **D**

etiam terrestri proelio victi essent, tunc Demosthe-
nes censere coepit, ut abirent Sicilia, dum res quam-
vis adflictae nondum tamen perditae forent. Ne- 3
que in bello male auspicato amplius perseverandum;
esse domi graviora et forsitan infeliciora bella, in
quae servare hos urbis apparatus oporteat. Nicias seu 4
pudore male actae rei, seu metu destitutae spei civium,
seu inpellente fato manere contendit. Reparatur igitur 5
navale bellum et animi a prioris fortunae procella ad
spem certaminis revocantur; sed inscitia ducum, qui 6
inter angustias maris tuentes se Syracusanos ad-
gressi, facile vincuntur. Eurymedon dux in prima 7
acie fortissime dimicans primus cadit, XXX naves,
quibus praefuerat, incenduntur. Demosthenes et Nicias 8
et ipsi victi exercitum in terram deponunt, tutiorem
fugam rati itinere terrestri. Ab his relictas CXXX 9
naves Gylippus invasit, ipsos deinde insequitur; fugi-
entes partim capit, partim caedit. Demosthenes amisso 10
exercitu a captivitate gladio et voluntaria morte se
vindicat, Nicias autem ne Demosthenis quidem exemplo 11
ut sibi consuleret admonitus cladem suorum auxit
dedecore captivitatis.

LIBER V.

Dum Athenienses in Sicilia bellum per biennium I. 1
cupidius quam felicius gerunt, interim concitor et
dux eius Alcibiades absens Athenis insimulatur my-

MYOSC *des.*] 5 infeliciora τ π ι feliciora D, *Rue. ex* ς; inf. *continuat praecedens* graviora *(sic et Ga.)* in quae servare τ in qua reservare π ι in quae res. D *(Rue.)* 6 nicias (niceas G) seu pudore τ π ι nec eas seu pavore D 12 *post* adgressi *add.* fuerant *Bong. (Rue., Ga.) antecedens* qui *secl. Due., in* quippe *mutandum censet Ieep; sed cf. Pet. 101* Eurylochus ω (?) *et Or, 2,14, 21 cf. Zangemeister in ed. Orosiana ad l.; sed. Rue. et Ga.* Eurymedon *sine ulla adnotatione; cf. Iust. IV 4,11*

steria Cereris initiorum sacra, nullo magis quam
2 silentio sollemnia, enuntiavisse, revocatusque a bello
ad iudicium, sive conscientia sive indignitatem rei non
3 ferens, tacitus in exilium Elidem profectus est. Inde,
ubi non damnatum se tantum, verum etiam diris per
omnium sacerdotum religiones devotum cognovit, Lace-
4 daemona se contulit ibique regem Lacedaemoniorum
inpellit turbatis Atheniensibus adverso Siciliae proelio
5 ultro bellum inferre. Quo facto omnia Graeciae regna
velut ad extinguendum commune incendium concurrunt;
6 tantum odium Athenienses inmoderati imperii crude-
7 litate contraxerant. Darius quoque, rex Persarum,
memor paterni avitique in hanc urbem odii facta
cum Lacedaemoniis per Tisaphernen, praefectum Lydiae,
8 societate omnem sumptum belli pollicetur. Et erat
hic quidem titulus cum Graecis coëundi; re autem
vera timebat, ne victis Atheniensibus ad se Lacedae-
9 monii arma transferrent. Quis igitur miretur tam
florentes Atheniensium opes ruisse, cum ad oppri-
mendam unam urbem totius Orientis vires concur-
10 rerent? Non tamen inerti neque incruento cecidere
bello, sed proeliati ad ultimum, victores etiam inter-
dum, consumpti magis fortunae varietate quam victi
11 sunt. Principio belli omnes ab his etiam socii desci-
verant, ut fit: quo se fortuna, eodem etiam favor
hominum inclinat.

II. 1 Alcibiades quoque motum adversus patriam bellum

MYOSC *des.*] 1 cereris (ceteris **AG**) ω initiorum sacra *secl. Rue., def. Pet. 47 sq.* nulla **G** 2 enuntiavisse $\tau\pi$ nuntiavisse **D** enuntiavisset ι 9 omnia (omnis a **F**[1] omnis ad **L** omnis **E**) graeciae regna $\tau\pi\iota$ omnis graeciae multitudo **D** omni Graecia erecta *Nipp., Rue.; alii alia, sed* $\tau\pi\iota$ *recipiendum est* 15 et — *v. 18* transferrent *secl. Rue.*, Ath. *et* Laced. *transpon. IFGron.; sed haec Darius aperte dicere potuit; breviloquentia enuntiatum fere obscuratum; intell.: Dar. noluit contra suam voluntatem in Graecia pacem fieri, quapropter* cum Graecis (*sic Iust.! Gronovii lectio postularet* cum Laced.!) *coiit* (*cf.* 5, 2, 11. 13).

non gregarii militis opera, sed imperatoriis virtuti-
bus adiuvat; quippe acceptis V navibus in Asiam 2
contendit et tributarias Atheniensium civitates aucto-
ritate nominis sui ad defectionem conpellit. Sciebant 3
enim domi clarum, nec exilio videbant factum mino-
rem, nec tam ablatum Atheniensibus ducem quam
Lacedaemoniis traditum, parta qui cum amissis imperia
pensaret. Sed apud Lacedaemonios virtus Alcibiadis 4
plus invidiae quam gratiae contraxit. Itaque cum 5
principes velut aemulum gloriae suae interficiendum
insidiis mandassent, cognita re Alcibiades per uxorem
Agidis regis, quam adulterio cognoverat, ad Tisaphernen,
praefectum Darii regis, profugit, cui se celeriter of-
ficii comitate et obsequendi gratia insinuavit. Erat 6
enim et aetatis flore et formae veneratione nec minus
eloquentia etiam inter Athenienses insignis, sed in 7
conciliandis amicitiarum studiis quam in retinendis
vir melior, quia morum vitia sub umbra eloquentiae
primo latebant. Igitur persuadet Tisapherni, ne tanta 8
stipendia classi Lacedaemoniorum praeberet; vocandos 9
enim in portionem muneris Ionios, quorum pro liber-
tate, cum tributa Atheniensibus penderent, bellum
susceptum sit. Sed nec auxiliis nimis enixe Lace- 10
daemonios iuvandos; quippe memorem esse debere
alienam se victoriam, non suam instruere, et eatenus
bellum sustinendum, ne inopia deseratur. Nam regem 11
Persarum dissentientibus Graecis arbitrum pacis ac
belli fore, et quos suis non possit, ipsorum armis
victurum; perfecto autem bello statim ei cum victori-
bus dimicandum. Domesticis itaque bellis Graeciam 12

M Y O S C *des.*] 1 imperatoriis (-res **A**[1]) **τ** imperatoris **π ι D**; *cf.* 7, 4, 4 7 parta qui *Seel* partaque **π ι D** parataque **τ** parata qui *Ieep* cum *om.* **D** 8 pensaret (-ent **Z**) **τ π** pensare **ι D** *(Rue.)* pensautem *(?a. ex vett. edd.* paratumque parta cum am. imp. pensare *Baehrens (fort.* cum *non praepositio, sed co:iunctio?)* 21 ionios **π D** iuniosr *(sic!)* **R** iunior **A G Q**[1] iuuenior **V** iuniores **Q**[3] ionis **E F** iones **L** *(Rue.)*

obterendam, ne externis vacet, exaequandasque vires
13 partium et inferiores auxilio levandos. Non enim
quieturos post hanc victoriam Spartanos, quia vin-
14 dices se libertatis Graeciae professi sint. Grata
oratio Tisapherni fuit. Itaque commeatus maligne prae-
bere, classem regiam non totam mittere, ne aut victo-
riam daret aut necessitatem deponendi belli inponeret.
III. 1 Interea Alcibiades hanc operam civibus vendi-
2 tabat. Ad quem cum legati Atheniensium venissent, pol-
licetur his amicitiam regis, si res publica a populo
3 translata ad senatum foret, sperans ut aut concordante
civitate dux belli ab omnibus legeretur aut discordia
inter ordines facta ab altera parte in auxilium voca-
4 retur. Sed Atheniensibus inminente periculo belli
5 maior salutis quam dignitatis cura fuit. Itaque per-
mittente populo imperium ad senatum transfertur.
6 Qui cum insita genti superbia crudeliter in plebem
consuleret, singulis tyrannidis sibi inpotentiam vindi-
cantibus, ab exercitu Alcibiades exul revocatur duxque
7 classi constituitur. Statim igitur Athenas scribit, ex
continenti se cum exercitu venturum recepturumque
8 a quadringentis iura populi, ni ipsi redderent. Hac
denuntiatione optimates territi primo urbem prodere
Lacedaemoniis temptavere, dein, cum id nequissent,
9 in exilium profecti sunt. Igitur Alcibiades intestino
malo patria liberata summa cura classem instruit
atque ita in bellum adversus Lacedaemonios pergit.
IV. 1 Iam Sesto Mindarus et Pharnabazus, Lacedaemo-
2 niorum duces, instructis navibus expectabant. Proelio
commisso victoria penes Athenienses fuit. In eo bello
maior pars exercitus et omnes ferme hostium duces
3 caesi, naves LXXX captae. Interiectis quoque die-
bus, cum bellum Lacedaemonii a mari in terram

MYOSC *des.*] 1 obterendam ω adterendam *Hearne, Rue.*
12 foret ω esset, fore *Lentz, De verb. lat. auxil. IV 2, Rue., Ga.*; fore (*sine* esset) ? *AKlotz*

transtulissent, iterato vincuntur. His malis fracti 4
pacem petiere, quam ne acciperent opera eorum effec-
tum est, quibus ea res quaestum praebebat. Interea 5
et Syracusanorum auxilia inlatum a Karthaginiensibus
Siciliae bellum domum revocavit. Quibus rebus desti- 6
tutis Lacedaemoniis Alcibiades cum classe victrici
Asiam vastat, multis locis proelia facit, ubique victor
recipit civitates, quae defecerant, nonnullas capit et
imperio Atheniensium adicit, atque ita prisca navali 7
gloria vindicata, adiecta etiam laude terrestris belli,
desideratus civibus suis Athenas revertitur. His om- 8
nibus proeliis ducentae naves hostium et praeda in-
gens capta. Ad hunc redeuntis exercitus triumphum 9
effusa omnis multitudo obviam procedit et universos
quidem milites, praecipue tamen Alcibiaden miratur;
in hunc oculos civitas universa, in hunc suspensa ora 10
convertit, hunc quasi de caelo missum et ut ip-
sam Victoriam contuentur; laudant quae pro patria, 11
nec minus admirantur quae exul contra gesserit, ex-
cusantes ipsi, iratum provocatumque fecisse. Enim- 12
vero tantum in uno viro fuisse momenti, ut maximi
imperii subversi et rursum recepti auctor esset, et
unde stetisset eo se victoria transferret, fieretque
cum eo mira quaedam fortunae inclinatio. Igitur 13
omnibus non humanis tantum, verum et divinis eum
honoribus onerant; certant secum ipsi, utrum contu-
meliosius eum expulerint an revocaverint honoratius.
Ipsos illi deos gratulantes tulere obviam, quorum exe- 14
crationibus erat devotus, et cui paulo ante omnem 15
humanam opem interdixerant, eum, si queant, in caelo
posuisse cupiunt. Explent contumelias honoribus, 16
detrimenta muneribus, execrationes precibus. Non 17
Siciliae illis adversa pugna in ore est, sed Graeciae

MYOSC *des.*] 10 terrestris belli **τπD** terrestri belli **ι**, *Rue. qui* belli *secl.* 17 et ut **τπ** et veluti **D** et velut **ι** 18 contuentur **τπD** contuetur **ι** 22 rursum **VQRπι** rursus **AGD** *(Ga.)*

victoria; non classes per illum amissae, sed adquisitae;
nec Syracusarum, sed Ioniae Hellespontique memi-
18 nerunt. Sic Alcibiades numquam mediocribus nec in
offensam nec in favorem studiis suorum exceptus est.

V. 1 Dum haec aguntur, et a Lacedaemoniis Lysan-
der classi belloque praeficitur et in locum Tisa-
phernis Darius, rex Persarum, filium suum Cyrum
Ioniae Lydiaeque praeposuit, qui Lacedaemonios au-
2 xiliis opibusque ad spem fortunae prioris erexit. Aucti
igitur viribus Alcibiaden cum centum navibus in
Asiam profectum, dum agros longa pace divites se-
curus populatur et praedae dulcedine sine insidiarum
metu sparsos milites habet, repentino adventu op-
3 pressere; tantaque caedes palantium fuit, ut plus
vulneris eo proelio Athenienses acciperent, quam supe-
4 rioribus dederant, et tanta desperatio apud Atheni-
enses erat, ut ex continenti Alcibiaden ducem Conone
5 mutarent, arbitrantes victos se non fortuna belli, sed
fraude imperatoris, apud quem plus prior offensa
6 valuisset quam recentia beneficia; vicisse autem eum
priore bello ideo tantum, ut ostenderet hostibus,
quem ducem sprevissent, et ut carius eis ipsam victo-
7 riam venderet. Omnia enim credibilia in Alcibiade
8 vigor ingenii et morum luxuria faciebat. Veritus ita-
que multitudinis impetum denuo in voluntarium exi-
lium proficiscitur.

VI. 1 Itaque Conon Alcibiadi suffectus, habens ante
oculos cui duci successisset, classem maxima industria
2 exornat; sed navibus exercitus deerat, fortissimis
3 quibusque in Asiae populatione amissis. Armantur
tamen senes aut inpuberes pueri, et numerus militum
4 sine exercitus robore expletur. Sed non magnam
bello moram aetas fecit inbellis; caeduntur passim

MYOSC *des.*] 4 offensam **AVR**$\pi\iota$ offensionem **D** offensa **GQ** favorem $\pi\iota$**D** favore τ 16 *sq.* apud Ath. erat τ**X**Γ apud Ath. esset **PZ**ι fuit Atheniensibus **D** 20 vicisse $\pi\iota$**D** fecisse τ *(Ieep)*

aut fugientes capiuntur; tantaque strages aut occi-
sorum aut captivorum fuit, ut Atheniensium deletum
non imperium tantum, verum etiam nomen videretur.
Quo proelio perditis et desperatis rebus ad tantam 5
inopiam rediguntur, ut consumpta militari aetate pere-
grinis civitatem, servis libertatem, damnatis inpuni-
tatem darent. Eaque conluvione hominum domini 6
antea Graeciae conscripto exercitu vix libertatem tue-
bantur. Iterum tamen fortunam maris experiundam 7
decernunt. Tanta virtus animorum fuit, ut, cum paulo 8
ante salutem desperaverint, nunc non desperent
victoriam. Sed neque is miles erat, qui nomen Athe- 9
niensium tueretur, neque eae vires, quibus vincere
consuerant, neque ea scientia militaris in his, quos
vincula, non castra continuerant. Itaque omnes aut
capti aut occisi. Cum dux Conon proelio superfuisset 10
solus, crudelitatem civium metuens cum octo navibus
ad regem Cyprium concedit Euagoram.

⟨Lysander⟩ autem, dux Lacedaemoniorum, rebus VII. 1
feliciter gestis fortunae hostium insultat. Captivas na- 2
ves cum praeda bellica in triumphi modum ornatas
mittit Lacedaemona ac tributarias Atheniensium civi- 3
tates, quas metus dubiae belli fortunae in fide tenu-
erat, voluntarias recipit, nec aliud dicionis Athenien-
sium praeter urbem ipsam relinquit. Quae cuncta 4
cum Athenis nuntiata essent, omnes relictis domibus
per urbem discurrere pavidi, alius alium sciscitari,
auctorem nuntii requirere; non pueros inprudentia, 5
non senes debilitas, non mulieres sexus inbecillitas
domi tenet: adeo ad omnem aetatem tanti mali sen-
sus penetraverat. In foro deinde coëunt atque ibi 6

M Y O S C *des.*] 7 eaque conluvione π ex qua conl. ι D eaque in conl. τ *(Seel '35)* 11 nunc non desperent ι nunc non desperaverint π D *om.* τ 16 proelio τ π D eo pr. ι ex. eo pr. *Baehrens, Rue.* 18 *sq.* Euagoram. ⟨Lysander⟩ autem *Rue.* euagoras autem ω Euagoram. At *ex vett. coniectura Due., Ieep, Ga.*

perpeti nocte fortunam publicam questibus iterant.
7 Alii fratres aut filios aut parentes deflent; cognatos
alii, alii amicos cognatis cariores, et cum privatis
8 casibus querelam publicam miscent: iam se ipsos, iam
ipsam patriam perituram miserioremque incolumium
9 quam amissorum fortunam iudicantes; sibi quisque
ante oculos obsidionem, famem et superbum victorem-
10 que hostem proponentes; iam ruinam urbis et incen-
dia, iam omnium captivitatem et miserrimam servi-
11 tutem recordantes; feliciores prorsus priores urbis
ruinas ducentes, quae incolumibus filiis parentibusque
12 tectorum tantum ruinae taxatae sint. Nunc autem
non classem, in quam sicuti pridem confugiant, super-
esse, non exercitum, cuius virtute servati pulchriora
possent moenia extruere.

VIII. 1 Sic defletae ac prope perditae urbi hostes super-
veniunt et obsidione circumdata obsessos fame ur-
2 gent. Sciebant enim neque ex advectis copiis mul-
tum superesse, et ne novae advehi possent provi-
3 derant. Quibus malis Athenienses fracti post longam
famem et adsidua suorum funera pacem petivere,
quae an dari deberet, diu inter Spartanos sociosque
4 deliberatum. Cum multi delendum Atheniensium no-
men urbemque incendio consumendam censerent, ne-
garunt se Spartani ex duobus Graeciae oculis alte-
5 rum eruturos, pacem polliciti, si demissa Piraeum
versus muri bracchia deicerent navesque, quae reli-
quae forent, traderent, reique publicae ex semet ipsis
6 XXX rectores acciperent. In has leges traditam sibi
urbem Lacedaemonii formandam Lysandro tradiderunt.
7 Insignis hic annus et expugnatione Athenarum et
morte Darii, regis Persarum, et exilio Dionysii, Sici-
8 liae tyranni, fuit. Mutato statu Athenarum etiam

MYOSC *des.*] 12 ruinae (-a R ι) taxatae τ π ι taxatae dampnis D 23 *post* deliberatum *add.* est ι 25 negarunt τ P Z -verunt ι X D et negarent Γ 26 piraeum τ π D in pir. ι 31 *prius* et *om.* τ

civium condicio mutatur. XXX rectores rei publicae 9
constituuntur, qui fiunt XXX tyranni. Quippe a principio 10
tria milia sibi satellitum statuunt, quantum ex tot
cladibus prope nec civium superfuerat, et quasi par- 11
vus hic ad continendam civitatem exercitus esset,
septingentos milites a victoribus accipiunt. Caedes 12
deinde civium ab Alcibiade auspicantur, ne iterum rem
publicam sub obtentu liberationis invaderet. Quem 13
cum profectum ad Artaxerxen, Persarum regem, con-
perissent, citato itinere miserunt, qui eum inter-
ciperent; a quibus occupatus, cum occidi aperte non 14
posset, vivus in cubiculo, in quo dormiebat, cre-
matus est.

Liberati hoc ultoris metu tyranni miseras urbis IX. 1
reliquias caedibus et rapinis exhauriunt. Quod cum 2
displicere uni ex numero suo, Therameni, didicis-
sent, ipsum quoque ad terrorem omnium interficiunt.
Fit igitur ex urbe passim omnium fuga, repleturque 3
Graecia Atheniensium exulibus. Quod etiam ipsum 4
auxilium cum miseris eriperetur (nam Lacedaemo-
niorum edicto civitates exules recipere prohibeban-
tur), omnes se Argos et Thebas contulere; ibi non 5
solum tutum exilium egerunt, verum etiam spem
reciperandae patriae receperunt. Erat inter exules 6
Thrasybulus, vir strenuus et domi nobilis, qui auden-
dum aliquid pro patria et pro salute communi etiam
cum periculo ratus, adunatis exulibus castellum Phylen
Atticorum finium occupat. Nec deerat quarundam 7
civitatum tam crudelis casus miserantium favor. Ita- 8
que et Ismenias, Thebanorum princeps, etsi publicis
non poterat, privatis tamen viribus adiuvabat, et 9
Lysias, Syracusanus orator, exul tunc, quingentos
milites stipendio suo instructos in auxilium patriae

M Y O S C *des.*] **2** triginta tyranni ι, *item Or. 2, 17, 9, def. Hgd. (p. 39), quod nunc probem* *tyranni* τ π **D** *(Seel '35)* **19** quod τ π ι cum **D** **20** auxilium cum τ aux. a π aux. unicum ι **D** aux. unicum cum *Bong., Rue.* **30** et ismenias (*vel* his-) π ι **D** in menias (moenias) τ **33** milites π ι γ *(Or. 2, 17, 9) om.* τ

10 communis eloquentiae misit. Fit itaque asperum
proelium. Sed cum hinc pro patria summis viribus,
inde pro aliena dominatione securius pugnaretur, ty-
11 ranni vincuntur. Victi in urbem refugerunt, quam ex-
12 haustam caedibus suis etiam armis spoliant. Deinde
cum omnes Athenienses proditionis suspectos habe-
rent, demigrare eos ex urbe iubent et in bracchiis
muri, quae diruta fuerant, habitare, extraneis militibus
13 imperium tuentes. Post haec Thrasybulum corrum-
14 pere imperii societatem pollicentes conantur. Quod
cum non contigisset, auxilia a Lacedaemoniis petivere,
15 quibus accitis iterato proeliantur. In eo bello Cri-
tias et Hippolochus, omnium tyrannorum saevissimi,
cadunt

X. 1 Ceteris victis cum exercitus eorum, ex quibus
maior pars Atheniensium erat, fugeret, magna voce
Thrasybulus exclamat: cur se victorem fugiant potius
quam ut vindicem communis libertatis adiuvent?
2 Civium illam meminerint aciem, non hostium esse;
nec se ideo arma cepisse, ut aliqua victis adimat, sed
ut adempta restituat; XXX se dominis, non civitati
3 bellum inferre. Admonet deinde cognationis, legum,
sacrorum, tum vetusti per tot bella commilitii, orat
misereantur exulum civium, si tam patienter ipsi
serviant; reddant sibi patriam, accipiant libertatem.
4 His vocibus tantum promotum est, ut reversus in
urbem exercitus XXX tyrannos emigrare Eleusinam
iuberet, substitutis decem, qui rem publicam regerent;
5 qui nihil exemplo prioris dominationis territi eandem
6 viam crudelitatis adgressi sunt. Dum haec aguntur, nun-

MYOSC *des.*] 3 securius *ω* segnius *Wopk. ex ς*, *Rue.* 12 accitis *ω*, *cf. Pet. 73* acceptis *Seb.*, *Rue.* ascitis *Walter* accersitis *Ga.* 12 *sq.* Critias] citras **D** 13 hippolochus (hyp-, ippolocus) *τ π ι* ypolitus **D** 22 admonet *τ π* **D** admonens *ι* 23 tum *τ π* communium *ι* **D** *(dubitare possis)* comm. tum *Brue. 34, Ga.* 27 eleusinam *ι* **D** eleusina *τ* eleusin *π* *(cf. 2, 6, 12)*, *sim.* § 7

tiatur Lacedaemone in bellum Athenienses exarsisse;
ad quod comprimendum Pausanias rex mittitur. Qui 7
misericordia exulis populi permotus patriam miseris
civibus restituit et decem tyrannos ex urbe Eleusinam
emigrare ad ceteros iubet. Quibus rebus cum pax 8
statuta esset, interiectis diebus repente tyranni non
minus restitutos exules quam se in exilium actos in-
dignantur, quasi vero aliorum libertas sua servitus
esset, et bellum Atheniensibus inferunt. Sed ad con- 9
loquium veluti dominationem recepturi progressi per
insidias conprehensi ut pacis victimae trucidantur.
Populus, quem emigrare iusserant, in urbem revocatur.
Atque ita per multa membra civitas dissipata in 10
unum tandem corpus redigitur, et ne qua dissensio ex 11
ante actis nasceretur, omnes iure iurando obstrin-
guntur, discordiarum oblivionem fore.

Interea Thebani Corinthiique legatos ad Lacedae- 12
monios mittunt, qui ex manubiis portionem praedae
communis belli periculique peterent. Quibus negatis 13
non quidem aperte bellum adversus Lacedaemonios
decernunt, sed tacitis animis tantam iram concipiunt,
ut subesse bellum intellegi posset.

Eodem forte tempore Darius, rex Persarum, mori- XI. 1
tur, Artaxerxe et Cyro filiis relictis. Regnum Ar- 2
taxerxi, Cyro civitates, quarum praefectus erat, te-
stamento legavit. Sed Cyro iudicium patris iniuria 3
videbatur; itaque occulte adversus fratrem bellum
parabat. Quod cum nuntiatum Artaxerxi esset, ar- 4
cessitum ad se fratrem et innocentiam dissimulatione
belli simulantem conpedibus aureis vinxit interfecis-
setque, ni mater prohibuisset. Dimissus igitur Cyrus 5
iam non occulte bellum, sed palam, nec per dissi-
mulationem, sed aperta professione parare coepit;

MYOSC *des.*] **3** permotus *τπ***D** permovisset (permotus sed et **L**) *ι* permotus et *ς* *(Rue.)* **23** forte *ω* fere *Rue. ex vet. coni.*

6 auxilia undique contrahit. Lacedaemonii memores Athe-
niensi bello enixa eius opera adiutos, velut ignoran-
tes, contra quem bellum pararetur, decernunt auxilia
7 Cyro mittenda, ubi res eius exegisset, quaerentes
apud Cyrum gratiam et apud Artaxerxen, si vicisset,
veniae patrocinia, cum nihil adversus eum aperte
8 decrevissent. Sed cum in bello fors proelii utrumque
fratrem pugnae obtulisset, prior Artaxerxes a fratre
9 vulneratur; quem cum equi fuga periculo subtraxisset,
Cyrus a cohorte regia oppressus interficitur. Sic
victor Artaxerxes et praeda fraterni belli et exercitu
10 potitur. In eo proelio decem milia Graecorum in
auxilio Cyri fuere, quae et in cornu, in quo steterant,
vicerunt et post mortem Cyri neque armis a tanto
11 exercitu vinci neque dolo capi potuerunt; revertentes-
que inter tot indomitas nationes et barbaras gentes
per tanta itineris spatia virtute se usque terminos
patriae defenderunt.

LIBER VI.

I. 1 Lacedaemonii, more ingenii humani quo plura ha-
bent eo ampliora cupientes, non contenti accessione
Atheniensium opum vires sibi duplicatas totius Asiae
imperium adfectare coeperunt. Sed maior pars sub
2 regno Persarum erat. Itaque Hercylides dux in hanc
militiam electus cum videret sibi adversus duos prae-
fectos Artaxerxis regis, Pharnabazum et Tisaphernen,
maximarum gentium viribus succinctos dimicandum,
3 pacificandum cum altero statuit. Aptior visus Tisa-

MYOCS *des.*] 2 enixa (*post* opera *add.* se *s. v.* **A**) τ enixa se **EFD** enixe se (se *om.* **X** *Γ*) π**L** 4 quaerentes τπι quaerentes et **D**, *IFGron. (Rue.) ex* ς 16 tot *om.* τ domitas **X** 24 hercylides (-cu- ι **D**) *ω*, *cf. Brue. 48* (*rectius fortasse* Dercylides)

phernes, vir et industria potior et militibus Cyri
quondam regis instructior, in conloquium vocatur et
statutis condicionibus ab armis dimittitur. Hanc rem 4
Pharnabazus apud communem regem criminatur: ut
Lacedaemonios Asiam ingressos non reppulerit armis,
sed inpensis regiis aluerit merceturque ab his, ut 5
differant bella quam gerant, tamquam non ad unius
summam imperii detrimentum omne perveniat. In- 6
dignum ait bella non perfici, sed redimi, hostem pretio,
non armis submoveri. His vocibus regem Tisapherni 7
alienatum hortatur, ut in locum eius navalis belli
ducem eligat Conona Atheniensem, qui amissa bello
patria Cypri exulabat; quippe Atheniensibus, etsi fractae 8
sint opes, manere tamen navalem usum, nec, si eli-
gendus sit ex universis, meliorem alium esse. Acceptis 9
igitur quingentis talentis iussus est Conona classi
praeficere.

His cognitis Lacedaemonii et ipsi a rege Aegypti II. 1
Hercynione auxilia navalis belli per legatos petunt,
a quo centum triremes et sexcenta milia modium 2
frumenti missa; a ceteris quoque sociis ingentia auxilia
contracta sunt. Sed tanto exercitui et contra tantum 3
ducem deerat dignus imperator. Itaque postulantibus 4
sociis Agesilaum, regem tunc Lacedaemoniorum, prop-
ter responsa oraculi Delphici diu Lacedaemonii an
eum summae rei praeponerent deliberaverunt, quibus 5
futurus imperii finis denuntiabatur, cum regium clau-
dicasset imperium; erat enim pede claudus. Ad postre- 6
mum statuerunt melius esse incessu regem quam
imperio regnum claudicare. Postquam Agesilaum 7
cum ingentibus copiis in Asiam misere, non facile

MYOSC *des.*] 7 quam gerant τ quae gerant πι**D** quae gerat *Rue.* quam gerat *Kohler, Philologus XIX 328* potius quam gerant *Bong.* 11 *sq.* alienatum — eligat *om.* ι 19 hercynione (herci- **PX**) π**Q**[2] inercinioni *(vel sim.)* τ heresniona ι herciomona **D** 24 tunc *om.* τ *(fort.* tum; *cf. ad 2, 9, 15)* 29 incessu τπ**D** ingressu ι

dixerim, quod aliud par ducum tam bene conparatum
8 fuerit. Quippe aetas, virtus, consilium, sapientia utri-
que prope una, gloria quoque rerum gestarum eadem.
9 Quibus cum paria omnia fortuna dederit, invictum
10 tamen ab altero utrumque servavit. Magnus igitur
amborum apparatus belli, magnae res gestae fuerunt.
11 Sed Cononem seditio militum invadit, quos praefecti
regis fraudare stipendio soliti erant, eo instantius de-
bita poscentibus, quo graviorem sub magno duce mi-
12 litiam praesumebant. Itaque Conon diu rege per
epistulas frustra fatigato ad postremum ipse ad eum
13 pergit, a cuius aspectu et conloquio prohibitus est,
14 quod eum more Persarum adorare nollet. Agit tamen
cum eo per internuntios et queritur opulentissimi regis
bella inopia dilabi, et qui exercitum parem hostibus
habeat, pecunia vinci, qua praestet, inferioremque eum
15 ea parte virium inveniri, qua longe superior sit. Po-
stulat dari sibi ministrum inpensae, quia pluribus id
16 mandare perniciosum sit. Dato stipendio ad classem
remittitur, nec moram agendis rebus facit; multa for-
titer, multa feliciter agit, agros hostiles vastat, urbes
expugnat et quasi tempestas quaedam cuncta prosternit.
17 Quibus rebus territi Lacedaemonii ad patriae subsi-
dium revocandum ab Asia Agesilaum decernunt.

III. 1 Interim Pisandrus ab Agesilao proficiscente dux
patriae relictus ingentem classem summis viribus
2 instruit, fortunam belli temptaturus. Nec non et
Conon tunc primum cum hostium exercitu concursurus
3 magna cura suos ordinat. Summa igitur non ducum

MYOSC *des.*] 4 inuictum **ω** intactum *Nipp. (opusc. 446 sq.) Rue.* 6 fuerunt **τπ** fuere **ιD** 8 regis **τπD** regii **ι** 13 nollet **A²VQπD** nolit **A¹GRι** noluit *Mdv., Rue.* 22 *post* prosternit *lac. ind. Rue., sed cave ne eiusmodi notas epitomes deteras* 25 pisandrus **τιD** pisander **π**; **τιD** *semper secutus sum* 26 patriae **ω** *secl. Rue., sed cf. Svennung, Orosiana, Upsala 1922, 22,1* 29 ordinat suos **τ**, *fort. recte* 29 *sq.* summa ... tantum ... quam vulgi ... fuit **τπι** summa igitur in eo

tantum in eo proelio quam vulgi aemulatio fuit. Nam 4
et ipse dux Conon non tam Persis quam patriae
studebat, et sicuti adflictis Atheniensium rebus auctor 5
amissae dominationis fuerat, sic volebat idem haberi
redditae patriamque vincendo recipere, quam victus
amiserat; eo speciosius, quod ne ipsorum quidem Athe- 6
niensium, sed alieni proelii viribus dimicet, pugnatu-
rus periculo regis, victurus praemio patriae, gloriamque
diversis artibus quam priores civitatis suae duces con-
secuturus: quippe illos vincendo Persas patriam de- 7
fendisse, se Persas victores faciendo restituturum pa-
triam esse. Porro Pisandrus pro coniunctione Agesilai 8
etiam virtutum aemulator erat contendebatque, ne a
rebus gestis eius et gloriae splendore decederet, neu
tot bellis ac saeculis quaesitum imperium brevis mo-
menti culpa subverteret. Eadem militum et omnium 9
remigum cura erat, quos maior sollicitudo cruciabat,
non tam ne ipsi quaesitas opes amitterent, quam ne pri-
stinas Athenienses reciperent. Sed quanto maius proe- 10
lium fuit, tanto et clarior victoria Cononis. Victi Lace- 11
daemonii fugam capesserunt, praesidia hostium Athenis
deducuntur, populo restituta dignitate condicio servilis 12
eripitur, multae quoque civitates recipiuntur.

Hoc initium Atheniensibus resumendae potentiae IV. 1
et Lacedaemoniis habendae finis fuit. Namque ve- 2
luti cum imperio etiam virtutem perdidissent, con-
temni a finitimis coepere. Primi igitur Thebani Athe- 3
niensibus auxiliantibus bellum his intulere, quae ci- 4

proelio tam ducum emulatio quam militum fuit **D** (quam vulgi militum *Wopk.* aequa vulgi *vGu.; cf. Pet. 78, 3*)

MYOSC *des.*] 7 alieni proelii *τπι* alienis pro ipsis **D** alieni populi *Rue.*, al. imperii *Bong.*, *Ga.; cogitavi de* alienis proelio, *sed τπι tolerari potest* 14 neu tot *πι*G[2] ne ut tot *τ* ne tot **D** 16 militum et omnium remigum *Seb.* militum (*om. τ*) et omnium regum *ω* omnium mil. et remigum *Rue.; cf. Pet. 78, 3* 18 non tam ne *τπ*D non tam **EF** ne tam **L** [non tam] ne *Bern.*, *Rue.* 21 capesserunt *τπι* capessunt **D** *(Rue. ex ς); cf. ThLL III 309*

vitas ex finitimis incrementis virtute Epaminondae
5 ducis ad spem imperii Graeciae erecta est. Fit itaque
terrestre proelium eadem Lacedaemoniorum fortuna,
qua pugnatum adversus Conona navali proelio fuerat.
6 In eo bello Lysander, quo duce Athenienses victi a
7 Lacedaemoniis fuerant, interficitur. Pausanias quoque,
alter dux Lacedaemoniorum, proditionis accusatus in
8 exilium abiit. Igitur Thebani potiti victoriam universum
exercitum ad urbem Lacedaemoniorum ducunt, facilem
expugnationem rati, quoniam deserti a sociis omnibus
9 erant. Quod metuentes Lacedaemonii regem suum Age-
silaum ex Asia, qui ibi magnas res gerebat, ad de-
10 fensionem patriae arcessunt. Occiso enim Lysandro
11 nullius alterius fiduciam ducis habebant. Cuius quon-
iam serus adventus erat, conscripto exercitu obviam
12 hosti procedunt. Sed victis adversus paulo ante vic-
tores nec animus neque vires pares fuere; prima itaque
13 congressione funduntur. Deletis iam suorum copiis
supervenit rex Agesilaus, qui restituto proelio non diffi-
culter recenti et multis expeditionibus indurato milite
hostibus victoriam eripuit; ipse tamen graviter sauciatur.
V. 1 Quibus rebus cognitis Athenienses verentes, ne
iterum Lacedaemoniis victoribus in pristinam sortem
2 servitutis redigerentur, exercitum contrahunt eumque
in auxilium Boeotiorum per Iphicraten, XX quidem
annos natum, sed magnae indolis iuvenem, duci iu-
3 bent. Huius adulescentis supra aetatem virtus admi-
4 rabilis fuit, nec umquam ante eum Athenienses inter
tot tantosque duces aut spei maioris aut indolis ma-
5 turioris imperatorem habuerunt, in quo non impera-
6 toriae tantum, verum et oratoriae artes fuere. Conon
quoque audito reditu Agesilai et ipse ex Asia ad
depopulandos Lacedaemoniorum agros revertitur, at-

MYOSC *des.*] 7 proditionis—*v. 9* Laced. *om.* **XD** 8 victoriam τ victoria π ι (= *Or. 3, 1, 18, sed cf. Iust, 9, 7, 12* ultionem; *prob. Hgd. 43)* 31 tantum — oratoriae *om.* **D** *ante* fuere *add.* magnae ι *(Rue.)*

que ita undique belli formidine circumstrepente clausi 7
Spartani ad summam desperationem rediguntur. Sed 8
Conon vastatis hostium terris Athenas pergit, ubi
magno civium gaudio exceptus plus tamen tristitiae
ipse ex incensa et diruta a Lacedaemoniis patria quam
laetitiae ex recuperata post tantum temporis cepit.
Itaque quae incensa fuerant, praedarum sumptu et 9
exercitu Persarum restituit; quae diruta, refecit. Fa- 10
tum illud Athenarum fuit, ut ante a Persis crematae
manibus eorum, et nunc a Lacedaemoniis dirutae ex
spoliis Lacedaemoniorum restituerentur versaque vice 11
haberent nunc socios, quos tunc hostes habuerant, et
hostes nunc paterentur, cum quibus iunctae tunc artis-
simis societatis vinculis fuerant.

Dum haec geruntur, Artaxerxes, rex Persarum, VI. 1
legatos in Graeciam mittit, per quos iubet omnes ab
armis discedere; qui aliter fecisset, eum se pro hoste
habiturum; civitatibus libertatem suaque omnia resti-
tuit. Quod non Graeciae laboribus adsiduisque bello- 2
rum internecivis odiis consulens fecit, sed ne occupato 3
sibi Aegyptio bello, quod propter auxilia adversus
praefectos suos Lacedaemoniis missa susceperat, exer-
citus sui in Graecia detinerentur. Fessi igitur tot 4
bellis Graeci cupide paruere. Hic annus non eo tan- 5
tum insignis fuit, quod repente pax tota Graecia facta
est, sed etiam eo, quod eodem tempore urbs Romana
a Gallis capta est. Sed Lacedaemonii securi insidian- 6
tes, absentiam Arcadum speculati castellum eorum
expugnant occupatoque praesidium inponunt. Itaque 7
armato instructoque exercitu Arcades adhibitis in auxi-
lium Thebanis amissa bello repetunt. In eo proelio 8
Archidamus, dux Lacedaemoniorum, vulneratus; qui 9

M Y O S C *des.*] 7 sumptu ω fructu *Ruhnken, Rue.* 13 iunctae *nunc scripsi* -ti ω *(edd.)* 15 geruntur τ ι aguntur π D 18 restituit ω restitui *Mdv.* 27 securi τ X securis P Z Γ ι D, *cf. 5, 5, 2* 32 vulneratus τ D -tur π ι

cum caedi suos iam ut victos videret, per praeconem
10 corpora interfectorum ad sepulturam poscit (hoc est
enim signum apud Graecos victoriae traditae), qua
confessione contenti Thebani signum parcendi dedere.

VII.1 Paucis deinde post diebus neutris quicquam ho-
stile facientibus, cum quasi tacito consensu indutiae
essent Lacedaemoniis alia bella adversus finitimos ge-
rentibus, Thebani Epaminonda duce occupandae urbis
2 eorum spem ceperunt. Igitur principio noctis taciti
Lacedaemona proficiscuntur, non tamen adgredi incau-
3 tos potuerunt. Quippe senes et cetera inbellis aetas,
cum adventum hostium praesensissent, in ipsis porta-
4 rum angustiis armati occurrunt; et adversus XV milia
militum non amplius centum iam effetae aetatis viri
5 pugnae se offerunt. Tantum animorum viriumque pa-
triae et penatium conspectus subministrat, tantoque
praesentia quam recordatione sui maiores spiritus lar-
6 giuntur. Nam ut videre, inter quae et pro quibus
starent, aut vincendum sibi aut moriendum censuerunt.
7 Pauci igitur sustinuere senes aciem, cui par ante dies
8 universa iuventus esse non potuit. In eo proelio duo
9 duces hostium cecidere, cum interim Agesilai adventu
10 nuntiato Thebani recessere. Nec bellum diu dilatum,
siquidem Spartanorum iuventus senum virtute et gloria
incensa teneri non potuit, quin ex continenti acie
11 decerneret. Cum victoria Thebanorum esset, Epami-
nonda, dum non ducis tantum, verum et fortissimi
12 militis officio fungitur, graviter vulneratur. Quo audito
his ex dolore metus et illis ex gaudio stupor in-
icitur atque ita velut ex placito consensu a proelio
disceditur.

VIII.1 Post paucos deinde dies Epaminonda decedit,

M Y O S C *des.*] **1** ut victos ω et v. *Hearne, Rue.* **2** poscit τ π poposcit ι **D** **20** ante dies *Rue. et Ga. sine adn. recte* ante diem *edd. vett. (Due.); de codd. non satis constat* **29** his τ π et his ι **D** **30** ex placito (explacito **G**) τ π ι explicato **D** ex tacito *Bern.* **32** post paucos deinde dies ω post paulo deinde *Gron,; crucem adpon. Rue.*

cum quo vires quoque rei publicae ceciderunt. Nam 2
sicuti telo si primam aciem praefregeris, reliquo
ferro vim nocendi sustuleris, sic illo, velut mucrone
teli, ablato duce Thebanorum rei quoque publicae
vires hebetatae sunt, ut non tam illum amisisse quam
cum illo interisse omnes viderentur. Nam neque hunc 3
ante ducem ullum memorabile bellum gessere, nec
postea virtutibus, sed cladibus insignes fuere, ut ma-
nifestum sit patriae gloriam et natam et extinctam
cum eo fuisse. Fuit autem incertum, vir melior an 4
dux esset. Nam et imperium non sibi semper, sed 5
patriae quaesivit, et pecuniae adeo parcus fuit, ut 6
sumptus funeri defuerit. Gloriae quoque non cupidior 7
quam pecuniae; quippe recusanti omnia imperia in-
gesta sunt, honoresque ita gessit, ut ornatum non 8
accipere, sed dare ipsi dignitati videretur. Iam litte- 9
rarum studium, iam philosophiae doctrina tanta, ut
mirabile videretur, unde tam insignis militiae scientia
homini inter litteras nato. Neque ab hoc vitae pro- 10
posito mortis ratio dissensit. Nam ut relatus in castra 11
semianimis vocem spiritumque collegit, id unum a cir-
cumstantibus requisivit, num cadenti sibi scutum ad-
emisset hostis. Quod ut servatum audivit adlatumque 12
veluti laborum gloriaeque socium osculatus est, iterum
quaesivit, utri vicissent. Ut audivit Thebanos, bene 13
habere se rem dixit atque ita velut gratulabundus
patriae exspiravit.

Huius morte etiam Atheniensium virtus intercidit: IX. 1
siquidem amisso, cui aemulari consueverant, in se- 2
gnitiam torporemque resoluti non ut olim in classem 3
et exercitus, sed in dies festos apparatuque ludorum
reditus publicos effundunt et cum actoribus nobilissimis 4

MYOSC *des.*] 11 non sibi semper ω semper non sibi *Seb.*, *Rue.* (non sibi sed patriae semper *Giunta*, *Ga.*), *cf. Pet. 91* 16 iam — *v. 18* videretur *om.* τ 31 apparatuque (-umque G²) τ apparatusque π ι D (*edd.; sed* apparatu lud. *instrum.* = in ludos); *cf. 44, 2, 6. 9, 8, 4*

poëtisque theatra celebrant, frequentius scenam quam
castra visentes versificatoresque meliores quam duces
5 laudantes. Tunc vectigal publicum, quo antea mili-
tes et remiges alebantur, cum urbano populo dividi
coeptum.

6 Quibus rebus effectum est, ut inter otia Graeco-
rum sordidum et obscurum antea Macedonum nomen
7 emergeret, et Philippus obses triennio Thebis habitus,
Epaminondae et Pelopidae virtutibus eruditus, regnum
Macedoniae Graeciae et Asiae cervicibus veluti iugum
servitutis inponeret.

LIBER VII.

I. 1 Macedonia ante a nomine Emathionis regis, cuius
prima virtutis experimenta in illis locis extant, Ema-
2 thia cognominata est. Huius sicuti incrementa mo-
3 dica, ita termini perangusti fuere. Populus Pelasgi,
4 regio Bottia dicebatur. Sed postea virtute regum et
gentis industria subactis primo finitimis, mox populis
nationibusque, imperium usque extremos Orientis ter-
5 minos prolatum. In regione Paeonia, quae nunc portio
est Macedoniae, regnasse fertur Pelegonus, pater Aste-
ropaei, cuius Troiano bello inter clarissimos vindices
6 urbis nomen accipimus. Ex alio latere in Europa
7 regnum Europus nomine tenuit. Sed et Caranus cum
magna multitudine Graecorum sedes in Macedonia re-
sponso oraculi iussus quaerere, cum Emathiam venisset,

MYOSC *des.*] 4 cum ω *del. Seb.; de* omni *cogitat AKlotz* 6 otia τ(P) vitia ZXιD; *cf.* § *2* segnitia 9 pelopidae *edd.* pelopidarum ω Pelopidae tum *Ieep, sed cf. ad 11, 2, 2* 16 ita τπ et ita ιD ita et *Rue. (Ga.)* 21 Pelegonus *Asul.* telegonus ω 23 accipimus τ accepimus πιD, *cf. antecedens* fertur europa ω Europia *Voss., Rue.*

urbem Edessam non sentientibus oppidanis propter
imbrium et nebulae magnitudinem gregem caprarum
imbrem fugientium secutus occupavit; revocatusque in 8
memoriam oraculi, quo iussus erat ducibus capris
imperium quaerere, regni sedem statuit; religioseque 9
postea observavit, quocumque agmen moveret, ante
signa easdem capras habere, coeptorum duces habi-
turus, quas regni habuerat auctores. Urbem Edessam 10
ob memoriam muneris Aegaeas, populum Aegeadas
vocavit. Pulso deinde Mida (nam is quoque portionem 11
Macedoniae tenuit) aliisque regibus pulsis in locum
omnium solus successit primusque adunatis gentibus 12
variorum populorum veluti unum corpus Macedoniae
fecit, crescentique regno valida incrementorum funda-
menta constituit.

Post hunc Perdicca regnavit, cuius et vita in- II. 1
lustris et mortis postrema, veluti ex oraculo, praecepta
memorabilia fuere. Siquidem senex moriens Argeo 2
filio monstravit locum, quo condi vellet; ibique non
sua tantum, sed et succedentium sibi in regnum ossa
poni iussit, praefatus, quoad ibi conditae posterorum 3
reliquiae forent, regnum in familia mansurum; cre- 4
duntque hac superstitione extinctam in Alexandro
stirpem, quia locum sepulturae mutaverit. Argeus mo- 5
derate et cum amore popularium administrato regno
successorem filium Philippum reliquit, qui inmatura
morte raptus Aëropum, parvulum admodum, instituit
heredem. Sed Macedonibus adsidua certamina cum 6
Thracibus et Illyriis fuere, quorum armis veluti coti-
diano exercitio indurati gloria bellicae laudis finitimos
terrebant. Igitur Illyrii infantiam regis pupilli con- 7
temnentes bello Macedonas adgrediuntur. Qui proelio 8

MYOSC *des.*] 9 aegeadas (-es *π*) *ω* Argeadas *O Abel, Macedonien 95, Rue.* 11 pulsis *τ π ι* *om.* D *(del. Mdv.)* 24 mutaverit (a *om.* A[1] v *om.* Q[1]) *τ π* D mutarit *ι* 25 et — administrato *om.* *ι* populi X *Γ*

pulsi rege suo in cunis prolato et pone aciem posito
9 acrius certamen repetivere, tamquam ideo victi antea
fuissent, quod bellantibus sibi regis sui auspicia de-
10 fuissent, futuri vel propterea victores, quod ex super-
11 stitione animum vincendi ceperant; simul et miseratio
eos infantis tenebat, quem, si victi forent, captivum
12 de rege facturi videbantur. Conserto itaque proelio
magna caede Illyrios fudere, ostenderuntque hostibus
suis priore bello regem Macedonibus, non virtutem
13 defuisse. Huic Amyntas succedit et propria virtute et
14 Alexandri filii egregia indole insigniter clarus; cui
Alexandro tanta omnium virtutum natura ornamenta
extitere, ut etiam Olympio certamine vario ludicrorum genere contenderit.

III. 1 Cum interim Darius, rex Persarum, turpi ab
Scythia fuga submotus, ne ubique deformis militiae
damnis haberetur, mittit cum parte copiarum Maga-
basum ad subigendam Thraciam ceteraque eius tractus
regna, quibus pro ignobili momento erat accessura
2 Macedonia. Qui brevi tempore executo regis imperio
legatis ad Amyntam, regem Macedoniae, missis obsi-
3 des in pignus futurae pacis dari sibi postulabat. Sed
legati benigne excepti inter epulas ebrietate crescente
rogant Amyntam, ut apparatui epularum adiciat ius
familiaritatis adhibitis in convivium suum filiis et uxoribus; id apud Persas haberi pignus ac foedus hospitii.
4 Quae ut venerunt ⟨Persis⟩ petulantius contrectantibus
filius Amyntae Alexander rogat patrem, respectu aetatis
ac gravitatis suae abiret convivio, pollicitus se hospi-

MYOSC *des.*] 1 pone τ**D** ante ι pugnae ante **X** Γ *(π?); cf. StudIt.* 12 natura **AGQR** (φύσει) naturae **V**πι**D** 14 contenderit (contendit **X**) τπ contenderet ι**D** 17 magabasum *(lev. var.)* τπι farnabaxum **D** Magabaxum *vGu. (Rue., Ga.); cf. ad 3, 1, 5* 25 suum τπ suis Γι**D** filiis et τπ ac filii ι**D** *(Rue., Ga.)* concubinis et *Weil* 27 quae] qui **GX**Γ ⟨Persis⟩ *add. Rue.* persas eas *post* petulantius *add.* **D** 29 convivio (et conv. **A**) τ e convivio πι**D**

tum temperaturum iocos. Quo digresso mulieres quo- 5
que paululum e convivio evocat, cultius exornaturus
gratioresque reducturus. In quarum locum matro- 6
nali habitu exornatos iuvenes opponit, eosque petu-
lantiam legatorum ferro, quod sub veste gerebant,
conpescere iubet. Atque ita interfectis omnibus igna- 7
rus rei Magabasus, cum legati non redirent, mittit
eo cum exercitus parte Bubarem ut in bellum facile
et mediocre, dedignatus ipse ire, ne dehonestaretur 8
proelio tam foedae gentis. Sed Bubares ante bellum 9
amore filiae Amyntae captus omisso bello nuptias
facit depositisque hostilibus animis in adfinitatis iura
succedit.

Post discessum a Macedonia Bubaris Amyntas IV. 1
rex decedit, cuius filio et successori Alexandro co-
gnatio Bubaris non Darii tantum temporibus pacem
praestitit, verum etiam Xerxen adeo conciliavit, ut,
cum Graeciam veluti tempestas quaedam occupasset,
inter Olympum Haemumque montes totius regionis
eum imperio donaverit. Sed nec virtute minus quam 2
Persarum liberalitate regnum ampliavit.

Per ordinem deinde successionis regnum Macedo- 3
niae ad Amyntam, fratris eius Menelai filium, pervenit.
Hic quoque insignis industria et omnibus imperatoriis 4
virtutibus instructus fuit, qui ex Eurydice tres filios 5
sustulit, Alexandrum, Perdiccam et Philippum, Ale-
xandri Magni Macedonis patrem, et filiam Euryonen,
ex Gygaea autem Archelaum, Arridaeum, Menelaum.
Cum Illyriis deinde et cum Olynthiis gravia bella 6
gessit. Insidiis etiam Eurydices uxoris, quae nuptias 7
generi pacta occidendum virum regnumque adultero tra-

MYOSC *des.*] 2 paululum **τD** paulum *πι (cf. 9, 1, 6)* cultius (tunc c. **G**^{2} *in ras.*) *ω* ut c. *CFWMüller* 4 opponit *τπι* subponit **D** *(Mdv.)* 7 *cf.* *§ 1* 27 euryonen (*vel* -em) *τπι* erripen **D** Eurynoën *Graev.* 28 Gygaea *Asul.* cignea (cingnaea **AG**) *τ* chigeam (chigneam **Z**) *π* ichea (ea *in ras.* **E**) *ι* ichinea **D**; *quid Iust. scripserit incertum*

dendum susceperat, occupatus fuisset, ni filia paelicatum
8 matris et sceleris consilia prodidisset. Functus itaque
tot periculis senex decessit, regno maximo ex filiis
Alexandro tradito.

V. 1 Igitur Alexander inter prima initia regni bellum
ab Illyriis pacta mercede et Philippo fratre dato obside
2 redemit. Interiecto quoque tempore per eundem obsi-
dem cum Thebanis gratiam pacis reconciliat. Quae
res Philippo maxima incrementa egregiae indolis dedit,
3 siquidem Thebis triennio obses habitus prima pueritiae
rudimenta in urbe severitatis antiquae et in domo Epa-
minondae, summi et philosophi et imperatoris, deposuit.
4 Nec multo post Alexander insidiis Eurydices matris ad-
5 petitus occumbit, cui Amyntas in scelere deprehensae
propter communes liberos, ignarus eisdem quandoque
6 exitiosam fore, pepercerat. Frater quoque eius Per-
7 dicca pari insidiarum fraude decipitur. Indignum pror-
sus libidinis causa liberos a matre vita privatos, quam
scelerum suorum suppliciis liberorum contemplatio
8 vindicaverat. Perdiccae hoc indignior caedes videbatur,
quod ei apud matrem misericordiam ne parvulus quidem
9 filius conciliaverat. Itaque Philippus diu non regem,
10 sed tutorem pupilli egit. At ubi graviora bella inmi-
nebant serumque auxilium in expectatione infantis
erat, conpulsus a populo regnum suscepit.

VI. 1 Ut est ingressus imperium, magna de illo spes om-
nibus fuit et propter ipsius ingenium, quod magnum
spondebat virum, et propter vetera Macedoniae fata,
2 quae cecinerant, uno ex Amyntae filiis regnante flo-
rentissimum fore Macedoniae statum, cui spei scelus
3 matris hunc residuum fecerat. Principio rerum cum
hinc caedes fratrum indigne peremptorum, inde hostium
multitudo, hinc insidiarum metus, inde inopia continui

MYOSC *des.*] **10** triennio thebis *pon.* π ι D **19** scelerum τ π ι a scel. D *(coni. Seb.)* **28** fata — *v. 30* Macedoniae *om.* ι **30** cui τ π D cuius ι **31** rerum τ regni π ι D; *cf. Pet. 26* **33** *sq.* continui belli et ω continuis bellis *Bong.*

belli et exhausti regni inmaturam aetatem tironis ur-
gerent: bella, quae velut conspiratione quadam ad 4
opprimendam Macedoniam multarum gentium ex di-
versis locis uno tempore confluebant, quoniam omnibus
par esse non poterat, dispensanda ratus alia inter- 5
posita pactione conponit, alia redimit facillimis quibus-
que adgressis, quorum victoria et militum trepidos
animos firmaret et contemptum sibi hostium demeret.
Primum illi cum Atheniensibus certamen fuit; quibus 6
per insidias victis metu belli gravioris, cum interficere
omnes posset, incolumes sine pretio dimisit. Post hos 7
bello in Illyrios translato multa milia hostium caedit;
hinc Thessaliam non praedae cupiditate, sed quod 8
exercitui suo robur Thessalorum equitum adiungere ge-
stiebat, nihil minus quam bellum metuentem inpro-
visus expugnat, unumque corpus equitum pedestrium- 9
que copiarum invicti exercitus fecit; urbem nobilissi-
mam Larissam capit. Quibus rebus feliciter provenienti- 10
bus Olympiadam, Neoptolemi, regis Molossorum, filiam,
uxorem ducit, conciliante nuptias fratre patrueli, auc- 11
tore virginis, Arryba, rege Molossorum, qui sororem
Olympiadis Troada in matrimonio habebat; quae causa
illi exitii malorumque omnium fuit. Nam dum regni 12
incrementa adfinitate Philippi adquisiturum sperat,
proprio regno ab eodem privatus in exilio consenuit.

His ita gestis Philippus iam non contentus submo- 13
vere bella ultro etiam quietos lacessit. Cum Mothonam 14
urbem oppugnaret, in praetereuntem de muris sagitta
iacta dextrum oculum regis effodit. Quo vulnere nec 15
segnior in bellum nec iracundior adversus hostes factus

M Y O S C *des.*] **17** *sq.* urbem — capit *inter* caedit *et* hinc *(§ 7) tradita (ω Seel '35, item Ga.) transposuit post § 8* expugnat *Rue., alii alia* larissam (laris eam **G** eam **X**) τ π ι laris **D** **19** olympiadam (-dem τ) ω Olympiada *Rue.* **20** *sq.* auctore τ π ι alctore **D** altore *Maior* actore? *AKlotz* tutore *Bern.; sed. cf. ThLL II 1195 sq.* **24** sperat τ se sperat π ι sperat se **D**; *Pet. 96* **27** quietos *(ω?), edd.; om. Rue. sine adn.* mothonam (math- ι mothanam **A V R**) τ π ι otonam **D**

16 est, adeo ut interiectis diebus pacem deprecantibus
dederit, nec moderatus tantum, verum etiam mitis
adversus victos fuerit.

LIBER VIII.

I. 1 Graeciae civitates, dum imperare singulae cu-
2 piunt, imperium omnes perdiderunt. Quippe in mu-
tuum exitium sine modo ruentes omnibus perire,
quod singulae amitterent, non nisi oppressae senserunt;
3 siquidem Philippus, rex Macedoniae, velut e specula
quadam libertati omnium insidiatus, dum contentiones
civitatum alit auxilium inferioribus ferendo, victos
pariter victoresque subire regiam servitutem coëgit.
4 Causa et origo huius mali Thebani fuere, qui cum
rerum potirentur, secundam fortunam inbecillo animo
ferentes victos armis Lacedaemonios et Phocenses,
quasi parva supplicia caedibus et rapinis luissent,
apud commune Graeciae concilium superbe accusa-
5 verunt. Lacedaemoniis crimini datum, quod arcem
Thebanam indutiarum tempore occupassent, Phocen-
6 sibus, quod Boeotiam depopulati essent: prorsus quasi
7 post arma et bellum locum legibus reliquissent. Cum
iudicium arbitrio victorum exerceretur, tanta pecunia
8 damnantur, quanta exsolvi non posset. Igitur Pho-
censes cum agris, liberis coniugibusque privarentur,
desperatis rebus Philomelo quodam duce veluti deo
irascentes templum Apollinis Delphis occupavere.
9 Inde auro et pecunia divites conducto mercennario
10 milite bellum Thebanis intulerunt. Factum Phocen-
sium, tametsi omnes execrarentur propter sacrilegium,
plus tamen invidiae Thebanis, a quibus ad hanc

M Y O S C *des.*] 9 velut e specula D *(Bong.)* velut (veluti F L) specula *τ π ι (Seel '35)* 12 subire *τ π* D ob *ι* sub *Rue.*

necessitatem conpulsi fuerant, quam ipsis intulit. Ita- 11
que auxilia his et ab Atheniensibus et a Lacedae-
moniis missa. Prima igitur congressione Philomelus 12
Thebanos castris exuit. Sequenti proelio primus inter 13
confertissimos dimicans cecidit et sacrilegii poenas
impio sanguine luit. In huius locum dux Onomar- 14
chus creatur.

Adversus quem Thebani Thessalique non ex ci- II. 1
vibus suis, ne victoris potentiam ferre non possent,
sed Philippum, Macedoniae regem, ducem eligunt et 2
externae dominationi, quam in suis timuerunt, sponte
succedunt. Igitur Philippus, quasi sacrilegii, non The- 3
banorum ultor esset, omnes milites coronas laureas
sumere iubet, atque ita veluti deo duce in proe-
lium pergit. Phocenses insignibus dei conspectis con- 4
scientia delictorum territi abiectis armis fugam capes-
sunt, poenasque violatae religionis sanguine et caedibus
suis pendunt. Incredibile quantum ea res apud omnes 5
nationes Philippo gloriae dedit; illum vindicem sacri- 6
legii, illum ultorem religionum; quod orbis viribus
expiari debuit, solum qui piacula exigeret extitisse.
Dignum itaque qui a diis proximus habeatur, per quem 7
deorum maiestas vindicata sit. Sed Athenienses au- 8
dito belli eventu, ne in Graeciam Philippus transiret,
angustias Thermopylarum pari ratione sicuti antea
advenientibus Persis occupavere, sed nequaquam simili
aut virtute aut causa: siquidem tunc pro libertate 9
Graeciae, nunc pro sacrilegio publico, tunc a rapina
hostium templa vindicaturi, nunc adversus vindices
templorum raptores defensuri; aguntque propugnatores 10
sceleris, cuius turpe erat alios vindices fuisse, in- 11
memores prorsus, quod in dubiis rebus suis illo deo
etiam consiliorum auctore usi fuerant, quod illo duce

MYOSC *des.*] 11 a suis **D** timuerunt τπ timuerant ι**D** 12 succedunt ω sua cedunt *Seck (Rue.)* 21 debuit τπ debuisset ι**D** 22 qui a (quia **GX**) τ**PX**ι qui **ZD** *(Rue., Ga.), cf. 32, 1, 9* 30 aguntque τπ**D** agunt ι

tot bella victores inierant, tot urbes auspicato condiderant, tantum imperium terra marique quaesierant, quod nihil sine maiestate numinis eius aut privatae
12 umquam aut publicae rei gesserant. Tantum facinus admisisse ingenia omni doctrina exculta, pulcherrimis legibus institutisque formata, ut quid posthac suscenseri iure barbaris possit non haberent.
III. 1 Sed nec Philippus melioris fidei adversus socios
2 fuit. Quippe veluti timens, ne ab hostibus sacrilegii scelere vinceretur, civitates, quarum paulo ante dux fuerat, quae sub auspiciis eius militaverant, quae gratulatae illi sibique victoriam fuerant, hostiliter oc-
3 cupatas diripuit; coniuges liberosque omnium sub
4 corona vendidit; non deorum inmortalium templis, non aedibus sacris, non diis penatibus publicis privatisque, ad quos paulo ante ingressus hospitaliter
5 fuerat, pepercit: prorsus ut non tam sacrilegii ultor extitisse quam sacrilegiorum licentiam quaesisse vide-
6 retur. Inde veluti rebus egregie gestis in Thraciam traicit, ubi bello pari perfidia gesto captisque per dolum et occisis finitimis regibus universam provin-
7 ciam imperio Macedoniae adiungit. Deinde ad abolendam invidiae famam, qua insignis praeter ceteros tunc temporis habebatur, per regna mittit et opu-
8 lentissimas civitates, qui opinionem sererent regem Philippum magna pecunia locare et muros per civitates et fana ac templa facienda, et ut per praecones
9 susceptores sollicitarent. Qui cum in Macedoniam venissent, variis dilationibus frustrati, vim regiae ma-
10 iestatis timentes taciti proficiscebantur. Post haec

MYOSC *des.*] **1** inierant (inerant **X**) ω finierant *Scheffer (Rue., Ga.)* **6** suscenseri τ π ι -re **D** **7** possit τ π -et ι -int **D** non *om.* ι haberent π **D** -ret τ *om.* ι -retur *Baehrens* (*Rue.*) **19** Thraciam *Giunta* Chalcidiam *Bongars* cappadociam ω Dassaretiam *vGu. alii alia, sed Iust. erravit* **23** invidiae famam τ π ι inopiae famem **D** avaritiae (perfidiae *Freinsh., Ga.*) famam *Wopk.; crucem adpon. Rue.* **26** et ut τ π ι ut **D** et *Wopk.*

Olynthios adgreditur; receperant enim per miseri-
cordiam post caedem unius duos fratres eius, quos
Philippus ex noverca genitos veluti participes regni
interficere gestiebat. Ob hanc igitur causam urbem 11
antiquam et nobilem exscindit et fratres olim
destinato supplicio tradit praedaque ingenti pariter et
parricidii voto fruitur. Inde, quasi omnia quae agi- 12
tasset animo ei licerent, auraria in Thessalia, argenti
metalla in Thracia occupat, et ne quod ius vel fas 13
inviolatum praetermitteret, piraticam quoque exercere
instituit. His ita gestis forte evenit, ut eum fratres 14
duo, reges Thraciae,* non contemplatione iustitiae eius,
sed invicem metuentes, ne alterius viribus accederet,
disceptationum suarum iudicem eligerent. Sed Phi- 15
lippus more ingenii sui ad iudicium. veluti ad bellum
inopinantibus fratribus instructo exercitu supervenit
regnoque utrumque non iudicis more, sed fraude la-
tronis ac scelere spoliavit.

Dum haec aguntur, legati Atheniensium peten- IV. 1
tes pacem ad eum venerunt. Quibus auditis et ipse 2
legatos Athenas cum pacis condicionibus misit; ibi-
que ex commodo utrorumque pax facta. Ex ceteris 3
quoque Graeciae civitatibus non pacis amore, sed
belli metu legationes venere; siquidem crudescente ira 4
Thessali Boeotiique orant, ut professum adversus
Phocenses ducem Graeciae exhibeat; tanto odio Pho- 5
censium ardentes, ut obliti cladium suarum perire
ipsi quam non perdere eos praeoptarent, expertamque
Philippi crudelitatem pati quam parcere hostibus suis
mallent. Contra Phocensium legati adhibitis Lace- 6
daemoniis et Atheniensibus bellum deprecabantur,
cuius ab eo dilationem ter iam emerant. Foedum 7

MYOSC(ι) *des.*] 4 ob — *8, 4, 12 deest* ι 22 ex *om.* D
24 belli metu τπ timore belli D 25 boeotiique (-tique A) τπ
mendatia D adversus τ -sum πD adversum se ς se adversum *Rue.; cf. 7, 6, 12*

prorsus miserandumque spectaculum, Graeciam etiam-
nunc et viribus et dignitate orbis terrarum principem,
regum certe gentiumque semper victricem et mul-
tarum adhuc urbium dominam alienis excubare sedi-
8 bus aut rogantem bellum aut deprecantem; in alterius
ope spem omnem posuisse orbis terrarum vindices,
eoque discordia sua civilibusque bellis redactos, ut
adulentur ultro sordidam paulo ante clientelae suae
9 partem, et haec potissimum facere Thebanos Lace-
daemoniosque, antea inter se imperii, nunc gratiae
10 imperantis aemulos. Philippus inter haec venditatione
gloriae suae tantarum urbium fastidium agitat atque
11 utros potius dignetur aestimat. Secreto igitur auditis
utrisque legationibus his veniam belli pollicetur, iure
iurando adactis responsum nemini prodituros; illis
contra venturum se auxiliumque laturum; utrosque
12 vetat parare bellum aut metuere. Sic variato re-
sponso securis omnibus Thermopylarum angustias
occupat.

V. 1 Tunc primum Phocenses captos se fraude Phi-
lippi animadvertentes trepidi ad arma confugiunt.
2 Sed neque spatium erat instruendi belli nec tempus
ad contrahenda auxilia; et Philippus excidium mina-
3 batur, ni fieret deditio. Victi igitur necessitate pacta
4 salute se dediderunt. Sed pactio eius fidei fuit, cuius
5 antea fuerat deprecati belli promissio. Igitur caeduntur
passim rapiunturque; non liberi parentibus, non con-
iuges maritis, non deorum simulacra templis suis
6 relinquuntur. Unum tantum miseris solacium fuit,
quod, cum Philippus portione praedae socios fraudasset,
7 nihil rerum suarum apud inimicos viderunt. Reversus
in regnum, ut pecora pastores nunc in hibernos, nunc

MYOSC(ι) *des.*] 1 *sq.* etiamnunc ω etiam tunc *Seb.* 7 eoque τ eosque π eo usque D *(Gron., Rue., Ga. ex* ς*)* 10 gratiae *Alting (Rue.)* graeciae (graciae Γ) ω *(?)* 18 *inde ab* angustias *adest* ι 25 dediderunt *Bong.* dederunt τD dedunt πι 26 promissio ω remissio *Ruhnken; cf. ad 1, 9, 12*

in aestivos saltus traiciunt, sic ille populos et urbes,
ut illi vel replenda vel derelinquenda quaeque loca
videbantur, ad libidinem suam transfert. Miseranda 8
ubique facies et excidio similis erat. Non quidem 9
pavor ille hostilis nec discursus per urbem militum
erat, non tumultus armorum, non bonorum atque
hominum rapina, sed tacitus maeror et luctus, veren- 10
tibus, ne ipsae lacrimae pro contumacia haberentur.
Crescit dissimulatione ipsa dolor, hoc altius demissus, 11
quo minus profiteri licet. Nunc sepulcra maiorum, 12
nunc veteres penates, nunc tecta, in quibus geniti
erant quibusque genuerant, considerabant, mise- 13
rantes nunc vicem suam, quod in eam diem vixis-
sent, nunc filiorum, quod non post eam diem nati
essent.

Alios populos in finibus ipsis hostibus opponit; VI. 1
alios in extremis regni terminis statuit; quosdam bello
captos in supplementis urbium dividit. Atque ita ex 2
multis gentibus nationibusque unum regnum populum-
que constituit. Conpositis ordinatisque Macedoniae rebus 3
Dardanos ceterosque finitimos fraude captos expugnat.
Sed nec a proximis manus abstinet; siquidem Arrybam, 4
regem Epiri, uxori suae Olympiadi artissima cogna-
tione iunctum, pellere regno statuit atque Alexandrum,
privignum eius, uxoris Olympiadis fratrem, puerum 5
honestae pulchritudinis, in Macedoniam nomine sororis
arcessit, omnique studio sollicitatum spe regni simulato 6
amore ad stupri consuetudinem perpulit, maiora in
eo obsequia habiturus sive conscientiae pudore sive
regni beneficio. Cum igitur ad XX annos pervenis- 7
set, ereptum Arrybae regnum puero admodum tradit,

M Y O S C *des.*] **17** extremis regni terminis ι **P X** (= π) *et Or. 3, 12, 32* (*Hgd. 43*) extremis regni **Z D** extremis (externis *Γ*) τ *(Seel '35)* **18** supplementis ω-ta *Freinsh.* **20** macedoniae **G**π ι**D** -nia **A**V^1Q^1**R** in -nia V^3Q^2 *(Ga.)* **27** spe τ π in spem ι **D** **30** annos ω annum *Rue., cf. 3, 4, 8*

8 scelestus in utroque. Nam nec in eo ius cognationis
servavit, cui ademit regnum, et eum, cui dedit, inpu-
dicum fecit ante quam regem.

LIBER IX.

I. 1 In Graeciam Philippus cum venisset, sollicitatus
paucarum civitatium direptione et ex praeda modi-
carum urbium quantae opes universarum essent animo
2 prospiciens, bellum toti Graeciae inferre statuit. In
cuius emolumentum egregie pertinere ratus, si Byzan-
tium, nobilem et maritimam urbem, receptaculum
terra marique copiis suis futurum, in potestatem
redegisset, eandem claudentem sibi portas obsidione
3 cinxit. Haec namque urbs condita primo a Pausania,
rege Spartanorum, et per septem annos possessa fuit;
dein variante victoria nunc Lacedaemoniorum, nunc
4 Atheniensium iuris habita est, quae incerta possessio
effecit, ut nemine quasi suam auxiliis iuvante liber-
5 tatem constantius tueretur. Igitur Philippus longa
obsidionis mora exhaustus pecuniae conmercium de
6 piratica mutuatur. Captis itaque CLXX navibus
mercium et distractis anhelantem inopiam paululum
7 recreavit. Deinde, ne unius urbis obpugnatione tantus
exercitus teneretur, profectus cum fortissimis multas
8 Chersonensi urbes expugnat, filiumque Alexandrum,
decem et octo annos natum, ut sub militia patris
9 tirocinii rudimenta deponeret, ad se arcessit. In
Scythiam quoque praedandi causa profectus est, more
negotiantium inpensas belli alio bello refecturus.

MYOSC *des.*] 8 in **τ** ad **πι**(**D**) 13 condita **ω**, *sic iam Or. 3, 13 et Isid. orig. 15, 1 legerunt; error Iustini;* capta *Duncker, Rue.* 19 pecuniae **ω** pecunia *Scheffer* 21 mercium et **τπ** mercibusque **ιD**; *cf. StudIt.* 23 teneretur **GXΓD** tereretur **AVQR**(**Z**) terreretur **P** sterneretur **ι**; *cf. 29, 2, 8. 31, 1, 6*

Erat eo tempore rex Scytharum Atheas, qui cum II. 1
bello Histrianorum premeretur, auxilium a Philippo
per Apollonienses petit, in successionem eum regni
Scythiae adoptaturus; cum interim Histrianorum rex 2
decedens et metu belli et auxiliorum necessitate Scy-
thas solvit. Itaque Atheas remissis Macedonibus nun- 3
tiari Philippo iubet, neque auxilium eius se petisse
neque adoptionem mandasse; nam neque vindicta 4
Macedonum egere Scythas, quibus meliores forent,
neque heredem sibi incolumi filio deesse. His auditis 5
Philippus legatos ad Atheam mittit inpensae ob-
sidionis portionem petentes, ne inopia deserere bellum
cogatur; quod eo promptius eum facere debere, quod 6
missis a se in auxilium eius militibus ne sumptum
quidem viae, non modo officii pretia dederit. Atheas 7
inclementiam caeli et terrae sterilitatem causatus,
quae non patrimoniis ditet Scythas, sed vix alimentis
exhibeat, respondit nullas sibi opes esse, quibus tan-
tum regem expleat; et turpius putare parvo defungi 8
quam totum abnuere; Scythas autem virtute animi et 9
duritia corporis, non opibus censeri. Quibus inrisus 10
Philippus soluta obsidione Byzantii Scythica bella
adgreditur, praemissis legatis, quo securiores faceret,
qui nuntient Atheae: dum Byzantium obsidet, vovisse
se statuam Herculi, ad quam in ostio Histri ponen- 11
dam se venire, pacatum accessum ad religionem dei
petens, amicus ipse Scythis venturus. Ille, si voto 12
fungi vellet, statuam sibi mitti iubet; non modo ut
ponatur, verum etiam ut inviolata maneat pollicetur;
exercitum autem fines ingredi negat se passurum.
Ac si invitis Scythis statuam ponat, eo digresso sub- 13
laturum versurumque aes statuae in aculeos sagittarum.
His utrimque inritatis animis proelium committitur. 14
Cum virtute et animo praestarent Scythae, astu

MYOSC *des.*] 34 *sq.* animo τπ numero D numero animo ι, *cf. Pet.* 51 Scythae — vincuntur *om.* ι

15 Philippi vincuntur. XX milia puerorum ac feminarum
capta, pecoris magna vis, auri argentique nihil. Ea
16 primum fides inopiae Scythicae fuit. XX milia nobi-
lium equarum ad genus faciendum in Macedoniam
missa.
III.1 Sed revertenti ab Scythia Triballi Philippo oc-
currunt; negant se transitum daturos, ni portionem
2 praedae accipiant. Hinc iurgium et mox proelium;
in quo ita in femore vulneratus est Philippus, ut per
3 corpus eius equus interficeretur. Cum omnes occisum
putarent, praeda amissa est. Ita Scythica velut de-
4 vota spolia paene luctuosa Macedonibus fuere. Ubi
vero ex vulnere primum convaluit, diu dissimulatum
5 bellum Atheniensibus infert, quorum causae Thebani
se iunxere, metuentes, ne victis Atheniensibus veluti
6 vicinum incendium belli ad se transiret. Facta
igitur inter duas paulo ante infestissimas civitates
societate legationibus Graeciam fatigant; communem
hostem putant communibus viribus submovendum;
7 neque enim cessaturum Philippum, si prospere prima
8 successerint, nisi omnem Graeciam domuerit. Motae
quaedam civitates Atheniensibus se iungunt; quasdam
9 autem ad Philippum belli metus traxit. Proelio com-
misso, cum Athenienses longe maiore militum numero
praestarent, adsiduis bellis indurata virtute Mace-
10 donum vincuntur. Non tamen inmemores pristinae
gloriae cecidere; quippe adversis vulneribus omnes
loca, quae tuenda a ducibus acceperant, morientes
11 corporibus texerunt. Hic dies universae Graeciae et
gloriam dominationis et vetustissimam libertatem
finivit.
IV.1 Huius victoriae callide dissimulata laetitia. Deni-

MYOSC *des.*] 6 ab τ(Z) a **PX**ι**D**, *cf. ad 2, 1, 1* triballi τπι thebani **D** 16 belli ad se τπι *(Ga.)* ad se bellum **D** bellum ad se *Hearne, Rue.* 19 putant τπ petunt ι**D** putent *Rue.; cf. StudIt.* 32 laetitia τ laetitia est πι**D**; *copulam Iust. passim omisit, cf. e. g. 1, 6, 1. 7, 6. 7*

que non solita sacra Philippus illa die fecit, non
in convivio risit, non ludos inter epulas adhibuit,
non coronas aut unguenta sumpsit, et quantum in
illo fuit, ita vicit, ut victorem nemo sentiret. Sed 2
nec regem se Graeciae, sed ducem appellari iussit.
Atque ita inter tacitam laetitiam et dolorem hostium 3
temperavit, ut neque apud suos exultasse neque apud
victos insultasse videretur. Atheniensibus, quos passus 4
infestissimos fuerat, et captivos gratis remisit et bello
consumptorum corpora sepulturae reddidit, reliquias-
que funerum ut ad sepulcra maiorum deferrent ultro
hortatus est. Super haec Alexandrum filium cum 5
amico Antipatro, qui pacem cum his amicitiamque
iungeret, Athenas misit. Thebanorum porro non solum 6
captivos, verum etiam interfectorum sepulturam ven-
didit. Principes civitatis alios securi percussit, alios 7
in exilium redegit, bonaque omnium occupavit. Pulsos 8
deinde per iniuriam in patriam restituit. Ex horum
numero trecentos exules iudices rectoresque civitati
dedit. Apud quos cum potentissimi quique rei eius 9
ipsius criminis postularentur, quod per iniuriam se in
exilium egissent, huius constantiae fuerant, ut omnes
se auctores faterentur meliusque cum re publica ac-
tum, cum damnati essent quam cum restituti, conten-
derent. Mira prorsus audacia: de iudicibus vitae ne- 10
cisque suae, quemadmodum possunt, sententiam ferunt
contemnuntque absolutionem, quam dare inimici pos-
sunt, et quoniam rebus nequeunt ulcisci, verbis usur-
pant libertatem.

Conpositis in Graecia rebus Philippus omnium V. 1
civitatum legatos ad firmandum rerum praesentium
statum evocari Corinthum iubet. Ibi pacis legem uni- 2
versae Graeciae pro meritis singularum civitatum sta-

MYOSC *des.*] 9 gratis PXΓιD gratiis QR(Z) gratius AGV *(sed cf. 12, 11, 2)* 17 redegit τπι egit D *(Faber)* 22 fuerant τ fuerunt πιD *(dubito)* 31 firmandum *Seel* formandum ω, *cf. ad 13, 2, 4*

tuit, consiliumque omnium veluti unum senatum ex
3 omnibus legit. Soli Lacedaemonii et regem et leges
contempserunt, servitutem, non pacem rati, quae non
ipsis civitatibus conveniret, sed a victore ferretur.
4 Auxilia deinde singularum civitatum describuntur, sive
adiuvandus ea manu rex oppugnante aliquo foret seu
5 duce illo bellum inferendum. Neque enim dubium
6 erat imperium Persarum his apparatibus peti. Summa
auxiliorum CC milia peditum fuere et equitum XV
7 milia. Extra hanc summam et Macedoniae exercitus
8 erant et confinis domitarum gentium barbaria. Initio
veris tres duces in Asiam Persarum iuris praemittit,
9 Parmenionem, Amyntam et Attalum, cuius sororem
nuper expulsa Alexandri matre Olympiade propter
stupri suspitionem in matrimonium receperat.

VI. 1 Interea, dum auxilia a Graecia coëunt, nuptias
Cleopatrae filiae et Alexandri, quem regem Epiri
2 fecerat, celebrat. Dies erat pro magnitudine duorum
regum, et conlocantis filiam et uxorem ducentis, ap-
3 paratibus insignis. Sed nec ludorum magnificentia
deerat; ad quorum spectaculum Philippus cum sine cu-
stodibus corporis medius inter duos Alexandros, filium
4 generumque, contenderet, Pausanias, nobilis ex Mace-
donibus adulescens, nemini suspectus, occupatis an-
gustiis Philippum in transitu obtruncat diemque lae-
5 titiae destinatum foedum luctu funeris facit. Hic primis
pubertatis annis stuprum per iniuriam passus ab At-
talo fuerat, cuius indignitati haec etiam foeditas ac-
6 cesserat. Nam perductum in convivium solutumque
mero Attalus non suae tantum, verum et convivarum
libidini velut scortorum iure subiecerat ludibriumque
7 omnium inter aequales reddiderat. Hanc rem aegre

MYOSC *des.*] 11 erant τι erat πD (ex. *pluralis* = copiae) 24 *post* occupatis *add.* ante *Cast. 147* 31 velut (verum **AGV**[1]) scortorum iure τ velut scortum vile πιD *(τ rec. Ieep, comparans 4, 3, 3* captivitatis iure, *male;* iure = νόμῳ, *probat AKlotz)*

ferens Pausanias querelam Philippo saepe detulerat.
Cum variis frustrationibus non sine risu differretur et 8
honoratum insuper ducatu adversarium cerneret, iram
in ipsum Philippum vertit ultionemque, quam ab ad-
versario non poterat, ab iniquo iudice exegit.
Creditum est etiam inmissum ab Olympiade, matre VII. 1
Alexandri, fuisse, nec ipsum Alexandrum ignarum
paternae caedis extitisse; quippe non minus Olym- 2
piada repudium et praelatam sibi Cleopatram quam
stuprum Pausaniam doluisse. Alexandrum quoque regni 3
aemulum fratrem ex noverca susceptum timuisse; eoque
factum, ut in convivio antea primum cum Attalo,
mox cum ipso patre iurgaret, adeo ut etiam stricto 4
gladio eum Philippus consectatus sit aegreque a filii
caede amicorum precibus exoratus. Quamobrem Ale- 5
xander ad avunculum se in Epirum cum matre, inde
ad reges Illyriorum contulerat; vixque revocanti miti- 6
gatus est patri precibusque cognatorum aegre redire
conpulsus. Olympias quoque fratrem suum Alexan- 7
drum, Epiri regem, in bellum subornabat pervicisset-
que, ni filiae nuptiis pater generum occupasset. His 8
stimulis irarum utrique Pausaniam de inpunitate stupri
sui querentem ad tantum facinus inpulisse credun-
tur. Olympias certe fugienti percussori etiam equos 9
habuit praeparatos. Ipsa deinde audita regis nece cum 10
titulo officii ad exequias cucurrisset, in cruce pen-
dentis Pausaniae capiti eadem nocte, qua venit, co-
ronam auream inposuit, quod nemo alius audere nisi
haec superstite Philippi filio potuisset. Paucos deinde 11
post dies refixum corpus interfectoris super reliquias
mariti cremavit et tumulum ei eodem fecit in loco
parentarique eidem quotannis incussa populo supersti-
tione curavit. Post haec Cleopatram, a qua pulsa 12

MYOSC(τ) *des.*] 11 ex — *v. 25* praeparatos *om.* τ 14 sit *om.* **XΓ** 17 reges **PXιD** regem (**Z**)ς *Ga.* 22 iratum **X** 23 creduntur π credebantur ι**D** 24 etiam equos ι**D** equos quoque **X**(π?)

Philippi matrimonio fuerat, in gremio eius prius filia
interfecta, finire vitam suspendio coëgit; spectaculoque
pendentis ultionem potita est, ad quam per parricidium
13 festinaverat. Novissime gladium illum, quo rex per-
cussus est, Apollini sub nomine Myrtales consecravit,
14 hoc enim nomen ante Olympiadis parvulae fuit. Quae
omnia ita palam facta sunt, ut timuisse videatur, ne
facinus ab ea commissum non probaretur.

VIII. 1 Decessit Philippus XL et septem annorum, cum
2 annis XXV regnasset. Genuit ex Larissaea salta-
trice filium Arridaeum, qui post Alexandrum regnavit.
3 Habuit et multos alios filios ex variis matrimoniis regio
more susceptos, qui partim fato, partim ferro periere.
4 Fuit rex armorum quam conviviorum apparatibus stu-
5 diosior, cui maximae opes erant instrumenta bellorum;
6 divitiarum quaestu quam custodia sollertior. Itaque
7 inter cotidianas rapinas semper inops erat. Miseri-
cordia in eo et perfidia pari iure dilectae. Nulla apud
8 eum turpis ratio vincendi. Blandus pariter et insi-
diosus, adloquio qui plura promitteret quam prae-
9 staret; in seria et iocos artifex. Amicitias utilitate,
non fide colebat. Gratiam fingere in odio, instruere
inter concordantes odia, apud utrumque gratiam quae-
10 rere sollemnis illi consuetudo. Inter haec eloquentia
et insignis oratio, acuminis et sollertiae plena, ut nec
ornatui facilitas nec facilitati inventionum deesset orna-
11 tus. Huic Alexander filius successit et virtute et vitiis
12 patre maior. Itaque vincendi ratio utrique diversa. Hic
aperta, ille artibus bella tractabat. Deceptis ille gaudere

MYOSC *des.*] 3 ultionem τ ultione π ultio ι ultionis D; *cf. ad 6, 4, 8* 10 larissaea π ι larisaea τ larissa D 12 multos alios filios π ι al. m. f. AVQR m. a. (*om.* filios) G a. f. m. D 14 apparatibus ω *secl. Wopk. (Rue., Ga., sed cf.* studere *cum dat.)* 15 maximae *Rue.* maxime *Ga. (codd. plerique* ae *et* e *non distinguunt)* 16 quaestus τ 22 instruere ω struere *Baehrens ex* ς 25 et insignis τ π ι et *om.* D, *secl. Asul. (Rue.), def. Pet. 43 sq.* 28 *sq.* hic—tractabat *om.* D 29 aperta τ ι aperta vi π aperte *Bong. (Rue.); cf. Pet. 98.*

hostibus, hic palam fusis. Prudentior ille consilio, hic 13
animo magnificentior. Iram pater dissimulare, plerum- 14
que etiam vincere; hic ubi exarsisset, nec dilatio ultionis
nec modus erat. Vini nimis uterque avidus, sed ebrie- 15
tatis diversa vitia. Patri mos erat etiam de convivio in
hostem procurrere, manum conserere, periculis se te-
mere offerre; Alexander non in hostem, sed in suos
saeviebat. Quam ob rem saepe Philippum vulneratum 16
proelia remisere, hic amicorum interfector convivio
frequenter excessit. Regnare ille cum amicis nolebat, 17
hic in amicos regna exercebat. Amari pater malle,
hic metui. Litterarum cultus utrique similis. Soller- 18
tiae pater maioris, hic fidei. Verbis atque oratione 19
Philippus, hic rebus moderatior. Parcendi victis filio 20
animus et promptior et honestior. Frugalitati pater,
luxuriae filius magis deditus erat Quibus artibus 21
orbis imperii fundamenta pater iecit, operis totius
gloriam filius consummavit.

LIBER X.

Artaxerxi, regi Persarum, ex paelicibus centum I. 1
quindecim filii fuere, sed tres tantum iusto matrimonio
suscepti, Darius, Ariaratus et Ochus. Ex his Darium 2
contra morem Persarum, apud quos rex non nisi morte
mutatur, per indulgentiam pater regem vivus fecit,
nihil sibi ablatum existimans, quod in filium contu- 3
lisset, sinceriusque gaudium ex procreatione captu-
rus, si insignia maiestatis suae vivus in filio conspe-
xisset. Sed Darius post nova paternae pietatis exempla 4
interficiendi patris consilium cepit, sceleratus, si solus 5

MYOSC *des.*] 22 Ariaratus *vGu.* aralratus τ ariaretes (-th-) πD arirates ι

parricidium cogitasset, tanto sceleratior, quod in so-
cietatem facinoris adsumptos L fratres fecit parricidas.
6 Ostenti prorsus genus, ubi in tanto populo non solum
sociari, verum etiam sileri parricidium potuit, ut
ex L liberis nemo inventus sit, quem aut paterna
maiestas aut veneratio senis aut indulgentia patris a
7 tanta inmanitate revocaret. Adeone vile paternum no-
men apud tot numero filios fuit, ut, quorum praesidio
tutus etiam adversus hostes esse debuerit, eorum in-
sidiis circumventus tutior ab hostibus quam a filiis
fuerit?

II. 1 Causa parricidii sceleratior ipso parricidio fuit.
2 Occiso quippe Cyro fraterno bello, cuius mentio supra
habita est, Aspasian, paelicem eius, rex Artaxerxes
3 in matrimonium receperat. Hanc patrem cedere sibi
sicuti regnum Darius postulaverat; qui pro indulgentia
4 sua in liberos primo facturum se dixerat, mox paeni-
tentia ductus, ut honeste negaret quod temere promi-
serat, solis eam sacerdotio praefecit, quo perpetua
5 illi ab omnibus viris pudicitia imperabatur. Hinc ex-
acerbatus iuvenis in iurgia primo patris erupit, mox
facta cum fratribus coniuratione, dum patri insidias
parat, deprehensus cum sociis poenas parricidii diis
6 paternae maiestatis ultoribus dedit. Coniuges quoque
omnium cum liberis, ne quod vestigium tanti sceleris
7 extaret, interfectae. Post haec Artaxerxes morbo ex
dolore contracto decedit, rex quam pater felicior.

III. 1 Hereditas regni Ocho tradita, qui timens parem
coniurationem regiam cognatorum caede et strage
principum replet, nulla, non sanguinis, non sexus, non
aetatis, misericordia permotus, scilicet ne innocentior
2 fratribus parricidis haberetur. Atque ita veluti puri-
3 ficato regno bellum Cadusiis infert. In eo adversus

M Y O S C *des.*] 6 a tanta immanitate τπι aut sceleris immanitas D 14 aspasian πι (V Q R?) astasian A G astaxian D

provocatorem hostium Codomannus quidam cum omnium favore processisset, hoste caeso victoriam suis pa-
riter et prope amissam gloriam restituit. Ob haec 4
decora idem Codomannus praeficitur Armeniis. Inter- 5
iecto deinde tempore post mortem Ochi regis ob memoriam pristinae virtutis rex a populo constituitur, Darii nomine, ne quid regiae maiestati deesset, hono-
ratus; bellumque cum Alexandro Magno diu variante 6
fortuna magna virtute gessit. Postremo victus ab 7
Alexandro et a cognatis occisus vitam pariter cum Persarum regno finivit.

LIBER XI.

In exercitu Philippi sicuti variae gentes erant, I. 1
ita eo occiso diversi motus animorum fuere. Alii 2
quippe iniusta servitute oppressi ad spem se libertatis
erigebant, alii taedio longinquae militiae remissam sibi 3
expeditionem gaudebant, nonnulli facem nuptiis filiae 4
accensam rogo patris subditam dolebant. Amicos quo- 5
que tam subita mutatione rerum haud mediocris metus ceperat, reputantes nunc provocatam Asiam, nunc
Europam nondum perdomitam, nunc Illyrios, Thracas 6
et Dardanos ceterasque barbaras gentes fidei dubiae et mentis infidae; qui omnes populi si pariter deficiant,
sisti nullo modo posse. Quis rebus veluti medela 7
quaedam interventus Alexandri fuit, qui pro contione 8
ita vulgus omne consolatus hortatusque pro tempore est, ut et metum timentibus demeret et in spem

---

YOSC(MF) *des.*] 1 codomannus **τπ** god- **LD** godomannis **EF**, *sim. v. 4* 2 processisset **τπι** processit et **D** *(coni. Freinsh., Rue.)* 3 gloriam — *11, 2, 8 deest* **F** 13 *inde ab* in *adest* **M** 24 quis (his **XΓ** quibus **ς**) **ω** *'vix recte' Rue.*; aegris *Cast.* (quis *Trogo tribuendum?*) 27 *post* spem *add.* sui **ι** *(Rue., Ga.)*

9 omnes inpelleret. Erat hic annos XX natus, in qua
aetate ita moderate de se multa pollicitus est, ut ap-
10 pareret plura eum experimentis reservare. Macedoni-
bus inmunitatem cunctarum rerum praeter militiae
vacationem dedit; quo facto tantum sibi favorem om-
nium conciliavit, ut corpus hominis, non virtutem
regis mutasse se dicerent.

II. 1 Prima illi cura paternarum exequiarum fuit, in
quibus ante omnia caedis conscios ad tumulum patris
2 occidi iussit. Soli Alexandro Lyncestae ⟨parricidarum⟩
fratri pepercit, servans in eo auspicium dignitatis suae;
3 nam regem eum primus salutaverat. Aemulum quoque
imperii, Caranum, fratrem ex noverca susceptum, inter-
4 fici curavit. Inter initia multas gentes rebellantes
5 conpescuit, orientes nonnullas seditiones extinxit. Qui-
bus rebus erectus citato gradu in Graeciam contendit,
ubi exemplo patris Corinthum evocatis civitatibus dux
6 in locum eius substituitur. Inchoatum deinde a patre
7 Persicum bellum adgreditur. In cuius apparatu occu-
pato nuntiatur Athenienses et Lacedaemonios ab eo ad
Persas defecisse auctoremque eius defectionis magno
auri pondere a Persis corruptum Demosthenem orato-
8 rem extitisse, qui Macedonum deletas omnes cum rege
copias a Triballis adfirmaverit producto in contionem
auctore, qui in eo proelio, in quo rex ceciderit, se
9 quoque vulneratum diceret. Qua opinione mutatos
omnium ferme civitatium animos esse; praesidia Ma-
10 cedonum obsideri. Quibus motibus occursurus tanta

YOSC(MF) *des.*] 5 facto τπ pacto ιD, *cf. 1, 7, 18* 8 *cap. 2—4 deest* M 10 Lyncestae *Rue. semper* lyncestarum (lyncistarum *vel sim.*) ω, *Ieep (Ga.), qui affert Hygin. fab. 255, 5* Tullia Romanorum; *sed cf. ad 6, 9, 7* ⟨parricidarum⟩ *add. Ieep; Rue. crucem adponit; credere possis librarios* lyncestae parricidarum *ad* lyncestarum *contraxisse, sed etiam 11, 7, 1. 12, 14, 1 codd.* lyncestarum *exhibent* 20 lacedaemonios τπι(D) Thebanos *edd.; cf. Rue. Tq. 31, 1, sed error Iustino tribuendum; cf. StudIt.* 24 *inde a* producto *adest* F

celeritate instructo paratoque exercitu Graeciam op-
pressit, ut, quem venire non senserant, videre se vix
crederent.
In transitu hortatus Thessalos fuerat beneficio- III. 1
rumque Philippi patris maternaeque suae cum his
ab Aeacidarum gente necessitudinis admonuerat. Cu- 2
pide haec Thessalis audientibus exemplo patris dux
universae gentis creatus erat et vectigalia omnia redi-
tusque suos ei tradiderant. Sed Athenienses, sicuti 3
primi defecerant, ita primi paenitere coeperunt, con- 4
temptum hostis in admirationem vertentes pueritiam-
que Alexandri spretam antea supra virtutem veterum
ducum extollentes. Missis itaque legatis bellum de- 5
precantur, quibus auditis et graviter increpatis Ale-
xander bellum remisit. Inde Thebas exercitum con- 6
vertit, eadem indulgentia usurus, si parem paeniten-
tiam invenisset. Sed Thebani armis, non precibus nec 7
deprecatione usi sunt. Itaque victi gravissima quae-
que supplicia miserrimae captivitatis experti sunt. Cum 8
in concilio de excidio urbis deliberaretur, Phocenses
et Plataeenses et Thespienses et Orchomenii, Alexandri
socii victoriaeque participes, excidia urbium suarum cru-
delitatemque Thebanorum referebant, studia in Persas 9
non praesentia tantum, verum et vetera adversus
Graeciae libertatem increpantes, quam ob rem odium 10
eos omnium populorum esse; quod vel ex eo mani-
festari, quod iure iurando se omnes obstrinxerint, ut
victis Persis Thebas diruerent. Adiciunt et scelerum 11
priorum fabulas, quibus omnes scaenas repleverint, ut
non praesenti tantum perfidia, verum et vetere infamia
invisi forent.
Tunc Cleadas, unus ex captivis, data potestate IV. 1
dicendi: non a rege se defecisse, quem interfectum

MYOSC *des.*] 6 ab π ι sub τ *(Ga.) om.* D 14 increpatis τ π -itis ι D 18 usi ω sed * usi *Rue., sed cf. Pet. 55* 20 concilio L *(Rue.)* consilio *cett.* ω

2 audierint, sed a regis heredibus; quicquid in eo sit
admissum, credulitatis, non perfidiae culpam esse, cuius
tamen iam magna se supplicia pependisse deleta iu-
3 ventute. Nunc senum feminarumque sicuti infirmum,
ita innoxium restare vulgus, quod ipsum stupris con-
tumeliisque ita vexatum esse, ut nihil amarius um-
4 quam sint passi; nec iam pro civibus se, qui tam
pauci remanserint, orare, sed pro innoxio patriae solo
et pro urbe, quae non viros tantum, verum et deos
5 genuerit. Privata etiam regem superstitione depreca-
tur geniti apud ipsos Herculis, unde originem gens
Aeacidarum trahat, actaeque Thebis a patre eius Phi-
6 lippo pueritiae; rogat urbi parcat, quae maiores eius
partim apud se genitos deos adoret, partim educatos
7 summae maiestatis reges viderit. Sed potentior fuit
ira quam preces. Itaque urbs diruitur; agri inter
8 victores dividuntur; captivi sub corona venduntur, quo-
rum pretium non ex ementium commodo, sed ex ini-
9 micorum odio extenditur. Miseranda res Atheniensibus
visa; itaque portas refugis profugorum contra inter-
10 dictum regis aperuere. Quam rem ita graviter tulit
Alexander, ut secunda legatione denuo bellum depre-
cantibus ita demum remiserit, ut oratores et duces,
11 quorum fiducia totiens rebellent, sibi dedantur; para-
tisque Atheniensibus, ne cogantur, subire bellum,
eo res deducta est, ut retentis oratoribus duces in
12 exilium agerentur, qui ex continenti ad Darium pro-
fecti non mediocre momentum Persarum viribus ac-
cessere.

V. 1 Proficiscens ad Persicum bellum omnes novercae

YOSC(M) *des.*] 3 pependisse τD rependisse πι 11 *sqq.* geniti — herculis — actaeque — pueritiae τπD genitum — herculem — actaeque — pueritiae ι genitum — Herculem — actamque — pueritiam *Baehrens (Rue.); cf. 39, 3, 9* superstitionem templi *et Brue. 52* 20 refugis (-iis VQ *Ga.*) profugorum ω prof. *secl. Rue.* 25 *post* ne *add.* haec ι, *sed cf. Brue. 35* 30 *inde a* proficiscere *adest* M

suae cognatos, quos Philippus in excelsiorem dignitatis
locum provehens imperiis praefecerat, interfecit. Sed 2
nec suis, qui apti regno videbantur, pepercit, ne qua
materia seditionis procul se agente in Macedonia re-
maneret et reges stipendiarios conspectioris ingenii 3
ad conmilitium secum trahit, segniores ad tutelam
regni relinquit. Adunato deinde exercitu naves onerat, 4
unde conspecta Asia incredibili ardore mentis accensus
duodecim aras deorum in belli vota statuit. Patrimonium 5
omne suum, quod in Macedonia Europaque habebat,
amicis dividit, sibi Asiam sufficere praefatus. Prius- 6
quam ulla navis litore excederet, hostias caedit, petens
victoriam bello, quo totiens a Persis petitae Grae-
ciae ultor electus sit, quibus longa iam satis et ma- 7
tura imperia contigisse quorumque tempus esse vi-
ces excipere melius acturos. Sed nec exercitus eius 8
alia quam regis animorum praesumptio fuit; quippe 9
obliti omnes coniugum liberorumque et longinquae a
domo militiae Persicum aurum et totius Orientis opes
iam quasi suam praedam ducebant, nec belli pericu-
lorumque, sed divitiarum meminerant. Cum delati 10
in continentem essent, primus Alexander iaculum velut
in hostilem terram iecit armatusque de navi tripu-
pudianti similis prosiluit atque ita hostias caedit, pre- 11
catus, ne se regem illae terrae invitae accipiant. In 12
Ilio quoque ad tumulos eorum, qui Troiano bello
ceciderant, parentavit.

Inde hostem petens militem a populatione Asiae VI. 1
prohibuit, parcendum suis rebus praefatus, nec per-
denda ea, quae possessuri venerint. In exercitu eius 2
fuere peditum XXXII milia, equitum IV milia quin-
genti, naves centum octoginta duae. Hac tam parva 3
manu universum terrarum orbem utrum sit admira-

YOSC *des.*] 5 et τπι *om.* D *secl. Freinsh., Rue.* 9 deorum aras *pon.* ι 13 petitae τπ adpetitae ιD 18 a domo πι domo τ *om.* D 26 eorum τπι (ad tumulos eorum *om.* D) heroum *Seb., Rue.* 33 sit *om.* M *eras.* G

bilius vicerit an adgredi ausus fuerit, incertum est.
4 Cum ad tam periculosum bellum exercitum legeret,
non iuvenes robustos nec primum florem aetatis, sed
veteranos, plerosque etiam emeritae militiae, qui cum
5 patre patruisque militaverant, elegit, ut non tam
6 milites quam magistros militiae electos putares. Ordines quoque nemo nisi sexagenarius duxit, ut, si
principia castrorum cerneres, senatum te priscae ali-
7 cuius rei publicae videre diceres. Itaque nemo in
proelio fugam, sed victoriam cogitavit; nec in pedibus
8 cuiquam spes, sed in lacertis fuit. Contra rex Persarum Darius fiducia virium nihil astu agere, adfirmans suis occulta consilia victoriae furtivae convenire,
9 nec hostem regni finibus arcere, sed in intimum regnum accipere, gloriosius ratus repellere bellum quam
10 non admittere. Prima igitur congressio in campis
11 Adrasteis fuit. In acie Persarum sexcenta milia militum fuere, quae non minus arte Alexandri quam
virtute Macedonum superata terga verterunt. Magna
12 itaque caedes Persarum fuit. De exercitu Alexandri
13 novem pedites, centum XX equites cecidere, quos rex
inpense ad ceterorum solacia humatos statuis equestribus donavit cognatisque eorum inmunitates dedit.
14 Post victoriam maior pars Asiae ad eum defecit.
15 Gessit et plura bella cum praefectis Darii, quos iam
non tam armis quam terrore nominis sui vicit.
VII. 1 Dum haec aguntur, interim indicio captivi ad
eum defertur insidias ei ab Alexandro Lyncesta,
genero Antipatri, qui praepositus Macedoniae erat,
2 parari. Ob quam causam timens, ne quis interfecto
eo in Macedonia motus oreretur, in vinculis eum ha-

Y O S C (**M**) *des.*] 2 *§§ 4—10 deest* **M** 6 electos **τ π D** lectos **ι** 17 adrasteis (adarsteis **D**[1]) **ι D** adrestis (-ties **A**) **τ** adristeis **π**; *fort.* Adrēsteis *inde ab* in *extat* **M** 22 solacia **X Γ ι D** exemplum **Z** *(Ga.) om.* **τ P**; *cf. 38, 2, 6* 23 inmunitates **ω** -tem *Rue.* 27 *§§ 1—3 om.* **M** 28 Lyncesta *cf. ad 11, 2, 2*

buit. Post haec Gordien urbem petit, quae posita 3
est inter Phrygiam maiorem et minorem; cuius urbis 4
potiundae non tam propter praedam cupido eum cepit,
sed quod audierat in ea urbe in templo Iovis iugum
Gordii positum, cuius nexum si quis solvisset, eum
tota Asia regnaturum antiqua oracula cecinisse. Huius 5
rei causa et origo illa fuit. Gordius cum in his re-
gionibus bubus conductis araret, aves eum omnis ge-
neris circumvolare coeperunt. Profectus ad consulen- 6
dos augures vicinae urbis obviam in porta habuit
virginem eximiae pulchritudinis; percontatus eam,
quem potissimum augurem consuleret; illa audita causa 7
consulendi, gnara artis ex disciplina parentum, regnum
ei portendi respondit polliceturque se et matrimonii
et spei sociam. Tam pulchra condicio prima regni feli- 8
citas videbatur. Post nuptias inter Phrygas orta se- 9
ditio est. Consulentibus de fine discordiarum oracula 10
responderunt regem discordiis opus esse. Iterato 11
quaerentibus de persona regis, iubentur eum regem
observare, quem reversi primum in templum Iovis
euntem plaustro repperissent. Obvius illis Gordius fuit, 12
statimque eum regem consalutant. Ille plaustrum, quo 13
vehenti regnum delatum fuerat, in templo Iovis posi-
tum maiestati regiae consecravit. Post hunc filius 14
Mida regnavit, qui ab Orpheo sacrorum sollemnibus
initiatus Phrygiam religionibus inplevit, quibus tutior
omni vita quam armis fuit. Igitur Alexander capta 15
urbe cum in templum Iovis venisset, iugum plaustri
requisivit, quo exhibito, cum capita loramentorum 16
intra nodos abscondita reperire non posset, violentius
oraculo usus gladio loramenta caedit atque ita reso-
lutis nexibus latentia in nodis capita invenit.

Haec illi agenti nuntiatur Darium cum ingenti VIII. 1

YOSC *des.*] 1 gordien ω Gordion *Bong.* 11 percontatus τπ -tusque ιD percontaturque *Brue. 37, Ga.* 18 regem τπι rege D rege in *Rue., fort. recte*

2 exercitu adventare. Itaque timens angustias magna
celeritate Taurum transcendit, in qua festinatione
3 quingenta stadia una die cursu fecit. Cum Tarsum venis-
set, captus Cydni fluminis amoenitate per mediam
urbem fluentis proiectis armis plenus pulveris ac sudoris
4 in praefrigidam undam se proiecit, cum repente
tantus nervos eius occupavit rigor, ut interclusa
voce non spes modo remedii, sed nec dilatio peri-
5 culi inveniretur. Unus erat ex medicis, nomine Phi-
lippus, qui solus remedium pollicetur; sed et ipsum
Parmenionis pridie a Cappadocia missae epistulae su-
6 spectum faciebant, qui ignarus infirmitatis Alexandri
scripserat, a Philippo medico caveret, nam corruptum
7 illum a Dario ingenti pecunia esse. Tutius tamen
ratus dubiae se fidei medici credere quam indubitato
8 morbo perire. Accepto igitur poculo epistulas medico
tradidit atque ita inter bibendum oculos in vultum
9 legentis intendit. Ut securum conspexit, laetior factus
est sanitatemque quarta die recepit.

IX.1 Interea Darius cum CCCC milibus peditum ac cen-
2 tum milibus equitum in aciem procedit. Movebat haec
multitudo hostium respectu paucitatis suae Alexandrum,
sed interdum reputabat, quantas res cum ista pauci-
3 tate gessisset quantosque populos fudisset. Itaque cum
spes metum vinceret, periculosius differre bellum ratus,
ne desperatio suis cresceret, circumvectus suos singu-
4 las gentes diversa oratione adloquitur. Illyrios et
Thracas opum ac divitiarum ostentatione, Graecos
veterum bellorum memoria internecivique cum Persis
5 odii accendebat; Macedonas autem nunc Europae victae
admonet, nunc Asiae expetitae, nec inventos illis toto
6 orbe pares viros gloriatur; ceterum et laborum finem

Y O S C *des.*] **3** quingenta ω quingena *coni. AKlotz* una die *post* stadia *ex Or, 3, 16, 5 inseruit Rue, Tq. 158 nunc mihi quoque probabile* **5** fluentis **D** infl- τ π ι interfl- *Crohn e Curt. 3, 5, 1* **6** cum **A G M V P X** ι tum **Q V Z D** tunc *Γ* **20** CCCC τ ι **D** CCC π ac τ **E** et π **F L D** **26** suis cresceret ω succresceret *Scheffer (Rue., Ga.)*

hunc et gloriae cumulum fore. Atque inter haec iden- 7
tidem consistere aciem iubet, ut hac mora consuescant
oculis turbam hostium sustinere. Nec Darii segnis 8
opera in ordinanda acie fuit; quippe omissis ducum
officiis ipse omnia circumire, singulos hortari, veteris
gloriae Persarum imperiique perpetuae a diis inmor-
talibus datae possessionis admonere. Post haec proe- 9
lium ingentibus animis committitur. In eo uterque
rex vulneratur. Tam diu certamen anceps fuit, quoad
fugeret Darius. Exinde caedes Persarum secuta est. 10
Caesa sunt peditum sexaginta unum milia, equitum
decem milia; capta XL milia. Ex Macedonibus ceci-
dere pedestres CXXX, equites CL. In castris Persa- 11
rum multum auri ceterarumque opum inventum. Inter 12
captivos castrorum mater et uxor eademque soror et
filiae duae Darii fuere. Ad quas visendas hortandasque 13
cum Alexander veniret, conspectis armatis invicem se
amplexae, velut statim moriturae, conplorationem edide-
runt. Provolutae deinde genibus Alexandri non mor- 14
tem, sed, dum Darii corpus sepeliant, dilationem
mortis deprecantur. Motus tanta mulierum pietate 15
Alexander et Darium vivere dixit et timentibus mortis
metum dempsit easque et haberi et salutari ut reginas
praecepit; filias quoque non sordidius dignitate patris 16
sperare matrimonium iussit.

Post haec opes Darii divitiarumque adparatum X. 1
contemplatus admiratione tantarum rerum capitur.
Tunc primum luxuriosa convivia et magnificentiam 2
epularum sectari, tunc et Barsinen captivam diligere
propter formae pulchritudinem coepit, a qua postea 3
susceptum puerum Herculem vocavit. Memor tamen 4
adhuc Darium vivere Parmeniona ad occupandam Per-

YOSC *des.*] 11 sexaginta unum τ π unum et sexaginta ι LXXX (= *Or.*) D CLX *Freinsh.* sex et nonaginta *IFGron.* 13 pedestres τ π ι pedites D (*Mdv., Rue.*) 28 et salutari π ι D *om.* τ 29 epularum π ι D plurimum τ 30 a ω e *IFGron., Rue.*

sicam classem aliosque amicos ad recipiendas Asiae
5 civitates misit, quae statim audita fama victoriae
ipsis Darii praefectis cum auri magno pondere tra-
6 dentibus se in potestatem victorum venerunt. Tunc
in Syriam proficiscitur, ubi obvios cum infulis multos
7 Orientis reges habuit. Ex his pro meritis singulorum
alios in societatem recepit, aliis regnum ademit suf-
8 fectis in loca eorum novis regibus. Insignis praeter
ceteros fuit Abdalonymus, rex ab Alexandro Sidoniae
9 constitutus, quem Alexander, cum operam oblocare
ad puteos exhauriendos hortosque inrigandos solitus
esset, misere vitam exhibentem regem fecerat spretis
nobilibus, ne generis id, non dantis beneficium puta-
10 rent. Tyriorum civitas cum coronam auream magni
ponderis per legatos in titulum gratulationis Ale-
xandro misisset, grate munere accepto Tyrum se ire
11 velle ad vota Herculi reddenda dixit. Cum legati rec-
tius id eum Tyro Vetere et antiquiore templo factu-
rum dicerent, deprecantes eius introitum, ita exarsit, ut
12 urbi excidium minaretur; confestimque exercitu insulae
adplicato, non minus animosis Tyriis fiducia Kartha-
13 giniensium, bello excipitur. Augebat enim Tyriis ani-
mos Didonis exemplum, quae Karthagine condita
tertiam partem orbis quaesisset, turpe ducentes, si
feminis suis plus animi fuisset in imperio quaerendo
14 quam sibi in tuenda libertate. Amota igitur inbelli
aetate Karthaginem et arcessitis mox auxiliis non
magno post tempore per proditionem capiuntur.

XI. 1 Inde Rhodum Alexander, Aegyptum Ciliciamque sine
2 certamine recepit. Ad Iovem deinde Hammonem per-
git consulturus et de eventu futurorum et de origine
3 sua. Namque mater eius Olympias confessa viro suo

YOSC(M) *des.*] 6 *§§ 7—9 om.* M 18 id eum] deum AG et ω in *Rue.* et in *vGu. (Ga.); cf. Pet. 15* 21 adplicato τπ -cito ιD *(cf. ad 11, 3, 5)* 24 ducentes τπD *om.* ι ducentibus *IFGron. (Rue.) cf. Pet. 7; AKlotz ad Bell. Afr. 25, 1* 29 ciliciamque τπ ciliciam ιD

Philippo fuerat, Alexandrum non ex eo se, sed ex
serpente ingentis magnitudinis concepisse. Denique 4
Philippus ultimo prope vitae suae tempore filium
suum non esse palam praedicaverat. Qua ex causa 5
Olympiada velut stupri conpertam repudio dimiserat.
Igitur Alexander cupiens originem divinitatis adqui- 6
rere, simul et matrem infamia liberare, per praemissos
subornat antistites, quid sibi responderi vellet. Ingre- 7
dientem templum statim antistites ut Hammonis filium
salutant. Ille laetus dei adoptione hoc se patre censeri 8
iubet. Rogat deinde, an omnes interfectores parentis 9
sui sit ultus. Respondetur patrem eius nec interfici
posse nec mori; regis Philippi plene peractam ultionem.
Tertia interrogatione poscenti victoriam omnium bel- 10
lorum possessionemque terrarum dari respondetur.
Comitibus quoque suis responsum, ut Alexandrum pro 11
deo, non pro rege colerent. Hinc illi aucta insolentia 12
mirusque animo increvit tumor exempta comitate, quam
et Graecorum litteris et Macedonum institutis didicerat.
Reversus ab Hammone Alexandream condidit et colo- 13
niam Macedonum caput esse Aegypti iubet.

Darius cum Babyloniam perfugisset, per epistulas XII 1
Alexandrum precatur, redimendarum sibi captivarum
potestatem faciat, inque eam rem magnam pecuniam
pollicetur. Sed Alexander pretium captivarum regnum 2
omne, non pecuniam petit. Interiecto tempore aliae 3
epistulae Darii Alexandro redduntur, quibus filiae ma-
trimonium et regni portio offertur. Sed Alexander sua 4
sibi dari rescripsit iussitque supplicem venire, regni
arbitria victori permittere. Tunc spe pacis amissa bel- 5
lum Darius reparat et cum quadringentis milibus pedi-
tum, centum milibus equitum obviam vadit Alexandro.

YOSC *des.*] 6 originem ω opinionem *Wopk.* (originis divinitatem *IFGron.*); *cf. Pet. 50* 8 vellet τ ι D velit π 21 macedonum π ι D -iam τ 22 perfugisset ω refugisset *Cast. 147* 29 regni τ π ι et regni D *(Rue., Ga. ex ς)* 30 *sq.* arbitria — et cum *om.* D amissa ω omissa *Cast. 148*

6 In itinere nuntiatur uxorem eius ex conlisione abiecti
partus decessisse, eiusque mortem inlacrimatum Alexan-
drum exequiasque benigne prosecutum, idque eum non
7 amoris, sed humanitatis causa fecisse; nam semel tan-
tum eam Alexandro visam esse, cum matrem parvu-
8 lasque filias eius frequenter consolaretur. Tunc se ratus
vere victum, cum post proelia etiam beneficiis ab hoste
superaretur, gratumque sibi esse, si vincere nequeat,
9 quod a tali potissimum vinceretur. Scribit itaque et
tertias epistulas et gratias agit, quod nihil in suos
10 hostile fecerit. Offert deinde et maiorem partem regni
usque Euphratem flumen et alteram filiam uxorem, pro
11 reliquis captivis XXX milia talentum. Ad haec Ale-
xander gratiarum actionem ab hoste supervacaneam esse
12 respondit; nec a se quicquam factum in hostis adula-
tionem, nec quod in dubios belli exitus aut in leges
13 pacis sibi lenocinia quaereret, sed animi magnitudine,
qua didicerit adversus vires hostium, non adversus
14 calamitates contendere; polliceturque praestaturum se ea
15 Dario, si secundus sibi, non par haberi velit. Ceterum
neque mundum posse duobus solibus regi, nec orbem
16 summa duo regna salvo statu terrarum habere. Proinde
aut deditionem ea die aut in posteram aciem paret;
nec polliceatur sibi aliam, quam sit expertus, victoriam.
XIII. 1 Postera die aciem producunt, cum repente ante proe-
lium confectum curis Alexandrum somnus adripuit.
2 Cum ad pugnam solus rex deesset, a Parmenione aegre
excitatus, quaerentibus somni causas omnibus inter
pericula, cuius etiam in otio semper parcior fuerit,
3 magno se aestu liberatum ait, somnumque sibi a repen-
tina securitate datum, quod liceat cum omnibus Darii

YOSC *des.*] 2 mortem (morte **GFD**) ω morti *Bern.* (*Rue.*) 5 alexandro τ ab al. π ι **D** 8 gratumque ω gratum inquit *Scheffer, post* esse *add.* ait *Rue.; sed* ait *iam latet in* ratus *antecedenti* 18 adversum ι (*bis*) 28 omnibus *interpolatum censet Cast. 147* 29 cuius *Asul.* cum ω 31 liceat π ι **D** licet τ (*dubito*)

copiis confligere; veritum se longam belli moram, si
Persae exercitum divisissent. Ante proelium utraque 4
acies hostibus spectaculo fuit. Macedones multitudinem 5
hominum, corporum magnitudinem armorumque pul-
chritudinem mirabantur, Persae a tam paucis victa
suorum tot milia stupebant. Sed nec duces circuire suos 6
cessabant. Darius vix denis Armeniis singulos hostes, 7
si divisio fieret, evenire dicebat; Alexander Macedonas 8
monebat, ne multitudine hostium, ne corporis magni-
tudine vel coloris novitate moverentur; tantum memi- 9
nisse iubet, cum isdem se tertio pugnare; nec meliores
factos putarent fuga, cum in aciem secum tam tristem
memoriam caedium suarum et tantum sanguinis duo-
bus proeliis fusi ferrent; et quemadmodum Dario maio- 10
rem turbam hominum esse, sic virorum sibi. Hortatur, 11
spernant illam aciem auro et argento fulgentem, in
qua plus praedae quam periculi sit, cum victoria non
ornamentorum decore, sed ferri virtute quaeratur.

Post haec proelium committitur. Macedones in fer- XIV. 1
rum cum contemptu totiens a se victi hostis ruebant:
contra Persae mori quam vinci praeoptabant. Raro in 2
ullo proelio tantum sanguinis fusum est. Darius cum 3
vinci suos videret, mori et ipse voluit, sed a proximis
fugere conpulsus est. Suadentibus deinde quibusdam, 4
ut pons Cydni fluminis ad iter hostium inpediendum
intercluderetur, non ita se saluti suae velle consultum
ait, ut tot milia sociorum hosti obiciat; debere et aliis
fugae viam patere, quae patuerit sibi. Alexander autem 5
periculosissima quaeque adgrediebatur, et ubi confer-
tissimos hostes acerrime pugnare conspexisset, eo se

YOSC *des.*] 7 denis (donis X) armeniis τPZXι denis armatis D denis armigeris (*om.* singulos) *Γ* unis Armeniis *Ieep*, *crucem add. Rue.* 9 ne corporis τπE *om.* F nec corp. Q^{2}LD *(Rue.); cf. Pet. 33* 13 *sq.* et — fusi ω *secl. Rue. (Ga.), def. Pet. 48 sqq.* 25 cydni τ cidni πD cygni ι Lyci *Acidalius; crucem add. Rue.* 26 intercluderetur ω interecideretur *Asul. (Ga. sine nota)* 27 sociorum ω *(Ga.)* suorum *Acidalius (Rue.)*

semper inmergebat periculaque sua esse, non militis
6 volebat. Hoc proelio Asiae imperium rapuit, quinto
7 post acceptum regnum anno; cuius tanta felicitas fuit,
ut post hoc nemo rebellare ausus sit patienterque
Persae post imperium tot annorum iugum servitutis
8 acceperint. Donatis refectisque militibus XXXIV die-
9 bus praedam recognovit. In urbe deinde Susa XL
10 milia talentum invenit. Expugnat et Persepolim, caput
Persici regni, urbem multis annis inlustrem refertam-
que orbis terrarum spoliis, quae interitu eius primum
11 apparuere. Inter haec octingenti admodum Graeci
occurrunt Alexandro, qui poenam captivitatis truncata
corporis parte tulerant, rogantes, ut sicuti Graeciam
12 se quoque ab hostium crudelitate vindicaret. Data
potestate redeundi agros accipere maluerunt, ne non
tam gaudium parentibus quam detestandum sui con-
spectum reportarent.

XV. 1 Interea Darius in gratiam victoris a cognatis suis
aureis conpedibus catenisque in vico Parthorum Thara
2 vincitur, credo ita diis inmortalibus iudicantibus, ut
in terra eorum, qui successuri imperio erant, Persarum
3 regnum finiretur. Alexander quoque citato cursu po-
stera die supervenit; ibi cognovit Darium clauso vehi-
4 culo per noctem exportatum. Iusso igitur exercitu sub-
sequi cum sex milibus equitum fugientem insequitur;
5 in itinere multa et periculosa proelia facit. Emensus
deinde plura milia passuum cum nullum Darii indicium
repperisset, respirandi equis data potestate unus e mili-
tibus, dum ad fontem proximum pergit, in vehiculo
Darium multis quidem vulneribus confossum, sed spi-
6 rantem adhuc invenit; qui applicito captivo cum civem
ex voce cognovisset, id saltim praesentis fortunae habere
se solacium dixit, quod apud intellecturum locuturus
7 esset nec incassum postremas voces emissurus. Perferri

YOSC *des.*] 19 thara (thari X thar. *sic* D) ω Thaba *vGu.*
20 iudicantibus τ ι D vindicantibus π

haec Alexandro iubet: se nullis in eum meritorum of-
ficiis maximorum illi debitorem mori, quod in matre
liberisque suis regium eius, non hostilem animum ex-
pertus felicius hostem quam cognatos propinquosque
sortitus sit; quippe matri et liberis suis ab eodem 8
hoste vitam datam, sibi a cognatis ereptam, quibus et
vitam et regna dederit. Quamobrem gratiam illis eam 9
futuram, quam ipse victor volet. Alexandro referre se, 10
quam solam moriens potest, gratiam, precari superum
inferumque numina et regales deos, ut illi terrarum
omnium victori contingat imperium. Pro se iustam 11
magis quam gravem sepulturae veniam orare. Quod ad 12
ultionem pertineat, iam non suam, sed exempli com-
munemque omnium regum esse causam, quam negle-
gere illi et indecorum et periculosum esse; quippe cum
in altero iustitiae eius, in altero etiam utilitatis causa
versetur. In quam rem unicum pignus fidei regiae, dex- 13
tram se ferendam Alexandro dare. Post haec porrexit
manum expiravit⟨que⟩. Quae ubi Alexandro nuntiata 14
sunt, viso corpore defuncti tam indignam illo fastigio
mortem lacrimis prosecutus est corpusque regio more 15
sepeliri et reliquias eius maiorum tumulis inferri iussit.

LIBER XII.

Alexander in persequendo Dario amissos milites I. 1
magnis funerum inpensis extulit, reliquis expeditionis
eius sociis tredecim milia talentum divisit. Equorum 2
maior pars aestu amissa, inutiles etiam qui super-
fuerant facti. Pecunia omnis, CXC milia talentum, Ec- 3
batana congesta eique Parmenio praepositus.

YOSC *des.*] 6*sq.* et vitam ω et opes *Cast.* 11*sq.* iustam — gravem ω iustae — gravis *Voss.* (*Rue.*) 18 porrexit manum (manu G¹) expiravit τ ⟨que⟩ ς porrecta manu expiravit π ι D porrexit manum et expiravit ς

4 Dum haec aguntur, epistulae Antipatri a Macedonia
ei redduntur, quibus bellum Agidis, regis Spartanorum,
in Graecia, bellum Alexandri, regis Epiri, in Italia,
bellum Zopyrionis, praefecti eius in Scythia contine-
5 batur. Quibus varie adfectus plus tamen laetitiae cogni-
tis mortibus duorum aemulorum regum quam doloris
6 amissi cum Zopyrione exercitus cepit. Namque post
profectionem Alexandri Graecia ferme omnis in occa-
sionem reciperandae libertatis ad arma concurrerat,
7 auctoritatem Lacedaemoniorum secuta, qui Philippi Ale-
xandrique et pacem soli spreverant et leges respuerant;
8 dux huius belli Agis, rex Lacedaemoniorum, fuit. Quem
motum Antipater contractis militibus in ipso ortu
9. 10 oppressit. Magna tamen utrimque caedes fuit. Agis
rex cum suos terga dantes videret, dimissis satellitibus,
ut Alexandro felicitate, non virtute inferior videretur,
tantam stragem hostium edidit, ut agmina interdum
11 fugaret. Ad postremum etsi a multitudine victus,
gloria tamen omnes vicit.

II. 1 Porro Alexander, rex Epiri, in Italiam auxilia Ta-
rentinis adversus Bruttios deprecantibus sollicitatus,
ita cupide profectus fuerat, velut in divisione orbis ter-
rarum Alexandro, Olympiadis, sororis suae, filio, Oriens,
2 sibi Occidens sorte contigisset, non minorem rerum
materiam in Italia, Africa Siciliaque, quam ille in Asia
3 et in Persis habiturus. Huc accedebat, quod, sicut
Alexandro Magno Delphica oracula insidias in Mace-
donia, ita huic responsum Dodonaei Iovis urbem
Pandosiam amnemque Acherusium praedixerat. Quae
4 utraque cum in Epiro essent, ignarus eadem et
in Italia esse, ad declinanda fatorum pericula pere-
5 grinam militiam cupidius elegerat. Igitur cum in
Italiam venisset, primum illi bellum cum Apulis fuit,

YOSC *des.*] 1 a *om.* τPι 4 eius ω ipsius *Rue., delet vGu.* 10 qui *om.* AGV^1 28 urbem ω iuxta urbem *Ga.* 29 praedixerat ω pr. fatales *Rue.* pr. cavendum *Pelerinus; sed cf. Pet. 71*

quorum cognito urbis fato brevi post tempore pacem 6
et amicitiam cum rege eorum fecit. Erat namque 7
tunc temporis urbs Apulis Brundisium, quam Aetoli
secuti fama rerum in Troia gestarum clarissimum et
nobilissimum ducem Diomeden condiderant; sed pulsi 8
ab Apulis consulentes oracula responsum acceperant,
locum qui repetissent perpetuo possessuros. Hac igitur 9
ex causa per legatos cum belli comminatione restitui
sibi ab Apulis urbem postulaverant; sed ubi Apulis 10
oraculum innotuit, interfectos legatos in urbe sepeli-
erant, perpetuam ibi sedem habituros. Atque ita de-
functi responso diu urbem possederunt. Quod factum 11
cum cognovisset Alexander, antiquitatis fata veneratus
bello Apulorum abstinuit. Gessit et cum Bruttiis Lu- 12
canisque bellum multasque urbes cepit; cum Metapon-
tinis et Poediculis et Romanis foedus amicitiamque
fecit. Sed Bruttii Lucanique cum auxilia a finitimis 13
contraxissent, acrius bellum repetivere. Ibi rex iuxta 14
urbem Pandosiam et flumen Acheronta, non prius fatalis
loci cognito nomine quam occideret, interficitur moriens-
que non in patria fuisse sibi periculosam mortem,
propter quam patriam fugerat, intellexit. Corpus eius 15
Thurini publice redemptum sepulturae tradiderunt.

Dum haec in Italia aguntur, Zopyrion quoque, prae- 16
fectus Ponti ab Alexandro Magno relictus, otiosum se
ratus, si nihil et ipse gessisset, adunato XXX milium
exercitu Scythis bellum intulit caesusque cum omnibus 17
copiis poenas temere inlati belli genti innoxiae luit.

Haec cum nuntiata in Parthia Alexandro essent, III. 1
simulato maerore propter Alexandri cognationem exer-
citui suo triduo luctum indixit. Omnibus deinde velut 2
perpetrato bello reditum in patriam expectantibus con-

YOSC *des.*] 4 fama **MG**[2]*ι* **D** tum fama **Q** dum f. **AG**[1]**V***π* dudum f. **R** *(Ga.)* et *τ***PZ** ac *ι***X** 10 sepelierant *τπ* sepelierunt *ι* sepeliunt **D** 21 mortem *ω* sortem *Graev.*; *sed intell.:* fuisse periculosam = *imminuisse* 23 Thurini *Rue.* thurii *ω* 25 otiosum *ω* odiosum *Baehrens*

iugesque ac liberos suos animo iam quodam modo
3 conplectentibus ad contionem exercitum vocat. Ibi
nihil actum tot egregiis proeliis ait, si incolumis orientalis
barbaria relinquatur; nec se corpus, sed regnum
Darii petisse; persequendosque eos esse, qui a regno
4 defecerint. Hac oratione velut ex integro incitatis mi-
5 litum animis Hyrcaniam Mardosque subegit. Ibi ei
occurrit Thalestris sive Minythyia, Amazonum regina,
cum CCC mulieribus XXXV dierum inter confertissimas
gentes itinere confecto ex rege liberos quaesitura;
6 cuius conspectus adventusque admirationi omnibus fuit
et propter insolitum feminis habitum et propter ex-
7 petitum concubitum. Ob hoc tredecim diebus otio a
rege datis, ut est visa uterum implesse, discessit.
8 Post haec Alexander habitum regum Persarum et
diadema insolitum antea regibus Macedonicis, velut in
9 leges eorum, quos vicerat, transiret, adsumit. Quae ne
invidiosius in se uno conspicerentur, amicos quoque
suos longam vestem auratam purpureamque sumere
10 iubet. Ut luxum quoque sicut cultum Persarum imi-
taretur, inter paelicum regiarum greges electae pul-
11 chritudinis nobilitatisque noctium vices dividit. His
rebus ingentes epularum apparatus adicit, ne ieiuna
et destricta luxuria videretur, conviviumque iuxta re-
12 giam magnificentiam ludis exornat, inmemor prorsus
tantas opes amitti his moribus, non quaeri solere.
IV. 1 Inter haec indignatio omnium totis castris erat, a
Philippo illum patre tantum degenerasse, ut etiam patriae
nomen eiuraret moresque Persarum adsumeret,
2 quos propter tales mores vicerat. Sed ne solus vitiis
eorum, quos armis subiecerat, succubuisse videretur,
militibus quoque suis permisit, si quarum captivarum
3 consuetudine tenerentur, ducere uxores, existimans mi-

YOSC *des.*] 14 ut **τπD** ubi ι 24 destricta *Thörnell, cf. Pet. 54* destructa ω, *def. Ieep loco 35, 2, 4, minus apte. Varia coni. viri docti* 28 *sq.* patriae nomen ω patris nomen *Bong.* patriae morem *vocibus* quos — vicerat *deletis Boxhorn*

norem in patriam reditus cupiditatem futuram haben-
tibus in castris imaginem quandam larum ac dome-
sticae sedis; simul ex labore militiae molliorem fore 4
dulcedinem uxorum. In supplementa quoque militum 5
minus exhauriri posse Macedoniam, si veteranis patri-
bus tirones filii succederent militaturi in vallo, in quo
essent nati, constantioresque futuri, si non solum tiro- 6
cinia, verum et incunabula in ipsis castris posuissent.
Quae consuetudo in successoribus quoque Alexandri 7
mansit. Igitur et alimenta pueris statuta et instru- 8
menta armorum equorumque iuvenibus data, et patri-
bus pro numero filiorum praemia statuta. Si quorum 9
patres occidissent, nihilo minus pupilli stipendia patrum
trahebant, quorum pueritia inter varias expeditiones
militia erat. Itaque a parvula aetate laboribus peri- 10
culisque indurati invictus exercitus fuere, neque aliter
castra quam patriam neque pugnam aliud umquam
quam victoriam duxere. Haec suboles nomen habuit 11
Epigoni. Parthis deinde domitis praefectus his statuitur 12
ex nobilibus Persarum Andragoras; inde postea originem
Parthorum reges habuere.

Interea et Alexander non regio, sed hostili odio V. 1
saevire in suos coepit. Maxime indignabatur carpi se 2
sermonibus suorum Philippi patris patriaeque mores
subvertisse. Propter quae crimina Parmenio quoque 3
senex, dignitate regi proximus, cum Philota filio, de
utroque prius quaestionibus habitis, interficitur. Fre- 4
mere itaque omnes universis castris coepere innoxii
senis filiique casum miserantes, interdum se quo-
que non debere melius sperare dicentes. Quae cum 5

Y O S C *des.*] 3 *sq.* ex labore . . . dulcedinem τ *(Ieep, probat AKlotz)* et laborem . . . dulcedine π ι D; *intell.: existimavit 1. minorem red. cup. fut., 2. simul uxores etiam acceptiores fore quam in patria, 3. exercitui tirones nasci* 16 *sq.* aliter castra τ π castra aliter ι D 17 *sq.* neque—quam *om.* ι 22 et *om.* π ι D odio τ ι D more π (non regie sed hostili odio *vGu.*) 24 phil. patris τ patris ph. π ι D 29 interdumque ι

nuntiata Alexandro essent, verens, ne haec opinio etiam
in Macedoniam divulgaretur et victoriae gloria saevitiae
macula infuscaretur, simulat se ex amicis quosdam in
6 patriam victoriae nuntios missurum. Hortatur milites
suis scribere, rariorem habituros occasionem propter
7 militiam remotiorem. Datos fasces epistularum tacite
8 ad se deferri iubet; ex quibus cognito de se singulorum iudicio in unam cohortem eos, qui de rege
durius opinati fuerant, contribuit, aut consumpturus
eos aut in ultimis terris in colonias distributurus.

9 Inde Drancas, Euergetas vel † Arimaspos, Parapamesadas ceterosque populos, qui in radice Caucasi mora-
10 bantur, subegit. Interea unus ex amicis Darii Bessus
vinctus perducitur, qui regem non solum prodiderat,
11 verum et interfecerat. Quem in ultionem perfidiae excruciandum fratri Darii tradidit, reputans non tam
hostem suum fuisse Darium quam amicum eius, a
12 quo esset occisus. Et ut his terris nomen relinqueret,
urbem Alexandream super amnem Tanaim condidit,
intra diem septimum decimum muro sex milium passuum consummato, translatis in eam trium civitatum
13 populis, quas Cyrus condiderat. In Bactrianis quoque
Sogdianisque XII urbes condidit, distributis his, quoscumque in exercitu seditiosos habebat.

VI. 1 His ita gestis sollemni die amicos in convivium
2 convocat, ubi orta inter ebrios rerum a Philippo gestarum mentione praeferre se patri ipse rerumque suarum
magnitudinem extollere caelo tenus coepit adsentante

Y O S C *des.*] 2 in macedonia ι *(Rue.)* 6 militiam remotiorem π ι D rem. mil. τ 11 Drancas (trancas G) ω Drangas *Asul. (Rue., Seel '35)* vel Arimaspos, Parapamesadas-*vGu.* vel. parimas (parim ι primas R) parapammenos (-es Z pammenos ι) adaspios ω; *crucem addidi* 18 ut his τ P X D ut (*om.* Z^1) in hiis Z huius (ut *ex* hutus L^3) ι ut in his *Rue.* 19 tanaim (-ym X) τ π -in ι -yn D 21 translatis τ π D -to ι in eam trium *AKlotz* in ea (in eo P) trium π eo trium (tritum E^1 tri*um F) ι *(Rue.)* earum τ D, *fort. recte* 23 XII ω VII *vGu.* 26 convocat τ vocat π ι D

maiore convivarum parte. Itaque cum unus e senibus, 3
Clitos, fiducia amicitiae regiae, cuius palmam tenebat,
memoriam Philippi tueretur laudaretque eius res gestas,
adeo regem offendit, ut telo a satellite rapto eundem
in convivio trucidaverit. Qua caede exultans mortuo 4
patrocinium Philippi laudemque paternae militiae ob-
iectabat. Postquam satiatus caede animus conquievit 5
et in irae locum successit aestimatio, modo personam
occisi, modo causam occidendi considerans, pigere eum
facti coepit; quippe paternas laudes tam iracunde acce- 6
pisse se quam nec convicia debuisset, amicumque senem
et innoxium a se occisum inter epulas et pocula dole-
bat. Eodem igitur furore in paenitentiam quo pridem 7
in iram versus mori voluit. Primum in fletus pro- 8
gressus amplecti mortuum, vulnera tractare, quasi
audienti confiteri dementiam, adreptumque telum in
se vertit peregissetque facinus, nisi amici intervenissent.
Mansit haec voluntas moriendi etiam sequentibus diebus. 9
Accesserat enim paenitentiae nutricis suae et sororis 10
Cliti recordatio, cuius absentis eum maxime pudebat:
tam foedam illi alimentorum suorum mercedem red- 11
ditam, ut, in cuius manibus pueritiam egerat, huic
iuvenis et victor pro beneficiis funera remitteret. Re- 12
putabat deinde, quantum in exercitu suo, quantum apud
devictas gentes fabularum atque invidiae, quantum apud
ceteros amicos metum et odium sui fecerit, quam ama- 13
rum et triste reddiderit convivium suum, non armatus
in acie quam in convivio terribilior. Tunc Parmenion 14
et Philotas, tunc Amyntas consobrinus, tunc noverca
fratresque interfecti, tunc Attalus, Eurylochus, Pausanias
aliique Macedoniae extincti principes occurrerunt. Ob 15
haec illi quadriduo perseverata inedia est, donec exer-
citus universi precibus exoratus est, precantis, ne ita

YOSC *des.*] 12 dolebat π ι D ducebat τ 13 pridem ω nuper *Rue., cf. ad 4, 3, 5* 15 *post* tractare *add.* et π ι D 16 adreptumque (-que *om.* RD) ω tum adreptum *Rue.*

16 morte unius doleat, ut universos perdat, quos in
ultimam deductos barbariam inter infestas et inritatas
17 bello gentes destituat. Multum profuere Callisthenis
philosophi preces; condiscipulatu apud Aristotelen fa-
miliaris illi et tunc ab ipso rege ad prodenda me-
18 moriae acta eius accitus. Revocato igitur ad bella
animo Chorasmos et Dahas in deditionem accepit.
VII. 1 Dein, quod primo ex Persico superbiae regiae more
distulerat ne omnia pariter invidiosiora essent, non
2 salutari, sed adorari se iubet. Acerrimus inter recu-
santes Callisthenes fuit. Quae res et illi et multis prin-
cipibus Macedonum exitio fuit, siquidem sub specie
3 insidiarum omnes interfecti. Retentus tamen est a
Macedonibus modus salutandi regis explosa adoratione.
4 Post haec Indiam petit, ut Oceano ultimoque Oriente
5 finiret imperium. Cui gloriae ut etiam exercitus orna-
menta convenirent, phaleras equorum et arma militum
argento inducit exercitumque suum ab argenteis clipeis
6 Argyraspidas appellavit. Cum ad Nysam urbem venis-
set, oppidanis non repugnantibus fiducia religionis
Liberi patris, a quo condita urbs erat, parci iussit,
laetus non militiam tantum, verum et vestigia se dei
7 secutum. Tunc ad spectaculum sacri montis duxit exer-
citum, naturalibus bonis, vite hederaque, non aliter
vestiti, quam si manu cultus colentiumque industria
8 exornatus esset. Sed exercitus eius, ubi ad montem
accessit, repentino impetu mentis in sacros dei ululatus
instinctus cum stupore regis sine noxa discurrit, ut
intellegeret non tam oppidanis se parcendo quam exer-
9 citui suo consuluisse. Inde montes Daedalos regnaque

Y O S C (M) *des.*] 1 morte $\tau\pi$ mortem ι**D** perdat ω prodat *IFGron.* *(Rue.)* 6 accitus $\tau\pi$**F L**^{2}**D** -ti **E**^{1} *(Rue.)* -tis **L**^{1}**E**^{4} 7 chorasmos (cher- **PX**) $\pi\iota$ carasmos τ thorasmos **D** 8 *sq* ex Persico s. r. more ω *transposuit post v. 9* essent *Rue.* 14 modus (mods **X**) $\tau\pi$ mos ι**D** 18 ab argenteis clypeis $\tau\pi$ ob argenteos clipeos ι**D**; *cf. 18, 3, 4* 19 *§§ 6—11 deest* **M** 26 eius ω *secl. Rue.*

Cleophidis reginae petit. Quae cum se dedidisset ei, con-
cubitu redemptum regnum ab Alexandro recepit, inle-
cebris consecuta, quod armis non poterat; filiumque ab 10
eo genitum Alexandrum nominavit, qui postea regno In-
dorum potitus est. Cleophis regina propter prostratam 11
pudicitiam scortum regium ab Indis exinde appellata est.
Peragrata India cum ad saxum mirae asperitatis et alti- 12
tudinis, in quod multi populi confugerant, pervenisset,
cognoscit Herculem ab expugnatione eiusdem saxi terrae
motu prohibitum. Captus itaque cupidine Herculis 13
acta superare cum summo labore ac periculo potitus
saxo omnes eius loci gentes in deditionem accepit.

Unus ex regibus Indorum fuit, Porus nomine, viri- VIII. 1
bus corporis et animi magnitudine pariter insignis,
qui bellum iam pridem audita Alexandri opinione in 2
adventum eius parabat. Commisso itaque proelio exer- 3
citum suum Macedonas invadere iubet, sibi regem eo-
rum privatum hostem deposcit. Nec Alexander pugnae 4
moram fecit; sed prima congressione vulnerato equo
cum praeceps ad terram decidisset, concursu satellitum
servatur. Porus multis vulneribus obrutus capitur. 5
Qui victum se adeo doluit, ut, cum veniam ab hoste 6
accepisset, neque cibum sumere voluerit neque vulnera
curari passus sit aegreque sit ab eo obtentum, ut vellet
vivere. Quem Alexander ob honorem virtutis incolu- 7
mem in regnum remisit. Duas ibi urbes condidit; unam 8
Nicaeam, alteram ex nomine equi Bucephalen vocavit.
Inde Adrestas, † Catheanos, Praesidas, Gangaridas 9
caesis eorum exercitibus expugnat. Cum ad Sophitis 10

Y O S C (M) *des.*] 3 quod armis **R** *π ι* **D** quod **G**[1] quod vi **G**[2] vi quod **A** quod virtute **V Q** 7 *inde ab* peragr. *adest* **M** 12 omnes eius loci *Ga.* eius *(om. π)* omnes loci *ω* om. l. eius *Rue.* 28 Catheanos *Rue.* scateanos **D** sapteanos *π* sateanos *ι* gesteanos *(vel sim.)* *τ* *crucem addidi* praesidas (-es **G M D** -ias **V R** *ι*) *ω* Praesios *Graev.* gangaridas *τ π* cantaridas *ι* gantaredos **D** 29 *sq.* Sophitis ⟨regnum⟩ *Seel, cf. Curtius 9, 1, 24* cufites (cufices **Z X** cofites **D**) *ω* Sophitem *Rue., sim. iam edd. vett.*

⟨regnum⟩ venisset, ubi eum hostium CC milia ⟨peditum
et XX milia⟩ equitum opperiebantur, exercitus omnis
non minus victoriarum numero quam laboribus fessus
11 lacrimis eum deprecatur, finem tandem bellis faceret;
aliquando patriae reditusque meminisset, respiceret mi-
12 litum annos, quibus vix aetas ad reditum sufficeret.
Ostendere alius canitiem, alius vulnera, alius aetate con-
13 sumpta corpora, alius cicatricibus exhausta; solos se
esse, qui duorum regum, Philippi Alexandrique, con-
14 tinuam militiam pertulerint. Tantum orare, ut reli-
quias saltim suas paternis sepulcris reddat, quorum
15 non studiis deficiatur quam annis, ac, si non mi-
litibus, vel ipsi sibi parcat, ne fortunam suam nimis
16 onerando fatiget. Motus his tam iustis precibus velut
in finem victoriae castra solito magnificentiora fieri
iussit, quorum molitionibus et hostis terreretur et
17 posteris admiratio sui relinqueretur. Nullum opus
laetius milites fecere. Itaque caesis hostibus cum gratu-
latione in eadem reverterunt.

IX. 1 Inde Alexander ad amnem Acesinem pergit; per
2 hunc in Oceanum devehitur. Ibi Agensonas Sibosque,
3 quos Hercules condidit, in deditionem accepit. Hinc
in Mandros et Sudracas navigat, quae gentes eum ar-
matis LXXX milibus peditum et LX milibus equitum

YOSC *des.*] 1 ⟨peditum et XX milia⟩ *add. Haverkamp ex ς (Curt. 9, 2, 3)* 5 respiceretque **π** 10 tantum *Cast.* tandem **ω** 12 non studiis **GVQRπιD** non tam st. **A**, *edd.; tam supervacaneum, cf. Sall. Iug. 100, 4* 18 hostibus **ω** hostiis *Seb., Rue.; cf. AEussner, Specimen criticum ad script. quosd. lat., 1868, 33; coniectura, quamvis ingenua, spernenda, quod § 10* hostium, *§ 16* hostis terreretur, *§ 17* reverterunt *mentionem pugnae exigunt* 21 ibi **RπιD** ubi **G** ubibi **AM** ubi hi **VQ** Agensonas *vGu.* accensonas **π** acensanas **τ** agesinas **ι** agenos **D** sibosque **π** sileosque **τ** sirosque **ι** sebosque **D** 23 in Mandros *vGu.* mambros **G M** in ambros **A V Q** mandros **πι** in agros **γ** sudracas *vGu.* sugambros (sing- **D**) **ω** *(utrum Trog. an Iust. an librarius quidam nomina ignota cum notioribus gentium Germ. confuderit, diiudicari nequit.*

excipiunt. Cum proelio victor esset, exercitum ad ur- 4
bem eorum ducit. Quam desertam a defensoribus cum 5
de muro, quem primus ceperat, animadvertisset, in urbis
planitiem sine ullo satellite desiliit. Itaque cum eum 6
hostes solum conspexissent, clamore edito undique
concurrunt, si possint in uno capite orbis bella finire
et ultionem tot gentibus dare. Nec minus Alexander 7
constanter restitit et unus adversus tot milia proeliatur.
Incredibile dictu est, ut eum non multitudo hostium, 8
non vis magna telorum, non tantus lacessentium clamor
terruerit, solus tot milia ceciderit ac fugaverit.
Ubi vero obrui multitudine se vidit, trunco se, qui tum 9
propter murum stabat, adplicuit, cuius auxilio tutus 10
cum diu agmen sustinuisset, tandem cognito periculo
eius amici ad eum desiliunt, ex quibus multi caesi;
proeliumque tam diu anceps fuit, quoad omnis exer- 11
citus muris deiectis in auxilium veniret. In eo proe- 12
lio sagitta sub mamma traiectus cum sanguinis fluxu
deficeret, genu posito tam diu proeliatus est, donec
eum, a quo vulneratus fuerat, occideret. Curatio vul- 13
neris gravior ipso vulnere fuit.

Itaque ex magna desperatione tandem saluti reddi- X. 1
tus Polyperconta cum exercitu Babyloniam mittit, ipse
cum lectissima manu navibus conscensis Oceani litora
peragrat. Cum venisset ad urbem Ambi regis, oppidani 2
invictum ferro audientes sagittas veneno armant atque
ita gemino mortis vulnere hostem a muris submoventes
plurimos interficiunt. Cum inter multos vulneratus 3
etiam Ptolomeus esset moriturusque iam iamque vide-
retur, per quietem regi monstrata in remedia veneni
herba est, qua in potu accepta statim periculo libera-

YOSC(**M**) *des.*] 4 desiliit **τπ** desilit **ι** desiluit **D** *(AGron.)* 6 possint **GMQD** possit **A** -ent **Rι** *ex* -int **V** possunt **π** 12 trunco — propter *om.* **X** qui tum **τ** qui **πιD** 25 *a voce* cum *deest* **M** ambi regis **ι** ambiregi regis **D** ambigeri regis **τπ**; *cf. vGu. Frg. 225, 64:* Ambira rex *ex Or. 3, 19; qui et Σάμβος nominatur*

tus est maiorque pars exercitus hoc remedio servata.
4 Expugnata deinde urbe reversus in navem Oceano libamenta dedit, prosperum in patriam reditum precatus;
5 ac veluti curru circa metam acto, positis imperii terminis, quatenus aut terrarum solitudines prodire passae sunt aut mare navigabile fuit, secundo aestu ostio
6 fluminis Indi invehitur. Ibi in monumenta a se rerum gestarum urbem Barcem condidit arasque statuit relicto ex numero amicorum litoralibus Indis praefecto.
7 Inde iter terrestre facturus, cum arida loca medii itineris dicerentur, puteos opportunis locis fieri praecepit, quibus ingenti dulci aqua inventa Babyloniam redit.
8 Ibi multae devictae gentes praefectos suos accusaverunt, quos sine respectu amicitiae Alexander in conspectu
9 legatorum necari iussit. Filiam post haec Darii regis
10 Statiram in matrimonium recepit; sed et optimatibus Macedonum lectas ex omnibus gentibus nobilissimas virgines tradidit, ut communi facto crimen regis levaretur.
XI. 1 Hinc ad contionem exercitus vocat et promittit se aes alienum omnium propria inpensa soluturum,
2 ut praedam praemiaque integra domos ferant. Insignis haec munificentia non summa tantum, verum etiam titulo muneris fuit nec a debitoribus magis quam creditoribus gratius excepta, quoniam utrisque exactio
3 pariter ac solutio difficilis erat. XX milia talentum
4 in hos sumptus expensa. Dimissis veteranis exercitum
5 iunioribus supplet. Sed retenti veteranorum discessum aegre ferentes missionem et ipsi flagitabant nec annos, sed stipendia sua numerari iubebant, pariter in militiam

---

MYOSC(ι) *des.*] 2 navem **VQD** nave **AGR** naves $\pi\iota$ 7 *a litteris* ... numenta *usque ad 12, 12, 4 deest* ι 8 barcem (parcem **G** bartem **ZX**) $\tau\pi$ bastemostem **D** Baracen *Salmasius* et arcem *Ieep* 12 rediit $\mathbf{A}^2$ *Rue.* 18 tradidit $\mathbf{A}^2$**VD** tradit **AGQR**π 19 hinc **GV** hunc $\mathbf{AQ}^1$**R** tunc $\mathbf{Q}^3\pi$**D** exercitus $\mathbf{VQR}^1\pi$ -tum $\mathbf{GR}^3$**D**; *cf. ad 9, 5, 7* 23 debitoribus magis quam *om.* π creditoribus $\tau\pi$ a cred. **D** *(Bong., Rue.); cf. WABaehrens, Syntaktische Beiträge, 1912*

lectos pariter sacramento solvi aequum censentes. Nec 6
iam precibus, sed convicio agebant, iubentes eum solum
cum patre suo Hammone inire bella, quatenus milites
suos fastidiat. Contra ille nunc castigare milites, nunc 7
lenibus verbis monere, ne gloriosam militiam seditio-
nibus infuscarent. Ad postremum cum verbis nihil 8
proficeret, ad corripiendos seditionis auctores e tribu-
nali in contionem armatam inermis ipse desiluit et
nemine prohibente tredecim correptos manu sua ipse
ad supplicium duxit. Tantam vel illis moriendi patien- 9
tiam metus regis vel huic exigendi supplicii constan-
tiam disciplina militaris dabat.

Inde separatim auxilia Persarum in contione adlo- XII. 1
quitur. Laudat perpetuam illorum cum in se tum in 2
pristinos reges fidem; sua in illos beneficia comme-
morat, ut numquam quasi victos, sed veluti victoriae
socios habuerit, denique se in illorum, non illos in
gentis suae morem transisse, adfinitatibus conubiorum
victos victoribus miscuisse. Hinc quoque ait custo- 3
diam corporis sui non Macedonibus tantum se, verum
et illis crediturum. Atque ita mille ex his iuvenes in 4
numerum satellitum legit auxiliorumque portionem
formatam in disciplinam Macedonum exercitui suo
miscet. Quam rem aegre Macedones tulerunt, iactantes 5
hostes suos in officium suum a rege subiectos. Tunc 6
universi flentes regem adeunt; orant, suppliciis suis
potius saturaret se quam contumeliis. Qua modestia 7
obtinuerunt, ut undecim milia militum veteranorum
exauctoraret. Sed et ex amicis dimissi senes Poly- 8
percon, Clitos, Gorgias, Polydamas, [Ammadas,] Anti-
genes. Dimissis Crateros praeponitur, iussus praeesse 9

MYOSC(*ι*) *des.*] 19 hinc (*semper m. 2 ex* hunc) **ARZX** nunc **G** hoc *Γ* tum **D**; *cf. 12, 11, 1* 21 *ab* atque *adest ι* 27 saturaret *τπι* sotiaret (*i. e.* satiaret) **D** saturet *Bong. (Rue.)* 29 dimissi senes *τπι* retentis senex **D** 30 ammadas (amadas **VQRZ**) *τπι om.* **D**; *secl. Blancard (Rue.) ex dittographia ortum videtur, cf. e. g. 12, 10, 2* Adamas *vGu.* Amyntas *Voss.*

Macedonibus in Antipatri locum, Antipatrumque cum
10 supplemento tironum in locum eius evocat. Stipendia
revertentibus veluti militantibus data.

11 Dum haec aguntur, unus ex amicis eius Hephaestion
decedit, dotibus primo formae pueritiaeque, mox ob-
12 sequiis regi percarus. Quem contra decus regium
Alexander diu luxit tumulumque ei duodecim milium
talentum fecit eumque post mortem coli ut deum
iussit.

XIII. 1 Ab ultimis litoribus Oceani Babyloniam revertenti
nuntiatur legationes Karthaginiensium ceterarumque
Africae civitatium, sed et Hispaniarum, Siciliae, Galliae,
Sardiniae, nonnullas quoque ex Italia adventum eius
2 Babyloniae opperiri. Adeo universum terrarum orbem
nominis eius terror invaserat, ut cunctae gentes veluti
3 destinato sibi regi adularentur. Hac igitur ex causa
Babyloniam festinanti, velut conventum terrarum orbis
acturo, quidam ex magis praedixit, ne urbem introiret,
4 testatus hunc locum ei fatalem fore. Ob haec omissa
Babylonia in Borsipam urbem trans Euphraten, deser-
5 tam olim, concessit. Ibi ab Anaxarcho philosopho
conpulsus est rursus magorum praedicta contemnere
ut falsa et incerta et, si fatis constent, ignota mor-
6 talibus ac, si naturae debeantur, inmutabilia. Reversus
igitur Babyloniam multis diebus otio datis intermissum
7 olim convivium sollemniter instituit; totusque in laeti-
tiam effusus cum diei noctem pervigilem iunxisset,
recedentem iam e convivio Medius Thessalus instau-
8 rata comisatione et ipsum et sodales eius invitat. Ac-
cepto poculo media potione repente velut telo confixus
9 ingemuit elatusque convivio semianimis tanto dolore
cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret tactum-
10 que hominum velut vulnera indolesceret. Amici causas

YOSC(M) *des.*] 10 *inde ab* ab *adest* M 12 siciliae galliae τπι siciliae D Gall., Sic. *Rue.* 13 sardiniae τπι sardoniae D 15 gentes veluti D' *(Bong.)* velut gentes τπι 31 tanto dolore πιD re τ (tam misere *Ieep*)

morbi intemperiem ebrietatis disseminaverunt, re autem
vera insidiae fuerunt, quarum infamiam successorum
potentia oppressit.
Auctor insidiarum Antipater fuit, qui cum ca- XIV. 1
rissimos amicos eius interfectos videret, Alexandrum
Lyncestam, generum suum, occisum, se magnis rebus 2
in Graecia gestis non tam gratum apud regem quam
invidiosum esse, a matre quoque eius Olympiade variis 3
se criminationibus vexatum. Huc accedebant ante 4
paucos dies supplicia in praefectos devictarum natio-
num crudeliter habita. Ex quibus rebus se quoque 5
a Macedonia non ad societatem militiae, sed ad poenam
vocatum arbitrabatur. Igitur ad occupandum regem 6
Cassandrum filium dato veneno subornat, qui cum
fratribus Philippo et Iolla ministrare regi solebat,
cuius veneni tanta vis fuit, ut non aere, non ferro, 7
non testa contineretur, nec aliter ferri nisi in ungula
equi potuerit; praemonito filio, ne alii quam Thessalo
et fratribus crederet. Hac igitur causa apud Thes- 8
salum paratum repetitumque convivium est. Philippus 9
et Iollas praegustare ac temperare potum regis soliti
in aqua frigida venenum habuerunt, quam praegustatae
iam potioni supermiserunt.
Quarto die Alexander indubitatam mortem sen- XV. 1
tiens agnoscere se fatum domus maiorum suorum
ait, nam plerosque Aeacidarum intra XXX annum
defunctos. Tumultuantes deinde milites insidiisque 2
perire regem suspicantes ipse sedavit eosque omnes,
cum prolatus in editissimum urbis locum esset, ad
conspectum suum admisit osculandamque dexteram
suam flentibus porrexit. Cum lacrimarent omnes, ipse 3

Y O S C *des.*] 4 qui cum ω quippe cum *Rue., sed cf. Pet. 1* 6 Lyncestam *cf. ad 11, 2, 2* 9 se ω *del. Scheffer (Rue.), def. Pet. 97 sq., cf. 2, 10, 7* 18 potuerit π ι D poterit (poterat A Q^1 V) τ; *cf. Pet. 24, 2* 19 causa τ π ι ex causa D *(Bong., Rue.)* 25 maiorum suorum ω *secl. Faber, Rue., qui add.* suae 28 perire τ π D perisse ι

non sine lacrimis tantum, verum sine ullo tristioris
mentis argumento fuit, ut quosdam inpatientius do-
lentes consolatus sit, quibusdam mandata ad parentes
4 eorum dederit: adeo sicuti in hostem, ita et in mortem
5 invictus animus fuit. Dimissis militibus circumstantes
amicos percontatur, videanturne similem sibi reperturi
6 regem. Tacentibus cunctis tum ipse, ut hoc nesciat,
ita illud scire vaticinarique se ac paene oculis videre
dixit, quantum sit in hoc certamine sanguinis fusura
Macedonia, quantis caedibus, quo cruore mortuo sibi
7 parentatura. Ad postremum corpus suum in Hammonis
8 templum condi iubet. Cum deficere eum amici vide-
rent, quaerunt, quem imperii faciat heredem. Respondit
9 'dignissimum'. Tanta illi magnitudo animi fuit, ut, cum
Herculem filium, cum fratrem Arridaeum, cum Roxanen
uxorem praegnantem relinqueret, oblitus necessitudi-
10 num dignissimum nuncuparit heredem: prorsus quasi
nefas esset viro forti alium quam virum fortem suc-
cedere, aut tanti regni opes aliis quam probatis relin-
11 qui. Hac voce veluti bellicum inter amicos cecinisset
aut malum Discordiae misisset, ita omnes in aemula-
tionem consurgunt et ambitione vulgi tacitum favorem
12 militum quaerunt. Sexta die praeclusa voce exemptum
digito anulum Perdiccae tradidit, quae res gliscentem
13 amicorum dissensionem sedavit. Nam etsi non voce
nuncupatus heres, iudicio tamen electus videbatur.

XVI. 1 Decessit Alexander mense Iunio, annos tres et
XXX natus, vir supra humanam potentiam magnitu-
2 dine animi praeditus. Qua nocte eum mater Olympias
concepit, visa per quietem est cum ingenti serpente
volutari, nec decepta somnio est, nam profecto maius
3 humana mortalitate opus utero tulit; quam cum Aeaci-
darum gens ab ultima saeculorum memoria et regna

Y O S C *des.*] **17** nuncuparit τ ι -ret π **D** **27** mense Iunio *Ieep (cf. W. W. Tarn, Alex. d. Gr. I. Darmstadt 1968, p. 124; „am 13. Iuni 323“)* mense uno et *ω crucem add. Rue. (Seel '35)* mensem unum *Ga.* mense uno minus *vGu.*

patris, fratris, mariti ac deinceps maiorum omnium
inlustraverint, nullius tamen nomine quam filii clarior
fuit. Prodigia magnitudinis eius ipso ortu nonnulla 4
apparuere. Nam ea die, qua natus est, duae aquilae 5
tota die perpetes supra culmen domus patris eius
sederunt, omen duplicis imperii, Europae Asiaeque,
praeferentes. Eadem quoque die nuntium pater eius 6
duarum victoriarum accepit, altera belli Illyrici, al-
tera certaminis Olympici, in quod quadrigarum currus
miserat, quod omen universarum terrarum victoriam
infanti portendebat. Puer acerrimis litterarum studiis 7
eruditus fuit. Exacta pueritia per quinquennium sub 8
Aristotele doctore, inclito omnium philosophorum,
crevit. Accepto deinde imperio regem se terrarum 9
omnium ac mundi appellari iussit tantamque fiduciam 10
sui militibus fecit, ut illo praesente nullius hostis
arma nec inermes timuerint. Itaque cum nullo hostium 11
umquam congressus est, quem non vicerit, nullam
urbem obsedit, quam non expugnaverit, nullam gentem
adiit, quam non calcaverit. Victus denique ad postre- 12
mum est non virtute hostili, sed insidiis suorum et
fraude civili.

LIBER XIII.

Extincto in ipso aetatis ac victoriarum flore Ale- I. 1
xandro Magno triste apud omnes tota Babylonia
silentium fuit. Sed nec devictae gentes fidem nuntio 2
habuerunt, quod ut invictum regem ita inmortalem
esse crediderant, recordantes quotiens praesenti morte 3
ereptus esset, quam saepe pro amisso repente se non
sospitem tantum suis, verum etiam victorem obtulisset.

YOSC *des.*] 5 tota die *del. Ruhnken, secl. Rue.* 8 altera τ alterae πι alterius D alterum *IFGron., Rue. (bis!)*

4 Ut vero mortis eius fides adfuit, omnes barbarae gentes
paulo ante ab eo devictae non ut hostem, sed ut
5 parentem luxerunt. Mater quoque Darii regis, quae
amisso filio a fastigio tantae maiestatis in captivitatem
redacta indulgentia victoris in eam diem vitae non
paenituerat, audita morte Alexandri mortem sibi ipsa
6 conscivit, non quod hostem filio praeferret, sed quod
pietatem filii in eo, quem ut hostem timuerat, experta
7 esset. Contra Macedones versa vice non ut civem ac
tantae maiestatis regem, verum ut hostem amissum
gaudebant, et severitatem nimiam et adsidua belli
8 pericula execrantes. Huc accedebat, quod principes
regnum et imperia, vulgus militum thesauros et grande
pondus auri velut inopinatam praedam spectabant, illi
successionem regni, hi opum ac divitiarum hereditatem
9 cogitantes. Erant enim in thesauris L milia talentum
10 et in annuo vectigali tributo tricena milia. Sed nec amici
Alexandri frustra regnum spectabant. Nam eius vir-
tutis ac venerationis erant, ut singulos reges putares;
11 quippe ea formae pulchritudo et proceritas corporis
et virium ac sapientiae magnitudo in omnibus fuit, ut
qui eos ignoraret, non ex una gente, sed ex toto ter-
12 rarum orbe electos iudicaret. Neque enim umquam
ante Macedonia vel ulla gens alia tam clarorum viro-
13 rum proventu floruit, quos primo Philippus, mox Ale-
xander tanta cura legerat, ut non tam ad societatem
belli quam in successionem regni electi viderentur.
14 Quis igitur miretur talibus ministris orbem terrarum
victum, cum exercitus Macedonum tot non ducibus,
15 sed regibus regeretur? qui numquam sibi repperissent
pares, si non inter se concurrissent, multosque Mace-

Y O S C *des.*] 2 hostem τπ hostem eum (eius L) ιD 3 quae — *v. 5* redacta ω quam — redactam *Bong., Rue.* 17 vectigali τπι -is D vectigali ⟨ac⟩ *Wopk., Rue.* tributo *secl. Ga., def. Pet. 60* sed nec πιD sed τ nec *Mdv. (Rue.)* 24 ante τD antea πι

donia provincia Alexandros habuisset, nisi Fortuna
eos aemulatione virtutis in perniciem mutuam ar-
masset.
Ceterum occiso Alexandro non ut laeti ita et se- II. 1
curi fuere omnibus unum locum conpetentibus, nec 2
minus milites quam invicem se timebant, quorum et
libertas solutior et favor incertus erat. Inter ipsos 3
vero aequalitas discordiam augebat nemine tantum
ceteros excedente, ut ei aliquis se submitteret. Armati 4
itaque in regiam coëunt ad firmandum rerum prae-
sentium statum. Perdicca censet Roxanes expectari 5
partum, quae exacto mense octavo matura iam ex Ale-
xandro erat, et si puerum peperisset, hunc dari suc-
cessorem patri. Meleager negat differenda in partus 6
dubios consilia, neque expectandum, dum reges sibi
nascerentur, cum iam genitis uti liceret; seu puer illis 7
placeat, esse Pergami filium Alexandri natum ex Bar-
sine, nomine Herculem, seu mallent iuvenem, esse in 8
castris fratrem Alexandri Arridaeum, comem et cunctis
non suo tantum, verum et patris Philippi nomine ac-
ceptissimum. Ceterum Roxanen esse originis Persicae, 9
nec esse fas, ut Macedonibus ex sanguine eorum, quo-
rum regna deleverint, reges constituantur, quod nec 10
ipsum Alexandrum voluisse dicit; denique morientem
nullam de eo mentionem habuisse. Ptolomeus recu- 11
sabat regem Arridaeum non propter maternas modo
sordes, quod ex Larissaeo scorto nasceretur, sed etiam
propter valetudinem maiorem, quam patiebatur, ne
ille nomen regis, alius imperium teneret; melius esse 12

YOSC(M) *des.*] 1 provincia **τ π ι** pro uno **D**, *Bong. ex* ς, *Rue.; de interpolatione cogitat Cast. 146 sq.; intell.:* M. prov. = M. parva 4 *a* ceterum *deest* **M** 9 aliquis se (se al. **XD**) submitteret **VQRπιD** aliqui submittetur (**A**)**G** reliqui se submitterent *Mdv.* 10 firmandum **τ** formandum (**πιD**) *edd.; cf. 9, 5, 1. 18, 2, 12. ad 2, 11, 9* 15 sibi *om.* **τ** *(dubitare possis)* 23 deleverint (-verent **A**[1] -verant **A**[2] -verunt **PX**) *ω* 25 de eo *ω* de ea *Rue.* 29 teneret **τπD** gereret *ι*

ex his legi, qui prae virtute regi suo proximi fuerint,
qui provincias regant, quibus bella mandentur, quam
sub persona regis indignorum imperio subiciantur.
13. 14 Vicit Perdiccae sententia consensu universorum. Pla-
cuit itaque Roxanes expectari partum, et, si puer
natus fuisset, tutores Leonatum et Perdiccam et Cra-
teron et Antipatrum constituunt confestimque in tuto-
rum obsequia iurant.
III. 1 Cum equites quoque idem fecissent, pedites indi-
gnati nullas sibi consiliorum partes relictas Arridaeum,
Alexandri fratrem, regem appellant satellitesque illi
ex tribu sua legunt et nomine Philippi patris vocari
2 iubent. Quae cum nuntiata equitibus essent, legatos
ad mitigandos eorum animos duos ex proceribus,
Attalum et Meleagrum mittunt, qui potentiam ex
vulgi adulatione quaerentes omissa legatione militibus
3 consentiunt. Statim et seditio crevit, ubi caput et
4 consilium habere coepit. Tum ad delendum equitatum
5 cuncti in regiam armati inrumpunt, quo cognito equites
trepidi ab urbe discedunt castrisque positis et ipsi
6 pedites terrere coeperunt. Sed nec procerum inter
7 se odia cessabant. Attalus ad interficiendum Perdiccam,
8 ducem partis alterius, mittit, ad quem armatum et
ultro provocantem cum accedere percussores ausi non
fuissent, tanta constantia Perdiccae fuit, ut ultro ad
pedites veniret et in contionem vocatos edoceret, quod
9 facinus molirentur. Respicerent contra quos arma
sumpsissent: non illos Persas, sed Macedonas, non
hostes, sed cives esse, plerosque etiam cognatos
eorum, certe conmilitones, eorundem castrorum ac

MYOSC *des.*] 1 prae virtute τπι virtute **D** per virtutem **F**²ς *(Rue.)* pro virtute ς *Bong., Ga.* 2 quam ω quam ⟨ut⟩ *Rue., sed cf. Cast. 148* 12 tribu τ *(def. IFGron, Due., Ieep)* turba πι**D** 15 mittunt *post v. 14* animos *pon.* ι *(Rue.)* 18 delendum πι**D** deligandum τ relegandum *Ieep (quod Rue. errans a* τ *traditum esse duxit)* 24 provocantem πι**D** vocantem τ

periculorum socios; edituros deinde egregium hostibus 10
suis spectaculum, ut quorum armis victos se doleant,
eorum mutuis caedibus gaudeant, parentaturosque
sanguine suo manibus hostium a se interfectorum.

Haec cum pro singulari facundia sua Perdicca per- IV. 1
orasset, adeo movit pedites, ut probato consilio eius
dux ab omnibus legeretur. Tum equites in concordiam 2
revocati in Arridaeum regem consentiunt. Servata est 3
portio regni Alexandri filio, si natus esset. Haec age- 4
bant posito in medio Alexandri corpore, ut maiestas
eius testis decretorum esset.

His ita compositis Macedoniae et Graeciae Anti- 5
pater praeponitur, regiae pecuniae custodia Cratero
traditur, castrorum et exercitus et regum cura Mele-
agro et Perdiccae adsignatur; iubeturque Arridaeus rex 6
corpus Alexandri in Hammonis templum deducere.
Tunc Perdicca, infensus seditionis auctoribus, repente 7
ignaro collega lustrationem castrorum propter mortem
regis in posterum edicit. Postquam armatum exer- 8
citum in campo constituit, consentientibus universis
evocatos, dum transit, de singulis manipulis seditiosos
supplicio tradi occulte iubet. Reversus inde inter 9
principes provincias dividit, simul ut et aemulos remo-
veret et munus imperii beneficii sui faceret. Prima 10
Ptolomeo Aegyptus et Africae Arabiaeque pars sorte
venit, quem ex gregario milite Alexander virtutis
causa provexerat; cui ad tractandam provinciam Cleo- 11
menes, qui Alexandriam aedificaverat, additur. Con- 12
finem huic provinciae Syriam Laomedon Mytilenaeus,

MYOSC *des.*] **9** *sq.* agebant **τπ** agebantur **ιD** **14** regum *Mdv.* rerum **ω**, *cf. 13, 6, 10* **23** et (*om.* **A**[1]**V π**) aem. rem. **τπι** rem. aem. **D** **25** arabiaeque **πιD** asiae libiaeque **τ**, *ex glossa ortum videtur* (Aegyptus et Asiae Libyaeque *vGu.*) **26** venit **ω** evenit *Bern.* **27** tractandam *Nipp.* tradendam **ω** **28** additur *Haupt* datur **ω** ⟨adiutor⟩ datur *UKoehler (Ruc., cf. 13, 6, 15)* **29** Laomedon **Q**[1] **D**, *item Or. 3, 23, 7* (Lau- *cum AKlotz Seel '35)* laumenon (-om) **τι** laudemon **Q**[2] **D** *nomina litteris* lau- *sive* lao- *incipientia semper fere ita variant, e.g.* Laodice *15, 4, 3,* Laodamia *28, 3, 5, quae minutiae in posterum neglegentur.*

13 Ciliciam Philotas accipiunt. Pitho Illyrius Mediae
maiori, Atropatos minori, socer Perdiccae, praeponitur.
14 Susiana gens Coeno, Phrygia maior Antigono, Philippi
15 filio, adsignatur. Lyciam et Pamphyliam Nearchus,
16 Cariam Cassander, Lydiam Menander sortiuntur. Leo-
nato minor Phrygia evenit; Thracia et regiones Pon-
tici maris Lysimacho, Cappadocia cum Paphlagonia
17 Eumeni data. Summus castrorum tribunatus Seleuco,
18 Antiochi filio, cessit. Stipatoribus regiis satellitibus-
19 que Cassander, filius Antipatri, praeficitur. In Bactriana
ulteriore et Indiae regionibus priores praefecti re-
20 tenti. Seras inter amnes Hydaspem et Indum Taxiles
21 habebat. In colonias in Indis conditas Pithon, Ageno-
ris filius, mittitur. Parapamenos, finem Caucasi montis,
22 Oxyartes accepit. Arachossi Cedrossique Sibyrtio tra-
23 duntur; Drancae et Arei Stasanori. Bactrianos Amyn-
tas sortitur, Sogdianos † Soleus Staganor, Parthos Phi-
lippus, Hyrcanos Phrataphernes, Carmanos Tleptolemus,
Persas Peucestes, Babylonios Archon Pellaeus, Arcesi-
24 laus Mesopotamiam. Haec divisio velut fatale munus
singulis contigisset, ita magna incrementorum memoria
25 plurimis fuit; siquidem non magno post tempore, quasi
regna, non praefecturas divisissent, sic reges ex prae-
fectis facti magnas opes non sibi tantum paraverunt,
verum etiam posteris reliquerunt.

V. 1 Dum haec in Oriente aguntur, in Graecia Athe-
nienses et Aetoli bellum, quod iam vivo Alexandro

MYOSC *des.*] **9** regis **τD** **11** ulteriore et *ω* ulteriusque et in *vGu.* **12** seras (erant **G**[2]) *τπι* sed res **D** terras *Bong., edd.; cf. Or. 3, 23, 11* Seres **14** parapamenos *ω et Or.* Parapameson *vGu.* Paropamisadas *Glareanus* **15** Cedrossique *Rue* cerdossique (*vel* -dussi) *τ π ι* cedrosique **D** **16** Drancae *cf. ad 12, 5, 9* **17** Soleus *Rue.* sulceos *τπι* sicheos **D** Solius *IFGron.* Philippus *Freinsh.* Staganor *Rue.* staganos (stacanos **D** stagnos *τ*) *ω*; *haec nomina et Iustini et librariorum glossatorumve erroribus turbata et irreparabiliter corrupta* **20** haec *τπ* cum haec *ι***D**; *cf. 12, 15, 11. 34, 2, 2* **21** memoria *τπι* materia **D**, *ς (Bong., Rue.), sed cf.* meminisse *de rebus futuris 11, 5, 9*

moverant, summis viribus instruebant. Causae belli 2
erant, quod reversus ab India Alexander epistulas in
Graeciam scripserat, quibus omnium civitatium exules,
praeter caedis damnati, restituebantur. Quae recita- 3
tae praesenti universa Graecia in mercatu Olympiaco
magnos motus fecerunt, quia plurimi non legibus pulsi 4
patria, sed per factionem principum fuerunt, verenti-
bus isdem principibus, ne revocati potentiores in re
publica fierent. Palam igitur iam tunc multae civita- 5
tes libertatem bello vindicandam fremebant. Principes 6
tamen omnium Athenienses et Aetoli fuere. Quod 7
cum nuntiatum Alexandro esset, mille naves longas
sociis imperari praeceperat, quibus in Occidente bellum
gereret, excursurusque cum valida manu fuerat ad
Athenas delendas. Igitur Athenienses contracto XXX 8
milium exercitu et ducentis navibus bellum cum Anti-
patro, cui Graecia sorte evenerat, gerunt eumque de-
tractantem proelium et Heracleae urbis moenibus tuen-
tem se obsidione cingunt. Eodem tempore Demosthenes, 9
Atheniensis orator, pulsus patria ob crimen accepti
ab Harpago auri, qui crudelitatem Alexandri fugerat,
quod civitatem in eiusdem Alexandri bellum inpelleret,
forte Megaris exulabat. Qui ut missum ab Athenien- 10
sibus Hyperidem legatum cognovit, qui Peloponneson
in societatem armorum sollicitaret, secutus eum Si-
cyona, Argos et Corinthum ceterasque civitates elo-
quentia sua Atheniensibus iunxit. Ob quod factum 11
missa ab Atheniensibus obviam navi ab exilio revo-
catur. Interim in obsidione Antipatri Leosthenes, dux 12

MYOSC *des.*] 3 scripserat **τπD** miserat **ι** 5 olympiaco **τ** *(Ga.)* olimpico **πιD** 6 fecerunt **τι** fecerant **πD** cierunt *Ruhnken* 7 fuerunt **τ** fuerant **πιD** 21 harpago **ω** *(Bong.)* Harpalo *edd., qui errorem (ex libro I) librariis, non Iustino tribuendum esse censuerunt* fugerat — *v.* 22 Alex. *om.* **D** 22 quod **ω** *(Ieep, Ga.)* quo *Freinsh.; quod = ut finale (primum apud Cyprianum, cf. Leumann-Hofmann, Lat. Gramm. 723)* 24 peloponneson **AGV**^{1}**Q**^{1} -um **ιD** -o **π** peloponnenses **V**^{3}**Q**^{2}**R** *(Ga.); cf. Pet. 99*

Atheniensium, telo a muris in transeuntem iacto oc-
13 ciditur. Quae res tantum animorum Antipatro dedit,
14 ut etiam vallum rescindere auderet. Auxilium deinde
a Leonato per legatos petit, qui cum venire cum exer-
citu nuntiatus esset, obvii ei Athenienses cum in-
structis copiis fuere, ibique equestri proelio gravi vul-
15 nere ictus extinguitur. Antipater tametsi auxilia sua
videret victa, morte tamen Leonati laetatus est; quippe
et aemulum sublatum et vires eius accessisse sibi
16 gratulabatur. Statim igitur exercitu eius recepto, cum
par hostibus etiam proelio videretur, solutus obsidione
17 in Macedoniam concessit. Graecorum quoque copiae
finibus Graeciae hoste pulso in urbes dilapsae.
VI. 1 Interea Perdicca bello Ariarathi, regi Cappa-
docum, inlato proelio victor nihil praemii praeter
2 vulnera et pericula rettulit. Quippe hostes ab acie in
urbem recepti occisis coniugibus et liberis domos quis-
3 que suas cum omnibus copiis incenderunt; eodem con-
gestis etiam servitiis semet ipsi praecipitant, ut nihil
hostis victor suarum rerum praeter incendii specta-
4 culo frueretur. Inde, ut viribus auctoritatem regiam
adquireret, ad nuptias Cleopatrae, sororis Alexandri
Magni et alterius Alexandri quondam uxoris, non asper-
5 nante Olympiade, matre eius, intendit, sed prius Anti-
6 patrum sub adfinitatis obtentu capere cupiebat. Itaque
fingit se in matrimonium filiam eius petere, quo faci-
lius ab eo supplementum tironum ex Macedonia ob-
7 tineret. Quem dolum praesentiente Antipatro, dum
duas eodem tempore uxores quaerit, neutram obtinuit.
8 Post haec bellum inter Antigonum et Perdiccam oritur.
9 Antigono Crateros et Antipater auxilium ferebant, qui
facta cum Atheniensibus pace Polyperconta Graeciae

MYOSC *des.*] 3 rescindere auderet π resc. auderent ι praecidere auderet D rescinderet τ 5 obvii τπD obviam ι; *cf. e. g 1, 6, 1* 6 fuere ω ivere *Rue.* 14 bello τ b. noxio π b. innoxiori ι b. innoxio D, *Giunta ex* ς *(Rue.)* 18 eodem τπ eoque ιD eodemque *? AKlotz*

et Macedoniae praeponunt. Perdicca alienatis regibus, 10
Arridaeo et Alexandro, Magni filio, in Cappadocia,
quorum cura illi mandata fuerat, de summa belli ⟨ami-
cos⟩ in consilium adhibet. Quibusdam placebat bellum 11
in Macedoniam transferri, ad ipsum fontem et caput
regni, ubi et Olympias esset, mater Alexandri, non me- 12
diocre momentum partium et civium favor propter
Alexandri Philippique nomina; sed in rem visum est 13
ab Aegypto incipere, ne in Macedoniam profectis Asia
a Ptolomeo occuparetur. Eumeni praeter provincias, 14
quas acceperat, Paphlagonia et Caria et Lycia et Phry-
gia adiciuntur. Ibi Crateron et Antipatrum opperiri 15
iubetur; adiutores ei dantur cum exercitibus suis frater
Perdiccae Alcetas et Neoptolemus; Clito cura classis 16
traditur; Cilicia Philotae adempta Philoxeno datur;
ipse Perdicca Aegyptum cum ingenti exercitu petit.
Sic Macedonia in duas partes discurrentibus ducibus 17
in sua viscera armatur, ferrumque ab hostili bello in
civilem sanguinem vertit, exemplo furentium manus
ac membra sua ipsa caesura. Sed Ptolomeus in 18
Aegypto sollerti industria magnas opes parabat.
Quippe et Aegyptios insigni moderatione in favorem 19
sui sollicitaverat et reges finitimos beneficiis obse-
quiisque devinxerat; terminos quoque imperii adqui- 20
sita Cyrene urbe ampliaverat factusque iam tantus
erat, ut non tam timeret hostem quam timendus ipse
hostibus esset.

MYOSC *des.*] 1 *sq.* alienatis regibus Arridaeo et Alexandro, Magni filio, in Cappadocia *Seel (cf. 18, 3, 9* alienare; *13, 4, 5; Cast. 148)* alienatis (-tibus **D**) rebus (regibus **D**) arridaeum et alexandri magni filium in cappadocia (-iam **πFL**) **ω** adlatis (ablegatis *Mdv.*) regibus Arridaeo et Alexandro Magni filio in Cappadociam *Rue.* 3 *post* belli *add.* amicos *Rue. Locus obscurus* (in cons. adhibere *absolute dictum?*); *coniecturarum nulla veri speciem habet; credo hic iam Iustinum parum dilucide locutum esse* 7 et civium favor **ω** ex civium favore *vGu. (Rue.)* 13 suis *om.* **τ** *(fort. secludendum?)* 26 hostem **τ** hostes **πι D**

VII. 1 Cyrene autem condita fuit ab Aristaeo, cui nomen
2 Battos propter linguae obligationem fuit. Huius pater
Grinus, rex Therae insulae, cum ad oraculum Delphos
propter dedecus adulescentis filii nondum loquentis
deum deprecaturus venisset, responsum accepit, quo
iubebatur filius eius Battos Africam petere et urbem
3 Cyrenen condere; usum ibi linguae accepturum. Cum
responsum ludibrio simile videretur propter solitudi-
nem Therae insulae, ex qua coloni ad urbem conden-
dam in Africam tam vastae regionis proficisci iube-
4 bantur, res omissa est. Interiecto deinde tempore velut
contumaces pestilentia deo parere conpelluntur, quo-
rum tam insignis paucitas fuit, ut vix unam navem
5 conplerent. Cum venissent in Africam, pulsis accolis
montem Cyran et propter amoenitatem loci et propter
6 fontis ubertatem occupavere. Ibi Battos, dux eorum,
linguae nodis solutis loqui primum coepit, quae res
animos eorum ex promissis dei iam parte percepta in
7 reliquam spem condendae urbis accendit. Positis igitur
castris opinionem veteris fabulae accipiunt, Cyrenen,
eximiae pulchritudinis virginem, a Thessaliae monte
Pelio ab Apolline raptam perlatamque in eiusdem mon-
tis iuga; cuius collem occupaverant, a deo repletam
quattuor pueros peperisse, Nomium, Aristaeum, Au-
8 tuchum, Agraeum; missos a patre Hypseo, rege Thes-
saliae, qui perquirerent virginem, loci amoenitate captos
9 in isdem terris cum virgine resedisse; ex his pueris
tres adultos in Thessaliam reversos avita regna re-
10 cepisse; Aristaeum in Arcadia late regnasse, eumque
primum et apium et mellis usum et lactis ad coagula
hominibus tradidisse solstitialisque ortus sideris pri-
11 mum invenisse. Quibus auditis Battos virginis

MYOSC *des.*] 2 Battos *Bong.* bactos (baccos **AGR** bacteos **Z**) *τπι* betos **D**, *sim. semper* 3 Grinus *Bong.* cirnus *τπ* erinnus **D** circinus *ι* 12 *post* conpelluntur *lac. ind. Rue., nulla idonea causa* 25 agreum (egreum **X**) *ω* 28 re- *om. Ieep, sed cf. Rue.*

nomine ex responsis agnito urbem Cyrenen condidit.

Igitur Ptolomeus huius urbis auctus viribus bellum VIII. 1
in adventum Perdiccae parabat. Sed Perdiccae plus 2
odium adrogantiae quam vires hostium nocebat, quam
exosi etiam socii ad Antipatrum gregatim profugiebant.
Neoptolemus quoque in auxilium Eumeni relictus non 3
solum transfugere, verum etiam prodere partium exercitum voluit. Quam rem cum praesensisset Eumenes, 4
cum proditore decernere proelio necesse habuit. Victus 5
Neoptolemus ad Antipatrum et Polyperconta profugit
eisque persuadet, ut continuatis mansionibus laeto ex
victoria et securo fuga sua Eumeni superveniant. Sed 6
res Eumenen non latuit. Itaque insidiae in insidiatores
versae, et qui securum adgressuros se putabant, securis in itinere et pervigilio noctis fatigatis occursum
est. In eo proelio Polypercon occiditur. Neoptolemus 7. 8
quoque cum Eumene congressus diu mutuis vulneribus acceptis conluctatus est; in summa victus occumbit. Victor igitur duobus proeliis continuis Eumenes 9
adflictas partes transitione sociorum paululum sustentavit. Ad postremum tamen Perdicca occiso ab exer- 10
citu hostis cum Pithone [et] Illyrio et Alceta, fratre
Perdiccae, appellatur bellumque adversus eos Antigono
decernitur.

LIBER XIV.

Eumenes ut Perdiccam occisum, se hostem a Ma- I. 1
cedonibus iudicatum bellumque Antigono decretum
cognovit, ultro ea militibus suis indicavit, ne fama 2
aut rem in maius extolleret aut militum animos rerum

MYOSC *des.*] 1 nomine ex responsis τπ nomine ex dei resp. ι ex dei nomine D 5 adrogantiae quam τπ et arrogantia quam D ex (et L) arrogantiam (arrogantia quam E², *Rue.*) ι. nocebant D 23 et *secl. Rue., Ga.; Due. etiam de errore Iustini cogitavit*

3 novitate terreret; simul an, ut circa se animati essent
cognosceret, sumpturus consilium ex motu universo-
4 rum. Constanter tamen praefatus est, si cui haec ter-
5 rori essent, habere eum discedendi potestatem. Qua
voce adeo cunctos in studium partium suarum induxit,
ut ultra bellum omnes hortarentur rescissurosque se
6 ferro decreta Macedonum adfirmarent. Tunc exercitu
in Aeoliam promoto pecunias civitatibus imperat, re-
7 cusantes dare hostiliter diripit. Inde Sardas profectus
ad Cleopatram, sororem Alexandri Magni, ut eius
voce centuriones principalesque confirmarentur, existi-
maturos ibi maiestatem regiam verti, unde soror
8 Alexandri staret. Tanta veneratio magnitudinis Alexan-
dri erat, ut etiam per vestigia mulierum favor sacrati
9 eius nominis quaereretur. Cum reversus in castra esset,
epistulae totis castris abiectae inveniuntur, quibus his,
qui Eumenis caput ad Antigonum detulissent, magna
10 praemia definiebantur. His cognitis Eumenes vocatis
ad contionem militibus primo gratias agit, quod nemo
inventus esset, qui spem cruenti praemii fidei sacra-
11 menti anteponeret, tum deinde callide subnectit con-
fictas has a se epistulas ad experiundos suorum animos
12 esse. Ceterum salutem suam in omnium potestate esse,
nec Antigonum nec quemquam ducum sic velle vin-
13 cere, ut ipse in se exemplum pessimum statuat. Hoc
facto et in praesenti labantium animos deterruit et in
futurum providit, ut, si quid simile accidisset, non se
ab hoste corrumpi, sed ab duce temptari arbitrarentur.

MYOSC *des.*] 1 an ut *Seel* an τπ ut ι ut ut *Scheffer* ut (circa se) uti *vGu. (Rue); intell.: simul experiens an cognosceret, ut c. s. animati essent* (experiri an *Sen. contr. 9, 1, 7. Val. Max. 2, 2, 4;* expectare an *Ov. trist. 1, 1, 69. Sen. contr. 3, 6; cf. ThLL II 7 sq.*) 6 ultra bellum τ ultra illum πι ultra eum **D** ultro bellum *Ieep, fort. recte* 9 inde sardas τπι inde sardis **Q²D**, *edd.; sed* inde *significat* ex Aetolia; *cf. § 9* reversus in castra; *error Iustini* profectus ω pr. est *Bong. (Rue.)* 11 principalesque **AGB**πι**D** principesque **VQ** *(edd.)* 16 his ω iis *Bong.* 28 arbitrarentur τπ milites arbitr. ι**D**

Omnes igitur operam suam certatim ad custodiam 14
salutis eius offerunt, cum interim Antigonus cum exer- II. 1
citu supervenit castrisque positis postera die in aciem
procedit. Nec Eumenes moram proelio fecit; qui vic- 2
tus in munitum quoddam castellum confugit. Ubi cum 3
videret se fortunam obsidionis subiturum, maiorem
exercitus partem dimisit, ne aut consensu multitudinis
hosti traderetur aut obsidio ipsa multitudine grava-
retur. Legatos deinde ad Antipatrum, qui solus par 4
Antigoni viribus videbatur, supplices mittit, a quo
cum auxilia Eumeni missa Antigonus didicisset, ab
obsidione recessit. Erat quidem solutus ad tempus 5
metu mortis Eumenes, sed nec salutis dimisso exer-
citu magna spes erat. Omnia igitur circumspicienti 6
optimum visum est ad Alexandri Magni Argyraspidas,
invictum exercitum et tot victoriarum praefulgentem
gloria, decurrere. Sed Argyraspides post Alexandrum 7
omnes duces fastidiebant, sordidam militiam sub aliis
post tanti regis memoriam existimantes. Itaque Eu- 8
menes blandimentis agere, suppliciter singulos adloqui,
nunc conmilitones suos, nunc patronos appellans, peri-
culorum orientalium socios, nunc refugia salutis suae
et unica praesidia, commemorans solos esse, quorum 9
virtute Oriens sit domitus, solos, qui militiam Liberi
patris, qui Herculis monumenta superarint; per hos 10
Alexandrum magnum factum, per hos divinos honores
et inmortalem gloriam consecutum. Orat, ut non tam 11
ducem se quam conmilitonem recipiant unumque ex
corpore suo esse velint. Receptus hac lege paulatim 12
imperium, primum monendo singulos, mox quae per-
peram facta erant blande corrigendo usurpat; nihil in
castris sine illo agi, nihil administrari sine sollertia
illius poterat.

Ad postremum cum Antigonum venire cum exer- III. 1

MYOSC *des.*] 4 qui ω quo *Scheffer (Rue.)* 30 primum τπ primo ιD

citu nuntiatum esset, conpellit in aciem descendere.
2 Ibi cum ducis imperia contemnunt, hostium virtute
3 superantur. In eo proelio non gloriam tantum tot
bellorum cum coniugibus et liberis, sed et praemia
4 longa militia parta perdiderunt. Sed Eumenes, qui
auctor cladis erat nec aliam spem salutis reliquam
5 habebat, victos hortabatur. Nam et virtute eos superiores fuisse adfirmabat, quippe ab his V milia hostium
caesa, et si in bello perstent, ultro hostes pacem pe-
6 tituros. Damna, quibus se victos putent, duo milia
mulierum et paucos infantes et servitia esse, quae
melius vincendo possint reparare quam deserendo vic-
7 toriam. Porro Argyraspides neque fugam se temptaturos dicunt post damna patrimoniorum et post coniuges amissas, neque bellum gesturos contra liberos
8 suos; ultroque eum conviciis agitant, quod se post
tot annos emeritorum stipendiorum redeuntes domum
cum praemiis tot bellorum ab ipsa missione rursus
9 in novam militiam inmensaque bella revocaverit, et a
laribus iam quodam modo suis et ab ipso limine pa-
10 triae abductos inanibus promissis deceperit, nunc quoque amissis omnibus felicis militiae quaestibus ne
victos quidem in misera et inopi senecta quiescere sinat.
11 Ignaris deinde ducibus confestim ad Antigonum legatos
mittunt petentes, ut sua reddi iubeat. Is redditurum
12 se pollicetur, si Eumenen sibi tradant. Quibus cognitis
Eumenes cum paucis fugere temptavit; sed retractus
desperatis rebus, cum concursus multitudinis factus

MYOSC *des.*] 2 ibi **τ π ι** ubi **D** cum **ω** *(Rue.)* dum *Bong. ex* ς contemnunt **ω** -ant *Rue. (iam a I. saec. p. C. cum et dum promiscue!)* 4 cum (verum cum **D**) coniugibus et liberis *post* militia parta (parata *Γ* paratam **X**) *transposuit Rue.; post* sed et *vel* sed *inserendum censet Cast. 146, qui et de interpolatione cogitat; sed ordo verborum traditus Iustini stilum prodit.* sed et **τ π ι** etiam **D** 5 qui **τ π** qui et **ι D** 23 misera **π ι D** miseria **τ**

esset, petit ut postremum sibi adloqui exercitum
liceret.
Iussus ab universis dicere facto silentio laxatisque IV. 1
vinculis prolatam, sicut erat catenatus, manum ostendit.
'Cernitis, milites' inquit, 'habitum atque ornamenta 2
ducis vestri, quae mihi non hostium quisquam inposuit;
nam hoc etiam solacio foret. Vos me ex victore victum, 3
vos me ex imperatore captivum fecistis, qui ter intra
hunc annum in mea verba iure iurando obstricti estis.
Sed ista omitto, neque enim miseros convicia decent;. 4
unum oro, si propositorum Antigoni in meo capite 5
summa consistit, inter vos me velitis mori. Nam ne- 6
que illius interest, quemadmodum aut ubi cadam, et
ego fuero ignominia mortis liberatus. Hoc si inpetro, 7
solvo vos iure iurando, quotiens vos sacramento mihi
devovistis. Aut si ipsos pudet roganti vim adhibere, 8
ferrum huc date et permittite, quod vos facturos pro
imperatore iurastis, imperatorem pro vobis sine reli-
gione iuris iurandi facere.' Cum non obtineret, preces 9
in iram vertit. 'At vos', ait, 'devota capita, respiciant 10
dii periuriorum vindices talesque vobis exitus dent,
quales vos ducibus vestris dedistis. Nempe vos idem 11
paulo ante et Perdiccae sanguine estis aspersi et in
Antipatrum eadem moliti. Ipsum denique Alexandrum, 12
si fas fuisset eum mortali manu cadere, interempturi,
quod maximum erat, seditionibus agitastis. Ultima 13
nunc ego perfidorum victima has vobis diras atque
inferias dico: ut inopes extorresque omne aevum in 14
hoc castrensi exilio agatis devorentque vos arma vestra,
quibus plures vestros quam hostium duces absump-
sistis.' Plenus deinde ira custodes suos praecedere 15

MYOSC *des.*] 8 qui ter *Bern.* *(cf. Corn. Nepos)* quater ω 15 quotiens τι quod quotiens D quo totiens π *(Rue.; sed tum* sacramento *supervacaneum)* qui totiens *IFGron.*; quotiens = etsi totiens 26 maximum ω proximum *Freinsh.* *(Rue.)* 31 ira τ irae πι D

16 ad Antigoni castra coepit. Sequitur exercitus prodito
imperatore suo et ipse captivus, triumphumque de se
17 ipse ad victoris castra ducit, omnia auspicia regis
Alexandri et tot bellorum palmas laureasque una
18 secum victori tradentes; et ne quid deesset pompae,
elephanti quoque et auxilia orientalia subsecuntur.
19 Tanto pulchrior haec Antigono quam Alexandro tot
victoriae fuerunt, ut, cum ille Orientem vicerit, hic
etiam eos, a quibus Oriens victus fuerat, superaverit.
20 Igitur Antigonus domitores illos orbis exercitui suo
21 dividit, redditis eorum quae in victoria ceperat. Eu-
menen verecundia prioris amicitiae in conspectum
suum venire prohibitum adsignari custodibus prae-
cepit.

V. 1 Interea Eurydice, uxor Arridaei regis, ut Polyper-
conta a Graecia redire in Macedoniam cognovit et ab
2 eo arcessitam Olympiada, muliebri aemulatione per-
culsa, abutens valetudine viri, cuius officia sibi vindi-
3 cabat, scribit regis nomine Polyperconti, Cassandro
exercitum tradat, in quem regni administrationem rex
transtulerit. Eadem et in Asiam Antigono per epi-
4 stulas nuntiat. Quo beneficio devinctus Cassander
5 nihil non ex arbitrio muliebris audaciae gerit. Dein
profectus in Graeciam multis civitatibus bellum infert.
6 Quarum excidio velut vicino incendio territi Spartani
urbem, quam semper armis, non muris defenderant,
tunc contra responsa fatorum et veterem maiorum
gloriam armis diffisi murorum praesidio includunt.
7 Tantum eos degeneravisse a maioribus, ut, cum multis
saeculis murus urbi virtus civium fuerit, tunc cives
salvos se non existimaverint fore, nisi intra muros
laterent.

8 Dum haec aguntur, Cassandrum a Graecia turbatus

MYOSC *des.*] 3 ipse A^1GπFD ipso A^2EL *(Rue.)* *om.* VQR 5 tradentes ω tradens E^2 *Giunta (Rue.)* 13 adsignari ω adservari *Scheffer (Rue.)*

Macedoniae status domum revocavit. Namque Olym- 9
pias, mater Alexandri regis, cum ab Epiro in Mace-
doniam prosequente Aeacida, rege Molossorum, veniret
prohiberique finibus ab Eurydice et Arridaeo rege coe-
pisset, seu memoria mariti seu magnitudine filii et 10
indignitate rei moti Macedones ad Olympiada transiere,
cuius iussu et Eurydice et rex occiditur, sex annis
post Alexandrum potitus regno.

Sed nec Olympias diu regnavit. Nam cum prin- VI. 1
cipum passim caedes muliebri magis quam regio more
fecisset, favorem sui in odium vertit. Itaque audito 2
Cassandri adventu diffisa Macedonibus cum nuru Roxane
et nepote Hercule in Pydnam urbem concedit. Pro- 3
ficiscenti Deidamia, Aeacidae regis filia, et Thessalonice
privigna, et ipsa clara Philippi patris nomine, multae-
que aliae principum matronae, speciosus magis quam
utilis grex, comites fuere. Haec cum nuntiata Cas- 4
sandro essent, statim citato cursu Pydnam venit et
urbem obsidione cingit. Cum fame ferroque urgeretur, 5
Olympias longae obsidionis taedio pacta salute victori
se tradidit. Sed Cassander ad contionem vocato po- 6
pulo, sciscitaturus quid de Olympiade fieri velint, sub-
ornat parentes interfectorum, qui sumpta lugubri veste
crudelitatem mulieris accusarent. A quibus accensi 7
Macedones sine respectu pristinae maiestatis occiden-
dam decernunt, inmemores prorsus, quod per filium 8
eius virumque non solum vitam ipsi inter finitimos
tutam habuissent, verum etiam tantas opes imperium-
que orbis quaesissent. Sed Olympias ubi obstinatos 9
venire ad se armatos videt, veste regali, duabus an-
cillis innixa ultro obviam procedit. Qua visa percus- 10
sores adtoniti fortuna maiestatis prioris et tot in ea
memoriae occurrentibus regum suorum nominibus sub-
stiterunt, donec a Cassandro missi sunt, qui eam con- 11

MYOSC *des.*] 7 et rex occiditur ω occ. et rex *Giunta* *(Rue.)*

foderent, non refugientem gladium sed nec vulnera
aut muliebriter vociferantem, sed virorum fortium more
pro gloria veteris prosapiae morti succumbentem, ut
Alexandrum posses etiam in moriente matre cogno-
12 scere. Compsisse insuper expirans capillos et veste
crura contexisse fertur, ne quid posset in corpore eius
13 indecorum videri. Post haec Cassander Thessalonicen,
regis Arridaei filiam, uxorem duxit; filium Alexandri cum
matre in arcem Amphipolitanam custodiendos mittit.

LIBER XV.

I. 1 Perdicca et fratre eius, Eumene ac Polyperconte
ceterisque ducibus diversae partis occisis finitum
certamen inter successores Alexandri Magni videbatur,
cum repente inter ipsos victores nata discordia est.
2 Quippe postulantibus Ptolomeo et Cassandro et Lysi-
macho, ut pecunia in praeda capta provinciaeque divi-
derentur, Antigonus negavit se in eius belli praemia
socios admissurum, in cuius periculum solus descen-
3 derit; et ut honestum adversus socios bellum suscipere
videretur, divulgat se Olympiadis mortem a Cassandro
interfectae ulcisci velle et Alexandri, regis sui, filium
4 cum matre obsidione Amphipolitana liberare. His
cognitis Ptolomeus et Cassander inita cum Lysimacho
et Seleuco societate bellum terra marique enixe in-
5 struunt. Tenebat Ptolomeus Aegyptum cum Africae
parte maiore et Cypro et Phoenice. Cassandro parebat
6 Macedonia cum Graecia. Asiam et partes Orientis

MYOSC *des.*] 1 sed (*om.* V^1Q^1RZ) nec (ne $A^1G\pi$ *om.* VQ^1) vulnera aut (haud **X**) $\tau\pi\iota$ nec vulnerant **D**; *secl. Rue., sed cf. Pet. 61* 27 partes τ partem $\pi\iota$**D**

occupaverat Antigonus, cuius filius Demetrius prima
belli congressione a Ptolomeo apud Galamam vincitur.
In quo proelio maior Ptolomei moderationis gloria 7
quam ipsius victoriae fuit; siquidem et amicos Deme- 8
trii non solum cum suis rebus, verum etiam additis insuper muneribus dimisit et ipsius Demetrii privatum
omne instrumentum ac familiam reddidit adiecto honore verborum, non se propter praedam, sed propter 9
dignitatem inisse bellum, indignatum, quod Antigonus devictis diversae factionis ducibus solus communis victoriae praemia corripuisset.

Dum haec aguntur, Cassander ab Apollonia rediens II. 1
incidit in Audariatas, qui propter ranarum muriumque
multitudinem relicto patrio solo sedes quaerebant; veritus, 2
ne Macedoniam occuparent, facta pactione in societatem eos recepit agrosque iis ultimos Macedoniae adsignat.
Deinde, ne Hercules, Alexandri filius, qui annos XIV 3
excesserat, favore paterni nominis in regnum Macedoniae vocaretur, occidi eum tacite cum matre Barsine iubet corporaque eorum terra obrui, ne caedes
sepultura proderetur, et quasi parum facinoris in ipso 4
primum rege, mox in matre eius Olympiade ac filio
admisisset, alterum quoque filium cum matre Roxane 5
pari fraude interfecit, scilicet quasi regnum Macedoniae, quod adfectabat, aliter consequi quam scelere non posset.

Interea Ptolomeus cum Demetrio navali proelio 6
iterato congreditur et amissa classe hostique concessa
victoria in Aegyptum refugit. Demetrius filium Ptolo- 7
mei Leontiscum et fratrem Menelaum amicosque eius
cum privati instrumenti ministerio, pari provocatus

MYOSC *des.*] 2 galamam (*vel* -au) **τπι** calamen **D** Gamalam *Voss.* Gazam *Bong.* 8 praedam sed propter *om.* **τ** 13 Audariatas *Rue.* abderitas **τπD** *(quod Iustinum scripsisse suspicor)* auderiates **ι** 16 recepit **τπD** recipit **ι** (recĕpit *praes. esse potest, cf. 1, 3, 5. 1, 8, 8. 22, 4, 5. 39, 3, 2 et alia*) 24 interfecit **τPD** interficit **ZXΓι**; *cf. ad v. 16* 29 refugit *(ω?) Duc., Ieep, Ga.* fugit *Rue. sine nota*

8 antea munere, Aegyptum remittit; et ut appareret eos
non odii, sed dignitatis gloria accensos, donis muneri-
9 busque inter ipsa bella contendebant. Tanto honestius
tunc bella gerebantur quam nunc amicitiae coluntur.
10 Hac victoria elatus Antigonus regem se cum Demetrio
11 filio appellari a populo iubet. Ptolomeus quoque, ne
minoris apud suos auctoritatis haberetur, rex ab exer-
12 citu cognominatur. Quibus auditis Cassander et Lysi-
machus et ipsi regiam sibi maiestatem vindicaverunt.
13 Huius honoris ornamentis tam diu omnes abstinuerunt,
14 quam diu filii regis sui superesse potuerunt. Tanta in
illis verecundia erat, ut cum opes regias haberent,
regum tamen nominibus aequo animo caruerint, quoad
15 Alexandro iustus heres fuit. Sed Ptolomeus et Cas-
sander ceterique factionis alterius duces cum carpi se
singulos ab Antigono viderent, dum privatum singu-
lorum, non commune universorum bellum ducunt nec
auxilium ferre alter alteri volunt, quasi victoria unius,
16 non omnium foret, per epistulas se invicem confir-
mantes tempus, locum coëundi condicunt bellum-
17 que communibus viribus instruunt. Cui cum Cassan-
der interesse propter finitimum bellum non posset,
Lysimachum cum ingentibus copiis in auxilium sociis
mittit.

III. 1 Erat hic Lysimachus inlustri quidem Macedoniae
loco natus, sed virtutis experimentis omni nobilitate
2 clarior, quae tanta in illo fuit, ut animi magnitudine
philosophiam ipsam viriumque gloria omnes, per quos
3 Oriens domitus est, vicerit. Quippe cum Alexander
Magnus Callisthenen philosophum propter salutationis
Persicae interpellatum morem insidiarum, quae sibi
4 paratae fuerant, conscium fuisse iratus finxisset eum-

MYOSC *des.*] 1 et *om.* ι 2 odii ω odiis *Mdv.* odio *Scheffer; cf. 12, 5, 1* 20 locum coeundi π**D** locum eundi τ locatus coeundi **EF** loca iusque coe. **L** *(Rue.)* locumque coe. *Asul. ex Or. (Ga.)*

que truncatis crudeliter omnibus membris abscisisque
auribus ac naso labiisque deforme ac miserandum
spectaculum reddidisset, insuper in cavea cum cane 5
clausum ad metum ceterorum circumferret: tunc Lysi- 6
machus, audire Callisthenen et praecepta ab eo virtutis
accipere solitus, miseratus tanti viri non culpae, sed
libertatis poenas pendentis, venenum ei in remedia
calamitatium dedit. Quod adeo Alexander aegre tulit, 7
ut eum obici ferocissimo leoni iuberet. Sed cum ad 8
conspectum eius concitatus leo impetum fecisset, ma-
num amiculo involutam Lysimachus in os leonis in-
mersit abreptaque lingua feram exanimavit. Quod cum 9
nuntiatum regi esset, admiratio in satisfactionem cessit,
carioremque eum propter constantiam tantae virtutis
habuit. Lysimachus quoque magno animo regis veluti 10
parentis contumeliam tulit. Denique omni ex animo 11
huius facti memoria exturbata post in India insectanti
regi quosdam palantes hostes, cum a satellitum turba
equi celeritate desertus esset, solus ei per inmen-
sas harenarum moles cursus comes fuit. Quod idem 12
antea Philippus, frater eius, cum facere voluisset, inter
manus regis expiraverat. Sed Lysimachum desiliens 13
equo Alexander hastae cuspide ita in fronte vul-
neravit, ut sanguis aliter cludi non posset quam
diadema sibi demptum rex adligandi vulneris causa
capiti eius inponeret. Quod auspicium primum regalis 14
maiestatis Lysimacho fuit. Sed et post Alexandri 15

MYOSC *des.*] 8 alexander aegre **τ D** aegre al. **π ι** 17 post in india **ι** post india **A G** postea in india **Γ** postea invidia **X** post eas insidias **D** *(de* **V Q R P Z** *mihi non constat)* 18 quosdam **τ π D** quondam **ι** (*fort. transponendum:* palantes quosdam) turba equi **Q**[3] turba eque **τ** turbequi **π** turba sui **ι** custodia equi **D** turba equi sui *Bong. (Rue., Ga.)* 19 ei **ω** *del. Scheffer (Rue.)* 20 cursu **ι** 23 equo **τ π D** ex equo **ι**; *cf. 1, 10, 9* 24 quam **ω** *(Rue.)* quam cum *Ieep* quam ut *Scheffer* 26 imponeret **A**[2]**Q**[2]**π ι** -bat **A**[1]**G**[2]**V Q**[1]**R** -bant **G**[1] poneret **D** 27 *sq.* alexandri mortem **τ** mort. al. **π ι D**

mortem, cum inter successores eius provinciae dividerentur, ferocissimae gentes quasi omnium fortissimo
16 adsignatae sunt. Adeo etiam consensu universorum
palmam virtutis inter ceteros tulit.

IV. 1 Priusquam bellum inter Ptolomeum sociosque eius
adversum Antigonum committeretur, repente ex Asia
maiore digressus Seleucus novus Antigono hostis ac-
2 cesserat. Huius quoque virtus clara et origo admi-
3 rabilis fuit; siquidem mater eius Laodice, cum nupta
esset Antiocho, claro inter Philippi duces viro, visa
sibi est per quietem ex concubitu Apollinis concepisse,
4 gravidamque factam munus concubitus a deo anulum
accepisse, in cuius gemma anchora sculpta esset; ius-
5 saque donum filio, quem peperisset, dare. Admi-
rabilem fecit hunc visum et anulus, qui postera die
eiusdem sculpturae in lecto inventus est, et figura
anchorae, quae in femore Seleuci nata cum ipso par-
6 vulo fuit. Quamobrem Laodice anulum Seleuco eunti
cum Alexandro Magno ad Persicam militiam, edocto
7 de origine sua, dedit. Ubi post mortem Alexandri
occupato regno Orientis urbem condidit, ibi quoque
8 geminae originis memoriam consecravit. Nam et urbem
ex Antiochi patris nomine Antiochiam vocavit et cam-
9 pos vicinos urbi Apollini dicavit. Originis eius argu-
mentum etiam in posteris mansit, siquidem filii nepo-
tesque eius anchoram in femore veluti notam generis
10 naturalem habuere. Multa in Oriente post divisionem
11 inter socios regni Macedonici bella gessit. Principio
Babyloniam cepit; inde auctis ex victoria viribus
12 Bactrianos expugnavit. Transitum deinde in Indiam
fecit, quae post mortem Alexandri, veluti cervicibus

MYOSC *des.*] 2 gentes **τπED** ei gentes **FL** g. ei **V**[2] 7 digressus ω degressus *Mdv.* (*propter* descendit *§ 21*) 8 virtus τ et virtus π ι **D** 9 laodice π **D** laudice τ ι, *cf. ad. 13, 4, 12* 12 gravidamque factam ω gravidaque facta *Wopk.* (*Rue.*) a deo τπ**D** ab eo ι 13 iussaque ω iussamque *Asul.* 14 donum τ id d. π d. id ι**D** 17 anchorae *om.* τ 31 cervicibus τ**D** a cerv. πι

iugo servitutis excusso, praefectos eius occiderat. Auctor 13
libertatis Sandrocottus fuerat, sed titulum libertatis
post victoriam in servitutem verterat; siquidem occu- 14
pato regno populum, quem ab externa dominatione
vindicaverat, ipse servitio premebat. Fuit hic humili 15
quidem genere natus, sed ad regni potestatem maiestate
numinis inpulsus. Quippe cum procacitate sua Nan- 16
drum regem offendisset, interfici a rege iussus salutem
pedum celeritate quaesierat. Ex qua fatigatione cum 17
somno captus iaceret, leo ingentis formae ad dor-
mientem accessit sudoremque profluentem lingua ei
detersit expergefactumque blande reliquit. Hoc pro- 18
digio primum ad spem regni inpulsus contractis la-
tronibus Indos ad novitatem regni sollicitavit. Molienti 19
deinde bellum adversus praefectos Alexandri elephantus
ferus infinitae magnitudinis ultro se obtulit et veluti
domita mansuetudine eum tergo excepit duxque belli
et proeliator insignis fuit. Sic adquisito regno San- 20
drocottus ea tempestate, qua Seleucus futurae magni-
tudinis fundamenta iaciebat, Indiam possidebat, cum 21
quo facta pactione Seleucus conpositisque in Oriente
rebus in bellum Antigoni descendit. Adunatis igitur 22
omnium sociorum copiis proelium committitur; in eo
Antigonus occiditur, Demetrius, filius eius, in fugam
vertitur. Sed socii profligato hostili bello denuo in 23
semet ipsos arma vertunt et, cum de praeda non con-
venirent, iterum in duas factiones diducuntur. Seleucus 24
Demetrio, Ptolomeus Lysimacho iunguntur. Cassandro
defuncto Philippus filius succedit. Sic quasi ex inte- 25
gro nova Macedoniae bella nascuntur.

MYOS (C) *des.*] 7 nandrum *τ π ι* alexandrum D (ς) 10 somno] summo D 11 defluentem D 17 eum] eundem D 25 hostili *om.* τ; *cf. 13, 6, 17* 26 arma *om.* D vertuntur D convenirent τ E²D -ret E¹FL conveniunt π 29 filius eius D

LIBER XVI.

I. 1 Post Cassandri regis filiique eius Philippi continuas
mortes Thessalonice regina, uxor Cassandri, non magno
post tempore ab Antipatro filio, cum vitam etiam per
2 ubera materna deprecaretur, occiditur. Causa parri-
cidii fuit, quod post mortem mariti in divisione inter
fratres regni propensior fuisse pro Alexandro videbatur.
3 Quod facinus eo gravius omnibus visum est, quod
4 nullum maternae fraudis vestigium fuit, quamquam in
parricidio nulla satis iusta causa ad sceleris patrocinia
5 praetexi potest. Post haec igitur Alexander in ultionem
maternae necis cum fratre gesturus bellum auxilium
6 a Demetrio petit. Nec Demetrius spe invadendi Mace-
7 donici regni moram fecit. Cuius adventum verens
Lysimachus persuadet genero suo Antipatro, ut malit
cum fratre in gratiam reverti quam paternum hostem
8 in Macedoniam admitti. Incohatam igitur inter fratres
reconciliationem cum praesensisset Demetrius, per in-
9 sidias Alexandrum interfecit occupatoque Macedoniae
regno caedem apud exercitum excusaturus in contionem
10 vocat. Ibi priorem se petitum ab Alexandro adlegat,
11 nec fecisse se, sed occupasse insidias. Regem autem
se Macedoniae vel aetatis experimentis vel causis iustio-
12 rem esse. Patrem enim suum et Philippo regi et
13 Alexandro Magno socium in omni militia fuisse; libe-
rorum deinde Alexandri ministrum et ad persequendos
14 defectores ducem extitisse. Contra Antipatrum, avum
horum adulescentium, amariorem semper ministrum

MYOS(C) *des.*] 1 *inde a libro 16 adest cod.* C; *in sequ. libris lectiones codicis* D *non addidi nisi ubi* D *a* C *aberrantem inveni, cf. praef.* 2 continuatas C 3 regina *om.* C 10 iusta *om.* τ 11 post haec τ(π)ι ob hoc X Γ C *(Rue.)*; *Iust. dixisset* ob haec, *cf. 17,2,15. 20,2,5, StudIt.* in ultione A C 12 gesturus *ante* cum fratre *pon.* π F L C *om.* E 15 lysimachus τ π ι lysias *(sed § 19 recte)* C 19 interficit C 20 in ω *del. Faber (Rue.), sed* exercitum *ex antecedenti* apud e. *audire oportet* 23 se *om.* C 26 et *om.* C 27 defectores τ π ι defectos C

regni quam ipsos reges fuisse. Cassandrum vero pa- 15
trem, extinctorem regiae domus, non feminis, non
pueris pepercisse nec cessasse, quoad omnem stirpem
regiae subolis deleret. Horum scelerum ultionem, 16
quia nequisset ab ipso Cassandro exigere, ad liberos
eius translatam. Quamobrem etiam Philippum Alexan- 17
drumque, si quis manium sensus est, non interfec-
tores suos ac stirpis suae, sed ultores eorum Mace-
doniae regnum tenere malle. Per haec mitigato populo 18
rex Macedoniae appellatur. Lysimachus quoque cum 19
bello Dromichaetis, regis Thracum, premeretur, ne
eodem tempore adversus eum dimicare necesse habe-
ret, tradita ei altera parte Macedoniae, quae Anti-
patro, genero eius, obvenerat, pacem cum eo fecit.

Igitur Demetrius totis Macedoniae regni viribus II. 1
instructus cum Asiam occupare statuisset, iterato Pto-
lomeus, Seleucus et Lysimachus, experti priore cer-
tamine, quantae vires essent concordia, pacta socie-
tate adunatisque exercitibus bellum adversus Deme-
trium transferunt in Europam. His comitem se et 2
belli socium iungit Pyrrus, rex Epiri, sperans non
difficilius Demetrium amittere Macedoniam posse quam
adquisierat. Nec spes frustra fuit; quippe exercitu 3
eius corrupto ipsoque in fugam acto regnum Macedo-
niae occupavit. Dum haec aguntur Lysimachus ge- 4
nerum suum Antipatrum regnum Macedoniae ademp-

MYOS *des.*] 2 non feminis non pueris pepercisse **τπι** non pueris pueris pepercisse **C**[1], *secund.* pueris *del.* **C**[3] *om.* **D** 3 nec cessasse *om.* **C** stirpem regiae subolis **AGRπι** stirpis regiae subolem **VQC**; *cf. v. 28. 16, 2, 5* 5 exigere **τπι** exigi **C** 7 est **ω** esset *Faber* 11 Dromichaetis *Fabricius (Plut., Paus., Strabo, qui eum Getarum regem nominant)* doricetis **τ(πι)** doricensis **C** dori *Or.; error Iustini? cf. prolog.* 12 adversus eum **τπ** et adv. demetrium **C** et adv. eum demetrium **ι** 13 tradita—parte **τπι** tradit et alteram partem **C** 14 obvenerat] venerat **C** 15 macedoniae **τπ** macedonici **ιC** 17 *post* ptolom. *add.* et **C** priori **C** 18 concordia **τπ** -iae **ιC** 23 frustrata **C**

tum sibi fraude soceri querentem interficit filiamque
suam Eurydicen, querelarum sociam, in custodiam
5 tradit, atque ita universa Cassandri domus Alexandro
Magno seu necis ipsius seu stirpis extinctae poenas
partim caede, partim supplicio, partim parricidio luit.
6 Demetrius quoque a tot exercitibus circumventus, cum
posset honeste mori, turpiter se dedere Seleuco maluit.
7 Finito bello Ptolomeus cum magna rerum gestarum gloria moritur. Is contra ius gentium minimo
natu ex filiis ante infirmitatem regnum tradiderat
8 eiusque rei populo rationem reddiderat; cuius non
minor favor in accipiendo quam patris in tradendo
9 regno fuerat. Inter cetera patris et filii mutuae
pietatis exempla etiam ea res amorem populi iuveni
conciliaverat, quod pater regno publice ei tradito privatus officium regi inter satellites fecerat omnique
regno pulchrius regis esse patrem duxerat.
III. 1 Sed inter Lysimachum et Pyrrum regem, socios
paulo ante, adsiduum inter pares discordiae malum
2 bellum moverat. Victor Lysimachus pulso Pyrro
3 Macedoniam occupaverat. Inde Thraciae ac deinceps
Heracleae bellum intulerat, cuius urbis et initia et
4 exitus admirabiles fuere. Quippe Boeotiis pestilentia
laborantibus oraculum Delphis responderat, coloniam
5 in Ponti regione sacram Herculi conderent. Cum
propter metum longae ac periculosae navigationis

MYOS *des.*] 3 tradidit **C** 4 *post* stirpis *iterum* ipsius **C** 6 a *eras.* **C** *om.* **D** 8 *ante* finito *add.* atque **C** 9 is τπι hic **C** 11 reddiderat τπι tradiderat *(iterum)* **C** 12 in accipiendo quam patris in tradendo (-dum **PZ**) regno (-num π) τπι accipientis regem quam tradentis regnum **C** *(addita voce* patris *Ga.)* in accipiendo rege quam patris in tradendo regno *Rue.; cf. StudIt.* 16 officio **C** fecerat τπι *ex* se ferat **C**[3] secesserat **D** 17 esse τπι sese **C** duxerat τι**Z**[2] dixerat π**C** 19 ante τπ ante adversus demetrium ι**C**, *glossema manifestum* 21 thraciae ω Asiae *Rue.* *(cf. Due.) v. 2, 5, 12* ac d. heracl. *om.* **C** 23 mirabiles **C** 25 ponto regione sacra **C**

mortem in patria omnibus praeoptantibus res omissa
esset, bellum his Phocenses intulerunt, quorum cum 6
adversa proelia paterentur, iterato ad oraculum decurrunt;
responsum idem belli quod pestilentiae remedium
fore. Igitur conscripta colonorum manu in Pon- 7
tum delati urbem Heracleam condiderunt, et quoniam
fatorum auspiciis in eas sedes delati erant, brevi tempore
magnas opes paravere. Multa deinde huius urbis 8
adversus finitimos bella, multa etiam domesticae dissensionis
mala fuere. Inter cetera magnifica vel praecipue
illud memorabile fuit. Cum rerum potirentur 9
Athenienses victisque Persis Graeciae et Asiae tributum
in tutelam classis descripsissent, omnibus cupide
ad praesidium salutis suae conferentibus soli Heracleenses
ob amicitiam regum Persicorum conlationem
abnuerant. Missus itaque ab Atheniensibus Lamachus 10
cum exercitu ad extorquendum quod negabatur, dum
relictis in litore navibus agros Heracleensium populatur,
classem cum maiore parte exercitus naufragio
repentinae tempestatis amisit. Itaque cum neque mari 11
posset amissis navibus, neque terra auderet cum parva
manu inter tot ferocissimas gentes reverti, Heracleenses
honestiorem beneficii quam ultionis occasionem
rati instructos commeatibus auxiliisque dimittunt, bene 12
agrorum suorum populationem inpensam existimantes,
si quos hostes habuerant amicos reddidissent.

Passi sunt inter plurima mala etiam tyrannidem; IV. 1
siquidem cum plebs et tabulas novas et divisionem 2
agrorum divitum inpotenter flagitarent, diu re in senatu
tractata cum exitus rei non inveniretur, po- 3
stremum adversus plebem nimio otio lascivientem

MYOS *des.*] 1 in patriam C 2 quorum τπι cuius C 3 oracula C 5 manus C 6 delatum C quoniam *om.* C 10 vel *om.* C 13 describissent et C 14 *post* suae *add.* se D, s. *l.* C^3 19 maiori C 28 tabulas novas τ nov tab. πιC 29 flagitarent τπC flagitaret ιD 30 postremum τ ad postr. πι C

auxilia a Timotheo, Atheniensium duce, mox ab Epa-
4 minonda Thebanorum petivere. Utrisque negantibus
ad Clearchum, quem ipsi in exilium egerant, decur-
5 runt. Tanta calamitatium necessitas fuit, ut cui pa-
triam interdixerant, eum ad tutelam patriae vocarent.
6 Sed Clearchus, exilio facinorosior redditus et dissen-
sionem populi occasionem invadendae tyrannidis exi-
7 stimans, primo tacitus cum Mithridate, civium suorum
hoste, conloquitur et inita societate paciscitur, ut re-
vocatus in patriam prodita ei urbe praefectus eius
8 constitueretur. Postea autem insidias, quas civibus
9 paraverat, in ipsum Mithridatem verterat. Namque
cum velut arbiter civilis discordiae exilio reversus
esset, statuto tempore, quo urbem Mithridati traderet,
ipsum cum amicis suis cepit, captum accepta ingenti
10 pecunia dimisit. Atque ut in illo subitum se ex socio
fecit hostem, sic ex defensore senatoriae causae re-
11 pente patronus plebis evasit et adversus auctores po-
tentiae suae, a quibus revocatus in patriam, per quos
in arce conlocatus fuerat, non solum plebem accendit,
verum etiam nefandissima quaeque tyrannicae crude-
12 litatis exercuit. Igitur populo ad contionem vocato
neque adfuturum se amplius grassanti in populum se-
natui ait; intercessurum etiam, si in pristina saevitia
13 perseveret; quodsi pares se crudelitati senatorum ar-
bitrentur, abiturum cum militibus suis neque civilibus
14 discordiis interfuturum; sin vero diffidant viribus pro-
15 priis, vindictae se civium non defuturum. Proinde
consulant sibi ipsi: iubeant abire se, an sibi malint,

MYOS *des.*] 1 auxilium **C** 2 utrisque **τπι** virisque **C** 11 *post* civibus *add.* suis **C** 12 verterat **τπι** vertit **C** *(Rue.)* 13 exilio **τ** de ex. **πιC**; *cf. 12, 13, 9. 19, 3, 1. 21, 1, 5* 14 traderet **τπιC** *s. l. add.* permiserat C^3 tradere permiserat **D** 15 captum **τPZ** captumque **XΓιC** 20 in arcem **C** 25 quod se inparem cr. **C** arbitrentur **VQRC** arbitrarentur **AGπE** arbitraretur **FL** 29 se an sibi **τΓ** se si **ιC** si **X** sibi **PZ** malint vel *add.* **Γ** *marg.*

vel causae populari socium remanere. His verbis solli- 16
citata plebs summum ad eum imperium defert et,
dum senatus potentiae irascitur, in servitutem se ty-
rannicae dominationis cum coniugibus et liberis tradit.
Igitur Clearchus LX senatores conprehensos (nam 17
ceteri in fugam dilapsi erant) in vincula conpingit.
Laetari plebs, quod a duce potissimum senatorum 18
senatus deleretur, versaque vice auxilium eorum in exi-
tium conversum esse. Quibus dum mortem passim 19
omnibus minatur, cariora eorum pretia fecit, siquidem 20
Clearchus magna pecunia, quasi minis populi occulte
eos subtracturus, accepta spoliatos fortunis vita quo-
que spoliavit.

Cognito deinde quod bellum sibi ab iis, qui pro- V. 1
fugerant, misericordia in auxilium sollicitatis civitati-
bus pararetur, servos eorum manumittit et, ne quid 2
mali adflictis honestissimis domibus deesset, uxores
eorum filiasque nubere servis suis proposita recusanti-
bus morte conpellit, ut eos sibi fidiores et dominis
infestiores redderet. Sed matronis tam lugubres nup- 3
tiae graviores repentinis funeribus fuere. Itaque 4
multae se ante nuptias, multae in ipsis nuptiis occisis
prius novis maritis interficiunt et se tam funestis ca-
lamitatibus virtute ingenui pudoris eripiunt. Proelium 5
deinde committitur, quo victor tyrannus captivos se-
natores in triumphi modum per ora civium trahit.
Reversus in urbem alios vincit torquetque alios, alios 6
occidit; nullus locus urbis a crudelitate tyranni vacat.
Accedit saevitiae insolentia, crudelitati adrogantia. 7
Interdum ex successu continuae felicitatis obliviscitur 8
se hominem, interdum Iovis filium dicit. Eunti per 9

MYOS *des.*] 1 populari τ popularis πιC remanere τπC se manere ι 8 deletur C *(Rue.)* 9 esse τπι est C 10 omnes minantur carior . . . fecerunt C 12 subtractos C 14 iis τπι his C 23 et se tam τπι est autem C, *del.* D 25 committiturque quo C 27 torquetque τ torquet πιC alios occidit τπ occ. al. ιC (torquetque talis alios occidit A *def. Ieep*) 31 filium τιC filium se π *(Ga.)* se fil. Q² *(Rue.); cf. Pet. 96*

publicum aurea aquila velut argumentum generis
10 praeferebatur, veste purpurea et cothurnis regum
11 tragicorum et aurea corona utebatur, filium quoque
suum Ceraunon vocat, ut deos non mendacio tantum,
12 verum etiam nominibus inludat. Haec illum facere
duo nobilissimi iuvenes, Chion et Leonides, indignantes
13 patriam liberaturi in necem tyranni conspirant. Erant
hi discipuli Platonis philosophi, qui virtutem, ad quam
cotidie perfectius praeceptis magistri erudiebantur, patriae exhibere cupientes L cognatos veluti clientes in
14 insidiis locant. Ipsi more iurgantium ad tyrannum
15 veluti ad regem in arcem contendunt; qui iure familiaritatis admissi, dum alterum priorem dicentem in-
16 tentus audit tyrannus, ab altero occupatur. Sed et ipsi
sociis tardius auxilium ferentibus a satellitibus obru-
17 untur. Qua re factum est, ut tyrannus quidem occi-
18 deretur, sed patria non liberaretur. Nam frater Clearchi Satyrus eadem via tyrannidem invadit, multisque annis per gradus successionis Heracleenses regnum tyrannorum fuere.

LIBER XVII.

I. 1 Per idem ferme tempus Hellesponti et Chersonesi
2 regionibus terrae motus fuit, maxime tamen Lysimachia urbs, ante duos et XX annos a Lysimacho rege
3 condita, eversa est. Quod portentum dira Lysimacho stirpique eius ac regni ruinam cum clade vexatarum
4 regionum portendebat. Nec ostentis fides defuit, nam

ΜΥΟΣ *des.*] 3 tragicorum] thracum C 4 ceuranon C vocat ut τ π ι vocavit C deos τ π C deis (de his E) ι 9 perfectius *ci. F. Walter, PhW 1937, 336* perfectis τ π *om.* ι C 10 veluti τ π vel ι C (vel clientes *secl. Seb., Ga.*) 12 veluti (velut C) ad regem ω *secl. Ga.* 13 priorem ω *secl. Rue.* 14 occupatur τ π *(Ieep)* obtruncatur Z² ι C *(dubitare possis, sed* τ π *exquisitius dictum)* 16 quidem *om.* τ 18 eandem viam tyrannidis C 22 chersonici C 25 diram C (ς) 26 stirpisque C

brevi post tempore Agathoclem, filium suum, quem
in successionem regni ordinaverat, per quem multa
bella prospere gesserat, non solum ultra patrium, ve-
rum etiam ultra humanum morem perosus ministra
Arsinoë noverca veneno interfecit. Haec illi prima 5
mali labes, hoc initium inpendentis ruinae fuit. Nam 6
parricidium principum secutae caedes sunt luentium
supplicia, quod occisum iuvenem dolebant. Itaque et 7
ii, qui caedibus superfuerant, et ii, qui exercitibus
praeerant, certatim ad Seleucum deficiunt eumque 8
pronum iam ex aemulatione gloriae bellum Lysimacho
inferre conpellunt. Ultimum hoc certamen conmili- 9
tonum Alexandri fuit et velut ad exemplum fortunae
par reservatum. Lysimachus quattuor et LXX annos 10
natus erat, Seleucus septem et LXX. Sed in hac 11
aetate utrique animi iuveniles erant imperiique cupi-
ditatem insatiabilem gerebant; quippe cum orbem 12
terrarum duo soli tenerent, angustis sibi metis inclusi
videbantur vitaeque finem non annorum spatio, sed
imperii terminis metiebantur.

In eo bello Lysimachus amissis ante variis casibus II. 1
quindecim liberis non instrenue moriens postremus
domus suae ruinae cumulus accessit. Laetus tanta 2
victoria Seleucus et, quod maius victoria putat, solum
se de cohorte Alexandri remansisse victoremque victo-
rum extitisse, non humanum esse opus, sed divinum
munus gloriatur, ignarus prorsus non multo post 3
fragilitatis humanae se ipsum exemplum futurum.
Quippe post menses admodum septem a Ptolomeo, 4
cuius sororem Lysimachus in matrimonio habuerat,

MYOS *des.*] 2 ordinaverat τπι formaverat C 3 prospera gesserant C patrum C 4 perosum C 5 interficit C 'prima mali labes' = *Verg. Aen. II 97* 9 ii — ii GVQRπι hi — hi AC 10 deficiunt τι deficiebant πC 11 aemulatione τπι emultatione C 12 hoc *om.* C 18 duo soli ω extinctis iam XXXIII Alexandri ducibus soli *Or. 3, 23, 61 (Rue. Tq. 158)* angustis sibi metis C angustiis sibimet τπι *(Seel '35; Hgd. 31)*, sed *cf. RW V 2 et VI 4! Iust. 23, 1, 2.* 22 postremo C 22 accedit C 29 exemplum *om.* C

5 per insidias circumventus occiditur regnumque Mace-
doniae, quod Lysimacho eripuerat, cum vita pariter
6 amittit. Igitur Ptolomeus cum et in gratiam memo-
riae Magni Ptolomei patris et in favorem ultionis
Lysimachi ambitiosus ad populares esset, primo Lysi-
7 machi filios conciliare sibi statuit nuptiasque Arsi-
noae, sororis suae, matris eorum, petit puerorum
8 adoptione promissa, ut cum in locum patris eorum
successisset, nihil illi moliri vel verecundia matris vel
9 appellatione patris auderent. Fratris quoque, regis
Aegypti, concordiam per epistulas deprecatur, pro-
fessus deponere se offensam erepti paterni regni ne-
que amplius a fratre quaesiturum, quod honestius a
10 paterno hoste perceperit, omnique arte adulatur eum,
ne Antigono Demetrii filio, Antiocho filio Seleuci,
cum quibus bellum habiturus erat, tertius sibi hostis
11 accederet. Sed nec Pyrrus, rex Epiri, omissus, ingens
12 momentum futurus, utri parti socius accessisset, qui
et ipse spoliare singulos cupiens omnibus se partibus
13 venditabat. Itaque Tarentinis adversus Romanos la-
turus auxilium ab Antigono naves ad exercitum in
Italiam deportandum mutuo petit, ab Antiocho pecu-
niam, qui opibus quam militibus instructior erat,
14 ab Ptolomeo Macedonum militum auxilia. Sed
Ptolomeus, cui nulla dilationis ex infirmitate virium
venia esset, quinque milia peditum, equitum IV milia,
elephantos L non amplius quam in biennii usum de-
15 dit. Ob haec Pyrrus filia Ptolomei in matrimonium

MYOS *des*] 4 patris τπι fratris C 5 ad τπι apud C (ς) 6 arsinoe AG (τ) arsenoae C arsinoës (πι?) *Rue.* 12 se *om.* C 13 a *om.* C 14 adulatur eum ne *AGron.* adulatur eumeni (et *add.* G) τπEL adulatur cum enim F adulaturum ne C 15 antigono τπC antigonum ι dem. filio (filii X) πC dem. filiis τι antiocho τπ antici ι antiochoque C (adulatur Nicomedi ne cum Antigono Demetrii Antiocho Seleuci filiis ... *IFGron.*) *cf. Pet. 103* 16 tertius C ne tertius τπι 17 sed ne C 19 se patribus C 24 ab *om.* C *post* auxilia *lac. inc. Rue., haud idonea causa* 26 esset—peditum τπι est peditum $\overline{\mathrm{V}}$ C 28 ob hoc C *cf. ad 16, 1, 5*

accepta vindicem eum regni reliquit, pacificatus cum omnibus finitimis, ne abducta in Italiam iuventute praedam hostibus regnum relinqueret.

Sed quoniam ad Epiri mentionem ventum est, de III. 1
origine regni eius pauca narranda sunt. Molossorum 2
primum in ea regione regnum fuit. Post Pyrrus, 3
Achillis filius, amisso per absentiam Troianis temporibus paterno regno in his locis consedit: qui Pyrridae primo, postea Epirotae dicti sunt. Sed Pyrrus 4
cum in templum Dodonaei Iovis ad consulendum venisset, ibi Lanassam, neptem Herculis, rapuit, ex cuius matrimonio octo liberos sustulit. Ex his non- 5
nullas virgines nuptum finitimis regibus tradidit opesque adfinitatium auxilio magnas paravit. Atque ita 6
Heleno, filio Priami regis, ob industriam singularem regnum Chaonum et Andromacham Hectoris e matrimonio suo, quos in divisione Troianae praedae acceperat, uxorem tradidit, brevique post tempore Delphis 7
insidiis Orestae, filii Agamemnonis, inter altaria dei interiit. Successor huic Piales filius fuit. Per ordi- 8. 9
nem deinde regnum ad Tharybam descendit, cui, quon- 10
iam pupillus et unicus ex gente nobili superesset, intentiore omnium cura servandi eius educandique publice tutores constituuntur. Athenas quoque eru- 11
diendi gratia missus. Quanto doctior maioribus suis, tanto et populo gratior fuit. Primus itaque leges et 12
senatum annuosque magistratus et rei publicae formam conposuit, et ut a Pyrro sedes, sic vita cultior populo 13
a Tharyba statuta. Huius filius Neoptolemus fuit, 14

MYOS *des.*] 4 ad epiri τπι de pirri C 6 post τπι quos C 7 troianis temporibus paterno πιC *om.* τZ[1] 8 consedit τπι condidit C *(Rue., Ga.), cf. StudIt.* 9 sed τπι et C 14 affinium C 16 andromachem (-cem V) τ e τπι a C 17 quos τπ quam ιC (*intell.:* Helenum et Andromacham, quos . . .) *sim. 30, 2, 4* 19 orestae τπ orestis ιC 20 pyaldes C *(ex glossa* Pylades*?)* 21 Tharybam *Due. (Rue.)* tarribam (tharr- E) ι thariban C thribam A thrybam G(Z) htribam VQB thirbam PX, *sim. v. 23* 22 et unus ex C 23 intentione C 24 *post* publice *add.* et C

ex quo nata est Olympias, mater magni Alexandri,
15 et Alexander, qui post eum regnum Epiri tenuit et
16 in Italia bello gesto in Bruttiis interiit. Post eius
mortem frater Aeacidas regno successit, qui adsiduis
adversus Macedonas bellorum certaminibus populum
17 fatigando offensam civium contraxit ac propterea in
exilium actus Pyrrum filium, bimum admodum par-
18 vulum, in regno reliquit. Qui et ipse, cum a populo
propter odium patris ad necem quaereretur, furtim
19 subtractus in Illyrios defertur traditusque est Beroae,
Glauciae regis uxori, nutriendus, quae et ipsa genus
20 Aeacidarum erat. Ibi eum seu misericordia fortunae
eius seu infantilibus blandimentis inductus rex ad-
versum Cassandrum, Macedoniae regem, qui eum sub
belli comminatione deposcebat, diu protexit, addito in
21 auxilium etiam adoptionis officio. Quibus rebus moti
Epirotae odio in misericordiam verso annorum XI
eum in regnum revocaverunt, datis tutoribus, qui re-
22 gnum usque adultam eius aetatem tuerentur. Adu-
lescens deinde multa bella gessit tantusque rerum
successu haberi coeptus est, ut Tarentinos solus ad-
versus Romanos tueri posse videretur.

LIBER XVIII.

I. 1 Igitur Pyrrus, rex Epiri, cum iterata Tarentino-
rum legatione additis Samnitium et Lucanorum pre-
cibus, et ipsis auxilio adversus Romanos indigentibus
fatigaretur, non tam supplicum precibus quam spe
invadendi Italiae imperii inductus venturum se cum

YOS(M) *des.*] 7 bimum π ι **C** uiuum τ unicum *Voss. ex* ς 8 cum a populo *om.* **C** 11 glauciae ι (π **GVQR**? *ex Ruehlii silentio*) glauci **A** *(affirmat Ieep)* glaugi **C** uxor innutriendus **C** genus τ π ι gens **C** 15 in auxilium τ π ι auxilio **C** 19 usque τ π usque in ι in **C** 24 *inde ab* igitur *adest* **M** 27 spei **C**

exercitu pollicetur. In quam rem inclinatum semel 2
animum praecipitem agere coeperant exempla maio-
rum, ne aut inferior patruo suo Alexandro videretur,
quo defensore idem Tarentini adversus Bruttios usi
fuerant, aut minores animos Magno Alexandro ha-
buisse, qui tam longa a domo militia Orientem
subegit. Igitur relicto custode regni Ptolomeo filio 3
annos XV nato exercitum in portu Tarentino exponit,
duobus parvulis filiis, Alexandro et Heleno, in solacia
longinquae secum expeditionis adductis. Cuius audito 4
adventu consul Romanus Valerius Laevinus festinans,
ut prius cum eo congrederetur, quam auxilia sociorum
convenirent, exercitum in aciem educit. Nec rex, tam- 5
etsi numero militum inferior esset, certamini moram
fecit. Sed Romanos vincentes iam invisitata ante ele- 6
phantorum forma stupere primo, mox cedere proelio
coëgit, victoresque iam nova Macedonum repente mon-
stra vicerunt. Nec hostibus incruenta victoria fuit. 7
Nam et Pyrrus ipse graviter vulneratus est et magna
pars militum eius caesa, maioremque gloriam eius
victoriae quam laetitiam habuit. Huius pugnae even- 8
tum multae civitates secutae Pyrro se tradunt. Inter 9
ceteras etiam Locri prodito praesidio Romano ad Pyr-
rum deficiunt. Ex ea praeda Pyrrus CC captivos 10
milites gratis Romam remisit, ut cognita virtute eius
Romani cognoscerent etiam liberalitatem. Interiectis 11
deinde diebus, cum sociorum exercitus supervenisset,
iterato proelium cum Romanis facit, in quo par for-
tuna priori bello fuit.

YOS(M) *des.*] 2 coeperant τπι operante C 7 subegit τπι subegerat C *(Rue.)* 10 secum exp. adductis τπι exp. sec. abductis C *(Rue.)* 11 festinat C 15 fecit sed τπι fecisset C invisitata *IFGron. (Ga)* inusitata ω; *cf. ad 25, 1, 6* 17 macedonum nova derepente C 18 nec — *18, 2, 5 deest* M 19 est *om.* C 21 habere C 26 etiam τπ et ι C 28 proelio C facit in quo *om.* C 29 prioris belli C

II. 1 Interea Mago, dux Karthaginiensium, in auxilium
Romanorum cum centum XX navibus missus senatum
adiit, aegre tulisse Karthaginienses adfirmans, quod
2 bellum in Italia a peregrino rege paterentur. Ob
quam causam missum se, ut, quoniam externo
hoste oppugnarentur, externis auxiliis iuvarentur.
3 Gratiae a senatu Karthaginiensibus actae auxiliaque
4 remissa. Sed Mago Punico ingenio post paucos dies
tacitus, quasi pacificator Karthaginiensium, Pyrrum
adiit speculaturus consilia eius de Sicilia, quo eum
5 arcessi fama erat. Nam Romanis eadem causa mit-
tendi auxilia Karthaginiensibus fuerat, ut Romano
bello, ne in Siciliam transire posset, Pyrrus in Italia
6 detineretur. Dum haec aguntur, legatus a senatu
Romano Fabricius Luscinus missus pacem cum Pyrro
7 conponit. Ad quam confirmandam Cineas Romam
cum ingentibus a Pyrro donis missus neminem, cuius
8 domus muneribus pateret, invenit. Huic continentiae
Romanorum simile exemplum isdem ferme temporibus
9 fuit. Nam missi a senatu Aegyptum legati cum in-
gentia sibi a Ptolomeo rege missa munera sprevissent,
interiectis diebus ad cenam invitatis aureae coronae
missae sunt, quas illi ominis causa receptas postera
10 die statuis regis inposuerunt. Igitur Cineas, cum
turbatam cum Romanis pacem ab Appio Claudio re-
nuntiasset, interrogatus a Pyrro, qualis Roma esset,
11 respondit regum urbem sibi visam. Post haec legati
Siculorum superveniunt tradentes Pyrro totius insulae
imperium, quae adsiduis Karthaginiensium bellis vexa-
12 batur. Itaque relicto Locris Alexandro filio firmatis-

Y O S (M) *des.*] 2 centum *om.* **C** 5 externo *ω* ab ext. *Faber (Rue.), qua coniectura antithesis turbatur* 11 arcessi **A G Q R** arcessiri **V** *ι* accersiri *π* **C** (*semper* accersere **C**) eadem *τ π ι* ad ea **C** 14 *inde a* dum *adest* **M** 15 luscinus *Bong. (nescio qui codd.)* lucius **A G** lucinus **C** 21 rege *om.* **C** 29 karthaginiensium *π ι* **C** -sibus *τ (Ga.)* a Carth. *ς* 30 firmatis (*om.* -que) **C**

que sociorum civitatibus valido praesidio in Siciliam
exercitum traiecit.
Et quoniam ad Karthaginiensium mentionem ven- III. 1
tum est, de origine eorum pauca dicenda sunt, re-
petitis Tyriorum paulo altius rebus, quorum casus
etiam dolendi fuerunt. Tyriorum gens condita a Phoe- 2
nicibus fuit, qui terrae motu vexati relicto patrio solo 3
ad Syrium stagnum primo, mox mari proximum litus
incoluerunt, condita ibi urbe, quam a piscium uber- 4
tate Sidona appellaverunt; nam piscem Phoenices
sidon vocant. Post multos deinde annos a rege Asca- 5
loniorum expugnati, navibus appulsi Tyron urbem
ante annum Troianae cladis condiderunt. Ibi Persa- 6
rum bellis diu varieque fatigati victores quidem fuere,
sed adtritis viribus a servis suis multitudine abun-
dantibus indigna supplicia perpessi sunt, qui conspi- 7
ratione facta omnem liberum populum cum dominis
interficiunt atque ita potiti urbe lares dominorum oc-
cupant, rem publicam invadunt, coniuges ducunt et,
quod ipsi non erant, liberos procreant. Unus ex tot 8
milibus servorum fuit, qui miti ingenio senis domini
parvulique filii eius fortuna moveretur dominosque
non truci feritate, sed pia misericordiae humanitate
respiceret. Itaque cum velut occisos alienasset ser- 9
visque de statu rei publicae deliberantibus placuisset
regem ex corpore suo creari eumque potissimum quasi
acceptissimum diis, qui solem orientem primus vi-
disset, rem ad Stratonem (hoc enim ei nomen erat)
dominum occulte latentem detulit. Ab eo formatus, 10
cum medio noctis omnes in unum campum processis-

YOS *des.*] 6 tyr. genus **C** 7 patrio **AGQ**ι patriae (**VR**)π**C** 8 ad syrium (-am **AGR**)τ**C** assyrium (assir-) πι 10 sidona π**C** sidon τ sidoniam (-ia **F**) ι 14 fuerunt **C** 18 urbem **C** 19 coniuges ducunt *om.* **AG** 21 senis τπι senio **C** 24 alienasset ω celasset *AeBaehrens (primo cogitavi de* aliis celasset, *sed cf. 13, 6, 10:* alienare = *in alium locum mittere)* 27 diis τπι deo **C** 28 enim *om.* **C**

sent, ceteris in orientem spectantibus solus occidentis
11 regionem intuebatur. Id primum aliis videri furor,
12 in occidente solis ortum quaerere. Ubi vero dies ad-
ventare coepit editissimisque culminibus urbis oriens
splendere, spectantibus aliis, ut ipsum solem aspice-
rent, hic primus omnibus fulgorem solis in summo
13 fastigio civitatis ostendit. Non servilis ingenii ratio
visa; requirentibus auctorem de domino confitetur.
14 Tunc intellectum est, quantum ingenua servilibus in-
genia praestarent, malitiaque servos, non sapientia
15 vincere. Igitur venia seni filioque data est, et velut
numine quodam reservatos arbitrantes regem Strato-
16 nem creaverunt. Post cuius mortem regnum ad filium
17 ac deinde ad nepotes transiit. Celebre hoc servorum
facinus metuendumque exemplum toto orbe terrarum
18 fuit. Itaque Alexander Magnus, cum interiecto tem-
pore in Oriente bellum gereret, velut ultor publicae
securitatis, expugnata eorum urbe omnes, qui proelio
superfuerant, ob memoriam veteris caedis crucibus
19 adfixit; genus tantum Stratonis inviolatum servavit
regnumque stirpi eius restituit, ingenuis et innoxiis
incolis insulae adtributis, ut exstirpato servili germine
genus urbis ex integro conderetur.

IV. 1 Hoc igitur modo Tyrii Alexandri auspiciis conditi
2 parsimonia et labore quaerendi cito convaluere. Ante
cladem dominorum cum et opibus et multitudine
abundarent, missa in Africam iuventute Uticam con-
3 didere. Cum interim rex Mutto Tyro decedit filio
Pygmalione et Elissa filia, insignis formae virgine,

YOS *des.*] 3 adventare coepit τπι advenit recepit C 5 spectantibus τ expectantibus πιC *(cf. § 10)* 6 hic prior C 9 quantum τπ quanto ιC ingenua τπ dominorum (domitiorum L)ι C servilibus *om.* ι 11 seni—et velut τπι se in filio data velut C 14 ad τπι in C ceterum hoc C 19 caedis τπι sceleris C *(Rue.)* 22 *sq.* servili genere genus C 28 Mutto Tyro *Movers Phoen. II 1, 353 (Rue.)* multo tyro ι tyro τπC Tyri *Bong.* *(mihi quidem impossibile non videtur* Mutto *glossam esse, quae corrupta in contextum irrepsit)*

heredibus institutis. Sed populus Pygmalioni, admo- 4
dum puero, regnum tradidit. Elissa quoque Acherbae, 5
avunculo suo, sacerdoti Herculis, qui honos secundus
a rege erat, nubit. Huic magnae, sed dissimulatae 6
opes erant, aurumque metu regis non tectis, sed
terrae crediderat; quam rem etsi homines ignorabant, 7
fama tamen loquebatur. Qua incensus Pygmalion 8
oblitus iuris humani avunculum suum eundemque
generum sine respectu pietatis occidit. Elissa diu 9
fratrem propter scelus aversata ad postremum dissi-
mulato odio mitigatoque interim vultu fugam tacito
molitur adsumptis quibusdam principibus in socie-
tatem, quibus par odium in regem esse eandemque
fugiendi cupiditatem arbitrabatur. Tunc fratrem dolo 10
adgreditur, fingit se ad eum migrare velle, ne amplius
ei mariti domus cupidae oblivionis gravem luctus ima-
ginem renovet neve ultra amara admonitio oculis eius
occurrat. Non invitus Pygmalion verba sororis audivit, 11
existimans cum ea et aurum Acherbae ad se venturum.
Sed Elissa ministros migrationis a rege missos navi- 12
bus cum omnibus opibus suis prima vespera inponit
provectaque in altum conpellit eos onera harenae pro
pecunia involucris involuta in mare deicere. Tunc 13
deflens ipsa lugubrique voce Acherbam ciet; orat ut li-
bens opes suas recipiat, quas reliquerit, habeatque
inferias, quas habuerat causam mortis. Tunc ipsos 14
ministros adgreditur; sibi quidem ait optatam olim
mortem, sed illis acerbos cruciatus et dira supplicia

YOS *des.*] 2 Acherbae *vGu.* acerbae *(vel. sim.)* **τ** ceruae (cheruae) **ι** atherbae **C**, *aliis locis sim.* (*sed 18, 6, 5* acherbae **D**) 3 *post* suo *add.* sircheus dictus est **CD** 11 interim **τπι** in fratrem **C** tacito (fugata cito **G**[1] fugam cito **G**[2]) **τ** tacita **ι C** tacite **π** 13 esse eandemque **τπι** esset tandemque **C** 21 prima vespera (-re **L**) **τπι** primo vespere **C** 23 tunc deflens ipsa (ipsam *Γ* ipsa defl. **P**) **τπι** tum flens ipsa **C** *(Rue.)* 25 reliquerit **A**[1]**G**(**VQ**)**ι C** -rat **A**[2]**R π** habebatque **C** 26 habuerat **ω** -rit *Rue. ex vett. coni.* causas **C** 27 ait *post* mortem *(v. 28) pon.* **C**

inminere, qui Acherbae opes, quarum spe parricidium
15 rex fecerit, avaritiae tyranni subtraxerint. Hoc metu
omnibus iniecto comites fugae accepit. Iunguntur et
senatorum in eam noctem praeparata agmina, atque
ita sacris Herculis, cuius sacerdos Acherbas fuerat, re-
petitis exilio sedes quaerunt.

V. 1 Primus illis adpulsus terrae Cyprus insula fuit,
2 ubi sacerdos Iovis cum coniuge et liberis deorum
monitu comitem se Elissae sociumque praebuit pac-
tus sibi posterisque perpetuum honorem sacerdotii.
3. 4 Condicio pro manifesto omine accepta. Mos erat Cy-
priis virgines ante nuptias statutis diebus dotalem
pecuniam quaesituras in quaestum ad litus maris mit-
tere, pro reliqua pudicitia libamenta Veneri soluturas.
5 Harum igitur ex numero LXXX admodum virgines
raptas navibus inponi Elissa iubet, ut et iuventus
6 matrimonia et urbs subolem habere posset. Dum
haec aguntur, Pygmalion cognita sororis fuga, cum
impio bello fugientem persequi parasset, aegre preci-
7 bus matris deorumque minis victus quievit; cui cum
inspirati vates canerent non inpune laturum, si in-
crementa urbis toto orbe auspicatissimae interpel-
lasset, hoc modo spatium respirandi fugientibus datum.
8 Itaque Elissa delata in Africae sinum incolas loci
eius adventu peregrinorum mutuarumque rerum com-
9 mercio gaudentes in amicitiam sollicitat, dein empto
loco, qui corio bovis tegi posset, in quo fessos longa
navigatione socios, quoad proficisceretur, reficere posset,
corium in tenuissimas partes secari iubet atque ita
maius loci spatium, quam petierat, occupat, unde

YOS(**M**) *des.*] 2 fecerat **C** 7 *§§ 1—7 om.* **M** cyprus *τπι* cithos **C** 8 deorum *τπι* dei **C**; *cf. e. g. 2, 12, 9. 20, 2, 7* 9 praebuit *τι* fortunae offert **C** fortunae offerret *π* 11 cypriis *τπι* cychis **C**, *cf. v. 7 et StudIt.* 14 veneris **C** 17 posset (possit **P**) *ω* 19 parasset *τ* pararet *πι* praepararet **C** 23 datum *τπι* factum **C** 24 *a § 8 rursus adest* **M** 25 peregrinarum **C**

postea ei loco Byrsae nomen fuit. Confluentibus 10
deinde vicinis locorum, qui spe lucri multa hospitibus
venalia inferebant, sedesque ibi statuentibus ex fre- 11
quentia hominum velut instar civitatis effectum est.
Uticensium quoque legati dona ut consanguineis ad- 12
tulerunt hortatique sunt, urbem ibi conderent, ubi
sedes sortiti essent. Sed et Afros detinendi advenas 13
amor cepit. Itaque consentientibus omnibus Karthago 14
conditur statuto annuo vectigali pro solo urbis. In 15
primis fundamentis caput bubulum inventum est, quod
auspicium fructuosae quidem, sed laboriosae perpe-
tuoque servae urbis fuit; propter quod in alium locum
urbs translata, ibi quoque equi caput repertum, belli- 16
cosum potentemque populum futurum significans, urbi
auspicatam sedem dedit. Tunc ad opinionem novae 17
urbis concurrentibus gentibus brevi et populus et
civitas magna facta.

Cum successu rerum florentes Karthaginis opes VI. 1
essent, rex Maxitanorum Hiarbas decem Poenorum
principibus ad se arcessitis Elissae nuptias sub belli
denuntiatione petit. Quod legati reginae referre me- 2
tuentes Punico cum ea ingenio egerunt, nuntiantes
regem aliquem poscere, qui cultiores victus eum
Afrosque perdoceat; sed quem inveniri posse, qui ad 3
barbaros et ferarum more viventes transire a con-
sanguineis velit? Tunc a regina castigati, si pro sa- 4
lute patriae asperiorem vitam recusarent, cui etiam
ipsa vita, si res exigat, debeatur, regis mandata ape-
ruere, dicentes quae praecipiat aliis, ipsi facienda esse,
si velit urbi consultum esse. Hoc dolo capta diu Acher- 5
bae viri nomine cum multis lacrimis et lamentatione

ΥΟS *des.*] 6 ibi (*ex* ubi L) πιC sibi τ *(Ga)* 10 invenerunt C 13 ibi quoque ω ibique *Rue.* 15 tunc *om.* C 19 maxitanorum ι muxitanorum τπ mustitanorum C iharbas C 21 referre reginae C 23 cultioris C 27 superiorem vitam C 28 aperuere τπι pervenere C 29 faciendum C 30 esse *om.* ιC (consultum Elissa *coni. Wopk.*)

flebili invocato ad postremum ituram se, quo sua et
6 urbis fata vocarent, respondit. In hoc trium mensium
sumpto spatio, pyra in ultima parte urbis instructa,
velut placatura viri manes inferiasque ante nuptias
missura multas hostias caedit et sumpto gladio pyram
7 conscendit atque ita ad populum respiciens ituram se
ad virum, sicut praeceperint, dixit vitamque gladio
8 finivit. Quam diu Karthago invicta fuit, pro dea
9 culta est. Condita est haec urbs LXXII annis ante
10 quam Roma; cuius virtus sicut bello clara fuit, ita
domi status variis discordiarum casibus agitatus est.
11 Cum inter cetera mala etiam peste laborarent, cruenta
sacrorum religione et scelere pro remedio usi sunt;
12 quippe homines ut victimas immolabant et inpuberes,
quae aetas etiam hostium misericordiam provocat,
aris admovebant, pacem deorum sanguine eorum
exposcentes, pro quorum vita dii rogari maxime
solent.

VII. 1 Itaque adversis tanto scelere numinibus, cum in
Sicilia diu feliciter dimicassent, translato in Sardi-
niam bello amissa maiore exercitus parte gravi proelio
2 victi sunt; propter quod ducem suum Malchum, cuius
auspiciis et Siciliae partem domuerant et adversus
Afros magnas res gesserant, cum parte exercitus,
3 quae superfuerat, exulare iusserunt. Quam rem aegre
ferentes milites legatos Karthaginem mittunt, qui redi-
tum primo veniamque infelicis militiae petant, tum
denuntient, quod precibus nequeant, armis se conse-

YOS(M) *des.*] 1 invocato πι**C** vocato (-tu **Q**) τ se *om.* **C** sua (*ex* suae **C**[1]) et π**C** suae τι 2 vocent **C** in τπι si in **C** 3 instructa τ exstr. πι**C** 6 ad *om.* **C** 10 in bello **C** fuit *om.* **C** 11 *litteris* discordiar *finitur cod.* **M**, *qui posteriores quasdam partes ordine librorum turbato iam antea praebet* 15 etiam τπι iam **C** provocat aris (provocata res **AG**[1]**Q** provocaret **V**) ω provocaret aris *Rue.* 19 adversis τπι aversis **C** *(Rue.)* 20 feliciter τ infeliciter πι**C** 22 Malchum *Voss. (Ga.)* maleum τ mazeum (mez- **X** mac- **Z**) πι**C**; *item* § 7

cuturos. Cum et preces et minae legatorum spretae 4
essent, interiectis diebus conscensis navibus armati
ad urbem veniunt, ubi deos hominesque testati, non 5
se expugnatum, sed reciperatum patriam venire, ostensurosque civibus suis non virtutem sibi priore bello,
sed fortunam defuisse, prohibitis commeatibus ob- 6
sessaque urbe in summam desperationem Karthaginienses adduxerunt. Interea Karthalo, Malchi exulum 7
ducis filius, cum praeter castra patris a Tyro, quo decimam Herculis ferre ex praeda Siciliensi, quam pater eius ceperat, a Karthaginiensibus missus fuerat, reverteretur arcessitusque a patre esset, prius se publicae religionis officia executurum quam privatae pietatis respondit. Quam rem etsi indigne ferret pater, 8
non tamen vim adferre religioni ausus est. Inter- 9
iectis deinde diebus Karthalo petito commeatu a populo cum reversus ad patrem esset ornatusque purpura et infulis sacerdotii omnium se oculis ingereret,
tum in secretum abducto pater ait: 'aususne es, ne- 10
fandissimum caput, ista purpura et auro ornatus in conspectum tot miserorum civium venire et maesta ac lugentia castra circumfluentibus quietae felicitatis insignibus velut exultabundus intrare? Nusquamne te
aliis iactare potuisti? Nullus locus aptior quam sordes 11
patris et exilii infelicis aerumnae fuerunt? Quid, quod 12
paulo ante vocatus, non dico patrem, ducem certe
civium tuorum superbe sprevisti? Quid porro tu in 13
purpura ista coronisque aliud quam victoriarum mearum titulos geris? Quoniam igitur tu in patre nihil 14
nisi exulis nomen agnoscis, ego quoque imperatorem

MYO(S) *des.*] 3 ubi τ ibi πιC 5 priori C 8 karthalo (Car-) τπι karthalus C *(semper)* Malchi *cf. ad* § 2 exulum C exulis τπι 10 decimam herculis τ decimas herculis π decimas herculi ιC (*fort.*: decimam herculi?) 14 etsi τπ tametsi ιC 17 reversus *post* esset *ponit* C 18 oculis se C 19 ait ausus-ne es τπL² aususne es ait C ait aususne es ait ι 25 infelices C 27 tuorum *om.* τ *inde a voce* superbe *adest cod.* S tu *om.* C 29 igitur tu in patre (-em X) πιC in patrem igitur τ

me magis quam patrem iudicabo statuamque in te
exemplum, ne quis posthac infelicibus miseriis patris
15 inludat.' Atque ita eum cum ornatu suo in altissi-
16 mam crucem in conspectu urbis suffigi iussit. Post
paucos deinde dies Karthaginem capit evocatoque po-
pulo ad contionem exilii iniuriam queritur, belli ne-
cessitatem excusat, contentumque victoria sua punitis
auctoribus miserorum civium iniuriosi exilii omni-
17 bus se veniam dare dicit. Atque ita decem sena-
18 toribus interfectis urbem legibus suis reddidit. Nec
multo post ipse adfectati regni accusatus duplicis, et
19 in filio et in patria, parricidii poenas dedit. Huic
Mago imperator successit, cuius industria et opes
Karthaginiensium et imperii fines et bellicae gloriae
laudes creverunt.

LIBER XIX.

I. 1 Mago, Karthaginiensium imperator, cum primus
omnium ordinata disciplina militari imperium Poeno-
rum condidisset viresque civitatis non minus bellandi
arte quam virtute firmasset, diem fungitur relictis duo-
2 bus filiis, Asdrubale et Hamilcare, qui per vestigia
paternae virtutis decurrentes sicuti generi, ita et magni-
3 tudini patris successerunt. His ducibus Sardiniae bel-
lum inlatum; adversus Afros quoque vectigal pro solo
4 urbis multorum annorum repetentes dimicatum. Sed
Afrorum sicuti causa iustior, ita et fortuna superior

MYO *des.*] 1 iudicabo τπι cogitabo C *(IFGron.)* 3 *sq.* in altissima cruce . . . suffici C 5 evocatoque τπι vocatoque C *(Rue.)* 7 contemptumque C 8 miserorum civium ω miseriarum civilium *Faber, alii alia; secl. Rue., sed lectio tradita stilo Iustini bene convenit* 10 reddit C 12 in patriam C 20 diem fungitur τFLC defungitur πE[2] die fungitur (E[1]S) *Rue. falsa collatione fisus*

fuit, bellumque cum his solutione pecuniae, non armis 5
finitum. In Sardinia quoque Asdrubal graviter vulne- 6
ratus imperio Hamilcari fratri tradito interiit, cuius 7
mortem cum luctus civitatis, tum et dictaturae un-
decim et triumphi quattuor insignem fecere. Hosti- 8
bus quoque crevere animi, veluti cum duce vires Poe-
norum cecidissent. Itaque Siciliae populis propter 9
adsiduas Karthaginiensium iniurias ad Leonidam fra-
trem regis Spartanorum, concurrentibus grave bellum
natum, in quo et diu et varia victoria fuit proeliatum.
Dum haec aguntur, legati a Dario, Persarum rege, 10
Karthaginem venerunt adferentes edictum, quo Poeni
humanas hostias immolare et canina vesci prohibeban-
tur; mortuorum quoque corpora cremare potius quam 11
terra obruere a rege iubebantur; petentes simul auxilia 12
adversus Graeciam, cui inlaturus bellum Darius erat.
Sed Karthaginienses auxilia negantes propter adsidua 13
finitimorum bella ceteris, ne per omnia contumaces
viderentur, cupide paruere.

Interea Hamilcar bello Siciliensi interficitur re- II. 1
lictis tribus filiis, Himilcone, Hannone, Gisgone. As- 2
drubali quoque par numerus filiorum fuit, Hannibal,
Asdrubal et Sapho. Per hos res Karthaginiensium 3
ea tempestate regebantur. Itaque et Mauris bellum 4
inlatum et adversus Numidas pugnatum et Afri con-
pulsi stipendium urbis conditae Karthaginiensibus re-
mittere. Dein, cum familia tanta imperatorum gravis 5
liberae civitati esset omniaque ipsi agerent simul et
iudicarent, centum ex numero senatorum iudices deli-

MYO *des.*] 8 leonidam ω Leonidae *vGu.*, *signo lacunae post* ad *addito Rue.* Dorieum Leonidae *Rue. Tq. 157; sed error Iustini videtur* 10 fuit (*om.* **A**) proeliatum τ proel. fuit πι proel. est **C** 12 Poeni] pene **C** 14 quoque τ quo** L[1] que ι**C** *om.* π cremare — obruere *(v. 15)* ω *(edd. recc.)* terra potius obruere quam cremare *Kirchmann; edd. vett. sim.* 15 a rege iubebantur *del. Freinsh. (Rue. Tq. 148 sq.)* 23 asdrubal τπι alsibar **C** res] reges **C** 27 deinde **C** 28 civitatis **C**

6 guntur, qui reversis a bello ducibus rationem rerum
gestarum exigerent, ut hoc metu ita in bello imperia
cogitarent, ut domi iudicia legesque respicerent.
7 In Sicilia in locum Hamilcaris imperator Himilco
succedit, qui cum navali terrestrique bello secunda
proelia fecisset multasque civitates cepisset, repente
8 pestilentis sideris vi exercitum amisit. Quae res cum
nuntiata Karthagine esset, maesta civitas fuit; omnia
ululatibus non secus ac si urbs ipsa capta esset
9 personabant, clausae privatae domus, clausa deo-
rum templa, intermissa omnia sacra, omnia privata
10 officia damnata. Cuncti deinde ad portum congre-
gantur egredientesque paucos e navibus, qui cladi
11 superfuerant, de suis percontantur. Ut vero dubia
antea spe et suspenso metu, incerta orbitatis expec-
tatione casus suorum miseris eluxit, tunc toto litore
plangentium gemitus, tunc infelicium matrum ululatus
et flebiles querelae audiebantur.
III. 1 Inter haec procedit inops navi sua imperator sor-
dida servilique tunica discinctus, ad cuius conspectum
2 plangentium agmina iunguntur. Ipse quoque manus
ad caelum tendens nunc sortem suam, nunc publicam
3 fortunam deflet; nunc deos accusat, qui tanta belli
decora et tot ornamenta victoriarum, quae ipsi dede-
rant, abstulerint; qui captis tot urbibus totiensque
hostibus terrestri navalique proelio victis exercitum
4 victorem non bello, sed peste deleverint. Deferre se
tamen civibus suis non modica solacia, quod malis
5 eorum hostes gaudere, non gloriari possint; quippe

MYO *des.*] 1 *sq.* gestarum rerum **C** 3 cogitarent **ω** agitarent *Maior ex* ς 4 in sicilia **VQRπιC** in siciliam **AG** 7 syderis lue **C** 8 karthagine *(variante orthogr.)* **τ** cartagini **LSC** cartaginem **πEF**, *cf. e. g. 5, 10, 6* (-ni *esset locativus*) 9 *sq.* maesta—ululatibus *post* capta esset *ponit* **C** *(Rue., Ga.)* 10 domus erant **C** 12 ad forum **C** 13 cladii **C** 15 orbitate **C** 19 inops **τπι** et ipse **C** *(Rue.)* navi sua **τ** e navi sua **πC** e navibus **ι**; *cf. ad 16, 4, 9* 21 manus **XΓιC** manum **τ** (**PZ**) 27 delerint **C** 29 possint **FLC** -ent **τπ(E)S** *(cf. § 5)*

cum neque eos, qui mortui sunt, a se occisos, neque
eos, qui reversi sunt, a se fugatos possint dicere, prae- 6
dam, quam relictis a se castris abstulerint, non esse
talem, quam velut spolium victi hostis ostentent, sed
quam possessione vacua fortuitis dominorum mortibus
sicuti caduca occuparint. Quod ad hostes pertinet, 7
victores se recessisse; quod ad pestem, victos. Nihil 8
tamen se gravius ferre, quam quod inter fortissimos
viros mori non potuerit servatusque sit non ad vitae
iucunditatem, sed ad ludibrium calamitatis. Quam- 9
quam ubi miseras copiarum reliquias Karthaginem
reduxerit, se quoque secuturum commilitones suos
ostensurumque patriae non ideo se in eam diem vi- 10
xisse, quoniam vellet vivere, sed ne hos, quibus ne-
fanda lues pepercerat, inter hostium exercitus relictos
morte sua proderet. Tali vociferatione per urbem in- 11
gressus, ut ad limina domus suae venit, prosecutam
multitudinem velut postremo adloquio dimisit ob- 12
seratisque foribus ac nemine ad se, ne filiis quidem,
admissis mortem sibi conscivit.

LIBER XX.

Dionysius e Sicilia Karthaginiensibus pulsis occu- I. 1
patoque totius insulae imperio grave otium regno suo
periculosamque desidiam tanti exercitus ratus, copias
in Italiam traiecit, simul ut et militum vires continuo 2
labore acuerentur et regni fines proferrentur. Prima 3
illi militia adversus Graecos, qui proxima Italici maris

MYO *des.*] 1 qui—*v. 2* eos *om.* C 2 praedam quam *Due.*, *Ga.* praedam τπ praedamque quam C sed praedam quamquam ι 6 pertinet (-nent L) τπι pertineat C 7 recessisse τπι revertisse C 8 gratius C 10 *post* calamitatis *add.* sit C 15 relictos πιC legatos τ *de* ⟨ab⟩legatos *cogitat AKlotz* 22 e *om.* C 27 militia *om.* C

4 litora tenebant, fuit; quibus devictis finitimos quos-
que adgreditur omnesque Graeci nominis Italiam possi-
5 dentes hostes sibi destinat; quae gentes non partem,
sed universam ferme Italiam ea tempestate occupa-
6 verant. Denique multae urbes adhuc post tantam
7 vetustatem vestigia Graeci moris ostentant. Namque
Tuscorum populi, qui oram Inferi maris possident,
8 a Lydia venerunt, et Venetos, quos incolas Superi
maris videmus, capta et expugnata Troia Antenore
9 duce misit, Adria quoque Illyrico mari proxima, quae
10 et Adriatico mari nomen dedit, Graeca urbs est; Arpos
Diomedes exciso Ilio naufragio in ea loca delatus con-
11 didit. Sed et Pisae in Liguribus Graecos auctores
habent; et in Tuscis Tarquinii a Thessalis, et Spina
in Umbris; Perusini quoque originem ab Achaeis du-
12 cunt. Quid Caeren urbem dicam? quid Latinos po-
13 pulos, qui ab Aenea conditi videntur? Iam Falisci,
Nolani, Abellani nonne Chalcidensium coloni sunt?
14 Quid tractus omnis Campaniae? quid Bruttii Sabini-
15 que? quid Samnites? quid Tarentini, quos Lacedae-
16 mone profectos spuriosque vocatos accipimus? Thu-
rinorum urbem condidisse Philocteten ferunt; ibique
adhuc monumentum eius visitur, et Herculis sagittae
II. 1 in Apollinis templo, quae fatum Troiae fuere. Meta-
pontini quoque in templo Minervae ferramenta, quibus
Epeos, a quo conditi sunt, equum Troianum fabricavit,
2 ostentant. Propter quod omnis illa pars Italiae Maior
Graecia appellata est.

3 Sed principio originum Metapontini cum Sybari-

MYO *des.*] 6 vestigia τπι vestia **C** 7 *ante* tuscorum *add.* et **C**, ut ι 13 et pisae τπι ipse **C** 14 et Spina in Umbris *Voss. (Ga.)* et spinambris τπ et in spinambris ι sed spinam ps **C** est Spina in Umbris *Ruc., Tq. 132* 15 perusini τπι prosperus in **C** quoque *om.* **C** 16 caeren τ**EF** ceren (ciren **L**²) **SLC** cerem π 18 abellani (albani *Γ*) τπ**C** xabellani ι 20 lacedaemone τπ a laced. ι a lacedaemonia **C** 21 accipimus τπ accep- ι**C** 21 *sq.* thurinorum urbem τπι tirinorum urbes **C** 22 philocten **C**

tanis et Crotoniensibus pellere ceteros Graecos Italia
statuerunt. Cum primum urbem Sirim cepissent, in 4
expugnatione eius L iuvenes amplexos Minervae simulacrum sacerdotemque deae velatum ornamentis inter
ipsa altaria trucidaverunt. Ob haec cum peste et se- 5
ditionibus vexarentur, priores Crotonienses Delphicum
oraculum adierunt. Responsum his est, finem mali 6
fore, si violatum Minervae numen et interfectorum
manes placassent. Itaque cum statuas iuvenibus iustae 7
magnitudinis et in primis Minervae fabricare coepissent, et Metapontini oraculo cognito deorum occupandam manium et deae pacem rati, iuvenibus modica et
lapidea simulacra ponunt et deam panificiis placant.
Atque ita pestis utrubique sedata est, cum alteri 8
magnificentia, alteri velocitate certassent. Recuperata 9
sanitate non diu Crotonienses quievere. Itaque in- 10
dignantes in oppugnatione Siris auxilium contra se a
Locrensibus latum, bellum his intulerunt. Quo metu 11
territi Locrenses ad Spartanos decurrunt; auxilium
supplices deprecantur. Illi longinqua militia gravati 12
auxilium a Castore et Polluce petere eos iubent. Ne- 13
que legati responsum sociae urbis spreverunt profectique in proximum templum facto sacrificio auxilium
deorum inplorant. Litatis hostiis obtentoque, ut re- 14
bantur, quod petebant, haud secus laeti quam si deos ipsos secum avecturi essent, pulvinaria iis in navi conponunt faustisque profecti ominibus solacia suis pro auxiliis deportant.

His cognitis Crotonienses et ipsi legatos ad ora- III. 1

MYO *des.*] 4 deae *post* ornamentis *pon.* C 5 trucidaverant C ob hanc C, *cf. ad 16, 1, 5* seditionibus τπι obsidionibus C 9 iustae ω vastae *Rohde* 10 *post* fabricare *add.* ex aere *vel* aereas *Rohde (cf. Rue.)* 11 et metapontini oraculo cognito τ m. c. or. πιC; *cf. Pet. 105* deorum τι dei C *om.* π, *cf. ad 18, 5, 2* 14 utrubique *om.*, *post* est *add.* utrimque C 17 a *om.* C 23 facto *om.* C 24 *sq.* ut rebantur quod petebant πιC utebantur τ 26 hadvecturi C pulvinar ιC his C 27 hominibus C

culum Delphos mittunt, victoriae facultatem bellique
2 prosperos eventus deprecantes. Responsum prius votis
3 hostes quam armis vincendos. Cum vovissent Apollini
decimas praedae, Locrenses et voto hostium et re-
sponso dei cognito nonas voverunt tacitamque eam
4 rem habuere, ne votis vincerentur. Itaque cum in
aciem processissent et Crotoniensium centum viginti
milia armatorum constitissent, Locrenses paucitatem
suam circumspicientes (nam sola XV milia militum
habebant) omissa spe victoriae in destinatam mortem
5 conspirant, tantusque ardor ex desperatione singulos
cepit, ut victores se putarent, si non inulti more-
6 rentur. Sed dum mori honeste quaerunt, feliciter
vicerunt, nec alia causa victoriae fuit, quam quod
7 desperaverunt. Pugnantibus Locris aquila ab acie
numquam recessit eosque tam diu circumvolavit, quoad
8 vincerent. In cornibus quoque duo iuvenes diverso
a ceteris armorum habitu, eximia magnitudine et
albis equis et coccineis paludamentis pugnare visi sunt
9 nec ultra apparuerunt, quam pugnatum est. Hanc
admirationem auxit incredibilis famae velocitas. Nam
eadem die, qua in Italia pugnatum est, et Corintho
et Athenis et Lacedaemone nuntiata est victoria.
IV. 1 Post haec Crotoniensibus nulla virtutis exercitatio,
2 nulla armorum cura fuit. Oderant enim quae infeli-
citer sumpserant, mutassentque vitam luxuria, ni Py-
3 thagoras philosophus fuisset. Hic Sami de Marato,

MYO *des.*] 5 nonas (*ex corr.* **C**) voverunt ***Γι*** **C** non adsueuerunt ***τ*** (***π****?*) eam ***πι*** **C** tam (istam **V**²) ***τ*** 11 -que *om.* **C** 15 desperaverunt ***πι*** **C** speraverunt (de *add.* **G**²) ***τ*** ab acie ***τπ*** **C** a facie ***ι*** 17 duos — diversos **C** 18 a *om.* **C** eximiae magnitudinis **C** et ***τπι*** VI **C** ex *Rue.* 19 paludamentis ***τπ*** **C** chlamydibus paludamentis ***ι*** chlamydibus *Rue.* sunt *om.* **C** 20 apparuere **C** 27 sami de marato (demarato) **VQRP** sami de arato **AZX** samnidem **G** sami demaram **EF** sami deāta **S** samide matre **L** sami demaratho **C** de Marato *distinxi, cf. Vincentius 4, 24 et Joh. Sarisberiensis 7, 4* ('fuit autem hic natione Samius, negotiatoris divitis filius, cui nomen

locuplete negotiatore, natus magnisque sapientiae
incrementis formatus Aegyptum primo, mox Ba-
byloniam ad perdiscendos siderum motus originemque
mundi spectandam profectus summam scientiam con-
secutus erat. Inde regressus Cretam et Lacedaemona 4
ad cognoscendas Minois et Lycurgi inclitas ea tem-
pestate leges contenderat. Quibus omnibus instructus 5
Crotonam venit populumque in luxuriam lapsum auc-
toritate sua ad usum frugalitatis revocavit. Laudabat 6
cotidie virtutem et vitia luxuriae casumque civitatium
ea peste perditarum enumerabat tantumque studium 7
ad frugalitatem multitudinis provocavit, ut aliquos ex
his luxuriatos incredibile videretur. Matronarum quo- 8
que separatam a viris doctrinam et puerorum a pa-
rentibus frequenter habuit. Docebat nunc has pudi- 9
citiam et obsequia in viros, nunc illos modestiam et
litterarum studium. Inter haec velut genetricem vir- 10
tutum frugalitatem omnibus ingerebat consecutusque 11
disputationum adsiduitate erat, ut matronae auratas
vestes ceteraque dignitatis suae ornamenta velut in-
strumenta luxuriae deponerent eaque omnia delata in
Iunonis aedem ipsi deae consecrarent, prae se ferentes 12
vera ornamenta matronarum pudicitiam, non vestes
esse. In iuventute quoque quantum profligatum sit. 13
victi feminarum contumaces animi manifestant. Sed 14
CCC ex iuvenibus cum sodalicii iure sacramento quo-
dam nexi separatam a ceteris civibus vitam exerce-
rent, quasi coetum clandestinae coniurationis haberent,
civitatem in se converterunt, quae eos, cum in unam 15

Maratus erat', *ex Iustino*); *ad* natus de *cf. Stegmann, Lat. Gramm. I 376; Sami de Marmaco Ieep. ex Diog. Laert. 8, 1;* Sami Demarato *Rue.*

MYO *des.*] 1 natus τπ patre natus ιC 3 motus siderum C 6 minonis et lycursi C 7 perinstructus C 11 ea τπι ac C studium τπι iudicium C 13 luxuriatos τι luxuriosos (-atos π) ad (in π) optimam frugem conversos fuisse πC 22 prae se ferentes vera τπι praeferente suae C 27 civibus τπι civitatibus C

16 domum convenissent, cremare voluit. In quo tumultu
sexaginta ferme periere; ceteri in exilium profecti.
17 Pythagoras autem cum annos XX Crotone egisset,
18 Metapontum emigravit ibique decessit; cuius tanta
admiratio fuit, ut ex domo eius templum facerent
eumque pro deo colerent.
V. 1 Igitur Dionysius tyrannus, quem supra a Sicilia
exercitum in Italiam traiecisse bellumque Graecis in-
tulisse memoravimus, expugnatis Locris Crotonienses
vix vires longo otio ex prioris belli clade resumen-
2 tes adgreditur, qui fortius cum paucis tanto exercitui
eius quam antea cum tot milibus Locrensium pauci-
3 tati restiterunt. Tantum virtutis paupertas adversus
insolentes divitias habet, tantoque insperata interdum
4 sperata victoria certior est. Sed Dionysium gerentem
bellum legati Gallorum, qui ante menses Romam in-
cenderant, societatem amicitiamque petentes adeunt,
5 gentem suam inter hostes eius positam esse magno-
que usui ei futuram vel in acie bellanti vel de tergo
6 intentis in proelium hostibus adfirmant. Grata legatio
Dionysio fuit. Ita pacta societate et auxiliis Gal-
7 lorum auctus bellum velut ex integro restaurat. His
autem Gallis causa in Italiam veniendi sedesque novas
quaerendi intestina discordia et adsiduae domi dis-
8 sensiones fuere, quarum taedio cum in Italiam venis-
sent, sedibus Tuscos expulerunt et Mediolanum, Comum,
Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, Vincentiam
9 condiderunt. Tusci quoque duce Raeto avitis sedibus
amissis Alpes occupavere et ex nomine ducis gentem
10 Raetorum condiderunt. Sed Dionysium in Siciliam
adventus Karthaginiensium revocavit, qui reparato ex-

MYO *des.*] 1 *post* voluit *ras. 1 litt.*, in *om.* C 10 longo otio ex τπ ex longo otio et C longo otio et ι 14 diuinitas C 15 gerentem τπC verentem ι 19 usui eius C 21 ita τπ itaque ιC 26 mediolanum τπι mediolanium C *(Rue.)* 27 tridentum τπι *(Rue.)* tridentem C vincentiam (vic- QVXEL, *fort. recte*) τπι vicetiam C *(Rue.)* 29 amissis *om.* C gentem πιC gentes τ

ercitu bellum, quod deseruerant, auctis viribus re-
petebant. Dux belli Hanno Karthaginiensis erat, cuius 11.12
inimicus Suniatus, potentissimus ea tempestate Poe-
norum, cum odio eius Graecis litteris Dionysio adven-
tum exercitus et segnitiam ducis familiariter praenun-
tiasset, conprehensis epistulis proditionis eius damnatur,
facto senatus consulto, ne quis postea Karthaginiensis 13
aut litteris Graecis aut sermoni studeret, ne aut loqui
cum hoste aut scribere sine interprete posset. Nec 14
multo post Dionysius, quem paulo ante non Sicilia,
non Italia capiebat, adsiduis belli certaminibus victus
fractusque insidiis ad postremum suorum interficitur.

LIBER XXI.

Extincto in Sicilia Dionysio tyranno in locum eius I.1
milites maximum natu ex filiis eius, nomine Diony-
sium, suffecere, et naturae ius secuti, et quod firmius 2
futurum esse regnum, si penes unum remansisset,
quam si portionibus inter plures filios divideretur,
arbitrantur. Sed Dionysius inter initia regni avun- 3
culos fratrum suorum veluti aemulos imperii sui hor-
tatoresque puerorum ad divisionem regni tollere gestie-
bat. Quare paulisper dissimulatum animum prius ad 4
favorem popularium conciliandum intendit, excusatius
facturus quod statuerat, si probatus ante omnibus
foret. Igitur nexorum tria milia carcere dimittit, 5

MYO *des.*] 1 quod τ **P** quod lue **X** Γ(Z) ι **C**, *falso ex 19, 2, 7 interpol., cf. Due., Ieep., StudIt.* 3 suniatus **VQ**(Z) suniatur **AGR** simiator π suniator ι **C** 6 eius τ *om.* $\pi\iota$**C** 8 studerent **C** 10 non italia non sicilia **C** 12 fractusque *om.* **C** 15 natus **C**[1] natum **C**[2]**D** eius *om.* ι 17 esse *om.* **C** 19 arbitrantur $\tau\pi$**LF**[1](E) -abantur **C** *(Rue.)* -arentur **SF**[2] 25 nexorum $\tau\pi\iota$ noxiorum **C**, *cf. cap. 2, 2* carcere τ e carcere $\pi\iota$**C**, *cf. ad 16, 4, 9*

tributa populo per triennium remittit, quibuscumque
6 delinimentis potest animos omnium sollicitat. Tunc
ad destinatum facinus conversus non cognatos tantum
7 fratrum, sed etiam ipsos interficit, ut, quibus consor-
tium regni debebat, ne spiritus quidem consortium
relinqueret, tyrannidem in suos prius quam in exteros
auspicatus.

II. 1 Sublatis deinde aemulis in segnitiam lapsus sagi-
nam corporis ex nimia luxuria oculorumque valetudi-
nem contraxit, adeo ut non solem, non pulverem, non
2 denique splendorem ferre lucis ipsius posset. Propter
quae dum contemni se putat, saevitia grassatur nec,
ut pater, carcerem nexis, sed caedibus civitatem re-
3 plet; ob quae non contemptior omnibus quam invisior
4 fuit. Itaque cum bellum adversus eum Syracusani de-
crevissent, diu dubitavit, imperium deponeret an bello
5 resisteret. Sed a militibus praedam et urbis direp-
tionem sperantibus descendere in proelium cogitur.
6 Victus cum iterato non felicius fortunam temptasset,
legatos ad Syracusanos mittit, spondens se depositu-
rum tyrrannidem, si mitterent ad eum, quibuscum
7 sibi de pace conveniret. In quam rem missos primores
in carcere retinet, atque ita incautis omnibus nec
quicquam hostile metuentibus exercitum ad delendam
8 civitatem mittit. Fit igitur in ipsa urbe anceps proe-
lium, in quo oppidanis multitudine superantibus Dio-
nysius pellitur. Qui cum obsidionem arcis timeret,
cum omni regio apparatu in Italiam profugit tacitus.
9 Exul Locrensibus sociis acceptus, velut iure regna-
ret, arcem occupat solitamque sibi saevitiam exercet.

MYO *des.*] **10** contrahit **C** solum *ι* **11** propter quod **C**
13 uti (*τ*) *Ieep* nexis sed *τ π ι* nexisset **C**[1] nectit sed **C**[2]**D**
16 deponere—resistere **C** **21** ad eum *om.* **C** quibuscum *τ* **EFS**
cum quibus *π* **LC** **23** carcere *τ π ι* arce **C** *(Rue.; ex v. 27)*
24 hostilem tuentibus **C** **28** tacitus *post* apparatu *pon.* **C**
29 locr. *τ* **a** locr. *π ι* **C**; *sed dativus est* exceptus **C** *(propterea* **a**;
inde in π ι irrepsit)

Coniuges principum ad stuprum rapi iubebat, virgines 10
ante nuptias abducebat stupratasque procis reddebat,
locupletissimos quosque aut civitate pellebat aut oc-
cidi imperabat bonaque eorum invadebat.

Dein cum rapinae occasio deesset, universam civi- III. 1
tatem callido commento circumvenit. Cum Regino- 2
rum tyranni Leophronis bello Locrenses premerentur,
voverant, si victores forent, ut die festo Veneris vir-
gines suas prostituerent. Quo voto intermisso cum 3
adversa bella cum Lucanis gererent, in contionem eos
Dionysius vocat; hortatur, ut uxores filiasque suas in
templum Veneris quam possint ornatissimas mittant,
ex quibus sorte ductae centum voto publico fungan- 4
tur religionisque gratia uno stent in lupanari mense
omnibus ante iuratis viris, ne quis ullam adtaminet.
Quae res ne virginibus voto civitatem solventibus 5
fraudi esset, decretum facerent, ne qua virgo nuberet,
priusquam illae maritis traderentur. Probato consilio, 6
quo et superstitioni et pudicitiae virginum consule-
batur, certatim omnes feminae inpensius exornatae in
templum Veneris conveniunt, quas omnes Dionysius 7
inmissis militibus spoliat ornamentaque matronarum
in praedam suam vertit. Quarundam viros ditiores 8
interficit, quasdam ad prodendas virorum pecunias
torquet. Cum his artibus per annos sex regnasset, 9
conspiratione Locrorum civitate pulsus in Siciliam
redit. Ibi Syracusas securis omnibus post longam 10
intercapedinem pacis per proditionem recepit.

Dum haec in Sicilia geruntur, interim in Africa IV. 1
princeps Karthaginiensium Hanno opes suas, quibus
vires rei publicae superabat, in occupandam domina-
tionem intendit regnumque invadere interfecto senatu
conatus est. Cui sceleri sollemnem nuptiarum diem 2

MYO *des.*] 2 procis τπC sponsis procis ι 8 veneri ι 9 constituerent C 17 fraude C 24 virorum τπι maritorum C 28 recipit C 31 superabat τπC -aret ι in τ ad πιC

filiae suae legit, ut religione votorum nefanda com-
3 menta facilius tegerentur. Itaque plebi epulas in pu-
blicis porticibus, senatui in domo sua parat, ut pocu-
lis veneno infectis secretius senatum et sine arbitris
interficeret orbamque rem publicam facilius invaderet.
4 Qua re magistratibus per ministros prodita scelus de-
clinatum, non vindicatum est, ne in viro tam potenti
5 plus negotii faceret res cognita quam cogitata. Con-
tenti itaque cohibuisse decreto modum nuptiarum
sumptibus statuunt idque observari non ab uno, sed
ab universis iubent, ne persona designata, non vitia
6 correcta viderentur. Hoc consilio praeventus iterum
servitia concitat statutaque rursus caedium die, cum
denuo se proditum videret, timens iudicium munitum
quoddam castellum cum XX milibus servorum arma-
7 tis occupat. Ibi dum Afros regemque Maurorum con-
citat, capitur virgisque caesus effossis oculis et mani-
bus cruribusque fractis, velut a singulis membris
poenae exigerentur, in conspectu populi occiditur;
8 corpus verberibus lacerum in crucem figitur. Filii
quoque cognatique omnes, etiam innoxii, supplicio tra-
duntur, ne quisquam aut ad imitandum scelus aut ad
mortem ulciscendam ex tam nefaria domo superesset.
V. 1 Interea Dionysius Syracusis receptus, cum gravior
crudeliorque in dies civitati esset, iterata conspiratione
2 obsidetur. Tunc deposito imperio arcem Syracusanis
cum exercitu tradidit receptoque privato instrumento
3 Corinthum in exilium proficiscitur. Ibi humillima
quaeque tutissima existimans in sordidissimum vitae
4 genus descendit: non contentus in publico vagari, sed

MYO *des.*] 1 eligit C 3 *sq.* poculis v. infectis τπι populi v. infesti C 6 quae res C 9 prohibuisse C 12 iterum ω interim *vGu. (Rue.)* interdum *Cast. 149; (interpr.: iterum parat insidias: concitat servitia)* 13 servitiam C 19 poenae exigerentur τπι -a -retur C *(Rue.)* 20 lacerum τ laceratur C laceratum πι; *cf. ad 38, 8, 15* 22 *prim.* aut, *sec.* ad *om.* C 24 syracusis (a syr., *sed* a *del.* *Γ*) receptus τπι syr. receptis C 27 tradidit τπι tradit C 30 genus τπι caenus C

potare; nec conspici in popinis lupanaribusque, sed
totis diebus desidere; cum perditissimo quoque de 5
minimis rebus disceptare; pannosus et squalidus in-
cedere; risum libentius praebere quam captare; in ma- 6
cello perstare; quod emere non poterat, oculis devo-
rare; apud aediles adversus lenones iurgare; omniaque 7
ista facere, ut contemnendus magis quam metuendus
videretur. Novissime ludi magistrum professus pue- 8
ros in trivio docebat, ut aut a timentibus semper in
publico videretur aut a non timentibus facilius con-
temneretur. Nam licet tyranni his semper vitiis abundent, 9
tamen simulatio haec vitiorum, non naturae erat, ma-
gisque haec arte quam amisso regali pudore faciebat,
expertus, quam invisa tyrannorum forent etiam sine
opibus nomina. Laborabat itaque invidiam praeteri- 10
torum contemptu praesentium demere, neque honesta,
sed tuta consilia circumspiciebat. Inter has tamen 11
dissimulationum artes ter insimulatus est adfectatae
tyrannidis, nec aliter quam dum contemnitur, libera-
tus est.

Inter haec Karthaginienses tanto successu rerum VI. 1
Alexandri Magni exterriti, verentes, ne Persico regno
et Africum vellet adiungere, mittunt ad speculandos
eius animos Hamilcarem cognomento Rodanum, vi-
rum sollertia facundiaque praeter ceteros insignem.
Augebant enim metum et Tyros, urbs auctorum originis 2
suae, capta et Alexandria aemula Karthaginis in ter- 3
minis Africae et Aegypti condita et felicitas regis, 4

MYO *des.*] **2** cum τπC tum cum ιΓ **3** pannosus et τπι annosue C **4** quam capere C **5** quae C **6** omniaque ista (ita **XFLC**) πιC omnia quaesta τ **10** viseretur C **11** tyranni his ... abundent ι C tyrannicis ... habundaret π *(Ga.)* tyranniis (-nis, -nus) ... abundet τ tyranni ... -dent *Rue.* tyrannicis ... -dent *Seel '35*) **12** naturae ω natura *Freinsh.; eadem ratio cogitandi atque e. g. 12, 5, 1* **18** ter *om.* τ **22** verentes om. C **24** rodanum τπ ronannum ι phodanum C rodonem Q² Z² (Rhodanum *Or.*, Rodinum *Frontin.*) **25** facundia sollertiaque C *(Rue.)* **26** auctorum ω auctor *Bong. ex* ς *(Rue., Ga), sed cf. 23, 1, 13. 28, 1, 6*

apud quem nec cupiditas nec fortuna ullo modo ter-
5 minabantur. Igitur Hamilcar per Parmeniona aditu
regis obtento profugisse se ad regem expulsum pa-
6 tria fingit militemque se expeditionis offert. Atque
ita consiliis eius exploratis in tabellis ligneis vacua
desuper cera inducta civibus suis omnia perscribebat.
7 Sed Karthaginienses post mortem regis reversum in
patriam, quasi urbem regi venditasset, non ingrato
tantum, verum etiam crudeli animo necaverunt.

LIBER XXII.

I. 1 Agathocles, Siciliae tyrannus, qui magnitudini prio-
ris Dionysii successit, ad regni maiestatem ex humili
2 et sordido genere pervenit. Quippe in Sicilia patre
figulo natus non honestiorem pueritiam quam prin-
3 cipia originis habuit, siquidem forma et corporis pul-
chritudine egregius diu vitam stupri patientia exhibuit.
4 Annos deinde pubertatis egressus libidinem a viris ad
5 feminas transtulit. Post haec apud utrumque sexum
6 famosus vitam latrociniis mutavit. Interiecto tempore,
cum Syracusas concessisset adscitusque in civitatem
7 inter incolas esset, diu sine fide fuit, quoniam nec in
fortunis quod amitteret, nec in verecundia quod in-
8 quinaret habere videbatur; in summa gregariam mili-
tiam sortitus non minus tunc seditiosa quam antea
9 turpi vita in omne facinus promptissimus erat; nam
et manu strenuus et in contionibus perfacundus habe-
10 batur. Brevi itaque centurio ac deinceps tribunus

MYO *des.*] 1 ulla C 2 aditur C 4 militem quoque C 11 magnitudine C 12 et ex C 15 et τπι ei C 16 egrius C 26 perfacundius C

militum factus est. Primo bello adversus Aethnaeos 11
magna experimenta sui Syracusanis dedit. Sequenti 12
Campanorum tantam de se spem omnibus fecit, ut in
locum demortui ducis Damasconis sufficeretur, cuius 13
uxorem adulterio cognitam post mortem viri in ma-
trimonium recepit. Nec contentus, quod ex inope re- 14
pente dives factus esset, piraticam adversus patriam
exercuit. Saluti ei fuit, quod socii capti tortique de 15
illo negaverunt. Bis occupare imperium Syracusarum 16
voluit, bis in exilium actus est.

A Murgantinis, apud quos exulabat, odio Syracu- II. 1
sanorum primo praetor, mox dux creatur. In eo bello 2
et urbem Leontinorum capit et patriam suam Syra-
cusas obsidere coepit, ad cuius auxilium Hamilcar, dux 3
Poenorum, inploratus depositis hostilibus odiis prae-
sidia militum mittit. Ita uno eodemque tempore Syra- 4
cusae et ab hoste civili amore defensae et a cive
hostili odio inpugnatae sunt. Sed Agathocles cum 5
videret fortius defendi urbem quam oppugnari, preci-
bus per internuntios Hamilcarem exorat, ut inter se
et Syracusanos pacis arbitria suscipiat, peculiaria in
ipsum officia sui repromittens. Qua spe inpletus Ha- 6
milcar societatem cum eo mutuae potentiae iungit, ut
quantum virium Agathocli adversus Syracusanos de-
disset, tantum ipse ad incrementa domesticae potentiae
recuperaret. Igitur non pax tantum Agathocli concilia- 7
tur, verum etiam praetor Syracusis constituitur. Tunc 8
Hamilcari expositis insignibus Cereris tactisque in obse-

MYO *des.*] 1 aethneos (n *om.* **Z**) τπ aethineos ι ethneos **C** 2 *sqq.* sui—ut in lo *om.* τ 4 damasconis ω Damagonis *vGu., crucem adpon. Rue.* 6 quod *om.* **C** 16 ita *om.* **C** 23 mutuae potentiae **C** *(Rue., Ga.)* metu eius potentiae τι metu pot. eius π 25 ad incr.] ad crementa **C** 26 recuperaret (reci- **A**π**E**[1]**FS**) τπι reciperet **C** *(Rue.); cf. ad 1, 10, 1. 25, 2, 10. 32, 3, 9* 26 non igitur pax agathocli tantum **C** 28 expositis insignibus Cereris tactisque *Ieep* exp. ignibus cereis (cereris **C**) tactisque (pactisque **C**) ω, *crucem adpon. Rue., qui in adn. crit. praefert* exp. signis *eqs., quod recepit Ga.*

9 quia Poenorum iurat. Deinde acceptis ab eo V mili-
bus Afrorum potentissimos quosque ex principibus
10 interficit, atque ita veluti rei publicae statum for-
maturus populum in theatrum ad contionem vocari
iubet contracto in gymnasio senatu, quasi quaedam
11 prius ordinaturus. Sic conpositis rebus inmissis mili-
12 tibus populum obsidet, senatum trucidat, cuius per-
acta caede ex plebe quoque locupletissimos et promp-
tissimos interficit.

III. 1 His ita gestis militem legit exercitumque con-
scribit, quo instructus finitimas civitates nihil hostile
2 metuentes ex inproviso adgreditur, Poenorum quoque
socios permittente Hamilcare foede vexat. Propter
quod querelas Karthaginem socii non tam de Aga-
3 thocle quam de Hamilcare detulerunt, hunc ut domi-
num et tyrannum, illum ut proditorem arguentes, a
quo infestissimo hosti fortunae sociorum interposita
4 pactione donatae sint; sicut ab initio Syracusae in
pignus societatis sint traditae, urbs semper Poenis
infesta et de imperio Siciliae Karthaginis aemula,
nunc insuper civitates sociorum eidem titulo pacis ad-
5 dictas. Denuntiare igitur se haec brevi ad ipsos red-
undatura ac propediem sensuros, quantum mali non
6 Siciliae magis quam ipsi Africae adtulerint. His que-
relis senatus in Hamilcarem accenditur, sed quoniam
in imperio esset, tacita de eo suffragia tulerunt et
sententias, priusquam recitarentur, in urnam coniectas
obsignari iusserunt, dum alter Hamilcar, Gisgonis
7 filius, a Sicilia reverteretur. Sed haec callida com-
menta Poenorum et sententias inauditas mors Hamil-
caris praevenit, liberatusque est fati munere, quem
8 per iniuriam cives inauditum damnaverant. Quae res

MYO *des.*] 2 *sq.* potentissimos — ita *secl. Rue.* 18 sicut τπ cui **C** si cui ι (*intell. v. 21* ita nunc!) ab initio *om.* **VQR** 21 insuper τπι super **C** pactis **C** 24 adtulerint τπι aluerint **C** (*Rue.*) 26 de illo **C** 29 sed haec callida *om.* **C** 30 hamilcaris *om.* **C**

Agathocli adversus Poenos occasionem movendi belli
dedit. Prima igitur illi cum Hamilcare, Gisgonis filio, 9
proelii congressio fuit, a quo victus maiori mole re-
paraturus bellum Syracusas concessit. Sed secundi 10
certaminis eadem fortuna quae et prioris fuit.

Cum igitur victores Poeni Syracusas obsidione IV. 1
cinxissent, Agathocles, quod se neque viribus parem
neque ad obsidionem ferendam instructum videret,
super haec a sociis crudelitate eius offensis desertus
esset, statuit bellum in Africam transferre, mira pror- 2
sus audacia, ut, quibus in solo urbis suae par non
erat, eorum urbi bellum inferret, et qui sua tueri non
poterat, inpugnaret aliena victusque victoribus insul-
taret. Huius consilii non minus admirabile silentium 3
quam commentum fuit. Populo hoc solum professus,
invenisse se victoriae viam; animos illi tantum in
brevem obsidionis patientiam firmarent, vel cui status
praesentis fortunae displiceret, dare se ei discedendi
liberam potestatem. Cum mille sescenti discessissent, 4
ceteros ad obsidionis necessitatem frumento et sti-
pendio instruit; L tantum secum talenta ad praesen-
tem usum aufert, cetera ex hoste melius quam ex
sociis paraturus. Omnes deinde servos militaris aeta- 5
tis libertate donatos sacramento adegit eosque et ma-
iorem partem ferme militum navibus inponit, ratus
exaequata utriusque ordinis condicione mutuam inter
eos virtutis aemulationem futuram; ceteros omnes ad
tutelam patriae relinquit.

MYO *des.*] 3 a *om.* C 7 quod se τπ cum se ιC Agathoclesque se *Giunta* 9 crudelitates C 10 transferre τπι traicere C 12 et qui (quia VQR) τπ qui ιC 13 impugnaret *et* -que *om.* C 15 populo hoc solum τπι non solum hoc C 16 se *om.* C 17 firmarent τπι formarent C; *cf. ad 2, 11, 9* cui τπC eius ι si cui ς *Bong.* 19 liberam discendi *(sic!)* C mille sescenti τπι ad C C 20 ad (*om.* **AG**) obsidionis ω ob obs. *Ieep.* et τπι et in C 23 omnis dein servorum C 24 adegit τ *(Ga.)* adigit πιC; adĕgit *fort. praesens, cf. ad 15, 2, 2* 25 maiorem partem (-re -te **AG**) ferme τπι maiorem f. p. C

V. 1 Septimo igitur imperii anno comitibus duobus
2 adultis filiis, Archagatho et Heraclida, nullo militum
sciente quo veheretur, cursum in Africam dirigit, cum
omnes aut in Italiam praedatum se aut in Sardiniam
ituros crederent. Tunc primum, exposito in Africae
3 litore exercitu, consilium suum omnibus aperit. Quo
in loco Syracusae positae sint ostendit, quibus aliud
nullum auxilium superesset, quam ut hostibus faciant,
4 quae ipsi patiantur. Quippe aliter domi, aliter foris
bella tractari. Domi ea sola auxilia esse, quae patriae vires subministrent; foris hostem etiam suis viribus vinci, deficientibus sociis et odio diuturni imperii
5 externa auxilia circumspicientibus. Huc accedere, quod
urbes castellaque Africae non muris cinctae, non in
montibus positae sint, sed in planis campis sine ullis
munimentis iaceant, quas omnes metu excidii facile
6 ad belli societatem perlici posse. Maius igitur Karthaginiensibus ab ipsa Africa quam ex Sicilia exarsurum bellum, coituraque auxilia omnium adversus unam
urbem nomine quam opibus ampliorem, et quas non
7 adtulerit vires, inde sumpturum. Nec in repentino
Poenorum metu modicum momentum victoriae fore,
qui tanta audacia hostium perculsi trepidaturi sint.
8 Accessura et villarum incendia, castellorum urbiumque contumacium direptionem, tum ipsius Karthaginis
9 obsidionem, quibus omnibus non sibi tantum in alios,
10 sed et aliis in se sentient patere bella. His non solum Poenos vinci, sed et Siciliam liberari posse; nec
enim moraturos in eius obsidione hostes, cum sua ur-
11 geantur. Nusquam igitur alibi facilius bellum, sed

MYO *des.*] 4 *sq.* se — tunc *om.* ι 5 primum τπι ipse C 7 aliud *om.* C 8 superesset τπι super se C 9 *sq.* quam ipsi pat. aliter quippe foris aliter domi tractari C 11 sumministrarent C 13 externa auspicia C 21 adtulerint C nec πι C et τ (*Ieep, qui post* metu *add.* non) 23 qui tantà τπι quanta C percussi C 27 sentient (-iunt V) ω sentirent *Rue. ex* ς 28 vinci sed τπι vicisse *(ex corr.)* C

nec praedam uberiorem inveniri posse; nam capta
Karthagine omnem Africam Siciliamque praemium
victorum fore. Gloriam certe tam honestae militiae 12
tantam in omne aevum futuram, ut terminari nullo
tempore oblivionis possit, ut dicatur eos solos mor-
talium esse, qui bella, quae domi ferre non po-
terant, ad hostes transtulerint ultroque victores in-
secuti sint et obsessores urbis suae obsederint. Omni- 13
bus igitur forti ac laeto animo bellum ineundum, quo
nullum aliud possit aut praemium victoribus uberius
aut victis monumentum inlustrius dare.

His quidem adhortationibus animi militum erige- VI. 1
bantur, sed terrebat eos portenti religio, quod navi-
gantibus sol defecerat. Cuius rei rationem non minore 2
cura rex quam belli reddebat, adfirmans, si prius quam
proficiscerentur factum esset, crediturum adversum
profecturis prodigium esse; nunc, quia egressis acci-
derit, illis, ad quos eatur, portendere. Porro defectus 3
naturalium siderum semper praesentem rerum sta-
tum mutare, certumque esse et florentibus Karthagi-
niensium opibus et laboribus adversisque rebus suis
commutationem significari. Sic consolatis militibus 4
universas naves consentiente exercitu incendi iubet, ut
omnes scirent auxilio fugae adempto aut vincendum
aut moriendum esse. Dein cum omnia, quacumque 5
ingrederentur, prosternerent, castella villasque in-
cenderent, obvius ei fuit cum XXX milibus paga-
norum Hanno, sed proelio commisso duo de Siculis, 6

MYO *des.*] 5 oblivionis τπ oblivionis silentio C *(Rue.)* oblivione ι (temporis) oblivione *Faber*: 'tempore oblivionis' *pro* oblivione *dictum, abundantia vere Iustinea* solos eos C 6 esse τπι fuisse C *(Rue.)* 7 ultroque τπι utrosque C 12 quidam C 16 adversus C 17 profecturis *IFGron.* -ros ω 19 natural⟨es tal⟩ium *coni. Cast. 149, male* 20 esse et ς *(Scel)* esset τ esse π *(Ga.)* se esse et ι C *(Rue.)* 21 et laboribus *om.* τπ *(fort. interpol.)* 26 castella villasque τ villas castellaque πι C 27 ei τι C eis π *(Rue falsa collatione fisus)* 28 hanno τι dux poenorum hanno C hanno dux poen. π sed τπι ubi C

7 tria milia de Poenis cum ipso duce cecidere. Hac vic-
toria et Siculorum animi eriguntur et Poenorum
8 franguntur. Agathocles victis hostibus urbes castel-
laque expugnat, praedas ingentes agit, hostium multa
9 milia trucidat. Castra deinde in quinto lapide a
Karthagine statuit, ut damna carissimarum rerum
vastitatemque agrorum et incendia villarum de muris
10 ipsius urbis specularentur. Interea ingens tota Africa
deleti Poenorum exercitus fama occupatarumque ur-
11 bium divulgatur. Stupor itaque omnes et admiratio
incessit, unde tanto imperio tam subitum bellum, prae-
sertim ab hoste iam victo; admiratio deinde paulatim
12 in contemptum Poenorum vertitur. Nec multo post
non Afri tantum, verum etiam urbes nobilissimae no-
vitatem secutae ad Agathoclem defecere frumentoque
et stipendio victorem instruxere.

VII. 1 His Poenorum malis etiam deletus in Sicilia cum
imperatore exercitus velut quidam aerumnarum cumu-
2 lus accessit. Nam post profectionem a Sicilia Aga-
thoclis in obsidione Syracusarum Poeni segniores red-
diti ab Antandro, fratre regis Agathoclis, occidione
3 caesi nuntiabantur. Itaque cum domi forisque eadem
fortuna Karthaginiensium esset, iam non tributariae
tantum ab his urbes, verum etiam socii reges deficie-
bant, amicitiarum iura non fide, sed successu ponde-
4 rantes. Erat inter ceteros rex Cyrenarum Ophellas,
qui spe inproba regnum totius Africae amplexus so-
cietatem cum Agathocle per legatos iunxerat pactus-
que cum eo fuerat, ut Siciliae illi, sibi Africae im-
5 perium victis Karthaginiensibus cederet. Itaque cum
ad belli societatem cum ingenti exercitu ipse venisset,
Agathocles blando adloquio et humili adulatione, cum
saepius simul cenassent adoptatusque filius eius ab
6 Ophella esset, incautum interficit occupatoque exercitu

MYO *des.*] 1 tria milia τπι ĪI·d·(=MMD) **C**; *cf. StudIt.* 18 *sq.* aerumnarum — post *om.* ι cumulis **C** 19 in siciliam **C** 26 Ophellas *Or. et prol. (Rue., Ga.)* afellas ω

eius iterato Karthaginienses omnibus viribus bellum
cientes magno utriusque exercitus sanguine gravi
proelio superat. Hoc certaminis discrimine tanta de- 7
speratio inlata Poenis est, ut, nisi in exercitu Aga-
thoclis orta seditio fuisset, transiturus ad eum Bomil-
car, rex Poenorum, cum exercitu fuerit. Ob quam 8
noxam in medio foro a Poenis patibulo suffixus est,
ut idem locus monumentum suppliciorum eius esset,
qui ante fuerat ornamentum honorum. Sed Bomilcar 9
magno animo crudelitatem civium tulit, adeo ut de
summa cruce veluti de tribunali in Poenorum scelèra
contionaretur, obiectans illis nunc Hannonem falsa 10
adfectati regni invidia circumventum, nunc Gisgonis
innocentis exilium, nunc in Hamilcarem, patruum
suum, tacita suffragia, quod Agathoclem socium illis
facere quam hostem maluerit. Haec cum in maxima 11
populi contione vociferatus esset, expiravit.

Interea Agathocles profligatis in Africa rebus, tra- VIII. 1
dito Archagatho filio exercitu in Siciliam recurrit,
nihil actum in Africa existimans, si amplius Syra-
cusae obsiderentur. Nam post occisum Hamilcarem, 2
Gisgonis filium, novus eo a Poenis missus exercitus
fuerat. Statim igitur primo adventu eius omnes Si- 3
ciliae urbes auditis rebus, quas in Africa gesserat,
certatim se ei tradunt, atque ita pulsis e Sicilia Poenis
totius insulae imperium occupavit. In Africam deinde 4
reversus seditione militum excipitur, nam stipendiorum
solutio in adventum patris dilata a filio fuerat. Igitur 5
in contionem vocatos blandis verbis permulsit: sti-
pendia illis non a se flagitanda esse, sed ab hoste
quaerenda; communem victoriam, communem praedam
futuram. Paulum modo adniterentur, dum belli re- 6

MYO *des.*] 4 *sq.* agathocli **C** 5 bomilcar **G**[2]**C**[1] vomilcar **τπι** amilcar **C**[2]**D**; *cf. Diod. 20, 43 (sed § 9* amilcar **CD**) 6 rex **τπι** dux **C** *(Or. 4, 6, 32; Hgd. 31)* *ante* ob *add.* et **C** 22 novus eo **τπι** novo eos **C** 25 e *om.* **C** *(Rue.)* 29 permulctis **D** *ex* permultis **C**[2] 30 ab se **C** 32 paululum **C** dum **τπι** dummodo **C**

liquiae peraguntur, cum sciant Karthaginem captam
7 spes omnium expleturam. Sedato militari tumultu
interiectis diebus ad castra hostium exercitum ducit, ibi
inconsultius proelium committendo maiorem partem
8 exercitus perdidit. Cum itaque in castra fugisset
versamque in se invidiam temere commissi belli vi-
deret pristinamque offensam non depensi stipendii
metueret, concubia nocte solus a castris cum Archa-
9 gatho filio profugit. Quod ubi milites cognovere,
haud secus quam si ab hoste capti essent, trepida-
vere, bis se a rege suo in mediis hostibus relictos
esse proclamantes, salutemque suam desertam ab eo
esse, quorum ne sepultura quidem relinquenda fuerit.
10 Cum persequi regem vellent, a Numidis excepti in
castra revertuntur, conprehenso tamen reductoque
Archagatho, qui a patre noctis errore discesserat.
11 Agathocles autem navibus, quibus reversus a Sicilia
fuerat, cum custodibus earundem Syracusas defertur,
12 exemplum flagitii singulare, rex exercitus sui desertor
13 filiorumque pater proditor. Interim in Africa post
fugam regis milites pactione cum hostibus facta,
interfectis Agathoclis liberis Karthaginiensibus se
14 tradidere. Archagathus cum occideretur ab Arcesilao,
amico antea patris, rogavit eum, quidnam liberis eius
facturum Agathoclem putet, per quem ipse liberis
careat. Tunc respondit satis habere se, quod super-
15 stites eos esse Agathoclis liberis sciat. Post haec
Poeni ad persequendas belli reliquias duces in Sici-
liam miserunt, cum quibus Agathocles pacem aequis
condicionibus fecit.

MYO *des.*] 1 peraguntur cum sciant τπι peragantur circumspiciant C 8 exercitum τπ *om.* ιC *(Rue.)* ubi C *Rue.* 11 se *om.* C 15 reductoque ιC *om.* τπ, *fort. ex sqq. verbis interpol.* 17 reversus a sic. fuerat τι fuerat a sic. regressus (reversus P) π reverterat e (a *Rue.*) sic. C *(Rue., Ga.)* 19 flagitiis C 21 pactionem C

LIBER XXIII.

Agathocles, rex Siciliae, pacificatus cum Kartha- I. 1
giniensibus partem civitatium a se fiducia virium dis-
sidentem armis subegit. Dein quasi angustis insulae 2
terminis clauderetur, cuius imperii partem primis in-
crementis ne speraverat quidem, in Italiam transcendit,
exemplum Dionysii secutus, qui multas Italiae civi-
tates subegerat. Primi igitur hostes illi Bruttii fuere, 3
quia et fortissimi tum et opulentissimi videbantur,
simul et ad iniurias vicinorum prompti. Nam multas 4
civitates Graeci nominis Italia expulerant; auctores 5
quoque suos Lucanos bello vicerant et pacem cum
his aequis legibus fecerant. Tanta feritas animorum 6
erat, ut nec origini suae parcerent. Namque Lucani 7
isdem legibus liberos suos quibus et Spartani in-
stituere soliti erant. Quippe ab initio pubertatis in 8
silvis inter pastores habebantur sine ministerio ser-
vili, sine veste, quam induerent vel cui incubarent,
ut a primis annis duritiae parsimoniaeque sine ullo
usu urbis adsuescerent. Cibus his praeda venatica, 9
potus aut lactis aut fontium liquor erat. Sic ad la-
bores bellicos indurabantur. Horum igitur ex nu- 10
mero L primo ex agris finitimorum praedare soliti,
confluente deinde multitudine sollicitati praeda cum
plures facti essent, infestas regiones reddebant. Ita- 11
que fatigatus querelis sociorum Dionysius, Siciliae
tyrannus, sexcentos Afros ad conpescendos eos mi-
serat; quorum castellum proditum sibi per Bruttiam 12

MYO *des.*] 5 *sq.* cuius — speraverat τπι cuius increm. imp. part. primis ne speraverat **C** 9 tum et opulentissimi *om.* ι 20 cibus his τπι cibis **C** 23 praedare τπ -ri ι**C** 24 sollicitati praeda (-am τ**PZ**) τπι sollicitante praedas **C** sollicitati in praedam *Ieep* sollicitante praeda *Rue.*

mulierem expugnaverunt ibique civitatem concurrenti-
bus ad opinionem novae urbis pastoribus statuerunt
13 Bruttiosque se ex nomine mulieris vocaverunt. Pri-
mum illis cum Lucanis, originis suae auctoribus,
14 bellum fuit, qua victoria erecti cum pacem aequo
iure fecissent, ceteros finitimos armis subegerunt tan-
tasque opes brevi consecuti sunt, ut perniciosi etiam
15 regibus haberentur. Denique Alexander, rex Epiri,
cum in auxilium Graecarum civitatium cum magno
exercitu in Italiam venisset, cum omnibus copiis ab
16 his deletus est. Quare feritas eorum successu felici-
17 tatis incensa diu terribilis finitimis fuit. Ad postre-
mum inploratus Agathocles spe ampliandi regni a
Sicilia in Italiam traiecit.

II. 1 Principio adventus opinione eius concussi legatos
ad eum societatem amicitiamque petentes miserunt.
2 Quos Agathocles ad cenam invitatos, ne exercitum
traici viderent, et in posterum statuta his die con-
3 scensa navi frustratus est. Sed fraudis haud laetus
eventus fuit, siquidem reverti eum in Siciliam inter-
4 iectis paucis diebus vis morbi coëgit, quo toto corpore
conprehensus per omnes nervos articulosque umore
pestifero grassante velut intestino singulorum mem-
5 brorum bello inpugnabatur. Ex qua desperatione
bellum inter filium nepotemque eius regnum iam
quasi mortui vindicantibus oritur; occiso filio regnum
6 nepos occupavit. Igitur Agathocles, cum morbi cura

MYO *des.*] 1 expugnarunt (τ) 3 se *om.* **C** 5 qua] cuius **C** 9 cum *om.* **C** 11 successus **C** 13 spe—*v. 17* agathocles *om.* **X** agathoclis spe amplitudine **C** 15 adventus opinione eius *Bern.* adventus opinionis eius **τ π ι** opinionis adv. eius **C** *(Rue., Ga.)*; *intell.*: opinione (= nuntio, *cf. 24, 7, 6*) adv. eius concussi; *librarii aberraverunt propter* eius 18 his **τ π ι** eis **C** 27 *sq.* cum morbi (-o **π**) cura et (et *om.* **AGR**) aegritudo (-dinis **ι**) graviores (-ior **π C**) essent (esset **VELC**) **ω**, *Cast. 149*, *qui post* graviores *add.* ⟨in dies⟩; *lect.* **C** *rec. cruce adpos. Rue.*; **π** *rec., sed scripsit* esset *Ga.* orbi cura ... *Scheffer* belli cura ... *Glareanus, alii alia; interpr.*: *morbus et aegritudo nimis graves erant, quod alterum alterius*

et aegritudo graviores essent et inter se alterum alterius
malo cresceret, desperatis rebus uxorem suam Theo-
xenam genitosque ex ea duos parvulos cum omni pe-
cunia et familia regalique instrumento, quo praeter
illum nemo regum ditior fuit, navibus inpositos Aegyp-
tum, unde uxorem acceperat, remittit, timens, ne praedo-
nem regni sui hostem paterentur. Quamquam uxor diu 7
ne ab aegro divelleretur deprecata est, ne discessus
suus adiungi nepotis parricidio posset et tam cruente
haec deseruisse virum quam ille inpugnasse avum
videretur. Nubendo se non prosperae tantum, sed 8
omnis fortunae inisse societatem, nec invitam periculo
spiritus sui empturam, ut extremos viri spiritus ex-
ciperet et exequiarum officium, in quod profecta se
nemo sit successurus, obsequio debitae pietatis in-
pleret. Discedentes parvuli flebili ululatu amplexi 9
patrem tenebant; ex altera parte uxor maritum non
amplius visura osculis fatigabat. Nec minus senis
lacrimae miserabiles erant. Flebant hi morientem 10
patrem, ille exules liberos; hi discessu suo solitudinem
patris, aegri senis, ille in spem regni susceptos re-
linqui in egestate lugebat. Inter haec regia omnis 11
adsistentium fletibus tam crudelis discidii inpleta re-
sonabat. Tandem finem lacrimis necessitas profectionis 12
inposuit et mors regis proficiscentes filios insecuta
est. Dum haec aguntur, Karthaginienses cognitis quae 13
in Sicilia agebantur, occasionem totius insulae occu-

---

malo crevit, cf. 32, 3, 4; lectione morbi curā aegritudo (*vel* morbi cura ⟨impediretur⟩ et aegr.) gravior esset, *de qua cogitat AKlotz* (*cf.* C) *antecipitur enuntiatum insequens, quapropter* C *ut erat librarius impudentissimus sed ingeniosissimus praetermisit pag. 189 v. 1* et inter — *v. 2* cresceret

MYO *des.*] 2 malo τπι mole *Rue.* theoxenam C texenam τ theogenam π theonexam ι 3 *post* parvulos *add.* filios C 5 regum (regnum L n *eras.* Q) *om.* C impositis C 14 et (et et PZ) πιC ut τ et ut *Ieep.* 15 sit succ. obsequio τπι succ. esset obesset quia C 19 mis. lacr. C 20 solitudine C 21 patris *om.* C 22 inter ea C 27 occupandae *om.* C

pandae datam sibi existimantes magnis viribus eo
traiciunt multasque civitates subigunt.
III. 1 Eo tempore et Pyrrus adversus Romanos bel-
2 lum gerebat, qui inploratus a Sicilia in auxilium,
sicuti dictum est, cum Syracusas venisset, rex Sici-
3 liae sicut Epiri appellatur. Quarum rerum felici-
tate laetus Heleno filio Siciliae velut avitum (nam
susceptus ex filia Agathoclis regis erat), Alexandro
4 autem Italiae regnum destinat. Post haec multa se-
5 cunda proelia cum Karthaginiensibus facit. Interiecto
deinde tempore legati ab Italicis sociis venere nun-
tiantes, resisti Romanis non posse deditionemque fu-
6 turam, nisi subveniat. Anxius tam ambiguo periculo
incertusque quid ageret vel quibus primum subveniret,
7 in utrumque pronus consultabat; quippe instantibus
hinc Karthaginiensibus, inde Romanis periculosum
videbatur exercitum in Italiam non traicere, periculo-
sius a Sicilia deducere, ne aut illi non lata ope aut
8 hi deserti amitterentur. In hoc aestu periculorum
tutissimus portus consiliorum visus est omnibus viri-
bus decernere in Sicilia et profligatis Karthaginiensi-
9 bus victorem exercitum transponere in Italiam. Ita-
que conserto proelio cum superior fuisset, quoniam
10 tamen a Sicilia abiret pro victo fugere visus est; ac
propterea socii ab eo defecerunt et imperium Si-
11 ciliae tam cito amisit, quam facile quaesierat. Sed
nec in Italia meliore felicitate usus in Epirum re-
vertitur. Admirabilis utriusque rei casus in exem-
12 plum fuit. Nam sicut ante secunda fortuna rebus
supra vota fluentibus Italiae Siciliaeque imperium et

MYO *des.*] 3 eo τπι eodem **C** *(Rue.)* 4 a sicilia τ a siculis πι**C**; *cf. Pet. 99* 5 sicuti τπι sicut supra **C** 10 cum *om.* **C** 15 utrorumque **C** 21 profugatis **C** 24 abiret (habiret et **P** obiret **EFL**) πι**C** abire et τ *(Ieep., Ga.), quod propter insequens* ac propterea (ac *del. Ga.*) *ferri non potest* 25 socii τπ et socii ι**C** *(Rue.)* 27 usus τπι potitus (*s. l.* **C**²) rursus **CD** 29 antea **C** *(Rue.)*

tot de Romanis victorias adtraxerat, ita nunc adversa velut in ostentationem fragilitatis humanae destruens, quae cumulaverat, Siciliensi ruinae naufragium maris et foedam adversus Romanos pugnam turpemque ab Italia discessum adiecit.

Post profectionem a Sicilia Pyrri magistratus IV. 1
Hiero creatur, cuius tanta moderatio fuit, ut consen- 2
tiente omnium civitatium favore dux adversus Kar-
thaginienses primum, mox rex crearetur. Huius futu- 3
rae maiestatis ipsa infantis educatio quasi praenuntia
fuit. Quippe genitus erat patre Hieroclito, nobili viro, 4
cuius origo a Gelone, antiquo Siciliae tyranno, mana-
bat, sed maternum illi genus sordidum atque adeo 5
pudibundum fuit. Nam ex ancilla natus ac propterea 6
a patre velut dehonestamentum generis expositus
fuerat. Sed parvulum et humanae opis egentem apes 7
congesto circa iacentem melle multis diebus aluere.
Ob quam rem responso aruspicum admonitus pater, 8
qui regnum infanti portendi canebant, parvulum re-
colligit omnique studio ad spem maiestatis, quae pro-
mittebatur, instituit. Eidem in ludo inter coaequales 9
discenti lupus tabulam in turba puerorum repente
conspectus eripuit. Adulescenti quoque prima bella 10
ineunti aquila in clipeo, noctua in hasta consedit.
Quod ostentum et consilio cautum et manu promp- 11
tum regemque futurum significabat. Denique ad- 12
versus provocatores saepe pugnavit semperque victo-

Y O S (M) *des.*] 1 adtraxerat τπ adstruxerat ιC *(Rue.)* 3 siciliensis C 5 abiecit (*ex* abgecit) C 6 a sicilia τπι siciliae C 9 primum τπ -mo ιC creatur C 10 infantis τ infantilis (-tulis X) πιC praenuntia τπι educatio *(iterum)* C 11 hieroclito (hierodito P) ω Hierocle *Leopardus; 'ita certe Trogus scripsit' Rue., qui crucem adponit* 12 Gelone *edd.* gelo (*ex* angelo G) τ geloo C; *de cett. codd. mihi non constat* 19 recolligit AGRι recollegit VQπC *(dubito)* 21 eidem *Ieep., qui et de* item *cogitavit, quod rec. Rue.* idem τπC idem sic ι 25 et consilio ω et in cons. *Rue.* in cons. *Ga. ex* ς; *cf. 9, 8, 13 et Pet. 13* 27 victoriam reportavit τπι victor C

13 riam reportavit. A Pyrro rege multis militaribus donis
14 donatus est. Pulchritudo ei corporis insignis, vires
15 quoque in homine admirabiles fuere. In adloquio
blandus, in negotio iustus, in imperio moderatus,
prorsus ut nihil ei regium deesse praeter regnum
videretur.

LIBER XXIV.

I. 1 Dum haec in Sicilia geruntur, interim in Graecia
dissidentibus inter se bello Ptolomeo Cerauno et An-
2 tiocho et Antigono regibus omnes ferme Graeciae
civitates ducibus Spartanis, velut occasione data ad
spem libertatis erectae, missis invicem legatis, per
quos in societatis foedera alligarentur, in bellum pro-
3 rumpunt et, ne cum Antigono, sub cuius regno erant,
bellum coepisse viderentur, socios eius Aetolos ad-
4 grediuntur, causas belli praetendentes, quod consensu
Graeciae sacratum Apollini Cirraeum campum per
5 vim occupassent. Huic bello ducem deligunt Area,
qui adunato exercitu urbes sataque in his campis
posita depopulatur, quae auferri non poterant incendit.
6 Quod cum e montibus conspicati pastores Aetolorum
essent, congregati admodum quingenti sparsos hostes
ignorantesque, quanta manus esset, quoniam con-
spectum illis metus et incendiorum fumus abstule-
rat, consectantur trucidatisque admodum novem mi-
7 libus praedones in fugam verterunt. Reparantibus

MYO *des.*] 4 blandus **τπι** magnus **C** *post* moderatus *add.* erat **XΓC** *(Rue.)* 9 ceraunio **C** 16 causam **C** consensus **C** 18 arean **C** 19 urbes (-is **ι**) sataque **πι C** urbe itaque **τ** urbem Cirram quae *Icep.* urbem circaque *Ga.*; *ad* urbs posita *cf. e. g. 22, 5, 5* 23 conspectus **C** 24 metus **ω** montes *Rue. (Ga.), sed hic poeticus fucus Iustino tribuendus* abstulerat **ω** -rant *Rue.* 25 trucidantque **C** 26 verterunt **τπι** vertunt **C** *(Rue.)*

deinde Spartanis bellum auxilium multae civitates
negaverunt, existimantes eos dominationem, non liber-
tatem Graeciae quaerere. Interea inter reges bellum 8
finitur; nam Ptolomeus pulso Antigono cum regnum
totius Macedoniae occupasset, pacem cum Antiocho
facit adfinitatemque cum Pyrro rege data ei in matri-
monium filia sua iungit.

Exinde externo metu deposito inpium et facino- II. 1
rosum animum ad domestica scelera convertit insi-
diasque Arsinoae, sorori suae, instruit, quibus et filios
eius vita et ipsam Cassandreae urbis possessione pri-
varet. Primus ei dolus fuit simulato amore sororis 2
matrimonium petere; aliter enim ad sororis filios,
quorum regnum occupaverat, quam concordiae fraude
pervenire non poterat. Sed nota scelerata Ptolomei 3
voluntas sorori erat. Itaque non credenti mandat 4
velle se cum filiis eius regni consortium iungere; cum
quibus non ideo se armis contendisse, quoniam eri-
pere his regnum, sed quod id facere sui muneris
vellet. In hoc mitteret arbitrum iuris iurandi, quo 5
praesente apud deos patrios quibus vellet obsecratio-
nibus se obligaret. Incerta Arsinoë quid ageret; si 6
mitteret, decipi periurio, si non mitteret, provocare
rabiem fraternae crudelitatis timebat. Itaque plus 7
liberis quam sibi timens, quos matrimonio suo pro-
tecturam se arbitrabatur, mittit ex amicis suis Dio-
nem; quo perducto in sanctissimum Iovis templum 8
veterrimae Macedonum religionis Ptolomeus sumptis
in manus altaribus, contingens ipsa simulacra et pul-
vinaria deorum inauditis ultimisque execrationibus
adiurat, se sincera fide sororis matrimonium petere 9

MYO *des.*] 1 *post* bellum *add.* his **C** 2 eos domin. **τ** domin. eos **πι C** 7 filiam suam **C** 10 struit . . . filium **C** 12 amore **τπι** more **C** 21 obsecrationibus **ω** exsecr. *IFGron. ex ς (Rue., Ga.) propter § 8; sed cave ne gradationem turbes; cf. 24, 8, 7* 22 *sq.* si mitteret **τπι** similiter **C** 29 in manibus alt. **C** Dionem (*ω?*) Chodionem *edd. vett. (Voss. 1664 aliique) nescio unde*

nuncupaturumque se eam reginam, neque in contumeliam eius se aliam uxorem aliosve quam filios eius
10 liberos habiturum. Arsinoë postquam et spe inpleta est et metu soluta, ipsa cum fratre conloquitur, cuius vultus et blandientes oculi cum fidem non minorem quam ius iurandum promitterent, reclamante Ptolomeo filio fraudem subesse, in matrimonium fratris concedit.
III. 1 Nuptiae magno apparatu laetitiaque omnium cele-
2 brantur. Ad contionem quoque vocato exercitu capiti
3 sororis diadema inponit reginamque eam appellat. Quo nomine in laetitiam effusa Arsinoë, quia quod morte Lysimachi, prioris mariti, amiserat recepisset, ultro virum in urbem suam Cassandream invitat, cuius
4 urbis cupiditate fraus struebatur. Praegressa igitur virum diem festum urbi in adventum eius indicit, domos, templa ceteraque omnia exornari iubet, aras
5 ubique hostiasque disponi; filios quoque suos, Lysimachum sedecim annos natum, Philippum triennio minorem, utrumque forma insignem, coronatos occur-
6 rere iubet. Quos Ptolomeus ad celandam fraudem cupide et ultra modum verae adfectionis amplexus
7 osculis diu fatigat. Ubi ad portam ventum est, occupari arcem iubet, pueros interfici. Qui cum ad matrem confugissent, in gremio eius inter ipsa oscula
8 trucidantur, proclamante Arsinoë, quid tantum nefas aut nubendo aut post nuptias contraxisset. Pro filiis saepe se percussoribus obtulit, frequenter corpore suo puerorum corpora amplexata protexit vulneraque ex-
9 cipere, quae liberis intendebantur, voluit. Ad postremum etiam spoliata funeribus filiorum scissa veste

MYO(γ) *des.*] 5 non *om.* C 6 reclamante τπι clamante C 11 morte τπιD mortem C 13 invitat τπι invit ad C[1] invitat ad C[2] invitat ad *et tum* cupiditatem D 16 templa ceteraque (que *post* templa π) τπι et templa itineraque C (*Rue. sine* et) 17 ubique τπι ubi C ubiubi *in ras.* D disponi τπι disponit C (*Rue.*) quoque τπι que D *in ras.* C 18 sedecim τπι VI C 19 ... natos *usque ad cap. 4,4 om.* γ (C + D) 25 quid τ (*probat AKlotz*) quis PX quod ZΓEFS (*Ga.*) quo L (*Rue.*); qui *Scheffer*

et crinibus sparsis cum duobus servulis ex urbe protracta Samothraciam in exilium abiit, eo miserior, quod mori ei cum filiis non licuit. Sed nec Ptolomeo 10 inulta scelera fuerunt; quippe diis inmortalibus tot periuria et tam cruenta parricidia vindicantibus brevi post a Gallis spoliatus regno captusque vitam ferro, ut meruerat, amisit.

Namque Galli abundante multitudine, cum eos IV. 1 non caperent terrae, quae genuerant, CCC milia hominum ad sedes novas quaerendas velut ver sacrum miserunt. Ex his portio in Italia consedit, quae et 2 urbem Romanam captam incendit, et portio Illyricos 3 sinus ducibus avibus (nam augurandi studio Galli praeter ceteros callent) per strages barbarorum penetravit et in Pannonia consedit; gens aspera, audax, 4 bellicosa, quae prima post Herculem, cui ea res virtutis admirationem et inmortalitatis fidem dedit, Alpium invicta iuga et frigore intractabilia loca transcendit. Ibi domitis Pannoniis per multos annos cum 5 finitimis varia bella gesserunt. Hortante deinde suc- 6 cessu divisis agminibus alii Graeciam, alii Macedoniam omnia ferro prosternentes petivere, tantusque 7 terror Gallici nominis erat, ut etiam reges non lacessiti ultro pacem ingenti pecunia mercarentur. Solus 8 rex Macedoniae Ptolomeus adventum Gallorum intrepidus audivit eisque cum paucis et incompositis, quasi bella non difficilius quam scelera patrarentur, parricidiorum furiis agitatus occurrit. Dardanorum quoque 9 legationem XX milia armatorum in auxilium offerentem sprevit, addita insuper contumelia, actum de Macedonia dicens, si, cum totum Orientem soli domuerint, nunc in vindictam finium Dardanis egeant; milites se habere filios eorum, qui sub Alexandro 10 rege stipendia toto orbe terrarum victores fecerint.

MYO(*γ*) *des.*] 12 et *ω secl. AeBaehrens (Rue.)* 18 *inde ab* (iu)ga *rursus adest γ* 22 prosternentes *τ* proterentes *πι*C; *cf. 6, 2, 16* 32 in vindicta C

11 Quae ubi Dardano regi nuntiata sunt, inclitum illud
Macedoniae regnum brevi inmaturi iuvenis temeritate
casurum dixit.

V. 1 Igitur Galli duce Belgio ad temptandos Macedo-
num animos legatos ad Ptolomeum mittunt, offerentes
2 pacem, si emere velit; sed Ptolomeus inter suos belli
3 metu pacem Gallos petere gloriatus est. Nec minus
ferociter se legatis quam inter amicos iactavit, aliter
se pacem daturum negando, nisi principes suos ob-
sides dederint et arma tradiderint; non enim fidem
4 se nisi inermibus habiturum. Renuntiata legatione
risere Galli, undique adclamantes brevi sensurum, sibi
5 an illi consulentes pacem obtulerint. Interiectis diebus
6 proelium conseritur; victi Macedones caeduntur; Pto-
lomeus multis vulneribus saucius capitur; caput eius
amputatum et lancea fixum tota acie ad terrorem
7 hostium circumfertur. Paucos ex Macedonibus fuga
8 servavit; ceteri aut capti aut occisi. Haec cum nun-
tiata per omnem Macedoniam essent, portae urbium
9 clauduntur, luctu omnia replentur: nunc orbitatem
amissorum filiorum dolebant, nunc excidia urbium
metuebant, nunc Alexandri Philippique, regum suorum,
10 nomina sicuti numina in auxilium vocabant; sub illis
se non solum tutos, verum etiam victores orbis ter-
11 rarum extitisse; ut tuerentur patriam suam, quam
gloria rerum gestarum caelo proximam reddidissent,
ut opem adflictis ferrent, quos furor et temeritas Pto-
12 lomei regis perdidisset, orabant. Desperantibus om-
nibus non votis agendum Sosthenes, unus de principi-
bus Macedonum, ratus contracta iuventute et Gallos
victoria exultantes conpescuit et Macedoniam ab ho-
13 stili populatione defendit. Ob quae virtutis beneficia
multis nobilibus regnum Macedoniae adfectantibus
14 ignobilis ipse praeponitur, et cum rex ab exercitu

MYO *des.*] 2 inmaturi *om.* C 6 velint C 11 pernuntiata C 18 *ante* ceteri *add.* et C 26 proxima C 29 *sq.* unus—ratus τ un. de mac. pr. (princibus L) ratus πι ratus unus de macedoniae princibus dari C

appellatus esset, ipse non in regis, sed in ducis nomen
iurare milites conpulit.
Interea Brennus, quo duce portio Gallorum in VI.1
Graeciam se effuderat, audita victoria suorum, qui
Belgio duce Macedonas vicerant, indignatus parta vic-
toria opimam praedam et Orientis spoliis onustam
tam facile relictam esse, ipse adunatis CL milibus
peditum et XV milibus equitum in Macedoniam in-
rumpit. Cum agros villasque popularetur, occurrit 2
ei cum instructo exercitu Macedonum Sosthenes; sed
pauci a pluribus, trepidi a valentibus facile vin-
cuntur. Itaque cum victi se Macedones intra muros
urbium condidissent, victor Brennus nemine prohi-
bente totius Macedoniae agros depraedatur. Inde 4
quasi terrena iam spolia sorderent, animum ad deorum
inmortalium templa convertit, scurriliter iocatus locu-
pletes deos largiri hominibus oportere. Statim igitur 5
Delphos iter vertit, praedam religioni, aurum offensae
deorum inmortalium praeferens; quos nullis opibus
egere, ut qui eas largiri hominibus solent, adfirmabat.
Templum autem Apollinis Delphis positum est in monte 6
Parnasso, in rupe undique inpendente; ibi civitatem
frequentia hominum fecit, qui admiratione maiestatis
undique concurrentes in eo saxo consedere. Atque ita 7
templum et civitatem non muri, sed praecipitia, nec
manu facta, sed naturalia praesidia defendunt, prorsus
ut incertum sit, utrum munimentum loci an maiestas
dei plus hic admirationis habeat. Media saxi rupes 8
in formam theatri recessit. Quamobrem et hominum

MYO *des.*] 7 ipse *om.* C 10 macedonum exercitu C 11 trepidi τπ et trepidi ιC valentioribus C 14 *post* inde *add.* iam (*post* terrena *iterum*) C 20 eas τπι fas C solent τ soleant πιC, *cf. 2, 11, 16* 21 delphis τπι delphici C 22 parnasso τ -aso πιC in *secl. Mdv., sed cf. v. 24* in eo saxo; *interpr.: templum rupe inclusum* impendente — *v. 24* undique *om.* τι ibi *om.* C 23 admiratione ZC -nem PX (ad affirmationem ς, *Due., Ieep, Ga., fort. recte*) 25 et civ. τπι civitatemque C murus C nec τπι non C 28 hic *om.* C

clamor et si quando accedit tubarum sonus, personantibus et resonantibus inter se rupibus multiplex audiri ampliorque quam editur resonare solet. Quae res maiorem maiestatis terrorem ignaris rei et ad-
9 mirationem stupentibus plerumque adfert. In hoc rupis amfractu media ferme montis altitudine planities exigua est, atque in ea profundum terrae foramen, quod in oracula patet, ex quo frigidus spiritus vi quadam velut vento in sublime expulsus mentes vatum in vecordiam vertit inpletasque deo responsa consulen-
10 tibus dare cogit. Multa igitur ibi et opulenta regum ac populorum visuntur munera quaeque magnificentia sui reddentium vota gratam voluntatem et deorum responsa manifestant.

VII. 1 Igitur Brennus cum in conspectu haberet templum, diu deliberavit, an confestim rem adgrederetur an vero fessis via militibus noctis spatium ad resumendas
2 vires daret. Aenianum et Thessalorum duces, qui se ad praedae societatem iunxerant, amputari moras iubebant, dum inparati hostes et recens adventus sui
3 terror esset; interiecta nocte et animos hostibus, forsitan et auxilia accessura, et vias, quae tunc pateant,
4 obstructum iri. Sed Gallorum vulgus ex longa inopia, ubi primum vino ceterisque commeatibus referta rura invenit, non minus abundantia quam victoria laetum
5 per agros se sparserat, desertisque signis ad occupanda omnia pro victoribus vagabantur. Quae res dilationem
6 Delphis dedit. Prima namque opinione adventus Gal-

M Y O *des*] 1 accedit tubarum τι accidit turbarum C accidit tubarum π, *cf. StudIt.* 2 resonantibus τπ respondentibus ιC 4 *sq.* admiratione C *(Rue.)* 6 montium C 9 velut vento πιC vela mento τ velut amento *Ieep* 10 vecordiam τπι insaniam C deos C 11 opulentia C 12 ac pop. τι populorumque πC quaeque τπι -que C quae *Rue.* magnificentium sui et red. C 13 et deorum τπι et divina rei C ob deor. *vGu. (Rue.)* et divina dei ς *(Ga.)* et deor. ⟨certa⟩ resp. *Cast. 149* 18 Aen. et Thess. *(ω?)* Emanus et Thessalorus *Voss. 1664, Graevius 1722 nescio unde* 26 sparserat *ex* spargunt C[1]

lorum prohibiti agrestes oraculis feruntur messes vina-
que villis efferre. Cuius rei salutare praeceptum non 7
prius intellectum est, quam vini ceterarumque co-
piarum abundantia velut mora Gallis obiecta auxilia
finitimorum convenere. Prius itaque urbem suam 8
Delphi aucti viribus sociorum permunivere, quam Galli
vino velut praedae incubantes ad signa revocarentur.
Habebat Brennus lecta ex omni exercitu peditum sexa- 9
ginta quinque milia; Delphorum sociorumque non nisi
quattuor milia milites erant, quorum contemptu Brennus 10
ad acuendos suorum animos praedae ubertatem omnibus
ostendebat statuasque cum quadrigis, quarum ingens
copia procul visebatur, solido auro fusas esse plusque
in pondere quam in specie habere praedae adfirmabat.

Hac adseveratione incitati Galli, simul et hesterno VIII. 1
mero saucii, sine respectu periculorum in bellum rue-
bant. Contra Delphi plus in deo quam in viribus de- 2
putantes cum contemptu hostium resistebant scan-
dentesque Gallos e summo montis vertice partim
saxo, partim armis obruebant. In hoc partium certa- 3
mine repente universorum templorum antistites, simul
et ipsae vates sparsis crinibus cum insignibus atque
infulis pavidi vecordesque in primam pugnantium
aciem procurrunt. Advenisse deum clamant, eumque 4
se vidisse desilientem in templum per culminis aperta
fastigia, dum omnes opem dei suppliciter inplorant, 5
iuvenem supra humanum modum insignis pulchritu-

MYO *des.*] 1 feruntur τπι *(Ga.)* fuerant C *(Rue.)* 4 abiecta C 5 convenere πι -ire τ -irent C 10 quattuor milia milites τπι *(def. Ieep: 'milites erant = militabant', falso: milites appositio partitiva, cf. Leumann-Hofm., Lat. Gramm. 630)* tria milia (*om.* milites) C quattuor milia *Rue.* quorum contemptu *om.* C 13 fusas esse τπι fusae C 17 delphis C deputantes *Ieep (probat AKlotz)* reputantes (-tentes A) τ reponentes ιC *(Rue.)* spem (*om.* P) ponentes π 18 cum . . . resistebant *om.* C 19 e *om.* C 20 saxo τι saxis πC obruebant τπι trucidabant C 22 ipsae L ipse τπ F[1] *in ras.* E[2] ipsi SF[2] *cf. ad 9, 8, 5* 23 infulis suis C

dinis; comitesque ei duas armatas virgines ex propin-
quis duabus Dianae Minervaeque aedibus occurrisse;
6 nec oculis tantum haec se perspexisse, audisse etiam
7 stridorem arcus ac strepitum armorum. Proinde ne
cunctarentur diis antesignanis hostem caedere et vic-
toriae deorum socios se adiungere summis obsecra-
8 tionibus monebant. Quibus vocibus incensi omnes
9 certatim in proelium prosiliunt. Praesentiam dei et
ipsi statim sensere, nam et terrae motu portio montis
abrupta Gallorum stravit exercitum et confertissimi
cunei non sine vulneribus hostium dissipati ruebant.
10 Insecuta deinde tempestas est, quae grandine et fri-
11 gore saucios ex vulneribus absumpsit. Dux ipse
Brennus cum dolorem vulnerum ferre non posset,
12 pugione vitam finivit. Alter ex ducibus punitis belli
auctoribus cum decem milibus sauciorum citato ag-
13 mine Graecia excedit. Sed nec fugientibus fortuna
commodior fuit, siquidem pavidis nulla sub tectis
14 acta nox, nullus sine labore et periculo dies; adsidui
imbres et gelu nix concreta et fames et lassitudo et
super haec maximum pervigiliae malum miseras in-
15 felicis belli reliquias obterebant. Gentes quoque na-
tionesque, per quas iter habebant, palantes velut prae-
16 dam sectabantur. Quo pacto evenit, ut nemo ex tanto
exercitu, qui paulo ante fiducia virium etiam deos
contemnebat, vel ad memoriam tantae cladis super-
esset.

MYO *des.*] 1 armatas **Q**$\pi\iota$**C** armatasque (*praeter* **Q**) τ *(Ieep)* 5 ante signa in h. cedere **D**, *in ras.* **C**^{2} 11 non *om.* **C** 13 assumpsit **C** 15 vitam $\tau\pi$ se ι**C** punitis $\tau\pi\iota$ puni isse **C** 17 sed ne **C** 22 obterebant $\tau\pi\iota$ obtemperabant **C** 25 qui $\tau\pi\iota$ quia **C** deos **AGV**$\pi\iota$**C** adversus deos **Q** contra deos **R** 26 contemnebat **G**^{2}**VQ**$^2\pi\iota$ -bant **C** contendebat **AQ**^{1}**R** contendebant **G**^{1} vel τ velut $\pi\iota$**C** ad *om.* **C**

LIBER XXV.

Inter duos reges, Antigonum et Antiochum, sta- I. 1
tuta pace cum in Macedoniam Antigonus reverteretur,
novus eidem repente hostis exortus est. Quippe Galli, 2
qui a Brenno duce, cum in Graeciam proficisceretur,
ad terminos gentis tuendos relicti fuerant, ne soli
desides viderentur, peditum XV milia, equitum tria
milia armaverunt fugatisque Getarum Triballorumque 3
copiis Macedoniae inminentes legatos ad regem mise-
runt, qui pacem ei venalem offerrent, simul et regis
castra specularentur. Quos Antigonus pro regali muni- 4
ficentia ingenti apparatu epularum ad cenam invitavit.
Sed Galli expositum grande auri argentique pondus 5
admirantes atque praedae ubertate sollicitati infestiores
quam venerant revertuntur. Quibus et elephantos ad 6
terrorem velut invisitatas barbaris formas rex ostendi
iusserat, naves onustas copiis demonstrari, ignarus, 7
quod, quibus ostentatione virium metum se inicere
existimabat, eorum animos ut ad opimam praedam
sollicitabat. Itaque legati reversi ad suos omnia in 8
maius extollentes opes pariter et neglegentiam regis
ostendunt; referta auro et argento castra, sed neque 9
vallo fossave munita; et quasi satis munimenti in
divitiis haberent, ita eos omnia officia militaria inter-
misisse, prorsus quasi ferri auxilio non indigerent, 10
quoniam auro abundarent.

MYO *des.*] 4 novus eidem rep. τπι novos et derep. **C** 7 tria τπι IIII **C** 8 armaverunt τ -rant πι**C** 10 *sq.* castra regis **C** 11 munificentia ω magnificentia *Rue. ex* ς 12 epularum app. **C** invitat **C** 14 atque τπι exque **C** 16 invisitatas **AGSE** *ante ras.* **QF** inusitatas **VR**π**LC**; *cf. 18, 1, 6* 17 *post* iusserat *add.* et ι**C** *s. l.* *Γ* 19 ut *del.* **C** *om.* **D** 21 extollentes τπι extollunt **C** *(Rue.)* 22 neque τπι (= *ne quidem*) ne **C** 23 fossave τπι neque fossa **C** 26 auro abundarent τ *(Ga)* ab. auro πι**C**

II. 1 Hac relatione avidae gentis animi satis ad praedam
2 incitabantur; accedebat tamen et exemplum Belgi, qui
non magno ante tempore Macedonum exercitum cum
3 rege trucidaverat. Itaque consentientibus omnibus
nocte castra regis adgrediuntur, qui praesentiens
tantam tempestatem signum pridie dederat, ut omnibus rebus ablatis in proxima silva taciti se occultarent. Neque aliter servata castra quam quod deserta
4 sunt, siquidem Galli, ubi omnia vacantia nec sine defensoribus modo, verum etiam sine custodibus vident,
non fugam hostium, sed dolum arbitrantes, diu intrare
5 portas timuerunt. Ad postremum integris et intactis
munimentis scrutantes potius quam diripientes castra
6 occupaverunt. Nunc ablatis quae invenerant ad litus
convertuntur. Ibi dum naves incautius diripiunt, a
remigibus et ab exercitus parte, quae eo cum coniugibus et liberis confugerant, nihil tale metuentes
7 trucidantur, tantaque caedes Gallorum fuit, ut Antigono pacem opinio huius victoriae non a Gallis tantum, verum etiam a finitimorum feritate praestiterit.
8 Quamquam Gallorum ea tempestate tantae fecunditatis iuventus fuit, ut Asiam omnem velut examine
9 aliquo inplerent. Denique neque reges Orientis sine
mercennario Gallorum exercitu ulla bella gesserunt,
neque pulsi regno ad alios quam ad Gallos confuge-
10 runt. Tantus terror Gallici nominis et armorum
invicta felicitas erat, ut aliter neque maiestatem
suam tutam neque amissam recuperare se posse sine

MYO *des.*] 1 avide gestis C 2 belgi πιC belli (belligi R belgii Q) τ 13 diruentes C 14 nunc τ tunc πιC 15 incauti C a *om.* C 16 ab τπι ea C *(Rue.)* 17 confugerant τπι -rat C (qui . . -ant *IFGron.*); *cf. 14, 4, 17. 16, 4, 2. AKlotz ad Bell. Hisp. 38, 1* 19 huius τπι illius C a *om.* C 20 a *om.* C 22 *sq.* examine aliquo τπι examen aliquot C (-od *Rue.)* 27 invicta felicitas τπC -tae -tatis ι *(Rue.)* 27 *sq.* ut aliter neque m. s. t. neque amissam recuperare τπι ut neque hii m. s. t. neque illi amissam recipere C (*Rue., sed* recuperare). *cf. ad 22, 2, 6* 28 tutam ω tutari *Asul.* sine gallica τπι sine galli C nisi gallica ς

Gallica virtute arbitrarentur. Itaque in auxilium a 11
Bithyniae rege invocati regnum cum eo parta victoria
diviserunt eamque regionem Gallograeciam cognomi-
naverunt.
Dum haec in Asia geruntur, interim in Sicilia III. 1
Pyrrus a Poenis navali proelio victus ab Antigono,
Macedoniae rege, supplementum militum per legatos
petit, denuntians, ni mittat, redire se in regnum ne- 2
cesse habere, incrementa rerum, quae de Romanis
voluerit, de ipso quaesiturum. Quod ubi negatum 3
legati retulerunt, dissimulatis causis repentinam fingit
profectionem. Socios interim parare bellum iubet, 4
arcis Tarentinae custodiam Heleno filio et amico Mi-
loni tradit. Reversus in Epirum statim fines Mace- 5
doniae invadit; cui Antigonus cum exercitu occurrit
victusque proelio in fugam vertitur. Atque ita Pyrrus 6
Macedoniam in deditionem accepit et veluti damna
amissae Siciliae Italiaeque adquisito Macedoniae regno
pensasset, relictum Tarenti filium et amicum arcessit.
Antigonus autem cum paucis equitibus, fugae comi- 7
tibus, repente fortunae ornamentis destitutus amissi
regni speculaturus eventus Thessalonicam se recepit,
ut inde cum conducta Gallorum mercennaria manu
bellum repararet. Rursus ab Ptolomeo, Pyrri filio, 8
funditus victus; cum septem comitibus fugiens non
iam reciperandi regni spem, sed salutis latebras ac
fugae solitudines captat.
Igitur Pyrrus in tanto fastigio regni conlocatus IV. 1
iam nec eo, ad quod votis perveniendum fuerat, con-
tentus Graeciae Asiaeque regna meditatur. Neque 2
illi maior ex imperio quam ex bello voluptas erat,

MYO *des.*] 5 in asiam C 10 quaesiturus C 16 ita *om.* C 17 accipit ι 18 siciliaeque (*om.* italiae) C 19 pensasset relictum τπι pensans C 22 eventum ι 23 ut *om.* C 25 funditus τπ -tur ιC 27 solitudines πιC solitudinisque (-esque G -que *eras.* Q) τ, *def. Ieep loco Cic. Catil. 1, 8, 20* vitam . . . fugae solitudinique mandare; *dubito*

nec quicquam Pyrrum, qua tulisset imperium, susti-
3 nere valuit. Sed ut ad devincenda regna invictus
habebatur, ita devictis adquisitisque celeriter carebat.
Tanto melius studebat adquirere imperia quam reti-
4 nere. Itaque cum copias Chersoneso transposuisset,
legationibus Atheniensium et Achaeorum Messenio-
5 rumque excipitur. Sed et Graecia omnis admiratione
nominis eius, simul et rerum adversus Romanos Poe-
nosque gestarum adtonita adventum eius expectabat.
6 Primum illi bellum adversus Spartanos fuit; maiore
mulierum quam virorum virtute exceptus et Ptolo-
meum filium et exercitus partem robustissimam amisit;
7 quippe oppugnanti urbem ad tutelam patriae tanta
multitudo feminarum concurrit, ut non fortius victus
8 quam verecundius recederet. Porro Ptolomeum filium
eius adeo strenuum et manu fortem fuisse tradunt,
ut urbem Corcyram cum sexagesimo ceperit, idem
proelio navali quinqueremem ex scapha cum septimo
9 insiluerit captamque tenuerit, in oppugnatione quoque
Spartanorum usque in mediam urbem equo procucur-
10 rerit ibique concursu multitudinis interfectus sit. Cuius
corpus ut relatum patri est, dixisse Pyrrum ferunt,
aliquanto tardius eum, quam timuerit ipse vel teme-
ritas eius meruerit, occisum esse.

V. 1 Repulsus ab Spartanis Pyrrus Argos petit; ibi
dum Antigonum in urbe clausum expugnare conatur,

MYO *des.*] 1 quicquam **τ** quisquam **ι C** quemquam **π** 2 ad devincenda (adevic- **G**) **τπι** ad adeunda **C** 3 carebat **τπι** excidebat **C** *(Rue., Ga.) cf. Mentz, Hermes 55, 1920, 202* 4 tanto **τπι** tanto enim **C** *(Rue., Ga.)* 5 chersoneso *(lev. var.)* **ω** *Ga.; crucem adpon. Rue.* Cherroneson *vGu.* Peloponneso *Glareanus; intell.* Peloponneson; *dativum def. Wopk. (Due.) cf. Leumann-Hofmann 419; AKlotz ad Bell. Hisp. 16, 3* 7 et *om.* **C** 9 gesta **C** 10 illi **τπι** itaque **C** maiore **τ** ubi maiore **πι C** 13 *sq.* multitudo tanta **C** 14 concurrit **ω** occurrit *Rue.* 17 idem **τπι** idemque **C** item *Bong. (Ga.)* itemque *Baehrens (Rue.)* 18 ex *om.* **C** 20 procucurrit **C** 21 concursu **τπι** tumultu **D** *s. l.* C^2 24 meruisset **C** 26 in urbe G^2 **πι C** in urbem **A** G^1 (**VQR** ?), *fort. recte*

inter confertissimos violentissime dimicans saxo de
muris ictus occiditur. Caput eius Antigono refertur. 2
qui victoria mitius usus filium eius Helenum cum
Epirotis sibi deditum in regnum remisit eique insepulti
patris ossa in patriam referenda tradidit.

Satis constans inter omnes auctores fama est, 3
nullum nec eius nec superioris aetatis regem conparandum Pyrro fuisse, raroque non inter reges tantum,
verum etiam inter inlustres viros aut vitae sanctioris
aut iustitiae probatioris visum fuisse, scientiam certe 4
rei militaris in illo viro tantam fuisse, ut cum Lysimacho, Demetrio, Antigono, tantis regibus, bella
gesserit, invictus semper fuerit, Illyriorum quoque, 5
Siculorum Romanorumque et Karthaginiensium bellis
numquam inferior, plerumque etiam victor extiterit;
qui patriam certe suam angustam ignobilemque fama 6
rerum gestarum et claritate nominis sui toto orbe
inlustrem reddiderit.

LIBER XXVI.

Post mortem Pyrri non in Macedonia tantum, I. 1
verum etiam in Asia Graeciaque magni bellorum
motus fuere. Nam et Peloponnensii per proditionem 2
Antigono traditi; et variante hominum partim dolore, 3
partim gaudio, prout singulae civitates aut auxilium
de Pyrro speraverant aut metus sustinuerant, ita aut

MYO *des.*] 1 saxo *usque v. 3* usus τπι D *om. (lac.!)* C^1, *add. m. saeculi XIV.* (C^3 = *librarius codicis* D, *cf. StudIt.*) 4 insepulti τπ *(cf. Due.)* sepulti ι C *(Rue.)* 6 satisque C 8 raroque non τπι ratusque C tantum — *v. 10* aut iustitiae *om.* C^1 tantum — aut iustitiae probatioris primum visum fuisse *add. (lac. explens), tum del.* prim. vis. f. C^3; *cf. StudIt.* 13 in inliriorum C 16 *sq.* ex rerum gestarum fama C 21 etiam τπι etiam et C 23 tradit C hominum ω omnium *vGu.* homines *vel* animos *IFGron.* 25 speraverant aut metus *om.* X metum C *(Rue., Ga.) sed cf. ad* § 4

cum Antigono societatem iungebant aut mutuis inter
4 se odiis in bellum ruebant. Inter hunc turbatarum
provinciarum motum Epiorum quoque urbs ab Aristo-
5 timo principe per tyrannidem occupatur. A quo cum
multi ex primoribus occisi, plures in exilium acti
essent, Aetolis per legatos postulantibus, coniuges
6 liberosque exulum redderet, primo negavit, postea,
quasi paeniteret, proficiscendi ad suos potestatem
omnibus matronis dedit diemque profectionis statuit.
7 Illae, quasi in perpetuum cum viris exulaturae, pre-
tiosissima quaeque auferentes, cum ad portam quasi
uno agmine profecturae convenissent, omnibus rebus
spoliatae in carcerem recluduntur, occisis prius in
gremio matrum parvulis liberis, virginibus ad stup-
8 rum direptis. Hac tam saeva dominatione stupen-
tibus omnibus princeps eorum Hellanicus, senex et
liberis orbus, ut qui nec aetatis nec pigneris re-
spectu timeret, contractos domum fidissimos amicorum
9 in vindictam patriae hortatur. Cunctantibus privato
periculo publicum finire et deliberandi spatium postu-
lantibus arcessitis servis iubet obserari fores tyran-
noque nuntiare, mitteret qui coniuratos apud se con-
prehenderet; obiectans singulis se, quia liberandae
patriae auctor esse non possit, desertae ultorem futu-
10 rum. Tunc illi ancipiti periculo circumventi honestiorem
viam eligentes coniurant in tyranni necem, atque ita

M Y O (**C**) *des.*] **2** hodiis *et sim. semper* **C D** **3** motum τ π ι metum **C** *(cf. § 3)* Epiorum *Faber (Due.)* epirorum ω Eliorum *Bong. (Rue., Ga.) cf. Plut. virt. mul. 24; sed incolae Elidis iam apud Hom. semel* Ἠλεῖοι *(Λ 671), sexies* Ἐπειοί *(e. g. B 619) appellantur, lect. diff. vocis Epiro-; cf. HBerve, Tyrannis, 1967, 403, 713.* **14** parvulis *om.* **C D** virginibus τ -busque π ι **C D** **15** direptis ω dereptis *Ieep (Rue.)* hac Q^2 π **C D** ac τ hanc ι ad *Bong.* saevam dominationem ι *(Bong.)* **16** eorum π ι **C D** horum τ *ab* Hellanicus *usque ad 30, 2, 8 deest* **C** *(cf. praef.)* **16** et *om.* **D** **18** amicorum τ π ι cunctorum **D** **20** periculo publicum τ publicum periculum π ι **D** **22** nuntiare τ *(Ieep)* -ri π ι **D** **22** *sq.* comprehenderet τ π **E F S D** -rent **L** *(Rue.)* **23** liberandae τ π **D** liberatae ι

Aristotimus quinto quam tyrannidem occupaverat
mense opprimitur.

Interea Antigonus cum multiplici bello et Ptolomei II. 1
regis et Spartanorum premeretur novusque illi hostis
Gallograeciae exercitus adfluxisset, in speciem castro-
rum parva manu adversus ceteros relicta adversus
Gallos totis viribus proficiscitur. Quibus cognitis 2
Galli, cum et ipsi se proelio pararent, in auspicia
pugnae hostias caedunt, quarum extis cum magna
caedes interitusque omnium praediceretur, non in ti-
morem, sed in furorem versi sperantesque deorum
minas expiari caede suorum posse, coniuges et liberos
suos trucidant, auspicia belli a parricidio incipientes.
Tanta rabies feros animos invaserat, ut non parcerent 3
aetati, cui etiam hostes pepercissent, bellumque inter-
necivum cum liberis liberorumque matribus gererent,
pro quibus bella suscipi solent. Itaque quasi scelere 4
vitam victoriamque redemissent, sicut erant cruenti
ex recenti suorum caede, in proelium non meliore
eventu quam omine proficiscuntur; siquidem pugnantes 5
prius parricidiorum furiae quam hostes circumvenere,
obversantibusque ante oculos manibus interemptorum
omnes occidione caesi. Tanta strages fuit, ut pariter 6
cum hominibus dii consensisse in exitium parricidarum
viderentur. Post huius pugnae eventum Ptolomeus 7
et Spartani victorem hostium exercitum declinantes
in tutiora se recipiunt. Antigonus quoque ubi eorum 8
discessum videt, recenti adhuc ex priore victoria mi-
litum ardore bellum Atheniensibus infert. In quo 9
cum occupatus esset, interim Alexander, rex Epiri,
ulcisci mortem patris Pyrri cupiens fines Macedoniae
depopulatur. Adversus quem cum reversus a Graecia 10
Antigonus esset, transitione militum destitutus regnum
Macedoniae cum exercitu amittit. Huius filius Deme- 11

MYO (**C**) *des.*] 8 et *om.* **D** 9 estis **D** 12 caede τπι morte **D** 13 a *om.* **D** 16 cum matribus **D**² 17 itaque τπι ita ne **D** 26 *post* declinantes *add.* antigoni **D**

trius, puer admodum, absente patre reparato exercitu
non solum amissam Macedoniam recepit, verum etiam
12 Epiri regno Alexandrum spoliat. Tanta vel mobilitas
militum vel fortunae varietas erat, ut vicissim reges
III. 1 nunc exules, ⟨exules⟩ nunc reges viderentur. Igitur
Alexander, cum exul ad Acarnanas confugisset, non minore Epirotarum desiderio quam sociorum auxilio in
regnum restituitur.

2 Per idem tempus rex Cyrenarum Magas decedit,
qui ante infirmitatem Beronicen, unicam filiam, ad
finienda cum Ptolomeo fratre certamina filio eius
3 desponderat. Sed post mortem regis mater virginis
Arsinoë, ut invita se contractum matrimonium solveretur, misit qui ad nuptias virginis regnumque
Cyrenarum Demetrium, fratrem regis Antigoni, a
Macedonia arcesserent, qui et ipse ex filia Ptolomei
4 procreatus erat. Sed nec Demetrius moram fecit.
Itaque cum secundante vento celeriter Cyrenas advolasset, fiducia pulchritudinis, qua animis placere socrus
coeperat, statim a principio superbus regiae familiae
militibusque inpotens erat studiumque placendi a vir-
5 gine in matrem contulerat. Quae res suspecta primo
virgini, dein popularibus militibusque invisa fuit.
6 Itaque versis omnium animis in Ptolomei filium in-
sidiae Demetrio conparantur, cui, cum in lectum
7 socrus concessisset, percussores inmittuntur. Sed Arsinoë audita voce filiae ad fores stantis et praeci-

---

MYOC *des.*] 1 admodum dum **D** 2 recepit **τ** recipit **π ι D**, *cf. ad 1, 3, 5* 5 nunc exules, ⟨exules⟩ nunc *Doederlein* nunc exules nunc ω (*Seel '35), sed haplogr. verisim.* 6 acarnanos **D** minori epiridarum **D** 9 magas **π ι** agas **τ** nisangas **D** 14 regnumque **τ π ι** reginamque **D** 19 qua (quia **A**) animis placere socrus **τ** qui (qua **X Γ**) animo (*eras., in ras.* admodum **Γ**) socrui placere **π** qua nimis placere socrui (socrus E^2 socii E^1F^1) **ι** qua nimis placare socrus **D**; *ad* animos *cf. ad 1, 4, 4;* socrūs *est genet. (cf. § 6), quod librarios* **π ι D** *fugit* 20*sq.* regiae familiae militibusque *om.* **ι** 23 deinde **D** 25 cui **τ π ι** qui **D**

pientis, ut matri parceretur, adulterum paulisper
corpore suo protexit. Quo interfecto Beronice et 8
stupra matris salva pietate ulta est et in matrimonio
sortiendo iudicium patris secuta.

LIBER XXVII.

Mortuo Syriae rege Antiocho, cum in locum eius I. 1
filius Seleucus successisset, hortante matre Laodice,
quae prohibere debuerat, auspicia regni a parricidio
coepit; quippe Beronicen, novercam suam, sororem 2
Ptolomei, regis Aegypti, cum parvulo fratre ex ea
suscepto interfecit. Quo facinore perpetrato et in- 3
famiae maculam subiit et Ptolomei se bello inplicuit.
Porro Beronice, cum ad se interficiendam missos di- 4
dicisset, Daphinae se claudit. Ubi cum obsideri eam 5
cum parvulo filio nuntiatum Asiae civitatibus esset,
recordatione paternae maiorumque eius dignitatis
casum tam indignae fortunae miserantes auxilia ei
omnes misere. Frater quoque Ptolomeus periculo so- 6
roris exterritus relicto regno cum omnibus viribus
advolat. Sed Beronice ante adventum auxiliorum, cum 7
vi expugnari non posset, dolo circumventa trucidatur.
Indigna res omnibus visa. Itaque [cum] universae 8
civitates [quae defecerant, ingentem classem conpa-
rassent, repente] exemplo crudelitatis exterritae simul
et in ultionem eius, quam defensuri fuerant, Ptolomeo
se tradunt, qui nisi in Aegyptum domestica seditione 9
revocatus esset, totum regnum Seleuci occupasset.

MYOC *des.*] 1 parcerent **D** 8 prohibuere **D** 12 bello se plicuit **D** 22 cum *et* 23 quae *usque ad* 24 comparassent (compararent **D**) *del. Nipp., nec non* repente *Ieep (Ga.); cf. cap. 2, 1; verba propter similitudinem loci* (universae civ.; adversus civ.) *repetita*

10 Tantum vel illi odium parricidale scelus vel huic fa-
vorem indigne peremptae mors sororis adtulerat.
II. 1 Post discessum Ptolomei Seleucus cum adversus
civitates, quae defecerant, ingentem classem conpa-
rasset, repente velut diis ipsis parricidium vindican-
2 tibus orta tempestate classem naufragio amittit; nec
quicquam illi ex tanto adparatu praeter nudum corpus
et spiritum et paucos naufragii comites residuos for-
3 tuna fecit. Misera quidem res, sed optanda Seleuco
fuit; siquidem civitates, quae odio eius ad Ptolomeum
transierant, velut diis arbitris satisfactum sibi esset,
repentina animorum mutatione in naufragi misericor-
4 diam versae imperio se eius restituunt. Laetus igitur
malis suis et damnis ditior redditus veluti par viribus
5 bellum Ptolomeo infert, sed quasi ad ludibrium tantum
Fortunae natus esset nec propter aliud opes regni
recepisset, quam ut amitteret, victus proelio non
multo quam post naufragium comitatior trepidus
6 Antiochiam confugit. Inde ad Antiochum fratrem
litteras facit, quibus auxilium eius inplorat oblata ei
Asia intra finem Tauri montis in praemium latae
7 opis. Antiochus autem cum esset annos XIV natus,
supra aetatem regni avidus occasionem non tam pio
animo, quam offerebatur, adripuit, sed latronis more
fratri totum eripere cupiens puer sceleratam virilem-
8 que sumit audaciam. Unde Hierax est cognominatus,
quia non hominis, sed accipitris ritu in alienis eri-
9 piendis vitam sectaretur. Interea Ptolomeus cum
Antiochum in auxilium Seleuco venire cognovisset,
ne cum duobus uno tempore dimicaret, in annos X
10 cum Seleuco pacem facit; sed pax ab hoste data
interpellatur a fratre, qui conducto Gallorum mercen-
nario exercitu pro auxilio bellum, pro fratre hostem

MYOC *des.*] **19** antiochiam **G**^{2} **π ι D** antiocheam **G**^{1} anthioceam **A** anthiocham **Q**^{1} anthiochiam **Q**^{3} antiaceam **B**; *cf.* Darius, *ad 1, 10, 6*

imploratus exhibuit. In eo proelio virtute Gallorum 11
victor quidem Antiochus fuit, sed Galli arbitrantes
Seleucum in proelio cecidisse in ipsum Antiochum
arma vertere, liberius depopulaturi Asiam, si omnem
stirpem regiam extinxissent. Quod ubi sensit Antio- 12
chus, velut a praedonibus auro se redemit societatemque cum mercennariis suis iungit.

Interea rex Bithyniae Eumenes sparsis consump- III. 1
tisque fratribus bello intestinae discordiae quasi vacantem Asiae possessionem invasurus victorem Antiochum Gallosque adgreditur. Nec difficile saucios 2
adhuc ex superiore congressione integer ipse viribus
superat. Ea namque tempestate omnia bella in exi- 3
tium Asiae gerebantur: uti quisque fortior fuisset,
Asiam velut praedam occupabat. Seleucus et An- 4
tiochus fratres bellum propter Asiam gerebant, Ptolomeus, rex Aegypti, sub specie sororiae ultionis Asiae
inhiabat. Hinc Bithynus Eumenes, inde Galli, humi- 5
liorum semper mercennaria manus, Asiam depopulabantur, cum interea nemo defensor Asiae inter tot
praedones inveniebatur. Victo Antiocho cum Eumenes 6
maiorem partem Asiae occupasset, ne tunc quidem
fratres perdito praemio, propter quod bellum gerebant,
concordare potuerunt, sed omisso externo hoste in
mutuum exitium bellum reparant. In eo Antiochus 7
denuo victus multorum dierum fuga fatigatus tandem
ad socerum suum Ariamenem, regem Cappadociae,
pervehitur. A quo cum benigne primum exceptus 8
esset, interiectis diebus cognito quod insidiae sibi
pararentur, salutem fuga quaesivit. Igitur cum pro- 9
fugo nusquam tutus locus esset, ad Ptolomeum

MYOC *des.*] 1 inploratus ω *(Ieep, Ga.)* inplorantis *vGu (Rue.)* 7 iungit τπ -xit ιD 14 uti τπ ut ι et D 27 Ariamenem *Voss., cf. prol.; codd.* artamenem *praebere affirmat Ieep; lectt. singulae mihi non satis notae; cf. ad 2, 10, 2* 31 tutus locus G^{2}Q^2 πιD tutus (tutos G^1) solus τ in tuto salus *Ieep* tuta salus ? *AKlotz*

hostem, cuius fidem tutiorem quam fratris existimabat,
decurrit, memor vel quae facturus fratri esset vel
10 quae meruisset a fratre. Sed Ptolomeus non ami-
cior dedito quam hosti factus adservari eum artis-
11 sima custodia iubet. Hinc quoque Antiochus opera
cuiusdam meretricis adiutus, quam familiarius noverat,
deceptis custodibus elabitur fugiensque a latronibus
12 interficitur. Seleucus quoque iisdem ferme diebus
amisso regno equo praecipitatus finitur. Sic fratres
quasi et germanis casibus exules ambo post regna
scelerum suorum poenas luerunt.

LIBER XXVIII.

I.1 Olympias, Pyrri Epirotae regis filia, amisso marito
eodemque germano fratre Alexandro cum tutelam
filiorum ex eo susceptorum, Pyrri et Ptolomei, regni-
que administrationem in se recepisset, Aetolis partem
Acarnaniae, quam in portionem belli pater pupillorum
acceperat, eripere volentibus ad regem Macedoniae
2 Demetrium decurrit eique habenti uxorem Antiochi,
regis Syriae, sororem filiam suam Phthiam in matri-
monium tradit, ut auxilium, quod misericordia non
3 poterat, iure cognationis obtineret. Fiunt igitur
nuptiae, quibus et novi matrimonii gratia adquiritur

MYOC *des.*] 2 fratri $\tau\pi$ frater ι *om.* **D** 3 non $\tau\pi$ non tam **Q**^{3} non tamquam ι**D** non iam *Wopk.* *(Ga.)* amicior *Giunta* amici $\tau\pi$ amicus ei ι**D** 4 dedito π debito (-tor **Q**^{3}) τ deditus ι debitus **D** quam ω hosti **AGQ**$^3\pi$ hostis **VQ**^{1}**R**ι**D** factus ω; *idem fere scribunt Giunta, Ieep, Ga.;* non tam amicus dediti quam hostis fratris *coni. vGu., Rue.*; alii alia 14 germano (-ne **A**) *om.* **X** 16 *ante* Aetolis (*vel* aetholis) *add.* ab *Bong.* ς 20 Phthiam *Bong.* ptiam **AG**(τ) pythiam *vel sim.* $\pi\iota$**D** (?)

et veteris offensa contrahitur. Nam prior uxor, velut 4
matrimonio pulsa, sponte sua ad fratrem Antiochum
discedit eumque in mariti bellum inpellit.

Acarnanes quoque diffisi Epirotis adversus Aetolos 5
auxilium Romanorum inplorantes obtinuerunt a Ro-
mano senatu, ut legati mitterentur, qui denuntiarent 6
Aetolis, praesidia ab urbibus Acarnaniae deducerent
paterenturque liberos esse, qui soli quondam adversus
Troianos, auctores originis suae, auxilia Graecis non
miserint.

Sed Aetoli legationem Romanorum superbe audi- II. 1
vere, Poenos illis et Gallos, a quibus tot bellis occi-
dione caesi sint, exprobrantes dicentesque prius illis 2
portas adversus Karthaginienses aperiendas, quas clau-
serit metus Punici belli, quam in Graeciam arma
transferenda. Meminisse deinde iubent, qui quibus 3
minentur. Adversus Gallos urbem eos suam tueri 4
non potuisse captamque non ferro defendisse, sed
auro redemisse; quam gentem se aliquanto maiore 5
manu Graeciam ingressam non solum nullis externis
viribus, sed ne domesticis quidem totis adiutos uni-
versam delesse, sedemque sepulcris eorum praebuisse,
quam illi urbibus imperioque suo proposuerant; contra 6
Italiam trepidis ex recenti urbis suae incendio Ro-
manis universam ferme a Gallis occupatam. Prius 7
igitur Gallos Italia pellendos quam minentur Aetolis,
priusque sua defendenda quam aliena appetenda.
Quos autem homines Romanos esse? nempe pasto- 8
res, qui latrocinio iustis dominis ademptum solum
teneant, qui uxores cum propter originis dehonesta- 9
menta non invenirent, vi publica rapuerint, qui deni- 10
que urbem ipsam parricidio condiderint murorumque
fundamenta fraterno sanguine adsperserint. Aetolos
autem principes Graeciae semper fuisse et sicut digni-

MYOC *des.*] 14 adversus Karthaginienses *del. Scheffer, secl. Rue., Ga ; servandum censeo* 26 gallos *τι* illis gallos *π***D** 27 quam aliena appetenda *π om. τι***D** *dubito an delendum*

12 tate, ita et virtute ceteris praestitisse; solos denique
esse, qui Macedonas imperio terrarum semper florentes
contempserint, qui Philippum regem non timuerint,
qui Alexandri Magni post Persas Indosque devictos,
cum omnes nomen eius horrerent, edicta spreverint.
13 Monere igitur se Romanos, contenti sint fortuna prae-
senti nec provocent arma, quibus et Gallos caesos et
14 Macedonas contemptos videant. Sic dimissa legatione
Romanorum, ne fortius locuti quam fecisse viderentur,
fines Epiri regni et Acarnaniae depopulantur.

III. 1 Iam Olympias filiis regna tradiderat, et in locum
2 Pyrri, fratris defuncti, Ptolomeus successerat, qui cum
hostibus instructo exercitu obvius processisset, infir-
3 mitate correptus in itinere decedit. Olympias quoque
gemino funerum vulnere adflicta, aegre spiritum
4 trahens non diu filiis supervixit. Cum ex gente regia
sola Nereis virgo cum Laodamia sorore superesset,
5 Nereis nubit Geloni, Siciliae tyranni filio, Laudamia
autem cum in aram Dianae confugisset, concursu po-
6 puli interficitur. Quod facinus dii inmortales adsiduis
cladibus gentis et prope interitu totius populi vin-
7 dicaverunt. Nam et sterilitatem famemque passi et
intestina discordia vexati externis ad postremum bellis
8 paene consumpti sunt. Milo quoque, Laodamiae percus-
sor, in furorem versus nunc ferro, nunc saxo, in summa
dentibus, laceratis visceribus duodecima die interiit.

9 His in Epiro gestis interim in Macedonia Deme-
trius rex relicto filio Philippo, parvulo admodum,
10 decedit, cui Antigonus tutor datus accepta in matri-
monium matre pupilli regem se constitui laborat.
11 Interiecto deinde tempore cum seditione minaci Ma-
cedonum clausus in regia teneretur, in publicum sine
12 satellitibus procedit, proiectoque in vulgus diademate

M Y O C *des.*] 15 aegre *Rue.* aegrum *ω* 17 Laodamia D *(Rue.)* laud- A (Jeep); *de cett. codd. mihi non constat; cf. ad 13, 4, 12* 23 externis τπ et externis ιD 33 proiectoque in vulgus πιD in vulgus sine τ (*voce* procedit *iterata Ieep)*

ac purpura dare haec eos alteri iubet, qui aut impe-
rare illis nesciat aut cui parere ipsi sciant; se adhuc 13
invidiosum illud regnum non voluptatibus, sed labo-
ribus ac periculis sentire. Commemorat deinde bene- 14
ficia sua: ut defectionem sociorum vindicaverit, ut
Dardanos Thessalosque exultantes morte Demetrii
regis conpescuerit, ut denique dignitatem Macedonum
non solum defenderit, verum et auxerit. Quorum si 15
illos paeniteat, deponere imperium et reddere illis
munus suum, quia regem quaerant, cui imperent.
Cum populus pudore motus recipere eum regnum 16
iuberet, tam diu recusavit, quoad seditionis auctores
supplicio traderentur.

Post haec bellum Spartanis infert, qui soli Phi- IV. 1
lippi Alexandrique bellis et imperium Macedonum et
omnibus metuenda arma contempserant. Inter duas 2
nobilissimas gentes bellum summis utrimque viribus
fuit, cum hi pro vetere Macedonum gloria, illi non
solum pro inlibata libertate, sed etiam pro salute
certarent. Victi Lacedaemonii non ipsi tantum, verum 3
etiam coniuges liberique magno animo fortunam tulere.
Nemo quippe in acie saluti pepercit, nulla amissum 4
coniugem flevit, filiorum mortem senes laudabant,
patribus in acie caesis filii gratulabantur, suam vicem
omnes dolebant, quod non et ipsi pro patriae libertate
cecidissent. Patentibus omnes domibus saucios ex- 5
cipiebant, vulnera curabant, lassos reficiebant; inter 6
haec nullus in urbe strepitus, nulla trepidatio, magis-
que omnes publicam quam privatam fortunam luge-
bant. Inter haec Cleomenes rex post multas hostium 7
caedes toto corpore suo pariter et hostium cruore
madens supervenit ingressusque in urbem non humi 8
consedit, non cibum aut potum poposcit, non denique

MYOC *des.*] 9 deponere *ω* se ponere *AeBaehrens* deponere se *Giunta (Rue.)* 15 bellis **τPιD** belli **ZX** bellum *Γ* regnis *AeBaehrens* 18 vetere **πιD** veterum **τ** 23 mortem **τ** mortes **πιD** 27 *sq.* inter haec *ω* *del. Scheffer*

9 armorum onus deposuit, sed adclinis parieti, cum
IV milia sola ex pugna superfuisse conspexisset, hor-
tatus, ut se ad meliora rei publicae tempora reser-
10 varent, tum cum coniuge et liberis Aegyptum ad
Ptolomeum proficiscitur, a quo honorifice exceptus
11 diu in summa dignatione regis vixit. Postremo post
Ptolomei mortem a filio eius cum omni familia
12 interficitur. Antigonus autem caesis occidione Spar-
tanis fortunam tantae urbis miseratus a direptione
milites prohibuit veniamque his, qui superfuerunt,
13 dedit, praefatus bellum se cum Cleomene, non cum
Spartanis habuisse, cuius fuga omnis ira eius finita sit;
14 nec minori sibi gloriae fore, si ab eo servata Lace-
15 daemon, a quo solo capta sit, proderetur. Parcere
igitur solo urbis ac tectis, quoniam homines, qui-
16 bus parceret, non superfuissent. Nec multo post
ipse decedit regnumque Philippo pupillo, annos quat-
tuordecim nato, tradidit.

LIBER XXIX.

I. 1 Isdem ferme temporibus prope universi orbis im-
2 peria nova regum successione mutata sunt. Nam et
in Macedonia Philippus mortuo Antigono, tutore
3 eodemque vitrico, annorum XIV regnum suscepit; et
in Asia interfecto Seleuco inpubes adhuc rex An-
4 tiochus constitutus est; Cappadociae quoque regnum

MYOC *des.*] 2 hortatus **τπι** -tur **D** *(Bong.)* 4 tum **GVPZ** tun **Q**[1] *del.* **Q**[2] tunc **AXιD** *om.* **R** *secl. Rue.* 6 diu **τπ** diu et **ι** *om.* **D** in summa dignatione (dignitate **VD**) **τπD** in summam (summa **E**) dignati onere (dignati honere **F** dignationem **L** dignitati honere **S**) **ι** 10 superfuerunt **τ** -fuerant **PZΓιD** -erant **X** 12 ira eius **τπ** ira **ιD** irae vis *Ieep* 15 solo **τ** *(Ga.)* se solo **πιD**; *cf. Pet. 97*

Ariarathi, puero admodum, pater ipse tradiderat;
Aegyptum patre ac matre interfectis occupaverat 5
Ptolomeus, cui ex facinoris crimine cognomentum
Philopator fuit. Sed et Spartani in locum Cleomenis 6
suffecerant Lycurgum. Et ne qua temporibus mutatio 7
deesset, apud Karthaginienses quoque aetate inmatura dux Hannibal constituitur, non penuria seniorum, sed odio Romanorum, quo inbutum eum a pueritia sciebant, fatale non tam Romanis quam ipsi Africae
malum. His regibus pueris tametsi nulli senioris 8
aetatis rectores erant, tamen in suorum quisque maiorum vestigia intentis magna indoles virtutis enituit.
Solus Ptolomeus, sicut scelestus in occupando, ita et 9
segnis in administrando regno fuit. Philippum Dar- 10
dani ceterique omnes finitimi populi, quibus velut inmortale odium cum Macedonum regibus erat, con-
temptu aetatis adsidue lacessebant. Contra ille sub- 11
motis hostibus non contentus sua defendisse ultro Aetolis bellum inferre gestiebat.

Quae agitantem illum Demetrius, rex Illyriorum, II. 1
nuper a Paulo, Romano consule, victus supplicibus
precibus adgreditur, iniuriam Romanorum querens, qui 2
non contenti Italiae terminis, imperium spe inproba totius orbis amplexi, bellum cum omnibus regibus
gerant. Sic illos Siciliae, sic Sardiniae Hispaniaeque, 3
sic denique totius Africae imperium adfectantes bellum
cum Poenis et Hannibale suscepisse; sibi quoque non 4
aliam ob causam, quam quod Italiae finitimus videbatur, bellum inlatum, quasi nefas esset aliquem regem
iuxta imperii eorum terminos esse. Sed et ipsi ca- 5
vendum exemplum esse, cuius quanto promptius nobi-

MYOC *des.*] 5 suffecerant **G²V²Q²**π -ficerant **V¹Q¹** -fecerat **A²R** -ficerat **A¹G¹** -fecerunt ι**D** 10 regibus pueris tam *om.* τ 12 intentis πι**D** -ti τ (*fort.* intenti — *sc.* erant — *vel* intentus — *sc.* erat —: magna *eqs.*) 14 segnis] regnis **G¹** regno *om.* τ 18 ultro τ**D** verum etiam π ultro etiam ι 31 exemplum esse **AG** esse ex. **Z** *(Ga.)* est ex. **PX**ι**D** *om.* **VQR** ('*non*

liusque sit regnum, tanto sit Romanos acriores hostes
6 habiturus. Super haec cedere se illi regno, quod Romani occupaverint, profitetur, gratius habiturus, si in possessione imperii sui socium potius quam hostes
7 videret. Huiuscemodi oratione inpulit Philippum, ut omissis Aetolis bellum Romanis inferret, minus negotii existimantem, quod iam victos eos ab Hannibale apud
8 Trasimenum lacum audierat. Itaque ne eodem tempore multis bellis detineretur, pacem cum Aetolis facit, non quasi alio bellum translaturus, sed ut Graeciae quieti consulturus, quam numquam in maiore
9 periculo fuisse adfirmabat, siquidem consurgentibus ab Occidente novis Poenorum ac Romanorum imperiis, quibus una haec a Graecia atque Asia sit mora, dum inter se bello discrimen imperii faciunt; ceterum statim victoribus transitum in Orientem fore.

III. 1 Videre se itaque, ait, consurgentem in Italia nubem illam trucis et cruenti belli; videre tonantem ac fulminantem ab occasu procellam, quam in quascumque terrarum partes victoriae tempestas detulerit, magno
2 cruoris imbre omnia foedaturam. Frequenter Graeciam ingentes motus passam, nunc Persarum, nunc Gallorum, nunc Macedonum bellis, sed omnia illa levia fuisse existimaturos, si ea, quae nunc in Italia con-
3 currat manus, extra terram illam se effuderit. Cernere se, quam cruenta et sanguinaria inter se bella utrique populi et viribus copiarum et ducum artibus gerant, quae rabies finiri solo partis alterius interitu sine
4 ruina finitimorum non possit. Feros igitur victorum animos minus quidem Macedoniae quam Graeciae timendos, quia et remotior et in vindictam sui ro-
5 bustior sit; scire tamen se eos, qui tantis viribus con-

è ne esse *ne* est *ma un abbozzo addottato ad* exemplum' *Ga. de cod. Γ mecum communicat*) esse *secl. Rue.*

MYOC *des.*] **24** in *om.* **AG** (*τ?*) **31** in vindictam sui **Z**[2] *ι* **D** invicta **AQR** invicta et **GVPX** *(Ieep, qui confert cap. 2,7; male)*

currant, non contentos hoc fine victoriae fore, metuen-
dumque sibi quoque certamen eorum, qui superiores
extiterint. Hoc praetexto finito cum Aetolis bello 6
nihil aliud quam Poenorum Romanorumque bella re-
spiciens singulorum vires perpendebat. Sed nec Ro- 7
mani, tametsi Poeni et Hannibal in cervicibus erant,
soluti metu Macedonico videbantur; quippe terrebat 8
eos et vetus Macedonum devicti Orientis gloria et
Philippus studio Alexandri aemulationis incensus,
quem promptum in bella industriumque cognoverant.

Igitur Philippus, cum iterato victos a Poenis IV. 1
Romanos didicisset, aperte hostem se his professus
naves, quibus in Italiam exercitum traiceret, fabricare
coepit. Legatum deinde ad Hannibalem iungendae 2
societatis gratia cum epistulis mittit, qui conpre- 3
hensus et ad senatum perductus incolumis dimissus
est, non in honorem regis, sed ne dubius adhuc indu-
bitatus hostis redderetur. Postea vero, cum Romanis 4
nuntiatum esset in Italiam Philippum copias traiec-
turum, Laevinum praetorem cum instructis navibus
ad prohibendum transitum mittunt. Qui cum in 5
Graeciam traiecisset, multis promissis inpellit Aetolos
bellum adversus Philippum suscipere. Philippus quo-
que Achaeos in Romanorum bella sollicitat. Interea 6
et Dardani Macedoniae fines vastare coeperunt, ab-
ductisque XX milibus captivorum Philippum a Romano
bello ad tuendum regnum revocaverunt. Dum haec 7
aguntur, Laevinus praetor iuncta cum Attalo rege
societate Graeciam populatur. Quibus cladibus per-
culsae civitates auxilium petentes Philippum lega-
tionibus fatigant; nec non et Illyriorum reges lateri 8
eius haerentes adsiduis precibus promissa exigebant.
Super haec vastati Macedones ultionem flagitabant.
Quibus tot tantisque rebus obsessus, cui rei primum 9

MYOC *des.*] 3 praetextu **V²XPF²(S)D** 8 *post* Macedonum *add.* virtus et ς 11 *post* iterato *add.* proelio *Bong. ex* ς

occurreret, ambigebat; omnibus tamen propediem
auxilia se missurum pollicetur, non quia facere posset
quae promittebat, sed ut spe inpletos in societatis
10 iure retineret. Prima tamen illi expeditio adversus
Dardanos fuit, qui absentiam eius aucupantes maiore
11 belli mole Macedoniae inminebant. Cum Romanis
quoque pacem facit, contentis interim bellum Macedonicum distulisse. Philopoemeni, Achaeorum duci,
quem ad Romanos sociorum animos sollicitare didicerat, insidias praetendit. Quibus ille cognitis vitatisque discedere ab eo Achaeos auctoritate sua coëgit.

LIBER XXX.

I. 1 Philippo in Macedonia magnis rebus intento in
2 Aegypto Ptolomei diversi mores erant; quippe regno
parricidio parto et ad necem utriusque parentis caede etiam fratris adstructa, veluti rebus feliciter gestis luxuriae se tradiderat, regisque mores omnis secuta
3 regia erat. Itaque non amici tantum praefectique,
verum etiam omnis exercitus depositis militiae studiis
4 otio ac desidia corrupti marcebant. Quibus rebus
cognitis Antiochus, rex Syriae, vetere inter se regnorum odio stimulante repentino bello multas urbes
5 eius oppressit ipsamque Aegyptum adgreditur. Trepidare igitur Ptolomeus, legationibus missis, quoad vires
6 pararet morari Antiochum. Magno deinde exercitu in
Graecia conducto secundum proelium facit, spoliassetque regno Antiochum, si fortunam virtute iuvisset.
7 Sed contentus reciperatione urbium, quas amiserat,

MYOC] 11 discedere *τπ* desciscere (discissere, *tertium* s *e corr.* **E** desiscere **FS**) *ι* **D** *(Rue.)* 27 fortuna virtutem iuvasset **D**

facta pace avide materiam quietis adripuit revolutusque in luxuriam occisa Eurydice, uxore eademque sorore sua, Agathocliae meretricis inlecebris capitur,
atque ita omissa magnitudine nominis ac maiestatis 8
oblitus noctes in stupris, dies in conviviis consumit.
Adduntur instrumenta luxuriae, tympana et crepundia; 9
nec iam spectator rex, sed magister nequitiae nervorum oblectamenta modulatur. Haec primo labo- 10
rantis regiae tacita pestis et occulta mala fuere.

Dehinc crescente licentia iam nec parietibus regiae II. 1
domus contineri meretricis audacia potest, quam pro- 2
terviorem sociata cum Agathocle fratre, ambitiosae pulchritudinis scorto, cotidiana regis stupra faciebant.
Accedebat et mater Oenanthe, quae geminae subolis 3
inlecebris devinctum regem tenebat. Itaque non con- 4
tenti rege iam etiam regnum possident, iam in publico visuntur, iam salutantur, iam comitantur. Aga- 5
thocles regis lateri iunctus civitatem regebat, tribunatus et praefecturas et ducatus mulieres ordinabant; nec quisquam in regno suo minus poterat quam rex
ipse, cum interim relicto quinquenni ex Eurydice 6
sorore filio moritur. Sed mors eius, dum pecuniam regiam mulieres rapiunt et imperium inita cum perditissimis societate occupare conantur, diu occultata
fuit. Re tamen cognita concursu multitudinis et 7
Agathocles occiditur et mulieres in ultionem Eurydices patibulis suffiguntur. Morte regis, supplicio 8

MYOC *des.*] 1 avide **τ π ι** eandem **D** 4 omissa magnitudine *vGu. (Rue.)* omni -ne **τ** omnem -nem **π ι D** *(fort. recte)* omnis -nis *Due.* 9 tacita pestis **A V**[1] **R π ι** tacitae pestis **G Q** tacitae pestes **V**[4] **D** *(Ga.)* occultae **V**[4] **D** mala *om.* **τ** 13 scortorum cotidiano regi **D** 15 contenti **τ** contentae **π ι D** *(Rue.), sed et Agathocles intellegendus, cf. § 5; sim. 17, 3, 6* 16 iam etiam **τ π ι** nam enim **D** possidet **D** 17 visuntur — comitantur **τ π ι** vitantur **D** 20 in regno suo minus poterat quam rex ipse **τ** min. in regno s. q. rex ipse poterat **D** in r. s. m. q. rex ipse poterat **π ι** 27 supplicio (-cium **A G**) **ω** et supplicio *Rue. ex* ς supplicioque *Cast.; cf. Pet. 48*

meretricum velut expiata regni infamia legatos Alexandrini ad Romanos misere, orantes ut tutelam pupilli susciperent tuerenturque regnum Aegypti, quod iam Philippum et Antiochum facta inter se pactione divisisse dicebant.

III. 1 Grata legatio Romanis fuit causas belli adversus
Philippum quaerentibus, qui insidiatus temporibus
2 belli Punici fuerat. Huc accedebat, quod Poenis et
Hannibale superatis nullius magis arma metuebant,
reputantibus quantum motum Pyrrus parva Mace-
donum manu in Italia fecisset, quantasque res Mace-
3 dones in Oriente gessissent. Mittuntur itaque legati,
qui Philippo et Antiocho denuntient, regno Aegypti
4 abstineant. Mittitur et M. Lepidus in Aegyptum, qui
5 tutorio nomine regnum pupilli administret. Dum
haec aguntur, interim legationes Attali regis et Rho-
diorum iniurias Philippi querentes Romam venerunt.
Quae res omnem cunctationem Macedonici belli se-
6 natui eximit. Statim igitur titulo ferendi sociis auxilii
bellum adversus Philippum decernitur, legionesque
7 cum consule in Macedoniam mittuntur. Nec multo
post tempore fiducia Romanorum tota Graecia ad-
versus Philippum spe pristinae libertatis erecta bellum
ei intulit; atque ita cum undique rex urgeretur, pacem
8 petere conpellitur. Dehinc cum expositae condiciones
pacis a Romanis essent, repetere sua et Attalus et
9 Rhodii et Achaei et Aetoli coepere. Contra Philippus
adduci se posse, ut Romanis pareat, concedebat; ce-
terum indignum esse Graecos a Philippo et Alexandro,
maioribus suis, victos et sub iugum Macedonici im-
perii subactos veluti victores leges pacis sibi dicere,

MYO (C) *des.*] 4 *inde a litteris* ter *rursus adest* C, facta in *add.* C^3 = D pactione τπιD pactiones C^1 s *del.* C^3 6 causam C 9 superatis τ -tos π -to ι C magis *om.* C 15 administraret C 24 urgeretur τπι ageretur C 25 dehinc τL deinc E dein PFS deinde XC 30 sub iugo C 31 subactos τπι redactos C

quibus prius sit servitutis ratio reddenda quam libertas
vindicanda. Ad postremum tamen petente eo indutiae 10
duorum mensium datae, ut pax, quae in Macedonia
non conveniebat, Romae a senatu peteretur.

Eodem anno inter insulas Theram et Therasiam IV. 1
medio utriusque ripae maris spatio terrae motus fuit,
in quo cum admiratione navigantium repente ex pro- 2
fundo cum calidis aquis insula emersit. In Asia 3
quoque eadem die idem motus terrae Rhodum multasque alias civitates gravi ruinarum labe concussit,
quasdam solidas absorbuit. Quo prodigio territis om- 4
nibus vates cecinere, oriens Romanorum imperium vetus Graecorum ac Macedonum voraturum.

Interim a senatu repudiata pace Philippus in so- 5
cietatem belli Nabim tyrannum sollicitat. Atque ita 6
cum in aciem exercitum instructis e diverso hostibus produxisset, hortari suos coepit referendo Persas, Bactros Indosque et omnem Asiam Orientis fine a Macedonibus perdomitam; tantoque hoc bellum fortius 7
quam illa sustinendum, quanto sit imperio libertas
carior. Sed et Flamininus, Romanus consul, relatione 8
rerum gestarum recentissime suos stimulabat in proelium, ostendendo hinc Karthaginem cum Sicilia, inde
Italiam et Hispaniam Romana virtute perdomitas. Ne 9
Hannibalem quidem Alexandro Magno postponendum, quo Italia pulso Africam ipsam, tertiam partem mundi,
superaverint. Sed nec Macedonas veteri fama, sed 10
praesentibus viribus aestimandos, quia non cum Ale- 11
xandro Magno, quem invictum audiant, nec cum exercitu eius, qui totum Orientem devicerit, bellum gerant,

---

MYO *des.*] **6** maris **C** et maris τ π ι *(Icep)* **11** in quo **C** **17** bactros τ π ι bactrianos **C** *(Rue.)* **18** orientis fine **L** *(prob. AKlotz; fine praepositio c. gen., cf. Leumann-Hofmann, Lat. Gr. 535 sq.)* orientis (-ti **EFS**) finem (-ne **FS**) τ π **EFSC** ad or. f. *Baehrens (Rue.)* **22** gestarum recentissime τ rec. gest. π ι **D** **23** cum sicilia τ π ι dein siciliam **C** **24** hispaniam τ π spaniam **L(V)** hispania **S** spania **EF** hispanias **C** *(Rue.); cf. 44, 5, 7 (12, 13, 1 aliter se habet)* perdomitas τ π ι devictas **C**

12 sed cum Philippo, puero inmaturae aetatis, qui regni
terminos adversus finitimos aegre defendat, et cum
his Macedonibus, qui non ita pridem praedae Dar-
13 danis fuerint. Illos maiorum decora, se suorum
14 militum commemorare. Non enim alio exercitu Han-
nibalem et Poenos et totum ferme Occidentem, sed
his ipsis, quos in acie habeat, militibus subactos.
15 His adhortationibus utrimque concitati milites proelio
concurrunt, alteri Orientis, alteri Occidentis imperio
gloriantes, ferentesque in bellum alii maiorum suorum
antiquam et obsoletam gloriam, alii virentem recen-
16 tibus experimentis virtutis florem. Sed Macedonas
17 Romana Fortuna vicit. Fractus itaque bello Philippus
pace a Flaminino consule petita nomen quidem regium
retinuit, sed omnibus Graeciae urbibus, velut regni
membris extra terminos antiquae possessionis, amissis
18 solam Macedoniam retinuit. Offensi tamen Aetoli,
quia non arbitrio eorum Macedonia quoque adempta
regi et data sibi in praemium belli esset, legatos ad
Antiochum mittunt, qui eum adulatione magnitudinis
in Romana bella spe societatis universae Graeciae
inpellerent.

LIBER XXXI.

I. 1 Mortuo Ptolomeo Philopatore, rege Aegypti, con-
temptaque parvuli filii eius aetate, qui in spem regni
relictus praeda etiam domesticis erat, Antiochus, rex
2 Syriae, occupare Aegyptum statuit. Itaque Phoenicen

MYO *des.*] 1 puero τπι viro C 3 dardanis τπ eisdem dard. C isdem (hisdem) dard. ι 4 decora se suorum τπι decoras se servorum C 7 in aciem habebat C 10 maiorum suorum τπι magnam suorum sed C 14 pacem — petit C 18 arbitrio τ ex arb. πιC 24 philopatore (philippopatro A) τπι antipatro C 26 praeda τπι praedae C *(Rue.)*

ceterasque Syriae quidem, sed iuris Aegypti civitates
cum invasisset, legatos ad eum senatus mittit, qui
denuntiarent ei, abstineret regno pupilli postremis
patris precibus fidei suae traditi. Quibus spretis inter- 3
iecto tempore alia legatio supervenit, quae omissa
pupilli persona civitates iure belli factas populi Ro-
mani in integrum restitui iubebat. Abnuenti bellum 4
denuntiatum, quod ille facile susceptum infeliciter
gessit.

Eodem tempore et Nabis tyrannus multas Grae- 5
ciae civitates occupaverat. Igitur senatus, ne uno 6
tempore duplici bello Romanae vires detinerentur,
scripsit Flaminino, si ei videatur, sicuti Macedoniam
a Philippo, ita et Graeciam a Nabide liberet. Ob 7
quam causam imperium ei prorogatum. Terribile
quippe Antiochi bellum Hannibalis nomen faciebat,
quem aemuli eius occultis mandatis cum Antiocho
inisse societatem apud Romanos criminabantur, ne- 8
gantes eum aequo animo sub legibus vivere adsuetum
imperio et inmoderata licentia militari; semperque
taedio quietis urbanae novas belli causas circumspi-
cere. Quae etsi falsa nuntiata fuissent, apud timentes 9
tamen pro veris habebantur.

Denique senatus metu perculsus ad speculandos II. 1
actus Hannibalis legatum in Africam Cn. Servilium
mittit eique tacitis mandatis praecipit, ut, si posset,
eum per aemulos eius interficeret metuque invisi no-
minis tandem populum Romanum liberaret. Sed res 2
Hannibalem non diu latuit, virum ad prospicienda
cavendaque pericula paratum nec minus in secundis
adversa quam in adversis secunda cogitantem. Igitur 3

MYO *des.*] 3 ei *om.* **AE** 7 in *om.* **C** 12 detinerentur *ω* distinerentur *Due. ex vett. edd.; cf. 29, 2, 8* 13 *sq.* macedoniam a (a *om.* **C**) philippo, ita et graeciam *ω* *voce* Maced. *seclusa* a Phil. Graeciam, ita et *Rue.* 14 a nabide liberet *τπι* nabi dimitteret **C** 20 militaris rei **C** 27 per legatos aemulos **C**[1] legatos *del.* **C**[2] (*om.* **D**)

cum tota die in oculis principum legatique Romani
in foro Karthaginiensium obversatus in supremum
fuisset, adpropinquante vespere equum conscendit et
rus urbanum, quod propter litus maris habebat, igna-
ris servis iussisque ad portam revertentem oppe-
4 riri, contendit. Habebat ibi naves cum remigibus
occulto sinu litoris absconditas; erat et grandis in
eo agro pecunia praeparata, ut, cum res exegisset,
5 nec facultas fugam nec inopia moraretur. Lecta
igitur servorum iuventute, quorum copiam Italicorum
captivorum numerus augebat, navem conscendit cur-
6 sumque ad Antiochum dirigit. Postera die civitas
principem suum ac tum temporis consulem in foro
7 expectabat. Quem ut profectum nuntiatum est, non
aliter quam si urbs capta esset, omnes trepidavere
8 exitiosamque sibi fugam eius ominati sunt. Legatus
vero Romanus, quasi iam bellum inlatum Italiae ab
Hannibale esset, tacitus Romam regreditur trepi-
dumque nuntium refert.
III. 1 Interim in Graecia Flamininus iuncta cum qui-
busdam civitatibus societate Nabidem tyrannum duo-
bus continuis proeliis subigit et gravibus pacis legibus
2 fractum velut exsanguem in regno reliquit. Sed

MYO *des.*] 1 tota **π ι C** toto **τ** *(Pet. 79), cf. 12, 16, 5* 2 obversatus **G X C**, **ω** *ut opinor; Due., Ieep;* observatus *Rue., errore quodam; quod Ga. sine adn. rec.* 3 equum **τ π ι** aequo **C** 4 rus urbanum **τ π** rursus suburbanum **C** rus 'suburbanum **S F**[2] rursus urbanum **E L F**[1]; *in* **S F**[2] *et* **E L F**[1] *lectio ex* **τ** *et* **C** *mixta;* rus urb. *cf. Hor. carm. I. 1* ... oppidi laudat rura sui; *StudIt.* 6 *sq.* naves — absconditas (-tos **P X**) **τ π ι** navem — -tam **C** *(Rue.)* 8 eos (s *s. l.* **C**[2]) agros **C (D)** 9 nec facultas fugam **ω** nec difficultas fugam *Graev. (Ga.)* esset facultas fugae *vGu.* fa⟨ciendi diffi⟩cultas fugam *Walter*, *crucem adpon. Rue.; interpr.: 'ne primo deliberandum ei esset quam haberet facultatem fugiendi'* 16 comminati sunt **C** 18 tacitus **τ π ι** ita citus **C** 22 proeliis **τ π ι** bellis **C** *(Rue.)* et gravibus (-viter **A**) **τ ι X Γ(π)** gravibusque **C** pacis legibus **C** *om.* **τ X Γ(π) ι** 23 fractum **τ π ι** factus **C** reliquit **τ π** relinquit **ι C**

libertate Graeciae restituta deductisque ab urbibus
praesidiis, cum Romanus exercitus in Italiam repor-
tatus esset, velut vacua rursus possessione sollicitatus
multas civitates repentino bello invasit. Quibus re- 3
bus exterriti Achaei, ne vicinum malum etiam ad
se serperet, bellum adversus Nabidem decernunt du-
cemque praetorem suum Philopoemenem, insignis in-
dustriae virum, constituunt, cuius in eo bello tanta 4
virtus enituit, ut opinione omnium Flaminino, Ro-
mano imperatori, conpararetur.

Eodem tempore Hannibal, cum ad Antiochum 5
pervenisset, velut deorum munus excipitur, tantusque 6
eius adventu ardor animis regis accessit, ut non tam
de bello quam de praemiis victoriae cogitaret. Sed 7
Hannibal, cui nota Romana virtus erat, negabat op-
primi Romanos nisi in Italia posse. Ad hoc sibi 8
centum naves et decem milia peditum, mille equitum
poscebat, promittens hac manu non minus bellum
quam gesserit Italiae restauraturum et in Asia regi 9
sedenti aut victoriam de Romanis aut aequas pacis
condiciones relaturum; quippe et Hispanis bello fla- 10
grantibus ducem tantum deesse, et Italiam notiorem
sibi nunc quam pridem fuisse; sed nec Karthaginem
quieturam sociamque se ei sine mora praebituram.

Cum regi consilia placuissent, mittitur Kartha- IV. 1
ginem unus ex comitibus Hannibalis, qui in bellum
cupidos hortetur Hannibalemque cum copiis adfuturum
nuntiet; nihil dicat partibus nisi animos Karthaginien-
sium deesse: Asiam et vires belli et sumptum praebitu-
ram. Haec cum relata Karthaginem essent, nuntius ipse 2
ab inimicis Hannibalis conprehenditur perductusque
in senatum cum interrogaretur, ad quem missus esset,

MYO *des.*] **4** invasit τπι oppressit C *(Rue.)* **6** vicinum τπ vicinale ιC **13** adventus eius C **17** mille τι et mille πC *(Pet. 18)* **21** hispanis ω -iis *Freinsh. (Rue.)*; *cf. ad 30, 4, 8* **24** se ei *om.* C **26** in bellum τπι belli C *(Rue.)* **30** relata τ perlata πιC

Punico ingenio respondit se ad universum senatum
missum; nec enim opus hoc singulorum, sed univer-
3 sorum esse. Dum multis diebus deliberant, an eum
Romam ad purgandam publicam conscientiam mittant,
tacitus conscensa nave ad Hannibalem revertitur. Quo
cognito Karthaginienses ultro rem Romam per le-
4 gatum deferunt. Romani quoque legatos ad Antiochum
misere, qui sub specie legationis et regis apparatum
specularentur et Hannibalem aut Romanis mitigarent
aut adsiduo conloquio suspectum invisumque redde-
5 rent regi. Itaque legati cum Ephesi convenissent An-
6 tiochum, mandata ei senatus tradunt. Dum responsum
expectant, omnibus diebus adsidui circa Hannibalem
fuere, dicentes eum timide a patria recessisse, cum
pacem Romani non tam cum re publica eius quam
7 cum eo factam summa fide custodiant; nec bella eum
Romanorum magis odio quam patriae amore gessisse,
cui ab optimo quoque etiam spiritus ipse debeatur.
Has enim publicas inter populos, non privatas inter
duces bellandi causas esse. Inde res gestas eius lau-
8 dare. Quarum sermone laetus saepius cupidiusque
cum legatis conloquebatur, ignarus quod familiaritate
9 Romana odium sibi apud regem crearet. Quippe
Antiochus tam adsiduo conloquio reconciliatam eius
cum Romanis gratiam existimans nihil ad eum, si-
cuti solebat, referre, expertemque totius consilii et
veluti hostem proditoremque suum odisse coepit.
Quae res tantum apparatum belli cessante imperatoria
10 arte corrupit. Senatus mandata fuerant, contentus
terminis Asiae esset, ne ipsis Asiam ingrediendi ne-
cessitatem inponeret. Quibus spretis non accipiendum
bellum statuit, sed inferendum.

MYO *des.*] 8 apparatus **C** 10 redderent regi **AVB** regi redd. **GQ**π ι **C** *(clausula!)* 14 eum timide τ tim. eum π ι **C** 18 debetur **C** 21 quarum π ι quare τ *(Ieep)* quorum **C** *(Rue., Ga.); gen. obi.:* sermo rer. gestarum 25 sicut π **C** 26 *post* consilii (ω) *add.* ⟨habere⟩ *Rue.* 27 coepit *om.* **C** 31 imponerent **C**

Dicitur, cum frequenter de bello consilium remoto V. 1
Hannibale habuisset, tandem eum vocari iussisse, non
ut ex sententia eius aliquid ageret, sed ne per omnia
sprevisse videretur, omnibusque perrogatis postremum
interrogasse. Quo ille animadverso intellegere se pro- 2
fessus est, non quia egeat consilio, sed ad supplendum
numerum sententiarum se vocatum; tamen et odio
Romanorum et amore regis, apud quem solum tutum
exilium sibi relictum sit, se viam gerendi belli edis-
serturum. Veniam deinde libertati praefatus nihil 3
se aut consiliorum aut coeptorum praesentium pro-
bare ait, neque sedem belli Graeciam sibi placere,
cum Italia uberior materia sit; quippe Romanos 4
vinci non nisi armis suis posse nec Italiam aliter
quam Italicis viribus subigi; siquidem diversum ceteris
mortalibus esse illud et hominum et belli genus.
Aliis bellis plurimum momenti habere priorem aliquam 5
cepisse occasionem loci temporisque, agros rapuisse,
urbes aliquas expugnasse; cum Romano, seu occupa-
veris prior aliqua seu viceris, tamen etiam cum victo
et iacente luctandum esse. Quam ob rem siquis eos 6
in Italia lacessat, suis eos opibus, suis viribus, suis
armis posse vincere, sicut ipse fecerit. Sin vero quis 7
illis Italia velut fonte virium cesserit, proinde falli
ac si quis amnes non ab ipsis fontium primordiis
derivare, sed concretis iam aquarum molibus avertere
vel exsiccare velit. Haec et secreto se censuisse 8
ultroque ministerium consilii sui obtulisse, et nunc
praesentibus amicis ideo repetisse, ut scirent omnes
rationem gerendi cum Romanis belli, eosque foris

MYO *des.*] 4 perrogatis τ ι *(Ga.)* praerogatis π C 5 se *om.* C 9 exilium sibi τ π ι sibi auxilium C edisserturum τ et diss. π dissertaturum C non deserturum ι edissertaturum *Rue.* 12 sibi *om.* C 13 italia ω in Italia *Ieep (cf. 12, 2, 2)*, *sed* italiă — materiā *intellegendum* 18 temporisve C *(Rue.)* agros *om.* C 21 et iacente τ π ι etiam gente C 22 lacessat π ι C lacesseret (lacesceret G[1]) τ *(fort. recte)* 27 et secreto se τ π ι est decreto C

9 invictos, domi fragiles esse. Nam prius illos urbe
quam imperio, prius Italia quam provinciis exui posse;
quippe et a Gallis captos et a se prope deletos esse;
neque umquam se victum prius quam terris eorum
cesserit; reverso Karthaginem statim cum loco fortunam belli mutatam.

VI. 1 Huic sententiae obtrectatores amici regis erant,
non utilitatem rei cogitantes, sed verentes, ne probato
consilio eius primum apud regem locum gratiae occu-
2 paret. Et Antiocho non tantum consilium quam auctor
displicebat, ne gloria victoriae Hannibalis, non sua
3 esset. Omnia igitur variis adsentationum adulationibus
corrumpebantur, nihil consilio vel ratione agebatur.
Rex ipse per hiemem in luxuriam lapsus novis cotidie
4 nuptiis deditus erat. Contra Acilius, Romanus consul,
qui ad hoc bellum missus erat, copias, arma ceteraque
bello necessaria summa industria parabat, civitates
socias confirmabat, dubias inliciebat; nec alius exitus
5 belli quam adparatus utriusque partis fuit. Itaque
prima belli congressione cum cedentes suos rex cer-
neret, non laborantibus auxilium tulit, sed fugientibus
se ducem praebuit castraque ditia victoribus relinquit.
6 Deinde cum in Asiam praeda Romanis occupatis
fugiendo pervenisset, paenitere neglecti consilii coepit
revocatoque in amicitiam Hannibale omnia ex sen-
7 tentia eius agere. Interim nuntiatur ei Livium, Ro-
manum ducem, cum LXXX rostratis navibus in bellum
navale a senatu missum adventare; quae res spem illi
8 restituendae fortunae dedit. Itaque priusquam sociae
civitates ad hostes deficerent, decernere navali proelio
statuit, sperans cladem in Graecia acceptam nova posse

MYO *des.*] 4 eorum *om.* **C** 5 cessit **C** 10 tantum τ ι tam π **C**; *cf. ad 6, 3, 3* 17 *sq.* civitates — confirmabat *om.* **C** 20 congressione ι **C** condicione τ π *(Ieep confert 38, 7, 6, sed ibi sententia longe alia est)* 22 relinquit **AGQ¹RE** reliquit **VQ²πFSLC** 26 ei livium **Q** *(Ieep)* ei vivium (*vel* vibium) τ π ei emilium *vel sim.* ι c iulium **C**; C. Livium *Rue.* 27 in τ ad π ι **C**

victoriae gloria aboleri. Tradita igitur Hannibali classe 9
proelium committitur. Sed neque Asiani milites Romanis neque naves eorum pares rostratis navibus fuere; minor tamen clades ducis sollertia fuit.
Romam nondum opinio victoriae venerat et idcirco 10
in consulibus creandis suspensa civitas erat. Sed VII. 1
adversus Hannibalem ducem quis melius quam Africani frater crearetur, cum vincere Poenos opus Scipionum
esset? Creatur igitur consul Lucius Scipio, eique datur 2
legatus frater Africanus, ut intellegeret Antiochus non maiorem fiduciam se in Hannibale victo quam
Romanos in victore Scipione habere. Traicientibus 3
in Asiam Scipionibus exercitum iam utrubique profligatum bellum nuntiatum est, victumque Antiochum
terrestri, Hannibalem navali bello invenerunt. Primo 4
igitur adventu eorum legatos pacem petentes Antiochus ad eos mittit peculiare donum Africano ferentes filium ipsius, quem rex parvo navigio traicientem
ceperat. Sed Africanus privata beneficia a rebus 5
publicis secreta dixit, aliaque esse patris officia, alia patriae iura, quae non liberis tantum, verum
etiam vitae ipsi praeponantur. Proinde gratum se 6
munus accipere privatoque inpendio munificentiae regis responsurum. Quod ad bellum pacemque pertineat, nihil neque gratiae dari neque de iure patriae
decidi posse respondit. Nam neque de redimendo 7
filio umquam tractavit nec senatum de eo agere permisit, sed, ut dignum maiestate eius erat, armis se
recepturum dixerat. Post haec leges pacis dicuntur: 8
ut Asia Romanis cederet, contentus Syriae regno esset, naves universas, captivos et transfugas tra-

---

MYO *des.*] 1 victoriae gloria π ι C victoria τ *(dubito)* 5 romae dum non C idcircoque C 9 cons. publius scipio C 13 iam *om.* C 20 secreta τ secreta esse π C privata *(iterum)* esse ι 26 decīdi τ π ι decedi C *(Rue.)* nam neque τ π ι *(Rue. crucem adpon.)* nanque C etiam neque *vGu.*, *male* 29 dixerat τ filium dixit C filium dixerat π ι

deret sumptumque omnem belli Romanis restitueret.
9 Quae cum nuntiata Antiocho essent, nondum ita victum
se esse respondit, ut spoliari se regno pateretur, bel-
lique ea inritamenta, non pacis blandimenta esse.

VIII. 1 Igitur cum ab utrisque bellum pararetur ingres-
sique Asiam Romani Ilium venissent, mutua gratu-
latio Iliensium ac Romanorum fuit, Iliensibus Aenean
ceterosque cum eo duces a se profectos, Romanis se
2 ab his procreatos referentibus; tantaque laetitia om-
nium fuit, quanta esse post longum tempus inter
3 parentes et liberos solet. Iuvabat Ilienses nepotes
suos Occidente et Africa domita Asiam ut avitum
regnum vindicare, optabilem Troiae ruinam fuisse
4 dicentes, ut tam feliciter renasceretur. Contra Ro-
manos avitos lares et incunabula maiorum templaque
ac deorum simulacra inexplebile desiderium videndi
5 tenebat. Profectis ab Ilio Romanis Eumenes rex cum
auxiliis occurrit, nec multo post proelium cum An-
6 tiocho commissum. Cum in dexteriore cornu pulsa legio
Romana maiore dedecore quam periculo ad castra
fugeret, M. Aemilius, tribunus militum, ad tutelam
castrorum relictus armare se milites suos et extra
vallum progredi iubet strictisque gladiis fugientibus
minari, morituros dicens, ni in proelium revertantur,
infestioraque sua quam hostium castra inventuros.
7 Adtonita tam ambiguo periculo legio comitantibus
commilitonibus, qui fugere eos prohibuerant, in proe-
lium revertitur, magnaque caede edita initium victoriae

MYO *des.*] 1 omnemque belli apparatum (app. *s. l.* C²) CD 7 iliensium ac romanorum (romanorumque C) fuit *om.* τ 8 profectos *om.* C 9 referentibus ω praeferentibus *Cast. 150* 11 iuvabant C 15 aviti C 16 desiderium videndi τπι visendi des. C (des. vis. *Rue.*) 18 *sq.* proelium — commissum τι proelium — commisso PC proelio — commisso X Γ *(Rue.)* 19 in dexteriore (exteriore G) cornu pulsa τπι clusa dexteriore cornu C incl. d. c. *Rue.* (laevo *Livius; cf. StudtIt.; AKlotz Rh. Mus. 1933, 17*) 24 morituros τπι mortem C 26 adtoniti C legio *om.* C 28 revertuntur C

fuit. Caesa hostium L milia, capta XI. Antiocho 8
pacem petenti nihil ad superiores condiciones additum, Africano praedicante, Romanos neque, si vincantur, animis minui neque, si vincant, secundis rebus insolescere. Captas civitates inter socios divisere, mu- 9
neri Romano aptiorem Asiam quam possessioni voluptariae iudicantes; quippe victoriae gloriam Romano nomini vindicandam, opum luxuriam sociis relinquendam.

LIBER XXXII.

Aetoli, qui Antiochum in bella Romana inpulerant, I. 1
victo eodem soli adversus Romanos et viribus inpares
et omni auxilio destituti remanserunt; nec multo post 2
victi libertatem, quam inlibatam adversus dominationem Atheniensium Spartanorumque inter tot Graeciae civitates soli retinuerant, amiserunt. Quae con- 3
dicio tanto amarior illis, quanto serior fuit, reputantibus tempora illa, quibus tantis Persarum opibus domesticis viribus restiterint, quibus Gallorum violentiam Asiae Italiaeque terribilem Delphico bello fregerint; quae gloriosa recordatio maius desiderium libertatis augebat.

Dum haec aguntur, medio tempore inter Messe- 4
nios et Achaeos de principatu primo dissensio, mox

MYO *des.*] 4 animis minui **τ** -os -ui **π** -os minuere **ι C** *(Rue.)* 5 *sq.* muneri Romano (-nis *?AKlotz*) aptiorem Asiam quam possessioni voluptariae *Ga.* muneris (minus **ι**) romani aptiorem as. quam possessiones (-is **G**) voluptarias (voluntarias **VR ι**) **τ π ι** *(Rue. cruce adposita)* muneris romano apt. as. quam possessionem **C** *plurimae coniecturae virorum doct., v. Rue., quarum nulla habet veri speciem* 9 *post* relinquendam *add.* arbitrabantur **C** 15 spartanorumque **ι C** spartanorum **RPX** et spart. **GV** ispart. **A** et hispart. **Q** 18 tantis **τ π ι** antea **C** 19 restiterint (-tuerint **G**[1]) **τ ι X** -tuerant *Γ* -terant **PC** 21 fregerint **τ π ι** fregerant **C** maius **ω** *del. Rue.* in maius *IFGron.; cf. Pet. 75* 22 augebat **τ π ι** faciebat **C** 24 achaeos] catheos **C**

5 bellum ortum est. In eo nobilis Achaeorum impe-
rator Philopoemen capitur, non quia pugnando vitae
pepercerit, sed, dum suos in proelium revocat, in
transitu fossae equo praecipitatus a multitudine ho-
6 stium oppressus est. Quem Messenii iacentem seu
metu virtutis seu verecundia dignitatis interficere ausi
7 non fuerunt. Itaque laeti velut in illo omne bellum
confecissent, captivum per universam civitatem in
modum triumphi circumduxerunt effuso obviam po-
pulo, ac si suus, non hostium imperator adventaret,
8 nec victorem Achaei avidius vidissent, quam victum
hostes viderunt. Igitur eundem in theatrum duci
iusserunt, ut omnes contuerentur, quem potuisse capi
9 incredibile singulis videbatur. Inde in carcerem ducto
verecundia magnitudinis eius venenum dederunt, quod
ille laetus, ac si vicisset, accepit, quaesito prius, an
Lycortas, praefectus Achaeorum, quem secundum a
se esse scientia militari sciebat, incolumis effugisset.
Quem ut accepit evasisse, non in totum dicens male
10 consultum Achaeis expiravit. Nec multo post reparato
bello Messenii vincuntur poenasque interfecti Philo-
poemenis pependerunt.

II. 1 Interea in Syria rex Antiochus, cum gravi tributo
pacis a Romanis victus oneratus esset, seu inopia
pecuniae conpulsus seu avaritia sollicitatus, qui spe-
rabat se sub specie tributariae necessitatis excusatius
sacrilegia commissurum, adhibito exercitu nocte tem-
2 plum Elymaei Iovis adgreditur. Qua re prodita con-
cursu incolarum cum omni militia interficitur.

MYO *des.*] 2 vita **C** 5 messenii iacentem τ iac. messenii (-ni **C**) π ι **C** 7 fuerunt τ π ι sunt **C** *(Rue.)* laeti (lati **E**) π ι **C** *om.* τ velut in illo τ π ι veluti nil **C** 11 inde in τ π ι dein **C**[1] dein in **C**[2]**D** 15 dederunt τ π dedere ι **C** 17 *sq.* a se *om.* **C** 21 *sq.* philopoemenis τ π ι filio poemenis **C** 22 pependerunt τ ι rependerunt ι **C** 25 qui τ qua ι **C** quia π 28 Elymaei (helymaei) **C D** didymei (dodonei **R X** *s. l. Γ*) τ π ι, *plane inepte quidem, attamen fortasse Iustino ipsi imputandum (Seel '35), in γ ex alio forte corr.; cf. RW II 3.* quae res **C**

Romae, cum multae Graeciae civitates questum 3
de iniuriis Philippi, regis Macedonum, venissent et
disceptatio in senatu inter Demetrium, Philippi filium,
quem pater ad satisfaciendum senatui miserat, et
legatos civitatium esset, turba querelarum confusus
adulescens repente obticuit. Tunc senatus verecundia 4
eius motus, quae probata etiam antea, cum obses
Romae esset, omnibus fuerat, causam illi donavit.
Atque ita modestia sua Demetrius veniam patri, non
iure defensionis, sed patrocinio pudoris obtinuit, quod 5
ipsum decreto senatus significatum est, ut appareret
non tam absolutum regem, quam donatum filio patrem.
Quae res Demetrio non gratiam legationis, sed odium 6
obtrectationis conparavit. Nam et apud fratrem 7
Perseum aemulatio illi invidiam contraxit, et apud
patrem nota absolutionis causa offensae fuit, indignante
Philippo plus momenti apud senatum personam filii
quam auctoritatem patris ac dignitatem regiae maiestatis habuisse. Igitur Perseus perspecta patris 8
aegritudine cotidie absentem Demetrium apud eum
criminari et primo invisum, post etiam suspectum
reddere; nunc amicitiam Romanorum, nunc proditionem
patris ei obiectare. Ad postremum insidias sibi ab 9
eo paratas confingit, ad cuius rei probationem inmittit
indices, testes subornat et facinus, quod obicit, admittit. Quibus rebus conpulso ad parricidium patre 10
funestam omnem regiam facit.

Occiso Demetrio sublatoque aemulo non negle- III. 1

---

29 incol- *π ι* C infularum *Ieep* insulariorum *Bücheler (1863), Kl. Schr. I, 340* militia *τ π ι* milite C

MYO *des.*] 6 tunc *τ π ι* cum C 11 ipsum *τ π ι* ipsud C ipso *Rue.* appareat C 14 comparavit — *v. 16* absolutionis *om.* *τ* 15 perseum *π ι* persen C; *τ π ι semper* perseus, *praeter 33, 2, 6, quod cf.* 16 nota absolutionis *π ι* non tam absolutio quam C nota absolutio quasi D 18 patris ac dignitatem *om.* CD 19 patris — *v. 21* et *om.* CD *(cf. v. 24)* 21 postea C 24 *post* probationem *add.* patris egritudinem cotidie ad demetrium et apud eum criminari CD

gentior tantum Perseus in patrem, verum etiam con-
tumacior erat, nec heredem regni, sed regem gerebat.
2 His rebus offensus Philippus inpatientius in dies
mortem Demetrii dolebat, tunc et insidiis circum-
3 ventum suspicari, testes indicesque torquere. Atque
ita cognita fraude non minus scelere Persei quam
innoxia Demetrii morte cruciabatur, peregissetque
4 ultionem, nisi morte praeventus fuisset. Nam brevi
post tempore morbo ex aegritudine contracto decessit,
relicto magno belli apparatu adversus Romanos, quo
5 postea Perseus usus est. Nam et Gallos Scordiscos ad
belli societatem perpulerat, fecissetque Romanis grave
bellum, nisi decessisset.

6 Namque Galli bello adversus Delphos infeliciter
gesto, in quo maiorem vim numinis quam hostium sen-
serant, amisso Brenno duce pars in Asiam, pars in
7 Thraciam extorres fugerant. Inde per eadem vestigia,
8 qua venerant, antiquam patriam repetivere. Ex his
manus quaedam in confluente Danuvii et Savi consedit
9 Scordiscosque se appellari voluit. Tectosagi autem, cum
in antiquam patriam Tolosam venissent conprehensique
pestifera lue essent, non prius sanitatem recuperavere
quam aruspicum responsis moniti aurum argentumque
bellis sacrilegiisque quaesitum in Tolosensem lacum
10 mergerent, quod omne magno post tempore Caepio,
Romanus consul, abstulit. Fuere autem argenti pondo
centum decem milia, auri pondo quinquies decies
11 centum milia. Quod sacrilegium causa excidii Cae-
pioni exercituique eius postea fuit. Romanos quoque
Cimbrici belli tumultus velut ultor sacrae pecuniae

MYO *des.*] 4 tunc et insidiis τπι insidiisque C 5 suspicans C 7 innoxii ι *(Rue.)* cruciabatur (trucidabatur C) — morte *om.* X 8 nisi τπ ni ιC *(Rue.)* 10 magni C 12 *post* perpulerat *lac. ind. Rue., sed cf. ad 6, 2, 16* 13 nisi τπι *(Rue.)* ni C 22 lue essent τπι lues sed C recuperavere (*vel* recip-) τπι recepere C, *cf. ad 22, 2, 6* 25 scaepio (*item v. 28* scaepioni) C 29 romanis C

insecutus est. Ex gente Tectosagorum non mediocris 12
populus praedae dulcedine Illyricum repetivit spolia-
tisque Histris in Pannonia consedit. Histrorum gentem 13
fama est originem a Colchis ducere, missis ab Aeëta
rege ad Argonautas, raptores filiae, persequendos;
qui ut a Ponto intraverunt Histrum, alveo Savi flu- 14
minis penitus invecti vestigia Argonautarum inse-
quentes naves suas umeris per iuga montium usque
ad litus Adriatici maris transtulerunt, cognito quod
Argonautae idem propter magnitudinem navis priores
fecissent; quos ut avectos Colchi non reppererunt, 15
sive metu regis sive taedio longae navigationis iuxta
Aquileiam consedere Histrique ex vocabulo amnis,
quo a mari concesserant, appellati.

Daci quoque suboles Getarum sunt, qui cum Orole 16
rege adversus Bastarnas male pugnassent, ad ultionem
segnitiae capturi somnum capita loco pedum ponere
iussu regis cogebantur ministeriaque uxoribus, quae
ipsis ante fieri solebant, facere. Neque haec ante
mutata sunt quam ignominiam bello acceptam virtute
delerent.

Igitur Perseus, cum imperio Philippi patris succes- IV. 1
sisset, omnes has gentes adversum Romanos in socie-
tatem belli sollicitabat.

Interim inter Prusiam regem, ad quem Hannibal 2
post pacem Antiocho a Romanis datam profugerat,
et Eumenen bellum ortum est, quod Prusias Hanni-
balis fiducia rupto foedere prior intulit. Namque 3
Hannibal, cum ab Antiocho Romani inter ceteras
condiciones pacis deditionem eius poscerent, ad-
monitus a rege in fugam versus Cretam defertur.
Ibi cum diu quietam vitam egisset invidiosumque se 4

MYO *des.*] 5 raptores **G^2VQ** *π ι* **C** -rem **AG^1R** -remque *Ieep (Ga.) ex ς* -resque *Bong.* 14 a mari concesserant (a marchicon cesserant **C**) *ω* a mari recesserant *Rue. Cluverium secutus* 16 ad *τ* ob *π ι* **C** 28 adversum *τ* -sus *π ι* **C** 30 poscerent *τ π ι* deposcerent **C** *(Rue.)* 32 ibi *τ π ι* ubi **C**

propter nimias opes videret, amphoras plumbo re-
pletas in templo Dianae, quasi fortunae suae prae-
5 sidia, deponit atque ideo nihil de illo sollicita civitate,
quoniam velut pignus opes eius tenebat, ad Prusiam
contendit, auro suo statuis, quas secum portabat,
6 infuso, ne conspectae opes vitae nocerent. Dein, cum
Prusias terrestri bello ab Eumene victus esset et
proelium in mare transtulisset, Hannibal novo com-
mento auctor victoriae fuit; quippe omne serpentium
genus in fictiles lagoenas coici iussit medioque proelio
7 in naves hostium mittit. Id primum Ponticis ridi-
culum visum, fictilibus dimicare, qui ferro nequeant.
Sed ubi serpentibus coepere naves repleri, ancipiti
8 periculo circumventi hosti victoriam cesserunt. Quae
ubi Romam nuntiata sunt, missi a senatu legati sunt,
qui utrumque regem in pacem cogerent Hannibalem-
que deposcerent. Sed Hannibal re cognita sumpto
veneno legationem morte praevenit.
9 Insignis hic annus trium toto orbe maximorum
imperatorum mortibus fuit, Hannibalis et Philopoe-
10 menis et Scipionis Africani. Ex quibus constat Han-
nibalem nec tum, cum Romano tonantem bello Italia
contremuit, nec cum reversus Karthaginem summum
imperium tenuit, aut cubantem cenasse aut plus quam
11 sextario vini indulsisse pudicitiamque eum tantam
inter tot captivas habuisse, ut in Africa natum quivis
12 negaret. Moderationis certe eius fuit, ut, cum diver-
sarum gentium exercitus rexerit, neque insidiis suorum
militum sit petitus umquam neque fraude proditus,
cum utrumque hostes saepe temptassent.

MYO *des.*] 3 atque ideo τπι cumque C 5 statuis τπ in statuis ι C *(Rue., Ga.)* 7 victus ab eumene C et proelium τι proeliumque C proelium π 8 transtulisset hann. novo τπι transposuisset et h. cum novo C 14 cesserunt τπι concessere (cessere *post. ras.* C[1]) C D concesserunt *Rue.* 22 tonantem ω tonante *Ruc. ex* ς 23 *post* reversus *add.* annibal C 24 *prim.* aut *om.* C 26 quivis τπι quis C 27 eius certe C 28 exercitum C 30 hostis se pertemptasset C

LIBER XXXIII.

Minore quidem rerum motu Romani Macedonicum I. 1
quam Punicum bellum gesserunt, sed tanto clarius,
quanto nobilitate Macedones Poenos antecesserunt;
quippe cum gloria Orientis domiti, tum et auxilio
omnium regum iuvabantur. Itaque Romani et legiones 2
plures numero conscripserunt et auxilia a Masinissa,
rege Numidarum, et ceteris omnibus sociis acciverunt; et
Eumeni, regi Bithyniae, denuntiatum, ut bellum summis
viribus iuvaret. Perseo praeter Macedonicum invictae 3
opinionis exercitum decennis belli sumptus a patre paratus in thesauris et horreis erat. Quibus rebus inflatus
oblitus fortunae paternae veterem Alexandri gloriam
considerare suos iubebat. Prima equitum congressio 4
fuit, qua victor Perseus suspensam omnium expectationem in favorem sui traxit; misit tamen legatos ad 5
consulem, qui pacem peterent, quam patri suo Romani
etiam victo dedissent, inpensas belli lege victi suscepturus. Sed consul P. Licinius non minus graves quam
victo leges dixit. Dum haec aguntur, metu tam peri- 6
culosi belli Romani Aemilium Paulum consulem creant
eique extra ordinem Macedonicum bellum decernunt;
qui cum ad exercitum venisset, non magnam moram
pugnae fecit. Pridie quam proelium consereretur, luna 7
nocte defecit, id portentum Perseo omnibus praesagantibus finemque Macedonici regni portendi vaticinantibus.

MYO *des.*] 2 minori **C** 5 cum *om.* **C** domiti tum τπι militum **C** auxiliis **C** 7 *sq.* et — acciverunt *om.* **C** 9 ut bellum τπ bellum **C** *(Rue.)* bellum ni ι 11 a patre paratus τπι apparatus **C** 15 quam victor **C** 18 etiam *om.* **C** 19 P. *om.* **C** 25 id portentum τι triste id ostentum **C** triste id portentum π; *cf. StudIt. et Pet. 70 sq.* praesagantibus τπ**C** *(Rue.)* praesagientibus (ι?) *edd. vett., Ieep, Ga.* (-are *adamant Apul. Suet., Augustin.; cf. Georges, Lexikon der lat. Wortformen s. v.*)

II. 1 In ea pugna M. Cato, oratoris filius, dum inter
confertissimos hostes insigniter dimicat, equo delapsus
2 pedestre proelium adgreditur. Nam cadentem mani-
pulus hostium cum horrido clamore veluti iacentem
obtruncaturus circumsteterat; at ille citius corpore
3 collecto magnas strages edidit. Cum ad unum oppri-
mendum undique hostes convolarent, dum procerum
quendam petit, gladius ei e manu elapsus in mediam
4 cohortem hostium decidit; ad quem recuperandum
umbone se protegens inspectante utroque exercitu
inter hostium mucrones sese inmersit recollectoque
gladio multis vulneribus exceptis ad suos cum clamore
hostium revertitur. Huius audaciam ceteri imitati vic-
5 toriam peperere. Perseus rex fuga cum decem milibus
talentum Samothraciam defertur, quem Cn. Octavius
ad persequendum missus a consule cum duobus filiis,
Alexandro et Philippo, cepit captumque ad consulem
duxit.

6 Macedonia a Carano, qui primus in ea regnavit,
usque Perseum XXX reges habuit. Quorum sub regno
fuit quidem annis DCCCCXXIV, sed rerum non nisi
7 CL duobus annis potita. Ita cum in dicionem Roma-
norum cessisset, magistratibus per singulas civitates
constitutis libera facta est legesque, quibus adhuc
8 utitur, a Paulo accepit. Aetolorum universarum ur-
bium senatus cum coniugibus et liberis, qui dubia
fide fuerant, Romam missus, ibique, ne in patria ali-

MYO *des.*] 1 m. cato (*inter* m. *et* cato *lac. 5 litt.* **X**) **τπC** m. catonis **E** catonis **FS** catatonis (ta *eras.*) **L** m. cato catonis ς *(Ga.)* 5 citius **τ** citus **πιC** *(Rue.)* 11 mucrones se hostium **C** 13 hostium **τπι** omnium **C** *(Rue.)* celeri immutati **C** 14 fugam **C** *ante* decem *add.* paucis et **XΓ** milibus **τΓ** milium **X** (**PZ**?) milia **ιC** 18 duxit (duxerunt **VQ**[1]**R**) **τ** adduxit **πιC** 20 perseum **X** persen *cett. omnes?; cf. ad 32, 2, 7* 21 DCCCC **ω** XXIIII **AGPι** XXXIIII **VQR** XIIII **X** IIII **C** non si **C** 22 annis *om.* **C** 23 cepisset **C** 26 qui **τπC** quia **ι** *(Rue.)* 27 fuerant **ω** fuerat *Rue.*

quid novaret, diu detentus, aegreque per multos annos legationibus civitatium senatu fatigato in patriam quisque suam remissus est.

LIBER XXXIV.

Poenis ac Macedonibus subactis Aetolorumque I. 1
viribus principum captivitate debilitatis soli adhuc ex
Graecia universa Achaei nimis potentes tunc temporis
Romanis videbantur, non propter singularum civita-
tium nimias opes, sed propter conspirationem univer-
sarum. Namque Achaei, licet per civitates veluti per 2
membra divisi sint, unum tamen corpus et unum im-
perium habent singularumque urbium pericula mutuis
viribus propulsant. Quaerentibus igitur Romanis 3
causam belli tempestive Fortuna querelam Spartanorum
obtulit, quorum agros Achaei propter mutuum odium
populabantur. Spartanis a senatu responsum est, 4
legatos se ad inspiciendas res sociorum et ad in-
iuriam demendam in Graeciam missuros; sed legatis 5
occulta mandata data sunt, ut corpus Achaeorum dis-
solverent singulasque urbes proprii iuris facerent, quo
facilius et ad obsequium cogerentur et, si quae urbes
contumaces essent, traicerentur. Igitur legati om- 6
nium civitatium principibus Corinthum evocatis de-
cretum senatus recitant, quid consilii habeant aperiunt;
expedire omnibus dicunt, ut singulae civitates sua 7
iura et suas leges habeant. Quod ubi omnibus inno- 8
tuit, veluti in furorem versi universum peregrinum

MYO *des*] 1 per τ (**PZ**) post **XΓι C** 7 temporibus **C** 12 multis viribus **C** 14 causam τ -as πι**C** querelam **AGRQ**¹ι -a **VQ**²π -as **C** 18 legato occulte **C** 21 obsequia **C** *(Rue.)* 22 traicerentur τ *(def. Ieep; cf. 8, 5, 7; ad rem: 8, 6, 1)* frangerentur πι *(Rue.)* fatigarentur **C** *(Ga.)* 23 corintho **C**

9 populum trucidant; legatos quoque ipsos Romanorum
violassent, ni audito tumultu trepidi fugissent.

II. 1 Haec ubi Romam nuntiata sunt, statim senatus
Mummio consuli bellum Achaicum decernit, qui ex-
templo exercitu deportato et omnibus strenue provisis
2 pugnandi copiam hostibus fecit. Sed Achaei veluti
nihil negotii Romano bello suscepissent, ita apud eos
3 neglecta et soluta omnia fuere. Itaque praedam, non
proelium cogitantes et vehicula ad spolia hostium
reportanda adduxerunt et coniuges liberosque suos ad
4 spectaculum certaminis in montibus posuerunt. Sed
proelio commisso ante oculos suorum caesi lugubre
his spectaculum et gravem luctus memoriam relique-
5 runt. Coniuges quoque liberique eorum de spectato-
6 ribus captivi facti praeda hostium fuere. Urbs ipsa
Corinthus diruitur, populus omnis sub corona venditur,
ut hoc exemplo ceteris civitatibus metus novarum
rerum inponeretur.

7 Dum haec aguntur, rex Syriae Antiochus Ptolomeo,
maiori sororis suae filio, regi Aegypti, bellum infert,
segni admodum et cotidiana luxuria ita marcenti, ut
non solum regiae maiestatis officia intermitteret, verum
8 etiam sensu hominis nimia sagina careret. Pulsus
igitur regno ad fratrem minorem Ptolomeum Alexan-
dream confugit participatoque cum eo regno legatos
Romam ad senatum mittunt, auxilium petunt, fidem
societatis inplorant. Movere senatum preces fratrum.

III. 1 Mittitur itaque legatus Popilius ad Antiochum,
qui abstinere illum Aegypto aut, si iam incessisset,
2 excedere iuberet. Cum in Aegypto eum invenisset
osculumque ei rex obtulisset (nam coluerat inter ce-

MYO *des.*] 7 apud eos *om.* **C** 11 sed *τπι* et **C** 12 lugubrem **C** 14 liberosque **C** 17 novarum — *v. 20 litt.* ma- *om.* **CD** 20 maiori **VQ**² iori **C** maiore **Q**¹ maioris **AGR***πι*; *cf. v. 24* 21 marcido **C** 22 interminaret **C** 26 auxilium *τ* -lia *πι* **C** 29 abstineret **C** aut si *τπι* avisi **C** 31 *sq.* ceteros *τπ* ceteros · L · principes **C** ceteros lucium (luotum **F** luctum **S**) *ι*; *cf. StudIt.*

teros Popilium Antiochus, cum obses Romae esset),
tunc Popilius facessere interim privatam amicitiam
iubet, cum mandata patriae intercedant; prolatoque 3
senatus decreto et tradito, cum cunctari eum vi-
deret consultationemque ad amicos referre, ibi Po-
pilius virga, quam in manu gerebat, amplo circulo
inclusum, ut amicos caperet, consulere eos iubet
nec prius inde exire, quam responsum senatui daret,
aut pacem aut bellum cum Romanis habiturum. Adeo- 4
que haec austeritas animum regis fregit, ut pariturum
se senatui responderet. Reversus in regnum Antiochus 5
decedit relicto parvulo admodum filio, cui cum tutores 6
dati a populo essent, patruus eius Demetrius, qui
obses Romae erat, cognita morte fratris Antiochi
senatum adiit: obsidem se vivo fratre venisse, quo
mortuo cuius obses sit, se ignorare. Dimitti igitur 7
se ad regnum petendum aequum esse, quod, sicut
iure gentium maiori fratri cesserit, ita nunc sibi, qui
pupillum aetate antecedat, deberi. Cum se non dimitti 8
animadverteret a senatu, tacito iudicio tutius apud
pupillum quam apud eum regnum futurum arbitrante,
specie venandi ab urbe profectus Ostiis tacitus cum
fugae comitibus navem conscendit. Delatus in Syriam 9
secundo favore omnium excipitur, regnumque ei occiso
pupillo ac tutoribus traditur.

Eodem fere tempore Prusias, rex Bithyniae, con- IV. 1
silium cepit interficiendi Nicomedis filii, quem a se
ablegatum, studens minoribus filiis, quos ex noverca
eius susceperat, Romae habebat. Sed res adulescenti 2

MYO *des.*] 1 esset τπι fuisset C 2 facere se C 5 referre (-et S) τπι differre C deferre *Rue.* 7 ut τπC ut et ι *(Rue.)* 10 austeritas τ asperitas πιC 12 admodum *om.* C 14 antiochi ω *secl. Rue.* 15 *post* se *add.* fuisse, *om.* venisse C 17 quod sicut C quod τπι *(dubites)* 25 ac *Scheffer* a ω 27 *sq.* quem a se ablegatum studens C dum consulere studet τπι (quem a se ablegatum dum sonsulere studet *?AKlotz*) 29 romae C et romae πι et romae — *p. 244 v. 1* susceperant *om.* τ; *haereo, nam lect.* τπι *improbatur § 3* cum . . . in regnum patris venisset, *tamen codici* C *temere confidere non ausim*

ab iis, qui facinus susceperant, proditur hortatique
sunt, ut crudelitate patris provocatus occupet insi-
dias et in auctorem retorqueat scelus. Nec difficilis
3 persuasio fuit. Igitur cum accitus in regnum pa-
4 tris venisset, statim rex appellatur. Prusias regno
spoliatus a filio privatusque redditus etiam a servis
5 deseritur. Cum in latebris ageret, non minore scelere,
quam filium occidi iusserat, a filio interficitur.

LIBER XXXV.

I 1 Demetrius occupato Syriae regno novitati suae
otium periculosum ratus ampliare fines regni et opes
2 augere finitimorum bellis statuit. Itaque Ariarathi,
regi Cappadociae, propter fastiditas sororis nuptias
infestus fratrem eius Orophernen per iniuriam regno
pulsum supplicem recepit, datumque sibi honestum
belli titulum gratulatus restituere eum in regnum
3 statuit. Sed Orophernes ingrato animo inita cum
Antiochensibus pactione, offensis tunc Demetrio, pel-
lere ipsum regno, a quo restituebatur, consilium cepit.
4 Quo cognito Demetrius vitae quidem eius, ne Aria-
rathes metu fraterni belli liberaretur, pepercit, ip-
sum autem conprehensum vinctum Seleuciae custodiri
5 iubet. Nec Antiochenses indicio territi a defectione
6 destiterunt. Itaque adiuvantibus et Ptolomeo, rege
Aegypti, et Attalo, rege Asiae, et Ariarathe Cappa-
dociae, bello a Demetrio lacessiti subornant Balam

MYO *des.*] 2 sunt τπι eum sunt C ut *om.* C 4 accitus τπι tacitus C 14 infestus τπC infenseus ι *(Rue.)*; *cf. e. g. 37, 1, 1* 15 recipit C 22 autem τπι tamen C *(Rue.)* vinctum (*ante parv. ras.* C) ω *(Ieep)* vinctumque *Asul.*, *secl. Rue.* 28 a factione C 26 lacessiti τPZι lacessit C lacessitis XΓ, *Mdv.* Balam *IFGron.* propalam τπ propalant ι propolam (*ex* -lant C²) CD propalam Balam *Ieep haud inepte*

quendam, sortis extremae iuvenem, qui Syriae regnum
velut paternum armis repeteret, et ne quid contume- 7
liae deesset, nomen ei Alexandri inditur genitusque
ab Antiocho rege dicitur. Tantum odium Demetrii 8
apud omnes erat, ut aemulo eius non vires tantum
regiae, verum etiam generis nobilitas consensu omnium
tribueretur. Igitur Alexander admirabili rerum varie- 9
tate, pristinarum sordium oblitus, totius ferme Orientis
viribus succinctus bellum Demetrio infert victumque
vita pariter ac regno spoliat. Quamquam nec Deme- 10
trio animus in propulsando bello defuit. Nam et primo
proelio hostem fugavit et regibus bellum restituentibus
multa milia in acie cecidit. Ad postremum tamen invicto 11
animo inter confertissimos fortissime dimicans cecidit.

Initio belli Demetrius duos filios apud Gnidium II. 1
hospitem suum cum magno pondere auri commenda-
verat, ut belli periculis eximerentur et, si ita fors
tulisset, paternae ultioni servarentur. Ex his maior, 2
Demetrius, annos pubertatis egressus audita Alexandri
luxuria, quem insperatae opes et alienae felicitatis
ornamenta velut captum inter scortorum greges de-
sidem in regia tenebant, auxiliantibus Cretensibus
securum ac nihil hostile metuentem adgreditur. An- 3
tiochenses quoque veterem patris offensam novis me-
ritis correcturi se ei tradunt; sed et milites paterni
favore iuvenis accensi prioris sacramenti religionem
novi regis superbiae praeferentes signa ad Demetrium
transferunt. Atque ita Alexander, non minore impetu 4
fortunae destructus quam elatus, primo proelio victus
interficitur; deditque poenas et Demetrio, quem occi-
derat, et Antiocho, cuius mentitus originem fuerat.

MYO *des.*] 1 regnum *post v. 2* paternum *pon.* C 2 et *om.* C 15 gnidium (guidium π) ω Cnidium *IFGron.* 16 auri pondere mandaverat C 17 ut τπι ut et C et si τπι si C sors C 18 et ult. pat. C 19 audita τπι cognita C 20 et *om.* C 24 vetera patris offensa C 28 minori C 29 elaturus C primo τπι primo tempore C 30 demetrio τπι antiocho C (*v. 31 iterum* antiocho)

LIBER XXXVI.

I. 1 Recuperato paterno regno Demetrius, et ipse rerum
successu corruptus, vitiis adulescentiae in segnitiam
labitur tantumque contemptum apud omnes inertiae,
quantum odium ex superbia pater habuerat, contraxit.
2 Itaque cum ab imperio eius passim civitates deficerent, ad abolendam segnitiae maculam bellum Parthis
3 inferre statuit; cuius adventum non inviti Orientis
populi videre et propter Arsacidae, regis Parthorum,
crudelitatem et quod veteri Macedonum imperio ad-
4 sueti novi populi superbiam indigne ferebant. Itaque
cum et Persarum et Elymaeorum Bactrianorumque
5 auxiliis iuvaretur, multis proeliis Parthos fudit. Ad
postremum tamen pacis simulatione deceptus capitur
traductusque per ora civitatium populis, qui descive-
6 rant, in ludibrium favoris ostenditur. Missus deinde in
Hyrcaniam benigne et iuxta cultum pristinae fortunae
7 habetur. Dum haec aguntur, interim in Syria Trypho,
qui se tutorem Antiocho, Demetrii privigno, substitui a populo laboraverat, occiso pupillo regnum
8 Syriae invadit. Quo diu potitus tandem exsolescente
favore recentis imperii ab Antiocho, puero admodum, Demetrii fratre, qui in Asia educabatur, bello
vincitur, rursusque regnum Syriae ad subolem Demetrii
9 revertitur. Igitur Antiochus, memor quod et pater
propter superbiam invisus et frater propter segnitiam
contemptus fuisset, ne in eadem vitia incideret, recepta

Mπ *des.*] 2 *inde a* Demetrius *usque ad cap. 2, 16 deest* π (*add.* Γ *marg. litteris minoribus et attramento eodem, quo scripta sunt marginalia*) 15 adductusque C 16 deinde in τι dein C 18 haec dum C per syriam C 22 *sq.* puero admodum ω *post v. 19* Antiocho transpon. *Merzbacher (Rue., Ga.), falso* 27 accepta C

in matrimonium Cleopatra, uxore fratris, civitates,
quae initio fraterni imperii defecerant, summa in-
dustria persequitur, domitasque rursus regni terminis
adicit; Iudaeos quoque, qui in Macedonico imperio sub 10
Demetrio patre armis se in libertatem vindicaverant,
subegit. Quorum vires tantae fuere, ut post haec
nullum Macedonum regem tulerint domesticisque im-
periis usi Syriam magnis bellis infestaverint.
Namque Iudaeis origo Damascena, Syriae nobilis- II. 1
sima civitas, unde et Assyriis regibus genus ex regina
Samirami fuit. Nomen urbi a Damasco rege in- 2
ditum, in cuius honorem Syri sepulcrum Atarathes,
uxoris eius, pro templo coluere, deamque exinde
sanctissimae religionis habent. Post Damascum Azelus, 3
mox Adores et Abrahames et Israhel reges fuere.
Sed Israhelem felix decem filiorum proventus maio- 4
ribus suis clariorem fecit. Itaque populum in decem 5
regna divisum filiis tradidit, omnesque ex nomine
Iudae, qui post divisionem decesserat, Iudaeos appel-
lavit colique memoriam eius ab omnibus iussit, cuius
portio omnibus accesserat. Minimus aetate inter fratres 6
Ioseph fuit, cuius excellens ingenium fratres veriti
clam interceptum peregrinis mercatoribus vendiderunt.
A quibus deportatus in Aegyptum, cum magicas ibi 7
ar†es sollerti ingenio percepisset, brevi ipsi regi per-
carus fuit. Nam et prodigiorum sagacissimus erat 8
et somniorum primus intellegentiam condidit, nihilque
divini iuris humanique ei incognitum videbatur, adeo 9
ut etiam sterilitatem agrorum ante multos annos pro-

M π *des.*] 4 qui in τ Γ, *def. Wopk.* (= *dum imperabant Macedones*) qui a C qui ι 6 subigit C (*Rue., Ga.*) post haec τ post hunc ι C (*sim. coni.* C *cap.* 3, 8) 8 usi syriam τ ι ut siriam et C 10 *sq.* ex regina semirami (seminarum Q) τ, *def. Due.* et reginae samirami (-mis L E) ι et reginae samiramidis C et reginae Samiramidi *Rue.* 12 Atarathes *vGu.* (*Rue.*) ariarathes C arates ι Athares *edd. vett.* (-ris *Seel* '35) *cf. Due.* 14 azelus τ ι (*edd.*) zelus C 15 et abrahames et israhel τ ι et preius; *s. l.* et abramas C 16 israhelem τ ι preium C 29 agrorum ante *om.* C

viderit; perissetque omnis Aegyptus fame, nisi monitu eius rex edicto servari per multos annos fruges ius-
10 sisset; tantaque experimenta eius fuerunt, ut non
11 ab homine, sed a deo responsa dari viderentur. Filius eius Moyses fuit, quem praeter paternae scientiae here-
12 ditatem etiam formae pulchritudo commendabat. Sed Aegyptii, cum scabiem et vitiliginem paterentur, responso moniti eum cum aegris, ne pestis ad plures
13 serperet, terminis Aegypti pellunt. Dux igitur exulum factus sacra Aegyptiorum furto abstulit, quae repetentes armis Aegyptii domum redire tempestatibus
14 conpulsi sunt. Itaque Moyses Damascena, antiqua patria, repetita montem Sinam occupat, in quo septem dierum ieiunio per deserta Arabiae cum populo suo fatigatus cum tandem venisset, septimum diem more gentis Sabbata appellatum in omne aevum ieiunio sacravit, quoniam illa dies famem illis erro-
15 remque finierat. Et quoniam metu contagionis pulsos se ab Aegypto meminerant, ne eadem causa invisi apud incolas forent, caverunt, ne cum peregrinis conviverent; quod ex causa factum paulatim in disciplinam reli-
16 gionemque convertit. Post Moysen etiam filius eius Arruas sacerdos sacris Aegyptiis, mox rex creatur; semperque exinde hic mos apud Iudaeos fuit, ut eosdem reges et sacerdotes haberent, quorum iustitia religione permixta incredibile quantum coaluere.

III. 1 Opes genti ex vectigalibus opobalsami crevere,
2 quod in his tantum regionibus gignitur. Est namque vallis, quae continuis montibus velut muro quodam ad instar castrorum clauditur (spatium loci ducenta

---

MYO(*π*) *des.* | 4 dari *om.* **C** *(Rue.)* 5 eius moyses *τι* autem iosepho moses (*semper* moses) **C** 6 *sq.* sed hic cum aeg. scab. **C** 13 sinam (sy- **E** sinan **AG**[2] sina **S**) *τι* syneum **C** sinay *ς* Sinaeum *Noeldeke (Rue.)* 15 *sq.* septimus dies m. g. sabbatum appellatus **C** 18 finiebat **C** 19 ab *ω del. Rue.* 22 etiam *om.* **C** 25 *inde ab* haberent *adest π* 26 religione *τπι* -ni **C** *(Rue., Ga.)* 30 castrorum *τπι* ortorum **C** hortorum *Rue. (Ga.)*

iugera; nomine Aricus dicitur); in ea silva est et 3
ubertate et amoenitate insignis, siquidem palmeto et
opobalsameto distinguitur. Et arbores opobalsami si- 4
milem formam piceis arboribus habent, nisi quod
sunt humiles magis et in vinearum morem excoluntur.
Hae certo anni tempore balsamum sudant. Sed non 5
minor loci eius apricitatis quam ubertatis admiratio
est; quippe cum toto orbe regionis eius ardentissimus
sol sit, ibi tepidi aëris ⟨flatu⟩ naturalis quaedam ac per-
petua opacitas inest. In ea regione latus lacus est, 6
qui propter magnitudinem aquae et inmobilitatem
Mortuum Mare dicitur. Nam neque ventis movetur 7
resistente turbinibus bitumine, quo aqua omnis stagnatur, neque navigationis patiens est, quoniam omnia vita carentia in profundum merguntur; nec materiam ullam sustinet, nisi quae alumine incrustatur.

Primum Xerxes, rex Persarum, Iudaeos domuit; 8
postea cum ipsis Persis in dicionem Alexandri Magni
venere diuque in potestate Macedonici imperii subiecti
Syriae regno fuere. A Demetrio cum descivissent, 9
amicitia Romanorum petita primi omnium ex Orientalibus libertatem acceperunt, facile tunc Romanis de alieno largientibus.

Per eadem tempora, quibus in Syria regni mu- IV. 1
tatio inter novos reges alternabatur, in Asia rex

MYO (π) *des.*] 1 nomine τ π ι nomen **C** aricus (hierics *add.* Γ) π arcus τ ricis **EF** ricus **L** *om.* **S** eruchis **C** (nomine Jericho ς nomine Ericus *vGu.*) in ea ω in eo *IFGron.* *(Ieep)* in ea valle ς 3 et *om.* π ι **C** 4 piceis **G**^{2} π ι **C** picies **AG**^{1} species **R** specie **VQ** arboribus ω *secl. Rue.* 9 ⟨flatu⟩ *add. Walter; lac. ind. Rue.; locus vix sanatus* 10 latus lacus **AG** π ι *om.* **VQR** lacus **C** lacus salsus *Ieep* est *del.* **C**^{2} *om.* **D**, *interpunctione* ante inest *posita* 11 aquae et τ ι **X** Γ(π) et aquae **C** atque *coni. Ieep; cf. Pet. 89 sq.* 18 resistentibus **D** *in ras.* **C**^{2} 16 alumine τ *(Ga.)* lumine π ι **C** bitumine *Rue. ex* ς incrustatur *Ieep* illustratur (-antur **ELS**) ω illutatur *Giunta* illinatur ς *(Rue., Ga.)* 18 cum τ π ι quem **C**^{1} quam **C**^{2}**D** 19 venere τ π ι fuere **C** subiecto **C**

Attalus florentissimum ab Eumene patruo acceptum
regnum caedibus amicorum et cognatorum suppli-
ciis foedabat, nunc matrem anum, nunc Beronicen
2 sponsam maleficiis eorum necatam confingens. Post
hanc scelestam violentiae rabiem squalidam vestem
sumit, barbam capillumque in modum reorum sub-
mittit, non in publicum prodire, non populo se osten-
dere, non domi laetiora convivia inire aut aliquod
signum sani hominis habere, prorsus ut poenas pen-
3 dere manibus interfectorum videretur. Omissa deinde
regni administratione hortos fodiebat, gramina serebat
et noxia innoxiis permiscebat, eaque omnia veneni
suco infecta velut peculiare munus amicis mittebat.
4 Ab hoc studio aerariae artis fabricae se tradit, ceris-
que fingendis et aere fundendo procudendoque oblec-
5 tatur. Matri deinde sepulcrum facere instituit, cui
operi intentus morbum ex solis fervore contraxit et
septima die decessit. Huius testamento heres populus
6 Romanus tunc instituitur. Sed erat ex Eumene Ari-
stonicus, non iusto matrimonio, sed ex paelice Ephesia,
citharistae cuiusdam filia, genitus, qui post mortem
7 Attali velut paternum regnum Asiam invasit. Cum
multa secunda proelia adversus civitates, quae metu
Romanorum tradere se eidem nolebant, fecisset iustus-
que iam rex videretur, Asia Licinio Crasso consuli
8 decernitur, qui intentior Attalicae praedae quam bello,
cum extremo anni tempore inordinata acie proelium
conseruisset, victus poenas inconsultae avaritiae san-

MYO *des.*] 1 eumene patruo *ω* Eumene patre et Attalo patruo *coni. OSchneider*, *rec. Ieep, Rue., Ga.; sed, quod iam Due. vidit, et haec lect. male convenit, quapropter haud dubie Iustino error tribuendus est* 3 anum *π* **C** manu *ι* nam **AG** *om.* **VQR** 4 necatam *τ π* -tas *ι* **C** *(Rue.)* 5 hanc scelestam *τ π ι* scelestae **C** hanc scelestae *(Rue.)* 14 cerisque] ceterisque **AGC**; *de codd. cett. mihi non constat* 19 tunc *om.* **C** 20 *sq.* paelice ephesia citharistae *τ π ι* **C**[1] meretrice eph. iocularii **C**[3] *s. l.* *(glossa archet. γ?)* = **D** 24 eidem *τ π ι (Ieep, Petschenig)* ei **C** *(Rue., Ga.)* 25 consuli *om.* **C**

guine dedit. In huius locum missus Perpenna consul 9
prima congressione Aristonicum superatum in potestatem suam redegit Attalicasque gazas, hereditarias
populi Romani, navibus inpositas Romam deportavit.
Quod aegre ferens successor eius M'. Aquilius consul 10
ad eripiendum Aristonicum Perpennae, veluti sui potius triumphi munus esse deberet, festinata velocitate
contendit. Sed contentionem consulum mors Per- 11
pennae diremit. Sic Asia Romanorum facta cum opi- 12
bus suis vitia quoque Romam transmisit.

LIBER XXXVII.

Capto Aristonico Massilienses pro Phocaeensibus, I. 1
conditoribus suis, quorum urbem senatus et omne nomen, quod et tunc et antea Antiochi bello infesta contra populum Romanum arma tulerant, deleri iusserat, legatos Romam deprecatum misere veniamque
his a senatu obtinuere. Post haec regibus, qui ad- 2
versus Aristonicum auxilia tulerant, praemia persoluta: Mithridati Pontico Syria maior, filiis Ariarathis, regis Cappadociae, qui eodem bello occiderat, Lycaonia
et Cilicia datae. Fidiorque populus Romanus in socii 3
filios quam mater in liberos fuit; quippe hinc parvulis
auctum regnum, inde vita adempta. Namque Laodice 4
ex numero sex filiorum, quos virilis sexus ex Ariarathe rege susceperat, timens, ne non diutina administratione regni adultis quibusdam potiretur, quinque

---

MYO *des.*] 1 missus *om.* C perpenna τπι *ex* perperna C (*v. 6* perpennae ω) Perperna *Due. (Rue., Ga.)* 5 M'. *Due.* m. ιC marcus τπ *(error librariorum an Iustini?)* 19 syria (*vel* siria) τπE² syriae ei (s. et L syriam E¹) ι frigia C Phrygia *edd. ex 38, 5, 3;* C *errorem Iustini correxisse videtur, cf. StudIt.* 20 occiderat τπι ceciderat C *(Rue.)* 21 fidiorque πιC filiorum τ

5 parricidali veneno necavit; unum parvulum sceleri
matris cognatorum custodia eripuit, qui post necem
Laodices (nam propter crudelitatem eam populus
6 extinxerat) solus regno potitus est. Mithridates quo-
que repentina morte interceptus filium, qui et ipse
7 Mithridates dictus est, reliquit; cuius ea postea magni-
tudo fuit, ut non sui tantum temporis, verum etiam
superioris aetatis omnes reges maiestate superaverit
bellaque cum Romanis per XLVI annos varia victoria
8 gesserit, cum eum summi imperatores, Sylla, Lucullus
ceterique, in summa Cn Pompeius ita vicerit, ut
maior clariorque in restaurando bello resurgeret dam-
9 nisque suis terribilior redderetur. Denique ad po-
stremum non vi hostili victus, sed voluntaria morte
in avito regno senex herede filio decessit.

II. 1 Huius futuram magnitudinem etiam caelestia ostenta
2 praedixerant. Nam et eo quo genitus est anno et eo
quo regnare primum coepit stella cometes per utrum-
que tempus LXX diebus ita luxit, ut caelum omne
3 conflagrare videretur. Nam et magnitudine sui quar-
tam partem caeli occupaverat et fulgore sui solis
nitorem vicerat; et cum oreretur occumberetque, IV ho-
4 rarum spatium consumebat. Puer tutorum insidias
passus est, qui eum fero equo inpositum equitare
5 iaculari que cogebant; qui conatus cum eos fefellissent
supra aetatem regente equum Mithridate, veneno eum
6 appetivere. Quod metuens antidota saepius bibit et
ita se adversus insidias, exquisitis tutioribus remediis,

MYO *des.*] 2 cogn. custodia τπι unus cognatorum **C** eripupuit **C** 3 nam (quam **A**[2]**Q**) ω eam πι**C** *post* nam *pon.* **R**, *s. l.* **G** *om.* **AVQ** 9 varia τπι sua **C** 10 sylla τι silla π sulla **C** 17 praedixerunt **C** 19 LXX τπ septuagenis **C** septuaginta ι 22 cum ω dum *Mdv.* horiretur **C** moreretur **X** occumberetque τπι occideretque **C** *(Rue.)* 24 ferro **C** 26 regentem **C** 28 exquisitis τπι**C**[3]**D** -ti **C**[1] tutioribus τπι sortibus **C** fortibus *Brue. 22 (Ga.)* tutoribus *ci. Seel '35, sed lect. recepta nunc mihi toleranda videtur.*

stagnavit, ut ne volens quidem senex veneno mori
potuerit. Timens deinde, ne inimici, quod veneno 7
non potuerant, ferro peragerent, venandi studium finxit,
quo per septem annos neque urbis neque ruris tecto
usus est, sed per silvas vagatus diversis montium 8
regionibus pernoctabat ignaris omnibus, quibus esset
locis, adsuetus feras cursu aut fugere aut persequi,
cum quibusdam etiam viribus congredi. Quibus rebus 9
et insidias vitavit et corpus ad omnem virtutis patientiam duravit.

Ad regni deinde administrationem cum accessisset, III. 1
statim non de regendo, sed de augendo regno cogitavit. Itaque Scythas invictos antea, qui Zopyriona, 2
Alexandri Magni ducem, cum XXX milibus armatorum
deleverant, qui Cyrum, Persarum regem, cum CC milibus trucidaverant, qui Philippum, Macedonum regem,
fugientem fecerant, ingenti felicitate perdomuit. Auctus 3
igitur viribus Pontum quoque ac deinceps Cappadociam occupavit. Cum de Asia tractaret, tacitus cum 4
quibusdam amicis regno profectus universam nemine
sentiente pervagatus est omniumque urbium situm ac
regiones cognovit. Inde in Bithyniam transcendit et 5
quasi dominus Asiae opportuna quaeque victoriae suae
metatus est. Post haec in regnum, cum iam perisse 6
crederetur, reversus est invento parvulo filio, quem per
absentiam eius soror uxorque Laodice enixa fuerat.
Sed inter gratulationem post longam peregrinationem 7

MYO *des.*] **3** studio **C** **17** fugientem *τ π* fugacem **C** fugaverant *ι* fecerant **C** ceperant (coep. **GVO**) *τ π om. ι* fugere coeperant *Cast.* *de lacuna* (*velut* fugientem ⟨paene oppresserant et opes regis⟩ ceperant) *haud importune cogitat AKlotz; olim, 1935, de Iustini errore cogitavi, sed a re, cf. 38, 7, 3, nimis dissonat; haereo* **18** cappadociam *ω*, *Rue. cruce adposita;* Colchida *vGu.; sed cf. 38, 1, 3* **20** *regno τ π ι* a regno **C** *(Rue.)* e regno *Ga.* **23** quasi iam **C** asiae opportuna quaeque *τ π ι*, *def. Brue. 25, 1* asiam opportunam aeque **C** esset opportuna quaeque *vGu. (Rue.)* **26** uxorque *om. ι* **C** laodicen **A C**, *cf. 15, 4, 3* **27** gratulationes **C** *(Rue.)* post longam peregrinationem *om. τ ι (homoioteleuton!)*

adventus sui et filii geniti veneno periclitatus est, si-
quidem Laodice soror, cum perisse eum crederet, in
concubitus amicorum proiecta, quasi admissum facinus
maiori scelere tegere posset, venenum advenienti
8 paravit. Quod cum ex ancillis Mithridates cogno-
visset, facinus in auctores vindicavit.
IV. 1 Hieme deinde adpetente non in convivio, sed in
campo, nec in avocationibus, sed in exercitationibus,
nec inter sodales, sed inter coaequales aut equo aut
2 cursu aut viribus contendebat. Exercitum quoque
suum ad parem laboris patientiam cotidiana exerci-
tatione durabat, atque ita invictus ipse inexpugna-
3 bilem exercitum fecerat. Inita deinde cum Nicomede
societate Paphlagoniam invadit victamque cum socio
4 dividit. Quam cum teneri a regibus senatui nuntiatum
esset, legatos ad utrumque misit, qui gentem restitui
5 in pristinum statum iuberent. Mithridates, cum se
iam parem magnitudini Romanorum crederet, superbo
responso hereditarium patri suo regnum obvenisse
respondit; mirari se, quod cum ei relata contro-
6 versia non fuerit, sibi referatur. Nec territus minis
7 Galatiam quoque occupat. Nicomedes, quoniam se
tueri iure non poterat, iusto regi redditurum respondit.
8 Atque ita filium suum mutato nomine Pylaemenen,
Paphlagonum regum nomine, appellat et quasi stirpi
9 regiae reddidisset regnum, falso nomine tenet. Sic
ludibrio habiti legati Romam revertuntur.

MYO *des.*] 3 *post* amicorum *add.* mariti C *(Rue.)* quasi adm. facinus *om.* C 4 tegere τπι deleri C *(Rue., Ga.)* 5 ancilla QP *(Ga.)* 7 adpetente τπι impendente C 8 sed in ex. *om.* τXΓ (π?) 11*sq.* exercitatione durabat τπι exercito (C^1 exercitio C^2D) indurabat C exercitatio indurabat *Rue.* 20 mirari se τπ mirarique (-risque C^1) se C mirarique (mirari quo L) ι cum *om.* τ 23 iure tueri C

LIBER XXXVIII.

Mithridates parricidia nece uxoris auspicatus so- I. 1
roris alterius Laodices filios, cuius virum Ariarathen,
regem Cappadociae, per Gordium insidiis occiderat,
tollendos statuit, nihil actum morte patris existimans,
si adulescentes paternum regnum, cuius ille cupiditate
flagrabat, occupassent. Igitur dum in his cogitatio- 2
nibus versatur, interim Nicomedes, rex Bithyniae, va-
cuam morte regis Cappadociam invadit. Quod cum 3
nuntiatum Mithridati fuisset, per simulationem pietatis
auxilia sorori ad expellendum Cappadocia Nicomeden
mittit. Sed iam Laodice per pactionem se Nicomedi 4
in matrimonium tradiderat. Quod aegre ferens Mi- 5
thridates praesidia Nicomedis Cappadocia expellit
regnumque sororis filio restituit, egregium prorsus
factum, ni subsecuta fraus esset; siquidem interiectis 6
mensibus simulat se Gordium, quo ministro usus in
Ariarathe interficiendo fuerat, restituere in patriam
velle, sperans, si obsisteret adulescens, causas belli
futuras, aut, si permitteret, per eundem filium tolli
posse, per quem interfecerat patrem. Quod ubi Aria- 7
rathes iunior moliri cognovit, graviter ferens inter-
fectorem patris per avunculum potissimum ab exilio
revocari, ingentem exercitum contrahit. Igitur cum 8
in aciem eduxisset Mithridates peditum LXXX milia,
equitum X, currus falcatos sexcentos, nec Ariarathi
auxiliantibus finitimis regibus minores copiae essent,
incertum belli timens consilia ad insidias trans-

MYO *des.*] 2 parricidium a nece **C** 16 fraus fuisset **C** 22 moliri **τπι** per multos **C** *(Ga.)* per nuntios *Rue.* graviter **τπι** indigne **C** *(Rue., Ga.)* 26 *post* X *iterum add.* milia **VπιC**; *cf. 38, 10, 2* 28 incertum belli **ω** inc. b. exitum *Rue.* inc. eventum b. ς (inc. b. ev. *Ga.*) incerta belli Bern.

9 fert sollicitatoque iuvene ad conloquium, cum fer-
rum occultatum inter fascias gereret, scrutatore ab
Ariarathe regio more misso, curiosius imum ven-
trem pertractanti ait: caveret, ne aliud telum in-
10 veniret quam quaereret. Atque ita risu protectis
insidiis sevocatum ab amicis velut ad secretum ser-
monem inspectante utroque exercitu interficit; regnum
Cappadociae octo annorum filio inposito Ariarathis
nomine additoque ei rectore Gordio tradidit.

II. 1 Sed Cappadoces crudelitate ac libidine praefec-
torum vexati a Mithridate deficiunt fratremque regis,
et ipsum Ariarathen nomine, ab Asia, ubi educabatur,
2 revocant, cum quo Mithridates proelium renovat vic-
tumque regno Cappadociae expellit. Nec multo post
adulescens ex aegritudine collecta infirmitate decedit.
3 Post huius mortem Nicomedes timens, ne Mithridates
accessione Cappadociae etiam Bithyniam finitimam
invaderet, subornat puerum eximiae pulchritudinis,
quasi Ariarathes tres, non duos filios genuisset, qui
4 a senatu Romano paternum regnum peteret. Uxorem
quoque Laodicen Romam mittit ad testimonium trium
5 ex Ariarathe susceptorum filiorum. Quod ubi Mi-
thridates cognovit, et ipse pari inpudentia Gordium
Romam mittit, qui senatui adseveret puerum, cui
Cappadociae regnum tradiderat, ex eo Ariarathe ge-
nitum, qui bello Aristonici auxilia Romanis ferens
6 cecidisset. Sed senatus studio regum intellecto, aliena
regna falsis nominibus furantium, Mithridati Cap-
padociam et Nicomedi ad solacia eius Paphlagoniam
7 ademit. Ac ne contumelia regum foret ademptum

MYO *des.*] 2 scrutatori ι *(Ga.)* 3 curiosius imum **τπι** curiosissime **C** 8 interposito **C** 9 tradit **C** *(Rue.)* 14 pellit **C** 17 *post* Cappadociae *lac. ind. Rue.* 24 adseveret **Rπι C** adserveret **AG**[1] adsereret **G**[2]**VQ** *(vGu., Ga., fort. recte)* adseveraret *Scheffer (Rue.)* 25 ariarathen **C** 28 *ante* Mithr. *add.* et πι *(Rue. falsa coll.)* 29 solacia **τπι** solacio **C**[1] solacium **C**[2]**D** *(Rue., Ga.)* 30 *post* ne *add.* cum *Rue., sed supervacaneum.*

illis, quod daretur aliis, uterque populus libertate
donatus est. Sed Cappadoces munus libertatis ab- 8
nuentes negant vivere gentem sine rege posse. Itaque
rex illis a senatu Ariobarzanes statuitur.

Erat eo tempore Tigranes rex Armeniae, obses III. 1
Parthis ante multum temporis datus, nec olim ab
eisdem in regnum paternum remissus. Hunc Mithri-
dates mire ad societatem Romani belli, quod olim
meditabatur, perlicere cupiebat. Nihil igitur de offensa 2
Romanorum sentientem per Gordium inpellit, ut Ario-
barzani, segni admodum, bellum inferat, et ne quis
dolus subesse videatur, filiam suam ei Cleopatram in
matrimonium tradit. Primo igitur adventu Tigranis 3
Ariobarzanes sublatis rebus suis Romam contendit,
atque ita per Tigranen rursus Cappadocia iuris esse
Mithridatis coepit. Eodem tempore mortuo Nicomede 4
etiam filius eius, et ipse Nicomedes, regno a Mithri-
date pellitur, qui cum supplex Romam venisset, de-
cernitur in senatu, ut uterque in regnum restituantur;
in quod tum missi M'. Aquilius et Mallius † Malthinus
legati. His cognitis Mithridates societatem cum Ti- 5
grane bellum adversus Romanos gesturus iungit, pac-
tique inter se sunt, ut urbes agrique Mithridati, ho-
mines vero et quaecumque auferri possent, Tigrani
cederent. Post haec Mithridates intellecto quantum 6
bellum suscitaret, legatos ad Cimbros, alios ad Gallo-
graecos et Sarmatas Bastarnasque auxilium petitum
mittit. Nam omnes has gentes Romanum medita- 7
bundus bellum variis beneficiorum muneribus iam
ante inlexerat. Ab Scythia quoque exercitum venire

MYO *des.*] 10*sq.* ut—bellum *om.* ι ariobarzanisteni admodum C 19 restitueretur (*ex* -rentur) C 20 in quod tum τ in quo tum ι in quam rem π C missi sunt C M'. *Bong.* marchus π m. C *om.* τ ι; *cf. ad 36, 4, 10* mallius (manlius C) malthinus ω M. Atilius *Bong.* Manilius Mancinus *Freinsh.* Manilius Malthinus *Ga.; crucem adpon. Rue.* 26 ad cimbros alios *om.* C 27 auxilia ι C 30 antea C ab *om.* τ exercitus C

iubet omnemque Orientem adversus Romanos armat.
8 Non magno igitur labore Aquilium et † Malthinum
Asiano exercitu instructos vincit, quibus simul cum
Nicomede pulsis ingenti favore civitatium excipitur.
9 Multum ibi auri argentique studio veterum regum
magnumque belli apparatum invenit, quibus instruc-
tus debita civitatibus publica privataque remittit
10 et vacationem quinquennii concedit. Tunc ad con-
tionem milites vocat eosque variis exhortationibus ad
11 Romana bella sive Asiana incitat. Quam orationem
dignam duxi, cuius exemplum brevitati huius operis
insererem; quam obliquam Pompeius Trogus exposuit,
quoniam in Livio et in Sallustio reprehendit, quod
contiones directas pro sua oratione operi suo inse-
rendo historiae modum excesserint.
IV.1 Optandum sibi fuisse ait, ut de eo liceret con-
sulere, bellumne sit cum Romanis an pax habenda;
2 quin vero sit resistendum inpugnantibus, ne eos quidem
dubitare, qui spe victoriae careant; quippe adversus
latronem, si nequeant pro salute, pro ultione tamen
3 sua omnes ferrum stringere. Ceterum quia non id
agitur, an liceat quiescere non tantum animo hosti-
liter, sed etiam proelio congressis, consulendum, qua
4 ratione ac spe coepta bella sustineant. Esse autem
sibi victoriae fiduciam, si sit illis animus; Romanosque
vinci posse cognitum non sibi magis quam ipsis mili-
tibus, qui et in Bithynia Aquilium et † Malthinum in
5 Cappadocia fuderint. Ac si quem aliena magis exempla
quam sua experimenta moveant, audire se a Pyrro,
rege Epiri, non amplius quinque milibus Macedonum

M Υ O *des.*] 6 *ante* magnumque *lac. ind. Rue.*, ⟨congestum⟩ *add. Walter, sed supplemento opus non est* 10 sive asiana *ω*, *del. ISchrader (Rue., Ga.), sed cf. Pet. 69* 12 obliquam *τ π ι* ob aliquam C 13 *sec.* in *om.* C 14 pro sua oratione *τ π* ac ratione *ι* propria oratione C pro sua ratione *Woelfflin (Ga.)* (. . . directa operi suo oratione *Cast. 150*) 21 id *om.* C 22 agitur *τ* C agatur *π ι* 23 sed *om.* C congresso C 25 *sq.* victoriae — sibi *om.* C

instructo fusos tribus proeliis Romanos. Audire Han- 6
nibalem sedecim annis Italiae victorem inmoratum,
et quin ipsam caperet urbem, non Romanorum illi
vires restitisse sed domesticae aemulationis atque in-
vidiae studium. Audire populos transalpinae Galliae 7
Italiam ingressos maximis eam pluribusque urbibus
possidere et latius aliquanto solum finium, quam
in Asia, quae dicatur inbellis, idem Galli occupa-
vissent. Nec victam solum dici sibi Romam a Gallis, 8
sed etiam captam, ita ut unius illis montis tantum
cacumen relinqueretur; nec bello hostem, sed pretio
remotum. Gallorum autem nomen, quod semper Ro- 9
manos terruit, in partem virium suarum ipse numeret.
Nam hos, qui Asiam incolunt, Gallos ab illis, qui
Italiam occupaverant, sedibus tantum distare, originem 10
quidem ac virtutem genusque pugnae idem habere;
tantoque his acriora esse quam illis ingenia, quod
longiore ac difficiliore spatio per Illyricum Thraciam-
que prodierint, paene operosius transitis eorum finibus
quam ubi consedere possessis. Iam ipsam Italiam 11
audire se numquam, ut Roma condita sit, satis illi
pacatam, sed adsidue per omnes annos pro libertate
alios, quosdam etiam pro vice imperii bellis continuis
perseverasse; et a multis civitatibus Italiae deletos 12

MYO *des.*] 2 sedecim annis italiae *om.* C 4 restitisse τπι obstitisse C *(Rue., Ga.) cf. Pet. 85, 2* 6 pluribusque τπι plurimisque C *(edd.)* 7 possidere et τπι *(Ga.)* et possidere C *(Rue., qui post* urbibus *lac. ind.)* solum ω *secl. Rue.* finium ω *secl. Scheffer (Ga.); sed Pompeiana abundantia est (Wopk.:* 'sol. fin. *est regionis vel territorii solum'); cf. Pet., in Strena philologica Upsal. 1922, 144; 1926, 86*[1] 13 in partem τπι imparem C in parte *IFGron.* numeret ω, *Rue. crucem adpon.; recte explicat Due.: 'est coniunctivus in opinione exponenda usurpatus, ... recta oratione:* numerem *vel* numerari posse credam' 15 occupaverant τπ -parunt C -paverunt *Rue.* 16 ac τπι ad C 17 quod **AG**πι quo C *om.* **VQR** 18 spatio τπι ratione C 19 prodiderint C transitis eorum τπ transitis illorum ι *(Rue.)* trans in illorum C 20 possessam italiam *(cett. om.)* C 21 illi τπι illis C *(Rue.)* 22 pactam C

Romanorum exercitus ferri, a quibusdam novo contu-
13 meliae more sub iugum missos. Ac ne veteribus in-
moremur exemplis, hoc ipso tempore universam Italiam
bello Marsico consurrexisse, non iam libertatem, sed
14 consortium imperii civitatisque poscentem; nec gravius
vicino Italiae bello quam domesticis principum factio-
nibus urbem premi, multoque periculosius esse Italico
15 civile bellum. Simul et a Germania Cimbros, inmensa
milia ferorum atque inmitium populorum, more pro-
16 cellae inundasse Italiam; quorum etsi singula bella
sustinere Romani possent, universis tamen obruantur,
ut ne vacaturos quidem bello suo putet.

V. 1 Utendum igitur occasione et rapienda incrementa
virium, ne, si illis occupatis quieverint, mox adversus
2 vacuos et quietos maius negotium habeat. Non enim
quaeri, an capienda sint arma, sed utrum sua potius
3 occasione an illorum. Nam bellum quidem iam tunc
secum ab illis geri coeptum, cum sibi pupillo maiorem
Phrygiam ademerint, quam patri suo praemium dati
adversus Aristonicum auxilii concesserant, gentem
quam et proavo suo Mithridati Seleucus Callinicus
4 in dotem dedisset. Quid, cum Paphlagonia se decedere
iusserint, non alterum illud genus belli fuisse? quae
non vi, non armis, sed adoptione testamenti et regum
domesticorum interitu hereditaria patri suo obvenisset.

MYO *des.*] 2 sub iugum τπι subigunt C immoretur C *(Rue.)* 5 nec πιC et τ *(Jeep, qui inter* principum factiones — *Gracchus, Saturninus, Liv. Drusus — et* bellum civ. — *Sulla, Marius — distinguendum esse censet. Sed* τ *erravisse multo verisimilius)* 7 esse τπι accessisse C *(Rue.)* 10 etsi τπι si iam C etiamsi *Rue.* 11 possint C 12 putent C 14 quieverint τπι -rit C *(Rue.)* 15 habeat τπC -ant ι *(Ga.) numeri variatio optime sensui convenit; or. recta:* 'si vos quiescetis *(sc.: nam quantum ad me pertinet, non quiescam nisi a vobis coactus)*, ego mox maius neg. habebo' 19 ademerint ι -rant τπ demerunt C dati (dari P) ω lati *Graev.; cf. Cast. 150* 22 paflagoniam πC se decedere τπι se cedere C 25 obvenisset τπι venisset C

Cum inter hanc decretorum amaritudinem parendo non 5
tamen eos mitigaret, quin acerbius in dies gerant,
non obtinuisse. Quod enim a se non praebitum illis 6
obsequium? non Phrygiam Paphlagoniamque dimissas?
non Cappadocia filium eductum, quam iure gentium
victor occupaverat? Raptum tamen sibi esse victoriae 7
ius ab illis, quorum nihil est nisi bello quaesitum.
Non regem Bithyniae Chreston, in quem senatus arma 8
decreverat, a se in gratiam illorum occisum? tamen
nihilo minus inputari sibi, si qua Gordius aut Tigranes
faciat. Libertatem etiam in contumeliam sui a senatu 9
ultro delatam Cappadociae, quam reliquis gentibus
abstulerunt; dein populo Cappadocum pro libertate
oblata Gordium regem orante ideo tantum, quoniam
amicus suus esset, non obtinuisse. Nicomeden prae- 10
cepto illorum bellum sibi intulisse; quia ultum ierit
se, ab ipsis ventum obviam in eo; et nunc eam secum
bellandi illis causam fore, quod non inpune se Nicomedi
lacerandum, saltatricis filio, praebuerit.

Quippe non delicta regum illos, sed vires ac ma- VI. 1
iestatem insequi, neque in uno se, sed in aliis quoque
omnibus hac saepe arte grassatos. Sic et avum 2
suum Pharnacen per cognitionum arbitria succidaneum
regi Pergameno Eumeni datum; sic rursus Eumenen, 3
cuius classibus primo in Asiam fuere transiecti, cuius
exercitu magis quam suo et Magnum Antiochum et
Gallos in Asia et mox in Macedonia regem Perseum
domuerant, et ipsum pro hoste habitum eique inter- 4

M Y O *des.*] 2 mitigaret τ π C mitigari ι (non tantum eos non mitigasset *Faber, alii alia*) *cf. Pet. 107* *ante* in *add.* se ι *(Rue., Ga.)* gerant non obtinuisse τ π ι circumcideretur C 6 raptum tamen sibi (sibi *om.* π) esse τ π ι ruptum tamen in se C *(Rue.)* 7 quorum τ π ι quibus C 10 si qua τ ι qua π quae C 14 orantem C tantum *om.* X tamen tantum *(per dittogr.)* τ 17 obviam in eo et τ ι obviam et π C *(Rue., Ga.)* obviam; ideo et *Due. (vGu., Frg. 188), cf. 10, 3, 3; Iecp* 22 saepe τ π semper ι C 25 classibus — cuius *om.* X primo τ π ι primum C *(Rue.)* traiecit C 27 gallos τ π ι alios C

dictum Italia, et quod cum ipso deforme sibi puta-
verant, cum filio eius Aristonico bellum gessisse.
Nullius apud eos maiora quam Masinissae, regis Nu-
5 midarum, haberi merita; huic inputari victum Hanni-
balem, huic captum Syphacem, huic Karthaginem
deletam, hunc inter duos illos Africanos tertium ser-
6 vatorem urbis referri: tamen cum huius nepote bellum
modo in Africa gestum adeo inexpiabile, ut ne victum
quidem patris memoriae donarent, quin carcerem ac
7 triumphi spectaculum experiretur. Hanc illos omnibus
regibus legem odiorum dixisse, scilicet quia ipsi tales
reges habuerint, quorum etiam nominibus erubescant,
aut pastores Aboriginum, aut aruspices Sabinorum,
aut exules Corinthiorum, aut servos vernasque Tu-
scorum, aut, quod honoratissimum nomen fuit inter
haec, Superbos; atque ut ipsi ferunt conditores suos
8 lupae uberibus altos, sic omnem illum populum lu-
porum animos inexplebiles sanguinis, atque imperii
divitiarumque avidos ac ieiunos habere.

VII.1 Se autem, seu nobilitate illis conparetur, clariorem illa conluvie convenarum esse, qui paternos maiores suos a Cyro Darioque, conditoribus Persici regni, maternos a magno Alexandro ac Nicatore Seleuco, conditoribus imperii Macedonici, referat, seu populus illorum conferatur suo, earum se gentium esse, quae

---

MYO *des.*] 8 *sq.* victum quidem patris (avi ς) memoriae (-ria **C**) ω, *Rue. crucem adpon.;* avitae quidem patres memoriae *vGu.; ante* victum *add.* post *Baehrens (Ga), falso; pro* filium patri donarent, *quod pater (vel avus) iam mortuus erat,* filium memoriae patris donarent *dictum (cf. Georges, Lat.-Deutsches Handwörterbuch s. v.* donare) ac τπι ad **C** 12 abuerunt **C** 13 pastores aboriginum aut *om.* **C** 16 ferunt **G**[2]**V**πι**C** fuerint **A G**[1]**Q**[1]**R** ferint **Q**[2] ferant *Rue. (Ga.)* 17 altos τι alitos π**C** *(cf. ThLL I 1706; Pet. 54 hanc var. lect. falso ad v. 19* avidos *refert)* 18 *de interpunct. cf. Pet. 25 sq.* 24 *sq.* populus illorum conferatur suo τπι populis sillorum conferat suos **C**, *quod rec. Rue. (Ga.) voce* illorum *restituta* 25 gentium τπι gnitium **C** regem gentium *Rue.*

non modo Romano imperio sint pares, sed Mace-
donico quoque obstiterint. Nullam subiectarum sibi 2
gentium expertam peregrina imperia; nullis umquam
nisi domesticis regibus paruisse, Cappadociam velint
an Paphlagoniam recensere, rursus Pontum an Bi-
thyniam, itemque Armeniam maiorem minoremque;
quarum gentium nullam neque Alexander ille, qui
totam pacavit Asiam, nec quisquam successorum eius
aut posterorum attigisset. Scythiam duos umquam 3
ante se reges non pacare, sed tantum intrare ausos,
Darium et Philippum, aegre inde fugam sibi expe-
disse, unde ipse magnam adversus Romanos partem
virium haberet. Multoque se timidius ac diffidentius 4
bella Pontica ingressum, cum ipse rudis ac tiro esset,
Scythiae praeter arma virtutemque animi locorum
quoque solitudinibus vel frigoribus instructae, per
quae denuntiaretur ingens militiae periculum ac labor.
Inter quas difficultates ne spes quidem praemii foret 5
ex hoste vago nec tantum pecuniae, sed etiam sedis
inope. Nunc se diversam belli condicionem ingredi. 6
Nam neque caelo Asiae esse temperatius aliud, nec
solo fertilius nec urbium multitudine amoenius; ma-
gnamque temporis partem non ut militiam, sed ut
festum diem acturos bello dubium facili magis an
ubere, si modo aut proximas regni Attalici opes aut 7
veteres Lydiae Ioniaeque audierint, quas non ex-
pugnatum eant, sed possessum; tantumque se avida 8
expectat Asia, ut etiam vocibus vocet: adeo illis odium

MYO *des.*] 15 *sq.* scythiae — instructae τπ scythiae (et *add.* C) — instructi ι C scythae (et scythae *Ieep, Ga.*) — instructi *Rue.; intell. singulas totius Scythiae partes, quapropter pluralis post* quoque *add.* vel *(et tum iterum)* C (vel = et!) 18 ne pr. quidem spes C *(Rue.)* 19 sed etiam sedis ι sedis (sed VQ²) τ sedes π etiam sedis C 20 inope Lπ in inope FS in inopi E inopem C inopiae τ inopi; at *Ieep (fort.* -i; *cf. Georges Lex. d. lat. Wortformen 353; sed 22, 1, 14 codd. omnes* -e *praebere videntur)* 25 ubere τ uberi πι huberis C 28 expectat τπι -tet C *(Rue.)* asia *om.* ι (tantumque abesse ut se pavida expectet Asia *Mdv.*) vocibus ω vicibus *Mdv.*

Romanorum incussit rapacitas proconsulum, sectio
9 publicanorum, calumniae litium. Sequantur se modo
fortiter et colligant, quid se duce possit efficere tantus
exercitus, quem sine cuiusquam militum auxilio suamet
unius opera viderint Cappadociam caeso rege cepisse,
qui solus mortalium Pontum omnem Scythiamque
pacaverit, quam nemo ante transire tuto atque adire
10 potuit. Nam iustitiae atque liberalitatis suae ne
ipsos milites quin experiantur testes refugere et illa
indicia habere, quod solus regum non paterna solum,
verum etiam externa regna hereditatibus propter
munificentiam adquisita possideat, Colchos, Paphlagoniam, Bosphorum.

VIII. 1 Sic excitatis militibus post annos tres et XX
sumpti regni in Romana bella descendit.
2 Atque in Aegypto mortuo rege Ptolomeo ei, qui
Cyrenis regnabat, Ptolomeo per legatos regnum et
3 uxor Cleopatra regina, soror ipsius, defertur. Laetus
igitur hoc solo Ptolomeus, quod sine certamine fraternum regnum recepisset, in quod subornari et a matre
Cleopatra et favore principum fratris filium cognoverat, ceterum infestus omnibus, statim ubi Alexandriam ingressus est, fautores pueri trucidari iussit.
4 Ipsum quoque die nuptiarum, quibus matrem eius in
matrimonium recipiebat, inter apparatus epularum et
sollemnia religionum in conplexu matris interficit
atque ita torum sororis caede filii eius cruentus
5 ascendit. Post quod non mitior in populares, qui
eum in regnum vocaverant, fuit, siquidem peregrinis
militibus licentia caedis data omnia sanguine cotidie

MΥO *des.*] 7 pacavit C 8 ne ω (*intell.* ne — quidem) nec *Faber* 9 quin τπ qui ι C 10 *post* regum *add.* omnium Γ(ZX) ι C 11 verum *om.* C 16 atque τπ at ι ad (adina egypti) C quirenis C 21 fratris C satis fratris τπι (satis *ex* fratris, *tum utrumque in textum receptum*) civitatis fratris *Ieep* 26 interficit τπι interfecit C 28 post quod *om.* C 29 vocaverant πι C moverant τ (*def. Ieep, sed recipere ausus non sum*)

manabant; ipsam quoque sororem filia eius virgine
per vim stuprata et in matrimonium adscita repudiat.
Quibus rebus territus populus in diversa labitur pa- 6
triamque metu mortis exul relinquit. Solus igitur in 7
tanta urbe cum suis relictus Ptolomeus, cum regem
se non hominum, sed vacuarum aedium videret, edicto
peregrinos sollicitat. Quibus confluentibus obvius 8
legatis Romanorum, Scipioni Africano et Spurio
Mummio et L. Metello, qui ad inspicienda sociorum
regna veniebant, procedit. Sed quam cruentus civibus, 9
tam ridiculus Romanis fuit. Erat enim et vultu de-
formis et statura brevis et sagina ventris non homini,
sed beluae similis. Quam foeditatem nimia subtilitas 10
perlucidae vestis augebat, prorsus quasi astu inspi-
cienda praeberentur, quae omni studio occultanda
pudibundo viro erant. Post discessum deinde lega- 11
torum (quorum Africanus, dum inspicit urbem, specta-
culo Alexandrinis fuit) iam etiam peregrino populo
invisus cum filio, quem ex sorore susceperat, et cum
uxore, matris paelice, metu insidiarum tacitus in exi-
lium proficiscitur contractoque mercennario exercitu
bellum sorori pariter ac patriae infert. Arcessitum 12
deinde maximum a Cyrenis filium, ne eum Alexandrini
contra se regem crearent, interficit. Tunc populus
statuas eius et imagines detrahit. Quod factum studio 13
sororis existimans filium, quem ex ea susceperat, inter-
ficit, corpusque in membra divisum et in cista con-
positum matri die natalis eius inter epulas offerri
curat. Quae res non reginae tantum, verum etiam 14
universae civitati acerba et luctuosa fuit tantumque
maerorem festivissimo convivio intulit, ut regia omnis
repentino luctu incenderetur. Verso igitur studio prin- 15

MYO *des.*] 1 manabant τ π ι madebant C *(Rue.)* 9 ad inspicienda π ι aspicienda C; *codd.* τ *variis erroribus inquinati, sed subest* ad insp. *vel* ad asp. 11 romanorum C 12 hominis C 18 *post* iam *add.* ptolomeus C 28 natalis ω natali *Ieep ex* ς

cipum ab epulis in exequias membra lacera populo
ostendunt et quid sperare de rege suo debeant, filii
caede demonstrant.

IX. 1 Finito luctu orbitatis Cleopatra, cum urgeri se
fraterno bello videret, auxilium a Demetrio, rege
Syriae, per legatos petit, cuius et ipsius varii et me-
2 morabiles casus fuere. Namque Demetrius, sicut supra
dictum est, cum bellum Parthis intulisset et multis
congressionibus victor fuisset, repente insidiis circum-
3 ventus amisso exercitu capitur. Cui Arsacides, Par-
thorum rex, magno et regio animo misso in Hyrca-
niam non cultum tantum regium praestitit, sed et
filiam in matrimonium dedit regnumque Syriae, quod
per absentiam eius Trypho occupaverat, restituturum
4 promittit. Post huius mortem desperato reditu non
ferens captivitatem Demetrius, privatam etsi opu-
lentam vitam pertaesus, tacitus in regnum fugam
5 meditatur. Hortator illi et comes Callimander amicus
erat, qui post captivitatem eius a Syria per Arabiae
deserta ducibus pecunia conparatis Parthico habitu
6 Babyloniam pervenerat. Sed fugientem Phrahates,
qui Arsacidae successerat, equitum celeritate per con-
7 pendiosos tramites occupatum retrahit. Ut est de-
ductus ad regem, Callimandro quidem non tantum
venia, verum etiam praemium fidei datum, Demetrium
autem et graviter castigatum ad coniugem in Hyrcaniam
8 remittit artioribusque custodiis observari iubet. Inter-
iecto deinde tempore, cum fidem illi etiam suscepti
liberi facerent, eodem amico comite repetita fuga est,

MYO *des.*] 1 lacera **τπι** lacerata **C** *(Rue.; cf. ad 21, 4, 7)* 4 cum ur- *om.* **C** 10 parthorum — misso **πι C** par *(cett. om.)* **τ** parem *Ieep, qui lectioni* **πι C** *contradicere § 10 censuit; sed eiusmodi vitia apud Iust. saepe occurrunt* (‘*quid sit* cultus regius par, *quaeras*’ *Mdv.)* 16 opulentiam pertaesus **C** 21 prathes (*ex* prahthes; *sed cap. 10, 7* prahates) **C** 22 arsacides **C** 25 datum **VQπι C** datus **A** datur **GR** *(dubito)* 26 et *om.* **C** *(Rue. dubitans)* 28 deinde *om.* **τ**

sed pari infelicitate prope fines regni sui deprehen-
ditur ac denuo perductus ad regem ut invisus a con-
spectu submovetur. Tunc quoque uxori et liberis 9
donatus in Hyrcaniam, poenalem sibi civitatem, re-
mittitur talisque aureis in exprobrationem puerilis
levitatis donatur. Sed hanc Parthorum tam mitem 10
in Demetrium clementiam non misericordia gentis faciebat nec respectus cognationis, sed quod Syriae regnum adfectabant usuri Demetrio adversus Antiochum fratrem, prout res vel tempus vel fortuna belli exegisset.

His auditis Antiochus occupandum bellum ratus X. 1
exercitum, quem multis finitimorum bellis induraverat,
adversus Parthos ducit. Sed per luxuriam non minor 2
apparatus quam militiae fuit, quippe octoginta milia
armatorum secuta sunt trecenta lixarum, ex qui-
bus cocorum pistorum maior numerus fuit. Ar- 3
genti certe aurique tantum, ut etiam gregarii mili-
tes auro caligas figerent proculcarentque materiam,
cuius amore populi ferro dimicant. Culinarum quo- 4
que argentea instrumenta fuere, prorsus quasi ad
epulas, non ad bellum pergerent. Advenienti An- 5
tiocho multi orientales reges occurrere tradentes se
regnaque sua cum execratione superbiae Parthicae.
Nec mora congressioni fuit. Antiochus tribus proe- 6
liis victor cum Babyloniam occupasset, Magnus
haberi coepit. Itaque ad eum omnibus populis defi-
cientibus nihil Parthis reliqui praeter patrios fines
fuit. Tunc Phrahates Demetrium in Syriam ad 7

MYO *des.*] 1 deprehenditur τ repr. (compr. **X**) π ι C 2 conspectu τ π ι conspectus C conspectu eius *Rue.* 5 talisque τ π ι aleisque C 9 usuri τ π ι ut siri C 14 per luxuriam τ luxuriae π ι C 16 trecenta τ π ι *(Ieep, Ga.)* ducenta milia Ç *(Rue.) cf. 38, 1, 8* 17 *post* pistorum *add.* scaenicorumque π C *(ex glossa ortum suspicor; ad asynd. bimembre cf. Pet. in indice)* 18 *post* tantum *lac. ind. Rue., nulla idonea causa* 19 caligas auri fingerent C 22 *post* advenienti *add.* igitur C 23 occurrere τ π ι occuparet C

occupandum regnum cum Parthico praesidio mittit,
ut eo pacto Antiochus ad sua tuenda a Parthia re-
vocaretur. Interim, quoniam viribus non poterat,
8 insidiis Antiochum ubique temptabat. Propter mul-
titudinem hominum exercitum suum Antiochus per
civitates in hiberna diviserat, quae res exitii causa
fuit. Nam cum gravari se copiarum praebitione et
iniuriis militum civitates viderent, ad Parthos deficiunt
et die statuta omnes apud se divisum exercitum per
insidias, ne invicem ferre auxilia possent, adgrediuntur.
9 Quae cum nuntiata Antiocho essent, auxilium proximis
laturus cum ea manu, quae secum hiemabat, progre-
ditur. In itinere obvium regem Parthorum habuit,
adversus quem fortius quam exercitus eius dimicavit.
10 Ad postremum tamen, cum virtute hostes vincerent,
metu suorum desertus occiditur, cui Phrahates exe-
quias regio more fecit filiamque Demetrii, quam secum
Antiochus advexerat, captus amore virginis uxorem
11 duxit. Paenitere deinde dimissi Demetrii coepit; ad
quem retrahendum cum turmas equitum festinato
misisset, Demetrium hoc ipsum metuentem iam in
regno missi invenerunt frustraque omnia conati ad
regem suum reversi sunt.

LIBER XXXIX.

I. 1 Antiocho in Parthia cum exercitu deleto frater
eius Demetrius obsidione Parthorum liberatus ac re-
stitutus in regnum, cum omnis Syria in luctu propter
2 amissum exercitum esset, quasi Parthica ipsius ac

MYO *des.*] 1 remittit C (*Rue.*) 2 a *om.*, parthia *ex* patria C 3 poterant C 6 *post* res *add.* ei *Rue.* 15 vincerent τ π ι -ret C (*Rue.*) 18 advexerat τ π ι adduxerat C (*Rue., Ga.*) 26 *ante* ac *add.* dein τ

fratris bella, quibus alter captus, alter occisus erat,
prospere cessissent, ita Aegypto bellum inferre statuit,
regnum Aegypti Cleopatra socru pretium auxilii ad-
versus fratrem suum pollicente. Sed dum aliena ad- 3
fectat, ut adsolet fieri, propria per defectionem Syriae
amisit, siquidem Antiochenses primi duce Tryphone,
execrantes superbiam regis, quae conversatione Par-
thicae crudelitatis intolerabilis facta erat, mox Apa-
meni ceteraeque civitates exemplum secutae per ab-
sentiam regis a Demetrio defecere. Ptolomeus quoque, 4
rex Aegypti, bello ab eodem petitus, cum cognovisset
Cleopatram, sororem suam, opibus Aegypti navibus
inpositis ad filiam et Demetrium generum in Syriam
profugisse, inmittit iuvenem quendam Aegyptium,
Protarchi negotiatoris filium, qui regnum Syriae armis
peteret. Conposita fabula, quasi per adoptionem An- 5
tiochi regis receptus in familiam regiam esset, nec
Syris quemlibet regem aspernantibus, ne Demetrii
superbiam paterentur, nomen iuveni Alexandri in-
ponitur auxiliaque ab Aegypto ingentia mittuntur.
Interea corpus Antiochi interfecti a rege Parthorum 6
in loculo argenteo ad sepulturam in Syriam remissum
pervenit, quod cum ingenti studio civitatum et regis
Alexandri ad confirmandam fabulae fidem excipitur.
Quae res illi magnum favorem popularium conciliavit
omnibus non fictas in eo, sed veras lacrimas existi-
mantibus. Demetrius autem victus ab Alexandro, 7
cum undique circumstantibus malis premeretur, ad
postremum etiam ab uxore filiisque deseritur. Re- 8
lictus igitur cum paucis servulis cum Tyrum religione
se templi defensurus petisset, navi egrediens praefecti
iussu interficitur. Alter ex filiis, Seleucus, quoniam 9
sine matris auctoritate diadema sumpsisset, ab eadem

MYO *des.*] 1 alter captus alter *om.* C 8 auxilia C 14 aegyptum C 23 pervenit τπ supervenit ιC cum *om.* A civitatium tum C *(dubitare possis, an* cum — tum *Iustino tribuendum)* 28 malis *om.* C 30 igitur τπι autem C

interficitur; alter, cui propter nasi magnitudinem
cognomen Grypos fuit, rex a matre hactenus constituitur, ut nomen regis penes filium, vis autem omnis
imperii penes matrem esset.

II. 1 Sed Alexander occupato Syriae regno, tumens suc-
cessu rerum, spernere iam etiam ipsum Ptolomeum,
a quo subornatus in regnum fuerat, superba insolentia
2 coepit. Itaque Ptolomeus reconciliata sororis gratia
destruere Alexandri regnum, quod odio Demetrii vi-
3 ribus suis adquisierat, summis opibus instituit. Mittit
igitur ingentia Grypo auxilia et filiam Tryphaenam
Grypo nupturam, ut populos in auxilium nepotis non
societate tantum belli, verum et adfinitate sua solli-
4 citet. Nec res frustra fuit. Nam cum omnes Gry-
pum instructum Aegypti viribus viderent, paulatim
5 ab Alexandro deficere coepere. Fit deinde inter reges
proelium, quo victus Alexander Antiochiam profugit.
Ibi inops pecuniae, cum stipendia militibus deessent,
in templo Iovis solidum ex auro signum Victoriae
tolli iubet, facetis iocis sacrilegium circumscribens;
nam Victoriam commodatam sibi ab Iove esse dicebat.
6 Interiectis deinde diebus, cum ipsius Iovis aureum
simulacrum infiniti ponderis tacite evelli iussisset de-
prehensusque in sacrilegio concursu multitudinis esset
in fugam versus, magna vi tempestatis oppressus ac
desertus a suis a latronibus capitur; perductus ad
7 Grypum interficitur. Grypos porro recuperato patrio
regno externisque periculis liberatus insidiis matris
adpetitur. Quae cum cupiditate dominationis prodito
marito Demetrio et altero filio interfecto huius quoque
victoria inferiorem dignitatem suam factam doleret,
8 venienti ab exercitatione poculum veneni obtulit. Sed

MYO *des.*] 2 *sq.* grypos — nomen *om.* τ 3 vis **AG**ι**C** ius π eius vis **VQR** 13 et τπι etiam **C** 14 neque frustra **C** 15 aegyptiis **C** 19 in templo **AGV**π *(Ga.)* e templo **QEFSC** *(Rue.)* templo **RL** *(Ieep, fort. recte)* 26 perductusque π**C** 27 patrio recuperato **C** 28 externique **C** 32 obtulit sed τπι obtulisset **C**

Grypos praedictis iam ante insidiis, veluti pietate
cum matre certaret, bibere ipsam iubet; abnuenti
instat; postremum prolato indice eam arguit, solam
defensionem sceleris superesse adfirmans, si bibat,
quod filio obtulit. Sic victa regina scelere in se
verso veneno, quod alii paraverat, extinguitur. Parta 9
igitur regni securitate Grypos octo annis quietem et
ipse habuit et regno praestitit. Natus deinde illi 10
est aemulus regni, frater ipsius Cyzicenus, eadem
matre genitus, sed ex Antiocho patruo susceptus,
quem cum veneno tollere voluisset, ut maturius armis
cum eo de regno contenderet, excitavit.

Inter has regni Syriae parricidales discordias mo- III. 1
ritur rex Aegypti Ptolomeus, regno Aegypti uxori et
alteri ex filiis quem illa legisset relicto; videlicet quasi
quietior Aegypti status quam Syriae regnum esset, cum
mater altero ex filiis electo alterum hostem esset ha-
bitura. Igitur cum pronior in minorem filium esset, a 2
populo conpellitur maiorem eligere. Cui prius quam
regnum daret, uxorem ademit conpulsumque repudiare
carissimam sibi sororem Cleopatram minorem soro-
rem Selenen ducere iubet, non materno inter filias
iudicio, cum alteri maritum eriperet, alteri daret.
Sed Cleopatra non tam a viro repudiata quam a matre 3
divortio viri dimissa Cyziceno in Syria nubit, eique
ne nudum uxoris nomen adferret, exercitum Cypri

MYO *des.*] 3 postremum τπι ad postr. C *(Rue.)* indicio C 5 obtulit τπι optulisset C *(Rue.)* 6 extinguit C 8 et regno τπι regno suo C et r. suo *Rue.* 10 ex *om.* C 14 aegypti *om.* ι C 15 alteri ex filiis quem (al. quem ex f. VQ quem *om.* R) illa legisset τι alteri ex f. quem ipsa elegisset π utri illa ex f. elegisset C *(Ga.)* alteri utri ex f. q. illa elegisset *Baehrens (Rue.)* videlicet quasi τπι scilicet ne C 16 regnum τπι regni C *(Rue.)* regnum *del.*, futurus *add. IFGron.*; *cf. Pet. 108* 20 ademit τπι adimit C *(Rue.)*; *cf. ad 15, 2, 2* 22 *ante* ducere *add.* uxorem C 24 a *om.* C 25 divortio viri ω viri div. *Baehrens (Rue., Ga.) intell.:* a matre sua *(sit sane eadem et mater viri)* divortio a viro facto dimissa

4 sollicitatum velut dotalem ad maritum deducit. Par
igitur iam viribus fratris Cyzicenus proelium committit
5 ac victus in fugam vertitur. Tunc Antiochiam Grypos,
in qua erat Cyziceni uxor Cleopatra, obsidere coepit,
qua capta Tryphaena, uxor Grypi, nihil antiquius
quam sororem Cleopatram requiri iussit, non ut captivae opem ferret, sed ne effugere captivitatis mala
posset, quae sui aemulatione in hoc potissimum
regnum invaserit hostique sororis nubendo hostem
6 se eius effecerit. Tunc peregrinos exercitus in certa-
mina fratrum adductos, tum repudiatam a fratre contra
matris voluntatem extra Aegyptum nuptam accusat.
7 Contra Grypos orare, ne tam foedum facinus facere
cogatur. A nullo umquam maiorum suorum inter tot
domestica, tot externa bella post victoriam in feminas saevitum, quas sexus ipse et periculis bellorum
8 et saevitiae victorum eximat; in hac vero praeter com-
mune bellantium fas accedere necessitudinem sanguinis;
quippe ipsius, quae tam cruente saeviat, sororem equidem germanam esse, suam vero consobrinam, libe-
9 rorum deinde communium materteram. His tot ne-
cessitudinibus sanguinis adicit superstitionem templi,
quo abdita profugerit, tantoque religiosius colendos
sibi deos, quo magis his propitiis ac faventibus vicisset;
tum neque occisa illa virium se quicquam Cyziceno
10 dempturum, nec servaturum reddita. Sed quanto Gry-

MYO *des.*] 2 iam *om.* π C fratris $\tau\pi$ fratri C *(Rue.)* fratrum ι 4 obsideri C 6 iussit ω duxit *Asul. (Rue.)* 7 ne fugeret C 9 invaserit $\tau\pi\iota$ innupserit C hostemque se — hosti C 10 fecerit C tunc $\tau\pi\iota$ cum C tum *Bong. (Rue.)* certamina *om.* C 11 fratrem C *ante* contra *add.* et C 12 matris $\tau\pi\iota$ fratris C 14 *post* suorum *add.* exempla C 15 post victoriam $\tau\iota$ post ductum hostem C post victum hostem π *(Rue.)* post devictum h. *Cast. 150* 16 saevit cum C saevit*um A 17 victorum eximat $\tau\pi\iota$ vitiorum C 19 quippe sanguinis τ cruentes evitat C equidem $\tau\pi$ C et quidem ι *(Rue.)* 24 his *om.* C 25 tum (cum C) neque occisa $\pi\iota$ C tum neque ad (nequegat ad A^2) τ tum neque necata *Ieep*

pos abnuit, tanto soror muliebri pertinacia accenditur,
rata non misericordiae haec verba, sed amoris esse.
Itaque vocatis ipsa militibus mittit qui sororem con-
foderent. Qui ut in templum intraverunt, cum evellere 11
eam non possent, manus amplexantis deae simula-
crum praeciderunt. Tunc Cleopatra execratione parrici-
darum mandata violatis numinibus ultione sui decedit.
Nec multo post repetita proelii congressione victor 12
Cyzicenus uxorem Grypi Tryphaenam, quae paulo ante
sororem interfecerat, capit eiusque supplicio uxoris
manibus parentavit.

At in Aegypto Cleopatra cum gravaretur socio IV. 1
regni, filio Ptolomeo, populum in eum incitat, abduc-
taque ei Selene uxore eo indignius, quod ex Selene
iam duos filios habebat, exulare cogit, arcessito minore
filio Alexandro et rege in locum fratris constituto.
Nec filium regno expulisse contenta bello Cypri exu- 2
lantem persequitur. Unde pulso interficit ducem exer-
citus sui, quod vivum eum e manibus emisisset, quam-
quam Ptolomeus verecundia materni belli, non viri-
bus minor ab insula recessisset. Igitur Alexander 3
territus hac matris crudelitate et ipse eam relinquit,
periculoso regno securam ac tutam vitam anteponens.
Cleopatra vero timens, ne maior filius Ptolomeus a 4
Cyziceno ad recuperandam Aegyptum auxiliis iuvaretur,
ingentia Grypo auxilia et Selenen uxorem, nupturam
hosti prioris mariti, mittit Alexandrumque filium per 5
legatos in regnum revocat; cui cum occultatis insidiis
exitium machinaretur, occupata ab eodem interficitur

MYO *des.*] 1 annuit C soror (supor P superbior ZX) τπ(*Γ*) *om.* ιC *(Rue.)* muliebri τπ muliebris C mulieris ι 2 non *om.* C 4 in templo C 6 execratione τι exercitatione π in obsecratione C *(Ga)* cum execr. *IFGron., Rue.* 7 decidit C 8 proelio C 10 interfecerit C 19 emisisset (demis. A) ω dimisisset *Bong. (Ga.)* 22 territus τπι perterritus C *(Rue.)* reliquit C 23 ac tutam τπι acturam C 27 per τπι eius C 28 occultatis τι occultis πC (exitium occ. insid. *pon.* C)

6 spiritumque non fato, sed parricidio dedit; digna
prorsus hac mortis infamia, quae et matrem toro ex-
pulit et duas filias viduas alterno fratrum matrimonio
fecit et filio alteri in exilium acto bellum intulit, alteri
erepto regno exitium per insidias machinata est.

V. 1 Sed nec Alexandro caedes tam nefanda inulta fuit.
Nam ubi primum conpertum est scelere filii matrem
interfectam, concursu populi in exilium agitur revo-
catoque Ptolomeo regnum redditur, qui neque cum
matre bellum gerere voluisset, neque a fratre armis
repetere, quod prior possedisset.

2 Dum haec aguntur, frater eius ex paelice susceptus,
cui pater Cyrenarum regnum testamento reliquerat,
3 herede populo Romano instituto decedit. Iam enim
fortuna Romana porrigere se ad orientalia regna, non
contenta Italiae terminis, coeperat. Itaque et ea pars
Libyae provincia facta est; postea Creta Ciliciaque
piratico bello perdomitae in formam provinciae redi-
4 guntur. Quo facto et Syriae et Aegypti regna Romana
vicinitate artata, quae incrementa de finitimis bellis
quaerere solebant, adempto vagandi arbitrio vires suas
5 in perniciem mutuam converterunt, adeo ut adsiduis
proeliis consumpti in contemptum finitimorum venerint
6 praedaeque Arabum genti, inbelli antea, fuerint; quo-
rum rex Herotimus fiducia septingentorum filiorum,
quos ex paelicibus susceperat, divisis exercitibus nunc
Aegyptum, nunc Syriam infestabat magnumque nomen
Arabum viribus finitimorum exsanguibus fecerat.

MYO *des.*] 6 caedes tam nefanda τπι res C 9 qui τ quod πι C 12 *sq.* dum — regnum *om.* τ 16 ea *om.* C 19 facto τπ pacto ι C; *cf. ad 1, 7, 18* 20 artata τπι coartata C *(Rue.)* de finitimis bellis τπι finitimis C de finitimis *Rue.* 24 inbelli τπι in libelli C 25 herotimus τπ *(Noeldeke, Rue.)* hierotimus ι his erat imabus C 26 divisis exercitibus *om.* C

LIBER XL.

Mutuis fratrum odiis et mox filiis inimicitiis pa- I. 1
rentum succedentibus cum inexpiabili bello et reges
et regnum Syriae consumptum esset, ad externa po-
pulus auxilia concurrit peregrinosque reges sibi circum-
spicere coepit. Itaque cum pars Mithridatem Ponticum, 2
pars Ptolomeum ab Aegypto arcessendum censeret,
occurreretque quod et Mithridates inplicitus bello
Romano esset, Ptolomeus quoque hostis semper fuisset
Syriae, omnes in Tigranen, regem Armeniae, consen- 3
sere, instructum praeter domesticas vires et Parthica
societate et Mithridatis adfinitate. Igitur accitus in 4
regnum Syriae per X et VIII annos tranquillissimo
regno potitus est; neque bello alium lacessere neque
lacessitus inferre alii bellum necesse habuit.

Sed sicut ab hostibus tuta Syria fuit, ita terrae II. 1
motu vastata est, quo centum septuaginta milia ho-
minum et multae urbes perierunt. Quod prodigium
mutationem rerum portendere aruspices responderunt.
Igitur Tigrane a Lucullo victo rex Syriae Antiochus, 2
Cyziceni filius, ab eodem Lucullo appellatur. Sed quod 3
Lucullus dederat, postea ademit Pompeius, qui poscenti
regnum respondit ne volenti quidem Syriae, nedum
recusanti daturum se regem, qui X et VIII annos, quibus

MYO *des.*] 2 mutuis **τπιD**, *s. l.* **C**[3] ∗ultis *(prima littera om., pro qua spatium)* **C**[1] 5 concurrit **τπι** decurrit **C** *(Rue.)* reges sibi **τ** sibi reges (-is **π**) **ιC** *(Rue., Ga.)* 8 occuparetque **C** et (ex **A**[1]**G**[1] rex **Qς**) **ω** 9 quoque **ω** -que *Baehrens (Rue.)* 13 X et VIII **AGπF** X et VIIII **VQR** decem et (et *om.* **C**) septem **ELSC**; *cf. ad v. 24* 20 tigranes a luc. victor ex syriae rex **C** 24 X et VIII **GVRπ** X et VIIII **Q** X et VII **AιC** *(Rue, item v. 13); Appian Syr. 48 ἐπὶ ἔτη τεσσαρακαίδεκα, quare Ieep* XIIII *recepit; cave ne Iustinum corrigas* annos **AGVRE** annis **QπFSLC** *(propter* quibus *mutatum!)*

Tigranes Syriam tenuit, in angulo Ciliciae latuerit,
victo autem eodem Tigrane a Romanis alieni operis
4 praemia postulet. Igitur ut habenti regnum non ademerit,
ita quo cesserit Tigrani, non daturum, quod
tueri nesciat, ne rursus Syriam Iudaeorum et Arabum
5 latrociniis infestam reddat. Atque ita Syriam in provinciae
formam redegit, paulatimque Oriens Romanorum
discordia consanguineorum regum factus est

LIBER XLI.

I. 1 Parthi, penes quos velut divisione orbis cum Romanis
facta nunc Orientis imperium est, Scytharum
2 exules fuere. Hoc etiam ipsorum vocabulo manifestatur,
nam Scythico sermone exules 'parthi' di-
3 cuntur. Hi et Assyriorum et Medorum temporibus
4 inter Orientis populos obscurissimi fuere. Postea quoque,
cum imperium Orientis a Medis ad Persas translatum
est, veluti vulgus sine nomine praeda victorum
5 fuere. Postremum Macedonibus triumphato Oriente
6 servierunt, ut cuivis mirum videatur ad tantam eos
felicitatem per virtutem provectos, ut imperent gentibus,
sub quarum imperio veluti servile vulgus fuere.
7 A Romanis quoque trinis bellis per maximos duces
florentissimis temporibus lacessiti soli ex omnibus
gentibus non pares solum, verum etiam victores fuere;
8 quamquam plus gloriae est inter Assyria et Medica
Persicaque memorata olim regna et opulentissimum

MYO *des.*] 1 latens C 5 arabiam C 8 discordia cum sanguine eorum C 14 hi (hii τ) et assiriorum $\tau\pi\iota$ gestas syriorum C 18 postremum τ postremo X $\Gamma(\pi)\iota$ C; *cf. 39, 2, 8* 20 per virtutem $\tau\pi\iota$ virtute C 22 a *om.* C 23 *post* florentissimis *add.* romanorum C *(haud inepte)* 24 solum $\tau\pi\iota$ tantum C *(prob. Brue. 31 propter 5, 1, 3)* 25 est $\tau\pi$ sit ι C

illud mille urbium Bactrianum imperium emergere
potuisse quam longinqua bella vicisse, praeterea cum 9
gravibus Scythicis et vicinalibus bellis adsidue vexati
variis periculorum certaminibus urgerentur. Hi dome- 10
sticis seditionibus Scythia pulsi solitudines inter Hyr-
caniam et Dahas et Areos et † Sparnos et Margianos
furtim occupavere. Fines deinde non intercedentibus 11
primo finitimis, postea etiam prohibentibus in tantum
protulere, ut non inmensa tantum ac profunda cam-
porum, verum etiam praerupta collium montiumque
ardua occupaverint. Ex quo fit, ut Parthiae pleraque 12
finium aut aestus aut frigoris magnitudo possideat,
quippe cum montes nix et campos aestus infestet.

Administratio gentis post defectionem Macedo- II. 1
nici imperii sub regibus fuit. Proximus maiestati 2
regum probulorum ordo est; ex hoc duces in bello,
ex hoc in pace rectores habent. Sermo his inter 3
Scythicum Medicumque medius et utrisque mixtus.
Vestis olim sui moris; posteaquam accessere opes, 4
ut Medis perlucida ac fluida. Armorum patrius
ac Scythicus mos. Exercitum non, ut aliae gentes, 5
liberorum, sed maiorem partem servitiorum habent,
quorum vulgus nulli manumittendi potestate permissa
ac per hoc omnibus servis nascentibus in dies crescit.

MYO *des.*] 1 illud mille urbium *Scheffer* illud *om.* π C mille *om.* τ ι illud urbium mille Q² bactrianum (-norum X C) ω Bactrianarum *propon. Rue., rec. Ga.; cf. ad cap. 4, 5* 2 praeterea cum ω cum praeterea *vGu. (Rue.)* praesertim cum *Scheffer (Ga.)* 4 certaminibus τ π ι casibus C *(Rue.)* discriminibus *vGu.* 6 et areos et sparnos C et areos et sparthanos (hypartanos G) τ π ι et Apartanos *vGu. lect.* C *def. Brue. 17 ex Strab. XI 508; crucem addidi* 7 *post* deinde *add.* postea *(et tum iterum)* C 12 aestu C 13 et *om.* π ι C 15 *ante* sub *add.* semper C *(Rue.)* 16 probulorum *vGu.* populorum τ π ι ipsorum C ipsorum probulorum *Rue.* praepositorum *Ieep* philosophorum *(i. e.: magorum, ex Strab. XI 515) Heminius* 18 utrisque τ π ι utrique C utrimque *IFGron. (Rue., Ga.)* ex utrisque *Freinsh.* et utrisque mixtus *del. Fleckeisen (apud Ieep)* 24 omnibus τ π ι communibus C

Hos pari ac liberos suos cura et equitare et sagittare
6 magna industria docent. Locupletissimus ut quisque
est, ita plures in bella equites regi suo praebet. De-
nique Antonio bellum Parthis inferenti cum L milia
7 equitum occurrerent, soli CCCC liberi fuere. Com-
minus in acie proeliari aut obsessas expugnare urbes
nesciunt. Pugnant aut procurrentibus equis aut terga
dantibus; saepe etiam fugam simulant, ut incautiores
8 adversum vulnera insequentes habeant. Signum his in
proelio non tuba, sed tympano datur. Nec pugnare
diu possunt; ceterum intolerandi forent, si quanta his
9 est impetus vis, tanta et perseverantia esset. Plerum-
que in ipso ardore certaminis proelia deserunt ac paulo
post pugnam ex fuga repetunt, ut, cum maxime vicisse
10 te putes, tunc tibi discrimen subeundum sit. Muni-
mentum ipsis equisque loricae plumatae sunt, quae
utrumque toto corpore tegunt. Auri argentique nullus
nisi in armis usus.

III. 1 Uxores dulcedine variae libidinis singuli plures
habent, nec ulla delicta adulterio gravius vindicant.
2 Quamobrem feminis non convivia tantum virorum,
3 verum etiam conspectum interdicunt. Carne non nisi
4 venatibus quaesita vescuntur. Equis omni tempore
vectantur; illis bella, illis convivia, illis publica ac
privata officia obeunt; super illos ire, consistere, mer-
cari, colloqui. Hoc denique discrimen inter servos
liberosque est, quod servi pedibus, liberi non nisi equis
5 incedunt. Sepultura vulgo aut avium aut canum la-

M Y O (**S**) *des.*] **1** cura (*ex* curare **C**^{1}) **τ C** *(Rue.)* cura habent ι currere π *(Ga.)* **3** in bella π ι **C** in bello τ **5** occurrerent τ *(Ga.)* occurrissent π ι **C** **9** adversus **C** *om.* **V Q R** **11** quantus τ **C** quanta ι quanto π quantus τ **C** his ω eis *Mdv.* *(Rue.)* **12** impetus (-tu **C**^{1}) vis τ π **C** in impetu vis ι *(Ga.)* vis *secl. Rue.* *(Seel '35) cf. Pet. 57 sq. et GMeyer, Gnomon 1927, 422* quantus ... impetus, ⟨quanta⟩ vis *prop. AKlotz sed intell.:* quanta ... impetūs vis **20** adulterio **A**^{2} **G**^{2} **Q**^{2} **R** π adulteria **A**^{1} **G**^{1} **V**^{1} **Q**^{1} quam adulteria **V**^{2} adultèrii ι adulteris **C** adulteriis *Baehrens (Rue.)* **24** *inde a* publica *usque ad 42, 4, 12 deest cod.* **S**

niatus est; nuda demum ossa terra obruunt. In super- 6
stitionibus atque cura deorum praecipua omnibus vene-
ratio est. Ingenia genti tumida, seditiosa, fraudulenta, 7
procacia; quippe violentiam viris, mansuetudinem mu-
lieribus adsignant. Semper aut in externos aut in 8
domesticos motus inquieti, natura taciti, ad faciendum
quam ad dicendum promptiores; proinde secunda ad-
versaque silentio tegunt. Principibus metu, non pudore 9
parent. In libidinem proiecti, in cibum parci. Fides 10
dicti promissique nulla, nisi quatenus expedit.

Post mortem Alexandri Magni cum inter succes- IV. 1
sores eius Orientis regna dividerentur, nullo Mace-
donum dignante Parthorum imperium Staganori, ex-
terno socio, traditur. Postea diductis Macedonibus 2
in bellum civile cum ceteris superioris Asiae populis
Eumenen secuti sunt, quo victo ad Antigonum trans-
iere. Post hunc a Nicatore Seleuco ac mox ab An- 3
tiocho et successoribus eius possessi, a cuius prone-
pote Seleuco primum defecere primo Punico bello,
L. Manlio Vulsone M. Atilio Regulo consulibus. Huius 4
defectionis inpunitatem illis duorum fratrum regum,
Seleuci et Antiochi, discordia dedit, qui dum invicem
eripere sibi regnum volunt, persequi defectores omi-
serunt. Eodem tempore etiam Theodotus, mille urbium 5
Bactrianarum praefectus, defecit regemque se appellari
iussit, quod exemplum secuti totius Orientis populi
a Macedonibus defecere. Erat eo tempore Arsaces, 6

MYOS *des.*] 1 terrae **C** 2 atque cura τπ ac tura **C** ad curam ι ac cura *Rue.* 9 *sq.* fides dicti (-is **G²R**) promissique (-isque **AGR**) τπι fide promissique **C** 12 dividerent **C** 13 dignitate **C** staganori πι**C** stagnori τ 14 traditur τ tradunt **C** traduntur πι diductis *Freinsh. ex* ς (*Rue., Ga.*) deductis ω (*Seel '35*) 24 theodotus τι diodotus π**C**, *sed ceteris locis* theod. ω (*lev. var.*); *quamquam prologi* dio- *praebent, tamen lectionem quam Iustineam esse arbitror recepi* 25 bactrianarum πι**C** -norum τ; *cf. 41, 1, 8, quapropter edd. illic coni.; sed non ad verbum debent congruere hi duo loci* deficit **C** 26 quod τπι quorum **C**

7 vir sicut incertae originis, ita virtutis expertae. Hic
solitus latrociniis et rapto vivere accepta opinione
Seleucum a Gallis in Asia victum, solutus regis metu,
cum praedonum manu Parthos ingressus praefectum
eorum Andragoran oppressit sublatoque eo imperium
8 gentis invasit. Non magno deinde post tempore Hyr-
canorum quoque regnum occupavit, atque ita duarum
civitatium imperio praeditus grandem exercitum parat
metu cum Seleuci et Theodoti, Bactrianorum regis.
9 Sed cito morte Theodoti metu liberatus cum filio eius,
et ipso Theodoto, foedus ac pacem fecit, nec multo post
cum Seleuco rege ad defectores persequendos veniente
10 congressus victor fuit; quem diem Parthi exinde sol-
lemnem velut initium libertatis observant.

V. 1 Revocato deinde Seleuco novis motibus in Asiam
dato laxamento regnum Parthicum format, militem
2 legit, castella munit, civitates firmat; urbem quoque
nomine Daram in monte Apaorteno condit, cuius loci
ea condicio est, ut neque munitius quicquam esse neque
3 amoenius possit. Ita enim et praeruptis rupibus un-
dique cingitur, ut tutela loci nullis defensoribus egeat,
et soli circumiacentis tanta ubertas, ut propriis opibus
4 expleatur; fontium ac silvarum ea copia est, ut et
aquarum abundantia inrigetur et venationum volupta-
5 tibus exornetur. Sic Arsaces quaesito simul consti-
tutoque regno non minus memorabilis Parthis quam
Persis Cyrus, Macedonibus Alexander, Romanis Ro-
6 mulus matura senectute decedit, cuius memoriae hunc

MYOS *des.*] 2 *ante* et *add.* erat C 4 cum *om.* C 9 metu cum τPC metu tum XΓEL metum F et theodoti *(var. nominis scriptura)* τπι tum et *(ante* tum *erat* et, *sed eras.)* C (cum ... et *ferri potest*) bactrianorum — *v. 10* theodoti *om.* C 17 firmat τπι C[2] D format C[1]; *cf. ad 2, 11, 9* 18 Apaortenon *Noeldeke* zapaortenon *(lev. var.)* τ apaorteno πC aparteno ι; *cf. Plin. nat. hist. 6, 16* 23 fontium ac silvarum τπ iam (nam *ex* iam F) fontium (fantium EF[1]) ac silvarum ι *(Ga.)* et fontium silvarumque C *(Rue.)* 26 *post* regno *add.* quae res C 27 *post* Cyrus *repetit* quam C

honorem Parthi tribuerunt, ut omnes exinde reges
suos Arsacis nomine nuncupent. Huius filius et suc- 7
cessor regni, Arsaces et ipse nomine, adversus An-
tiochum, Seleuci filium, centum milibus peditum et
XX milibus equitum instructum mira virtute pugnavit;
ad postremum in societatem eius adsumptus est. Ter- 8
tius Parthis rex Priapatius fuit, sed et ipse Arsaces
dictus. Nam sicut supra dictum est, omnes reges suos
hoc nomine, sicuti Romani Caesares Augustosque,
cognominavere. Hic actis in regno XV annis decessit 9
relictis duobus filiis, Mithridate et Phrahate. Quorum
maior Phrahates, more gentis heres regni, Mardos,
validam gentem, bello domuit nec multo post decessit
pluribus filiis relictis, quibus praeteritis fratri potis- 10
simum Mithridati, insignis virtutis viro, reliquit im-
perium, plus regio quam patrio deberi nomini ratus
potiusque patriae quam liberis consulendum.

Eodem ferme tempore, sicut in Parthis Mithridates, VI. 1
ita in Bactris Eucratides, magni uterque viri, regna
ineunt. Sed Parthorum fortuna felicior ad summum 2
hoc duce imperii fastigium eos perduxit. Bactriani 3
autem per varia bella iactati non regnum tantum,
verum etiam libertatem amiserunt, siquidem Sogdia-
norum et Arachotorum et Drancarum et Areorum
Indorumque bellis fatigati ad postremum ab invali-
dioribus Parthis velut exsangues oppressi sunt. Multa 4
tamen Eucratides bella magna virtute gessit, quibus
adtritus cum obsidionem Demetrii, regis Indorum, pa-
teretur, cum CCC militibus LX milia hostium adsiduis

MYOS (F) *des.*] 2 nuncuparent C 4 centum *om.* C *post* et *add.* cum C 7 a parthis C priaparcius C et *om.* C 8 nam — *v.* 10 cognominavere *del. Rupertus (Ieep), nulla idonea causa* 12 more *om.* C 16 regali quam patrio debere se n. C 21 perduxit *π ι* C duxit *τ* 24 et arachotorum C et arachatorum (arcatorum F arcotorum E) *ι* et arcadorum *π* *om.* *τ*; *cf. Arrian Anab.* 3, 8, 4 Drancarum et Areorum *Due.* drangaritanorum (brang- C) *ω* (*cf. ad* 12, 5, 9) 25 ab validioribus C 29 LX milia *τ π ι* (?) et XL milibus C

eruptionibus vicit. Quinto itaque mense liberatus
5 Indiam in potestatem redegit. Unde cum se reciperet,
a filio, quem socium regni fecerat, in itinere interficitur, qui non dissimulato parricidio, velut hostem,
non patrem interfecisset, et per sanguinem eius currum
egit et corpus abici insepultum iussit.
6 Dum haec apud Bactros geruntur, interim inter
Parthos et Medos bellum oritur. Cum varius utriusque populi casus fuisset, ad postremum victoria penes
7 Parthos fuit. His viribus auctus Mithridates Mediae
Bacasin praeponit, ipse in Hyrcaniam proficiscitur.
8 Unde reversus bellum cum Elymaeorum rege gessit,
quo victo hanc quoque gentem regno adiecit imperiumque Parthorum a monte Caucaso multis populis
in dicionem redactis usque flumen Euphraten protulit.
9 Atque ita adversa valetudine adreptus, non minor
Arsace proavo, gloriosa senectute decedit.

LIBER XLII.

1. 1 Post necem Mithridatis, Parthorum regis, Phrahates filius rex statuitur, qui cum inferre bellum in
ultionem temptati ab Antiocho Parthici regni Syriae
statuisset, Scytharum motibus ad sua defendenda re-
2 vocatur. Namque Scythae in auxilium Parthorum adversus Antiochum, Syriae regem, mercede sollicitati
cum confecto bello iam supervenissent et calumnia
tardius lati auxilii mercede fraudarentur, dolentes
tantum itineris frustra emensum, cum vel stipendium

MYOS(F) *des.*] 8 *post* oritur *add.* cuius C 11 bacasin τF uacasen π uagasin EL *(Rue.)* bacensem C Bacabasum *Faber* 15 *voce* euphraten *finitur cod.* F 16 atque *om.* τ 21 parthici *om.* C 24 sollicitant C 25 bello iam τπι iam bello C

pro vexatione vel alium hostem dari sibi poscerent,
superbo responso offensi fines Parthorum vastare coe-
perunt. Igitur Phrahates, cum adversus eos profici- 3
sceretur, ad tutelam regni reliquit Himerum quendam
pueritiae sibi flore conciliatum, qui tyrannica crude-
litate oblitus et vitae praeteritae et vicarii officii
Babylonios multasque alias civitates inportune vexavit.
Ipse autem Phrahates exercitum Graecorum, quem 4
bello Antiochi captum superbe crudeliterque tracta-
verat, in bellum secum ducit, inmemor prorsus quod
hostiles eorum animos nec captivitas minuerat et in-
super iniuriarum indignitas exacerbaverat. Itaque cum 5
inclinatam Parthorum aciem vidissent, arma ad hostes
transtulere et diu cupitam captivitatis ultionem exer-
citus Parthici et ipsius Phrahatis regis cruenta caede
exsecuti sunt.

In huius locum Artabanus, patruus eius, rex sub- II. 1
stituitur. Scythae autem contenti victoria depopulata
Parthia in patriam revertuntur. Sed et Artabanus 2
bello Tochariis inlato in bracchio vulneratus statim
decedit. Huic Mithridates filius succedit, cui res gestae 3
Magni cognomen dedere; quippe claritatem parentum
aemulatione virtutis accensus animi magnitudine super-
greditur. Multa igitur bella cum finitimis magna vir- 4
tute gessit multosque populos Parthico regno addidit.
Sed et cum Scythis prospere aliquotiens dimicavit 5
ultorque iniuriae parentum fuit. Ad postremum Ar- 6
toadisti, Armeniorum regi, bellum intulit.

Sed quoniam in Armeniam transitum facimus, origo 7

MYOFS *des.*] 2 vastare **τ π ι** vexare **C** 4 reliquit (*praeter* **A**[1]**E**[1]) **τ ι** relinquit **A**[1]**π E**[1]**C** 5 *sq.* sibi — praeteritae *om.* **G** 6 vicarii **τ π ι** praeclari **C** *(Ga.)* precarii *Rue.*; **τ π ι** *certe Iustino tribuendum* 9 crudeliter superbeque **C** 11 hos tales **C** 20 tochariis **π** thogariis (thoriis **G**) **τ** tocaris **ι** tocharis **C**; *cf. prol.; Plin. nat. hist. VI 55* 27 arthoadisti (arto-) **π ι C** ortoadisti (ortodisti **V**) **τ** Artoasdi *Rue.*; *intell.:* Artavasdi *(Bong.) quod rec. Ga.*

8 eius paulo altius repetenda est. Neque enim silentio
regnum tantum praeteriri fas est, cum fines post
Parthiam omnium regnorum magnitudinem superent,
9 siquidem Armenia a Cappadocia usque mare Caspium
undecies centum milia patet, sed in latitudinem milia
10 passuum septingenta porrigitur. Condita est autem
ab Armenio, Iasonis Thessali comite, quem cum
perditum propter insignem periculosamque regno suo
virtutem Pelias rex cuperet, denuntiata militia in
Colchos abire iubet pellemque arietis memorabilem
gentibus reportare, sperans interitum viri aut ex periculis tam longae navigationis aut ex bello tam
11 profundae barbariae. Igitur Iason divulgata opinione
tam gloriosae expeditionis, cum ad eum certatim
principes iuventutis totius ferme orbis concurrerent,
exercitum fortissimorum virorum, qui Argonautae
12 cognominati sunt, conparavit. Quem cum magnis rebus
gestis incolumem reduxisset, rursum a Peliae filiis
Thessalia magna vi pulsus cum ingenti multitudine,
quae ad famam virtutis eius ex omnibus gentibus
cotidie confluebat, comite Medea uxore, quam repudiatam miseratione exilii rursum receperat, et Medo,
privigno ab Aegeo, rege Atheniensium, genito, Colchos
repetivit socerumque Aeëtam regno pulsum restituit.
III. 1 Magna deinde bella cum finitimis gessit captasque
civitates partim regno soceri ad abolendam superioris
militiae iniuriam, qua filiam eius Medeam abduxerat

MYOFS *des.*] 2 regnum tantum τ tant. reg. π ι C *post* fines *add.* eius π ι C 5 *post* milia *add.* passum V^2 *(Rue.; falso)* sed in τ π sed et in ι C *(Rue.)* 6 passuum τ π ι passus C 7 armeno (armenus *semper*) C 8 propter indignam AG 9 denuntiatam italia in C 10 abire iubet τ π ι eum abire iussit C abire iussit *Rue.* 19 thessalia magna vi (vi *om.* X) τ π ι *om.* C; *Rue. crucem adponit;* Magnesia *Due.* Thessalia magna navi *Putsche* Thessaliae Magnesia vi *vGu.* magna vi *secl. Vall. (Ga.); sed* magna vi *abundanter insequens* ingenti multitudine *antecipere mihi videtur* 22 medo π ι C medio τ, *item fere p. 285, l. 16, cf. ad 2, 6, 14* 27 qua τ L que V^1 E^1 quae V^2 E^2 quam π quae et C qua et *Bong. (Rue., Ga.)*

et filium Aegialeum interfecerat, adiunxit, partim po-
pulis, quos secum adduxerat, adsignavit primusque 2
humanorum post Herculem et Liberum, qui reges
Orientis fuisse traduntur, eam caeli plagam domuisse
dicitur. Populis quibusdam Erygium et Amphistra- 3
tum, aurigas Castoris et Pollucis, duces adsignavit.
Cum Albanis foedus percussit, qui Herculem ex Italia 4
ab Albano monte, cum Geryone extincto armenta eius
per Italiam duceret, secuti dicuntur, quique memores
Italicae originis exercitum Cn. Pompei bello Mithri-
datico fratres salutavere. Itaque Iasoni totus ferme 5
Oriens ut conditori divinos honores templaque con-
stituit, quae Parmenion, dux Alexandri Magni, post
multos annos dirui iussit, ne cuiusquam nomen in
Oriente venerabilius quam Alexandri esset. Post 6
mortem Iasonis Medus aemulus virtutis eius in ho-
norem matris Mediam urbem condidit regnumque ex
nomine suo Medorum constituit, sub cuius maiestate
Orientis postea imperium fuit. Albanis vicinae Ama- 7
zones sunt, quarum reginam Thalestrim concubitum
Alexandri petisse multi auctores prodidere. Armenius 8
quoque, et ipse Thessalus, unus de numero ducum
Iasonis, recollecta multitudine, quae amisso Iasone
rege passim vagabatur, Armeniam condit, a cuius 9
montibus Tigris fluvius modicis primo incrementis
nascitur; interiecto deinde aliquanto spatio sub terras
mergitur, atque ita post quinque et XX milia passuum
grande iam flumen in regione Sophene emergit ac sic
in paludes Euphratis recipitur.

Igitur Mithridates, rex Parthorum, post bellum Ar- IV. 1

MYOFS *des.*] 1 *post* filium *add.* eius *(iterum)* **C** 5 Erygium *Seel* Erigyium *vGu.* frigium (phrygium **E**) $\pi\,\iota$ frudium (fraudium **VQR**) τ ericam **C** Rhecan *Asul.* *(Ga.; cf. Strab. 11, 496)* Crecam *Valesius ad Amm. Marc. 22, 8, 24* 14 nomen venerabilius in oriente **C** 15 quam *om.* **C** 19 albani vicini amazonum **C** 24 condit τ condidit $\pi\,\iota$ **C** 28 sophene (*vel* sofoene, sofona τ) ω emergit **EC** mergit $\tau\,\pi$ **L**

meniae propter crudelitatem a senatu Parthico regno
2 pellitur. Frater eius Orodes, cum regnum vacans oc-
cupasset, Babyloniam, quo Mithridates confugerat, diu
obsidet et fame coactos in deditionem oppidanos con-
3 pellit. Mithridates autem fiducia cognationis ultro se
4 in potestatem Orodis tradit. Sed Orodes plus hostem
quam fratrem cogitans in conspectu suo trucidari
iussit. Post haec bellum cum Romanis gessit Cras-
sumque imperatorem cum filio et omni exercitu Ro-
5 mano delevit. Huius filius Pacorus missus ad perse-
quendas Romani belli reliquias magnis rebus in Syria
gestis in Parthiam patri suspectus revocatur, quo ab-
sente exercitus Parthorum relictus in Syria a Cassio,
quaestore Crassi, cum omnibus ducibus trucidatur.
6 His ita gestis non magno post tempore Romanis inter
Caesarem Pompeiumque civile bellum oritur, in quo
Parthi Pompeianarum partium fuere et propter ami-
citiam cum Pompeio bello Mithridatico iunctam et
propter Crassi necem, cuius filium in partibus Caesaris
esse audierant, quem ultorem patris victore Caesare
7 futurum non deliberabant. Itaque victis partibus Pom-
peianis et Cassio et Bruto auxilia adversus Augustum
et Antonium misere, et post belli finem rursum Pa-
coro duce inita cum Labieno societate Syriam et
Asiam vastavere castraque Ventidi, qui post Cassium
absente Pacoro exercitum Parthicum fuderat, magna
8 mole adgrediuntur. Sed ille simulato timore diu con-
tinuit se et insultare Parthos aliquantisper passus est.

MYOFS *des.*] 2 cum *om.* C vagans C 4 obsedit C in τπι ad C *(Rue.)* 5 ultroque se C 7 trucidari (eum truc. L) ω trucidari eum *Rue. (Ga.) ex* ς; *cf. Pet. 97* 12 gestis τπι gessit C 14 ducibus *om.* C 18 mithridati coniunctam C 20 esse *om.* C 21 non deliberabant (*s. v.* dubit A[1]) AGς deliberabant C; *de cett. codicum lectione mihi non constat, sed ex Ieepii adn. suspicor et πι habere* non delib., *quod def. Benecke (Due.) ex Minuc. Fel. 35, 4* 'eos . . . merito torqueri, qui deum nesciunt . . . nisi profanus nemo deliberat'; non dubitabant *Ieep* (*cf.* A), *Rue. sine adn.* 27 aggreditur C

Ad postremum in securos laetosque partem legio-
num emisit, quarum impetu fusi Parthi in diversa
abiere. Pacorus cum fugientes suos abduxisse secum 9
legiones Romanas putaret, castra Ventidi, veluti sine
defensoribus, adgreditur. Tum Ventidius reliqua parte 10
legionum emissa universam Parthorum manum cum
rege ipso Pacoro interficit; nec ullo bello Parthi um-
quam maius vulnus acceperunt. Haec cum in Parthia 11
nuntiata essent, Orodes, pater Pacori, qui paulo ante
vastatam Syriam, occupatam Asiam a Parthis audierat
victoremque Pacorum Romanorum gloriabatur, repente
filii morte et exercitus clade audita ex dolore in fu-
rorem vertitur. Multis diebus non adloqui quemquam, 12
non cibum sumere, non vocem mittere, ita ut etiam
mutus factus videretur. Post multos deinde dies, ubi 13
dolor vocem laxaverat, nihil aliud quam Pacorum vo-
cabat; Pacorus illi videri, Pacorus audiri videbatur,
cum illo loqui, cum illo consistere; interdum quasi
amissum flebiliter dolebat. Post longum deinde luctum 14
alia sollicitudo miserandum senem invadit, quem ex
numero XXX filiorum in locum Pacori regem destinet.
Multae paelices, ex quibus generata tanta iuventus 15
erat, pro suis quaeque sollicitae animum senis ob-
sidebant. Sed fatum Parthiae fecit, in qua iam quasi 16
sollemne est reges parricidas haberi, ut sceleratis-
simus omnium, et ipse Phrahates nomine, rex sta-
tueretur.

Itaque statim, quasi nollet mori, patrem interfecit; V. 1
fratres quoque omnes XXX trucidat. Sed nec in filiis
cessant parricidia. Nam cum infestos sibi optimates 2
propter adsidua scelera videret, ne esset qui nominari

MYOF(S) *des.*] 1 *post* securos *add.* iam C *(Rue., Ga.)* 3 abduxisset cum C 4 romanas *om.* C 10 a *om.* C 14 *inde ab* sumere *rursus adest cod.* S mittere *τπι* emittere C *(Rue.)* 16 dolor *om.* C 28 interfecit *τι* interficit *π* C; *cf. ad 15, 2, 2* 29 XXX *ω del. Bong.* 31 ne *τπι (Rue.)* nec C

3 rex posset, adultum filium interfici iubet. Huic Antonius propter auxilium adversus se et Caesarem latum bellum cum sedecim validissimis legionibus intulit, sed graviter multis proeliis vexatus a Parthia refugit.
4 Qua victoria insolentior Phrahates redditus, cum multa crudeliter consuleret, in exilium a populo suo pellitur.
5 Itaque cum magno tempore finitimas civitates, ad postremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum
6 maxime auxilio in regnum restituitur. Hoc absente regem Parthi Tiridaten quendam constituerant, qui audito adventu Scytharum cum magna amicorum manu ad Caesarem in Hispania bellum tunc temporis gerentem profugit, obsidem Caesari minimum Phrahatis filium ferens, quem neglegentius custoditum ra-
7 puerat. Quo cognito Phrahates legatos statim ad Caesarem mittit, servum suum Tiridaten et filium re-
8 mitti sibi postulat. Caesar et legatione Phrahatis audita et Tiridatis postulatis cognitis (nam et ipse restitui in regnum desiderabat, iuris Romanorum futuram Parthiam adfirmans, si eius regnum muneris eorum fuisset) neque Tiridaten dediturum se Parthis dixit, neque adversus Parthos Tiridati auxilia daturum.
9 Ne tamen per omnia nihil a Caesare obtentum videretur, et Phrahati filium sine pretio remisit et Tiridati, quoad manere apud Romanos vellet, opulentum
10 sumptum praeberi iussit. Post haec finito Hispaniensi bello, cum in Syriam ad conponendum Orientis statum venisset, metum Phrahati incussit, ne bellum Parthiae
11 vellet inferre. Itaque tota Parthia captivi ex Crassiano sive Antoni exercitu recollecti signaque cum his

---

MYOF *des.*] 1 filium suum **C** 3 sedecim τπι XI **C** 6 crudelitate **C** 9 maxime **C** *(Rue., Ga.)* maximo τπι, *def. Due., sed exigeretur:* maximo Scyth. aux. 10 *post* regem *add.* sibi **C** *(Rue., Ga.)* 18 profugit τ *(Ga.)* confugit πι**C** caesaris **C** phrahatis *om.* **C** 20 eius τπι et **C** 22 daturum ω laturum *propter clausul. Cast. 150, sed cave ne clausulae gratia apud Iust. a lectione tradita umquam recedas, cf. StudIt.*

militaria Augusto remissa. Sed et filii nepotesque 12
Phrahatis obsides Augusto dati, plusque Caesar magnitudine nominis sui fecit, quam armis facere alius imperator potuisset.

LIBER XLIII.

Parthicis orientalibusque ac totius propemodum I. 1
orbis rebus explicitis ad initia Romanae urbis Trogus veluti post longam peregrinationem domum revertitur, ingrati civis officium existimans, si, cum omnium gentium res gestas inlustraverit, de sola tantum patria
taceat. Breviter igitur initia Romani imperii per- 2
stringit, ut nec modum propositi operis excedat nec utique originem urbis, quae est caput totius orbis, silentio praetermittat.
Italiae cultores primi Aborigines fuere, quorum rex 3
Saturnus tantae iustitiae fuisse dicitur, ut neque servierit quisquam sub illo neque quicquam privatae rei habuerit, sed omnia communia et indivisa omnibus
fuerint, veluti unum cunctis patrimonium esset. Ob 4
cuius exempli memoriam cautum est, ut Saturnalibus exaequato omnium iure passim in conviviis servi
cum dominis recumbant. Itaque Italia regis nomine 5
Saturnia appellata, et mons in quo habitabat Saturnius, in quo nunc veluti ab Iove pulso sedibus suis
Saturno Capitolium est. Post hunc tertio loco reg- 6
nasse Faunum ferunt, sub quo Euander ab Arcadiae urbe Pallanteo in Italiam cum mediocri turba

---

Y F *des.*] 5 *adsunt codd.* **M O** 10 inlustraverat **C** 11 imperii stringit **C** 17 sub illo quisquam **C** quicquam *om.* **C** 22 domino **C** regis ω a regis *ex* ς *Rue.* ex regis *Ga* 23 habitabant **C** 25 hunc tertio τπι hunc picus tertio **C** hunc Picum tertio *Rue. (Ga.); secundum regem Iust. silentio praeterisse videtur, quem add. glossator; cf. StudIt.*

popularium venit, cui Faunus et agros et montem,
quem ille postea Palatium appellavit, benigne ad-
7 signavit. In huius radicibus templum Lycaeo, quem
Graeci Pana, Romani Lupercum appellant, constituit;
ipsum dei simulacrum nudum caprina pelle amictum
est, quo habitu nunc Romae Lupercalibus decurritur.
8 Fauno uxor fuit nomine Fatua, quae adsidue divino
spiritu inpleta veluti per furorem futura praemonebat.
Unde adhuc, qui inspirari solent, fatuari dicuntur.
9 Ex filia Fauni et Hercule, qui eodem tempore extincto
Geryone armenta, victoriae praemia, per Italiam du-
10 cebat, stupro conceptus Latinus procreatur. Quo te-
nente regnum Aeneas ab Ilio Troia a Graecis ex-
pugnata in Italiam venit statimque bello exceptus,
cum in aciem exercitum eduxisset, ad conloquium
vocatus tantam admirationem sui Latino praebuit, ut
et in societatem regni reciperetur et Lavinia in ma-
11 trimonium ei data gener adscisceretur. Post haec
commune utriusque bellum adversus Turnum, regem
Rutulorum, propter fraudatas Laviniae fuit nuptias,
12 in quo et Turnus et Latinus interiere. Igitur cum
Aeneas iure victoriae utroque populo potiretur, urbem
13 ex nomine uxoris Lavinium condidit. Bellum deinde
adversus Mezentium, Etruscorum regem, gessit, in
quo cum ipse occidisset, in locum eius Ascanius filius
successit, qui Lavinio relicto Longam Albam condidit,
quae CCC annis caput regni fuit.
II. 1 Post multos deinde huius urbis reges ad postremum
2 Numitor et Amulius regno potiti sunt. Sed Amulius
cum vi aetate potiorem Numitorem oppressisset, filiam
eius Ream in perpetuam virginitatem, ne quis vindex
regni virilis sexus ex gente Numitoris oriretur, de-

Y F *des.*] 2 palatinum C palantium ς *(cf. Liv. 1, 5, 1)* 17 *prim.* et *om.* C 19 utriusque τ π ι utrique C utrisque *Rue. (Ga.)* 20 fuit nuptias τ nupt. fuit π ι C 28 post multum C 32 oreretur C *(Rue.; sed v. 22* C *et* poteretur *pro* potiretur*)*

mersit, addita iniuriae specie honoris, ut non damnata,
sed sacerdos electa videretur. Igitur clausa in luco 3
Marti sacro duos pueros, incertum stupro an ex Marte
conceptos, enixa est. Quo cognito Amulius multipli- 4
cato metu proventu duorum pueros exponi iubet et
puellam vinculis onerat, ex quorum iniuria decessit.
Sed Fortuna origini Romanae prospiciens pueros lupae 5
alendos obtulit, quae amissis catulis distenta ubera
exinanire cupiens nutricem se infantibus praebuit. Cum 6
saepius ad parvulos veluti ad catulos reverteretur,
rem Faustulus pastor animadvertit subtractosque ferae
inter greges pecorum agresti vita nutrivit. Martios 7
pueros fuisse, sive quod in luco Martis enixi sunt
sive quod a lupa, quae in tutela Martis est, nutriti,
veluti manifestis argumentis creditum. Nomina pueris
alteri Remo, alteri Romulo fuere. Adultis inter 8
pastores de virtute cotidiana certamina et vires et
pernicitatem auxere. Igitur cum latrones a rapina 9
pecorum industrie frequenterque submoverent, Remus
ab isdem latronibus captus et velut ipse esset, quod
in aliis prohibebat, regi offertur; crimini datur quasi
greges Numitoris infestare solitus esset. Tunc a rege
Numitori in ultionem traditur. Sed Numitor adule- 10
scentia iuvenis permotus et in suspitionem expositi
nepotis adductus, cum eum nunc liniamentorum filiae
similitudo, nunc aetas expositionis temporibus con-
gruens anxium tenerent, repente Faustulus cum Ro-
mulo supervenit; a quo origine cognita puerorum facta
conspiratione et adulescentes in ultionem maternae
necis et Numitor in vindictam erepti regni armantur.
Occiso Amulio regnum Numitori restituitur et urbs III. 1

YF *des.*] 4 est *om.* C 10 saepe C 11 animadvertens C 17 certamine vires C 20 et velut τ π (*sc.* captus ⟨est⟩ et v.) veluti ι C (Γ) esset ω (*sc.* latro); fecisset *Graev.* (*Rue.*) 21 crimini datur ω criminatur *ex* ς *Rue.* 23 in ultionem numitori C 25 *ante* filiae *add.* fides nunc C 30 necis numitori C

2 Romana ab adulescentibus conditur. Tunc et senatus
centum seniorum, qui patres dicti sunt, constituitur;
tunc et vicinis conubia pastorum dedignantibus virgines
Sabinae rapiuntur, finitimisque populis armis subiectis
primo Italiae et mox orbis imperium quaesitum.
3 Per ea tempora adhuc reges hastas pro diademate
habebant, quas Graeci 'sceptra' dixere. Nam et ab
origine rerum pro diis inmortalibus veteres hastas
coluere, ob cuius religionis memoriam adhuc deorum
simulacris hastae adduntur.
4 Temporibus Tarquinii regis ex Asia Phocaeensium
iuventus ostio Tiberis invecta amicitiam cum Romanis
iunxit; inde in ultimos Galliae sinus navibus profecta
Massiliam inter Ligures et feras gentes Gallorum
condidit, magnasque res, sive dum armis se adversus
Gallicam feritatem tuentur sive dum ultro lacessunt,
5 a quibus fuerant antea lacessiti, gesserunt. Namque
Phocaeenses exiguitate ac macie terrae coacti studio-
sius mare quam terras exercuere: piscando mercan-
doque, plerumque etiam latrocinio maris, quod illis
6 temporibus gloriae habebatur, vitam tolerabant. Itaque
in ultimam Oceani oram procedere ausi in sinum Gal-
7 licum ostio Rhodani amnis devenere, cuius loci amoe-
nitate capti, reversi domum referentes quae vide-
8 rant, plures sollicitavere. Duces classis Simos et Protis
fuere. Itaque regem Segobrigiorum, Nannum nomine,
in cuius finibus urbem condere gestiebant, amicitiam
9 petentes conveniunt. Forte eo die rex occupatus in
apparatu nuptiarum Gyptis filiae erat, quam more
gentis electo inter epulas genero nuptum tradere illic

Y F *des.*] 1 senatus — *v. 3* tunc et *om.* τ 4 subiectis τ π ι subactis **C** *(Rue.)* 5 et *om.* π **C** 8 pro diis (dignis **A**) ω pro signis *Ieep* 18 in ultimo . . . sinu **C** 19 exercere **C** 22 ultima . . . ora . . . signum **C** 23 ostio (hostio **X** *Γ*) ω *(dat. pro* ad ostium) circum ostia *vGu. (Rue.)* 26 nannum τ nanum (navum **X**) π **C** senanum **L** senanion **E** senarium **S** 29 gyptis (*vel* gi-) τ π ι gestis **C** 30 illic τ π ι *om.* **C** illico *Scheffer (Rue., Ga.; sed* τ π ι *ferri potest)*

parabat. Itaque cum ad nuptias invitati omnes proci 10
essent, rogantur etiam Graeci hospites ad convivium.
Introducta deinde virgo cum iuberetur a patre aquam 11
porrigere ei, quem virum eligeret, tunc omissis omnibus ad Graecos conversa aquam Proti porrigit, qui
factus ex hospite gener locum condendae urbis a socero
accepit. Condita igitur Massilia est prope ostia Rho- 12
dani amnis in remoto sinu, velut in angulo maris.
Sed Ligures incrementis urbis invidentes Graecos ad- 13
siduis bellis fatigabant, qui pericula propulsando in
tantum enituerunt, ut victis hostibus in captivis agris
multas colonias constituerint.

Ab his igitur Galli et usum vitae cultioris depo- IV. 1
sita ac mansuefacta barbaria et agrorum cultus et
urbes moenibus cingere didicerunt. Tunc et legibus, 2
non armis vivere, tunc et vitem putare, tunc olivam
serere consuerunt, adeoque magnus et hominibus et
rebus inpositus est nitor, ut non Graecia in Galliam
emigrasse, sed Gallia in Graeciam translata videretur.

Mortuo rege Nanno Segobrigiorum, a quo locus 3
acceptus condendae urbis fuerat, cum regno filius
eius Comanus successisset, adfirmante quodam regulo,
quandoque Massiliam exitio finitimis populis futuram,
opprimendamque in ipso ortu, ne mox validior ipsum
obrueret. Subnectit et illam fabulam: canem aliquando 4
partu gravidam locum a pastore precario petisse, in
quo pareret, quo obtento iterato petisse, ut sibi edu-

YF(γ) *des.*] 1 *sq.* proci essent C processissent $\tau\pi\iota$ proceres essent *Ieep* 3 introducta $\tau\pi\iota$ producta C *(Rue.)* 6 urbis $\tau\pi\iota$ urbi C, *item v. 21* 10 periculo AGQ[1] -lum R 12 constituerint P$\Gamma\iota$C -runt AG[1]V[1]Q[1]R -rent G[2]MV[2]Q[2] 13 usus vitae cultoris C 16 vivere *ex* vincere C et *om.* ιC *ante* olivam *iterum* et π 18 graecia (*ex* -am VE) $\tau\iota$ greciam π graeci C *(Rue.)* 20 rege nanno *(cf. p. 292 v. 26)* segobrigiorum (segobriorum VQπ segobigriorum EF segobigorum L) $\tau\pi\iota$ reges aluonum C 21 *cf. ad v. 6* *inde a voce* cum *usque ad* *§ 7 deest (sine lac.)* CD 22 *post* successissent *lac. ind. Rue. (Ga.), sed cf. Pet. 4*

care eodem in loco catulos liceret; ad postremum
adultis catulis fultam domestico praesidio proprietatem
5 loci sibi vindicasse. Non aliter Massilienses, qui nunc
inquilini videantur, dominos quandoque regionum fu-
6 turos. His incitatus rex insidias Massiliensibus struit.
Itaque sollemni Floraliorum die multos fortes ac stre-
nuos viros hospitii iure in urbem misit, plures
sirpeis latentes frondibusque supertectos induci vehi-
7 culis iubet, ipse cum exercitu in proximis montibus
delitescit, ut, cum nocte a praedictis apertae portae
forent, tempestive ad insidias adesset urbemque somno
8 ac vino sepultam armatis invaderet. Sed has insidias
mulier quaedam regis cognata prodidit, quae adulterare
cum Graeco adulescente adsolita in amplexu iuvenis
miserata formae eius insidias aperuit periculumque de-
9 clinare iubet. Ille rem statim ad magistratus defert;
atque ita patefactis insidiis cuncti Ligures conprehen-
10 duntur latentesque de sirpeis protrahuntur. Quibus
omnibus interfectis insidianti regi insidiae tenduntur.
11 Caesa cum ipso rege hostium septem milia. Exinde
Massilienses festis diebus portas claudere, vigilias
agere, stationes in muris observare, peregrinos reco-
gnoscere, curas habere, ac veluti bellum habeant,
12 sic urbem pacis temporibus custodire. Adeo illic
bene instituta non temporum necessitate, sed recte
faciendi consuetudine servantur.

V. 1 Post haec magna illis cum Liguribus, magna cum
Gallis fuere bella, quae res et urbis gloriam auxit et
virtutem Graecorum multiplicata victoria celebrem

YF (γ) *des.*] 8 sirpeis ω in sirp. *IFGron.* *(Rue.)*, *cf. Pet. 14* 10 *voce* ut *rursus adest* γ praedictis τπι praemissis C *(Rue., Ga.)* 11 *sq.* adessent — invaderent C 14 adsolita τπ solita ι C 15 aperuit ω aperit *ex* ς *Rue.* 17 patefactis τπι pactis C 18 sirpeis τπι insidiis C 19 tenduntur τπι praetenduntur C *(Rue.)* 20 regem (hostium *om.*) C 23 cognoscere curae habere C 24 pacis τπι paucis C illis C 28 quae rege turbis gloriam hausit C

inter finitimos reddidit. Karthaginiensium quoque 2
exercitus, cum bellum captis piscatorum navibus ortum
esset, saepe fuderunt pacemque victis dederunt, cum 3
Hispanis amicitiam iunxerunt, cum Romanis prope
ab initio conditae urbis foedus summa fide custo-
dierunt auxiliisque in omnibus bellis industrie socios
iuverunt. Quae res illis et virium fiduciam auxit et
pacem ab hostibus praestitit. Cum igitur Massilia 4
et fama rerum gestarum et abundantia opum et virium
gloria virente floreret, repente finitimi populi ad nomen
Massiliensium delendum velut ad commune extinguen-
dum incendium concurrunt. Dux consensu omnium 5
Catumandus regulus eligitur. Qui cum magno exer-
citu lectissimorum virorum urbem hostium obsideret,
per quietem specie torvae mulieris, quae se deam di-
cebat, exterritus ultro pacem cum Massiliensibus fecit,
petitoque ut intrare illi urbem et deos eorum ado- 6
rare liceret, cum in arcem Minervae venisset, conspecto
in porticibus simulacro deae, quam per quietem viderat,
repente exclamat illam esse, quae se nocte exterruisset,
illam, quae recedere ab obsidione iussisset. Gratula- 7
tusque Massiliensibus, quod animadverteret eos ad
curam deorum inmortalium pertinere, torque aureo
donata dea in perpetuum amicitiam cum Massilien-
sibus iunxit. Parta pace et securitate fundata rever- 8
tentes a Delphis Massiliensium legati, quo missi mu-
nera Apollini tulerant, audiverunt urbem Romanam a
Gallis captam incensamque. Quam rem domi nun- 9

YF *des.*] 1 finitissimos reddit **C** 2 bellis **C** 3 saepe funduntur **C** 7 illi — hausit **C** 12 dux cum senatu omn. **C** 13 catumandus $\tau\iota$ catumarandus π**C**; *nomen ab aliis non traditum* 14 hostium ω; *secl. Rue.* 15 specie torvae $\tau\pi\iota$ minister vae **C** (*i. e.* minis torvae, *quod rec. Rue.*) 17 illi $\tau\pi$**C** *del. Becharius (Rue.); intell.:* = sibi; illi . . . adorare *om.* ι 21 illam quae recedere *om.* **C** 24 ad perpetuam **C** 27 audiverunt (audierunt **LS**) $\pi\iota$**C** audiverant τ romanam τ**S** romam π**ELC** *(Rue.)*, *cf. 44, 1, 4; Script. Hist. Aug. 7, 8, 6* 28 *sq.* incensamque . . . nuntiatam *om.* **CD**

tiatam publico funere Massilienses prosecuti sunt aurumque et argentum publicum privatumque contulerunt ad explendum pondus Gallis, a quibus re-
10 demptam pacem cognoverant. Ob quod meritum et immunitas illis decreta et locus spectaculorum in senatu datus et foedus aequo iure percussum.
11 In postremo libro Trogus: maiores suos a Vocontiis originem ducere; avum suum Trogum Pompeium Sertoriano bello civitatem a Cn. Pompeio per-
12 cepisse, patruum Mithridatico bello turmas equitum sub eodem Pompeio duxisse; patrem quoque sub C. Caesare militasse epistularumque et legationum, simul et anuli curam habuisse.

LIBER XLIV.

I. 1 Hispania sicuti Europae terminos claudit, ita et
2 huius operis finis futura est. Hanc veteres ab Hibero amne primum Hiberiam, postea ab Hispalo Hispaniam
3 cognominaverunt. Haec inter Africam et Galliam posita Oceani freto et Pyrenaeis montibus clauditur.
4 Sicut minor utraque terra, ita utraque fertilior. Nam neque ut Africa violento sole torretur, neque ut Gallia adsiduis ventis fatigatur, sed media inter utramque hinc temperato calore, inde felicibus et tempestivis imbribus in omnia frugum genera fecunda est, adeo

---

YF *des.*] 1 funere τ π ι munere C *(cf. Hirschfeld, Gall. Stud. I 6 sq.)* 2 aurum (*sine* -que) C 7 *post* trogus *add.* ait C 8 originem a vocontis C avum τ ι proavum π C 10 *post* percepisse *add.* dicit Q ς, *cf. ad v. 7* 12 et (ac π C) legationum (-nem Q[1]R) τ π C ac divitiarum legationum ι 15 sicut ι C seclaudit ita ex huius C 17 ab (ex Γ) hispalo τ X Γ C ab hispano P ι 18 cognominavere C 21 ut τ π ι est C 22 fatigatum C utrumque C 24 est *om.* C

ut non ipsis tantum incolis, verum etiam Italiae ur-
bique Romanae cunctarum rerum abundantia sufficiat.
Hinc enim non frumenti tantum magna copia est, 5
verum et vini, mellis oleique. Nec ferri solum ma-
teria praecipua, sed et equorum pernices greges. Sed 6
nec summae tantum terrae laudanda bona, verum et
abstrusorum metallorum felices divitiae. Iam lini spar-
tique vis ingens, minii certe nulla feracior terra. In 7
hac cursus amnium non torrentes rapidique, ut no-
ceant, sed lenes et vineis campisque inrigui, aestuariis
quoque Oceani adfatim piscosi, plerique etiam divites
auro, quod in balucibus vehunt. Uno tantum Pyrenaei 8
montis dorso adhaeret Galliae, reliquis partibus un-
dique in orbem mari cingitur. Forma terrae prope 9
quadrata, nisi quod artantibus freti litoribus in
Pyrenaeum coit. Porro Pyrenaei montis spatium sex-
centa milia passuum efficit. Salubritas caeli per omnem 10
Hispaniam aequalis, quia aëris spiritus nulla paludium
gravi nebula inficitur. Huc accedunt et marinae aurae
undique versus adsidui flatus, quibus omnem provin-
ciam penetrantibus eventilato terrestri spiritu prae-
cipua hominibus sanitas redditur.

Corpora hominum ad inediam laboremque, animi II. 1
ad mortem parati. Dura omnibus et adstricta par-

YF *des.*] 2 romanae τ π ι *(Rue.)* roma nec C; *cf ad 43,5,8* 3 est *om.* C 4 *sqq. Rue. pon. ante* nec *verba (v. 7)* iam lini spartique vis ingens, *secl.* nec ferri solum materia praecipua sed *et deliberat an haec verba post v 7* divitiae *inserenda sint signo lac. post* sed *posito. vGu. del. praeterea* et — greges. *Ordinem codicum def. Pet. 31 sq.; totum locum neglegentius genere adversativo compositum esse apparet, quapropter et hanc confusionem Iustino ipsi tribuam;* (nec ferri . . . sed *post* divitiae? *AKlotz*) 5 sed *om.* C 8 ingens minii τ π ι ingentem ni C 10 sed . . . inrigui τ π ι selenes et vicinis campis in regula C 12 balucibus *Salmasius (ad Solin.)* paludibus τ π C *om.* ι palucibus *Rue.; cf. ThLL II 1713* 15 *sq.* in pyrenaeum coit ω in cuneum coit *vGu. (Rue.)* 16 porro ω *(Ga.)* ab Euro *vGu.* retro *Baehrens; crucem adpon. Rue.;* (porro = et?) 17 passuum efficit τ π ι passus et fit C 19 accedit C

2 simonia. Bellum quam otium malunt; si extraneus
3 deest, domi hostem quaerunt. Saepe tormentis pro
silentio rerum creditarum inmortui; adeo illis fortior
4 taciturnitatis cura quam vitae. Celebratur etiam bello
Punico servi illius patientia, qui ultus dominum inter
tormenta risu exultavit serenaque laetitia crudelitatem
5 torquentium vicit. Velocitas genti pernix, inquies
animus: plurimis militares equi et arma sanguine ip-
6 sorum cariora. Nullus in festos dies epularum appa-
ratus. Aqua calida lavari post secundum Punicum
bellum a Romanis didicere.

7 In tanta saeculorum serie nullus illis dux magnus
praeter Viriatum fuit, qui annis decem Romanos varia
victoria fatigavit; adeo feris propiora quam hominibus
ingenia gerunt. Quem ipsum non iudicio populi electum,
sed ut cavendi scientem declinandorumque periculorum
8 peritum secuti sunt. Cuius ea virtus continentiaque
fuit, ut, cum consulares exercitus frequenter vicerit,
tantis rebus gestis non armorum, non vestis cultum,
non denique victum mutaverit, sed in eo habitu, quo
primum bellare coepit, perseveraverit, ut quivis gre-
garius miles ipso imperatore opulentior videretur.

III. 1 In Lusitanis iuxta fluvium Tagum vento equas
fetus concipere multi auctores prodidere. Quae fabulae
ex equarum fecunditate et gregum multitudine natae
sunt, qui tanti in Gallaecia ac Lusitania et tam per-
nices visuntur, ut non inmerito vento ipso concepti
2 videantur. Gallaeci autem Graecam sibi originem ad-
serunt; siquidem post finem Troiani belli Teucrum
morte Aiacis fratris invisum patri Telamoni, cum non
reciperetur in regnum, Cyprum concessisse atque ibi
urbem nomine antiquae patriae Salaminam condidisse;
inde accepta opinione paternae mortis patriam repe-
3 tisse, sed cum ab Eurysace, Aiacis filio, accessu pro-

YF *des.*] 2 deesset C 3 fortior τ *(def. Duc.)* potior πιC 5 servilius C 15 ingenia serunt C *post* non *add.* in C 18 ut *om.* C 24 fetus τπι festas C

hiberetur, Hispaniae litoribus adpulsum loca, ubi nunc
est Karthago Nova, occupasse; inde Gallaeciam trans-
isse et positis sedibus genti nomen dedisse. Gallae- 4
ciae autem portio Amphilochi dicuntur. Regio cum
aeris ac plumbi uberrima, tum et minio, quod etiam
vicino flumini nomen dedit. Auro quoque ditissima, 5
adeo ut etiam aratro frequenter glebas aureas excidant.
In huius gentis finibus sacer mons est, quem ferro 6
violari nefas habetur; sed si quando fulgure terra
proscissa est, quod in his locis adsidua res est, de-
tectum aurum velut dei munus colligere permittitur.
Feminae res domesticas agrorumque culturas admi- 7
nistrant, ipsi armis et rapinis serviunt. Praecipua 8
his quidem ferri materia, sed aqua ipso ferro vio-
lentior; quippe temperamento eius ferrum acrius red-
ditur, nec ullum apud eos telum probatur, quod non
aut Birbili fluvio aut Chalybe tinguatur. Unde etiam 9
Chalybes fluvii huius finitimi appellati ferroque ceteris
praestare dicuntur.

Saltus vero Tartessiorum, in quibus Titanas bellum IV. 1
adversus deos gessisse proditur, incoluere Curetes,
quorum rex vetustissimus Gargoris mellis colligendi
usum primus invenit. Huic cum ex filiae stupro nepos 2
provenisset, pudore flagitii variis generibus extingui

Y F (C) *des.*] 1 et loca C 2 est *om.* C inde . . . transisse *om.* C 4 amphilochi *fere* τ π ι anfilo C 5 minio ω minii *Faber; Iust. variasse videtur* 7 adeo τ π ι ad modum C aureas exsuscitet C 9 violari τ ι violari ut π violare C *(Rue.)* fulgure terra τ π ι fulgeretur C 11 velut *om., add.* usi sint C 12 feminae . . . agrorumque *om.* ι 16 apud eos telum *bis* C 17 birbili τ π bisbili ι arbirbili C Bilbili *Bong.* 18 ferroque ceteris τ π ι ferro quos (*del.* C^2 *om.* D) ceteros C 20 vero tartessiorum τ π ι carcertiorum C 21 curetes τ π ι tunc neces C Cunetes *Voss.; cf. Rue. Tq. 123; ASchulten, Fontes Hisp. Antiquae I (1922) p. 88 sq.; Iustino nomen Creticum vel Sabinum* (*cf. Plin. nat. 3, 107* Sabinorum . . . Curenses) *in mentem venisse, tum glossator, quem in* C *saepe vidimus,* Cunetes *recte correxisse, sed librarius quidam aberravisse mihi videtur* 23 invenit τ π ι fuit C 24 flagitii τ π ι flagati C^1 *corr.* C^2 = D

parvulum voluit; sed per omnes casus Fortuna quadam
servatus ad postremum ad regnum tot periculorum
3 miseratione pervenit. Primum omnium cum eum ex-
poni iussisset et post dies ad corpus expositi requi-
rendum misisset, inventus est vario ferarum lacte
4 nutritus. Deinde relatum domum tramite angusto,
per quem armenta commeare consueverant, proici
iubet, crudelis prorsus, qui proculcari nepotem, quam
5 simplici morte interfici maluit. Ibi quoque cum in-
violatus esset nec alimentis egeret, canibus primo
ieiunis et multorum dierum abstinentia cruciatis, mox
6 etiam suibus obiecit. Itaque cum non solum non
noceretur, verum etiam quarundam uberibus aleretur,
7 ad ultimum in Oceanum abici iussit. Tum plane
manifesto quodam numine inter furentes aestus ac
reciprocantes undas, velut nave, non fluctu veheretur,
8 leni salo in litore exponitur, nec multo post cerva
adfuit, quae ubera parvulo offerret. Inde denique con-
versatione nutricis eximia puero pernicitas fuit; interque
cervorum greges diu montes saltusque haud inferior
9 velocitate peragravit. Ad postremum laqueo captus
regi dono datus est. Tunc et liniamentorum simili-
tudine et notis corporis, quae inustae parvulo fuerant,
10 nepos agnitus. Admiratione deinde tot casuum pe-
riculorumque ab eodem successor regni destinatur.
11 Nomen illi inpositum Habidis, qui ut regnum accepit,
tantae magnitudinis fuit, ut non frustra deorum ma-
iestate tot periculis ereptus videretur. Quippe et bar-

Y F (**C**) *des.*] 4 *voce* requirendum *finitur* **C**[1]; *sequentia verba usque 6* nutritus *add.* **C**[3] 6 relatum domum τ π ι relatus **D** tramite τ **EL** in tr. π **SD** 9 quoque *om.* **D** 10 nec (et **D**) alimentis egeret ω *secl. Rue.* (ne al. eg., *cf.* § *8 ? AKlotz*) 14 in ultimnm in **D** tunc **D** 15 *sq.* ac reciprocantes τ **P** reciprocantesque **D** reciprocantes **X** Γ ι rec. undas *del. Ruhnken (Rue.), def. Pet. 47* (inter furentes aestu reciprocante undas *AKlotz*; inter furentis aestus reciprocantes undas *Cast. 144; cf. Walter, PhW. 1932, 1012*
17 post τ π ι prius **D** 19 interque τ inter π ι **D** 21 velocitate τ π ι virtute (*sed* velocitate *marg.*) **D** 26 abido **D** 28 et *om.* **D**

barum populum legibus vinxit et boves primus aratro
domari frumentaque sulco quaerere docuit et ex
agresti cibo mitiora vesci odio eorum, quae ipse
passus fuerat, homines coëgit. Huius casus fabulosi 12
viderentur, ni et Romanorum conditores lupa nutriti
et Cyrus, rex Persarum, cane alitus proderetur. Ab 13
hoc et ministeria servilia populo interdicta et plebs
in septem urbes divisa. Mortuo Habide regnum per 14
multa saecula ab successoribus eius retentum.

In alia parte Hispaniae et quae ex insulis constat,
regnum penes Geryonem fuit. In hac tanta pabuli
laetitia est, ut, nisi abstinentia interpellata sagina
fuerit, pecora rumpantur. Inde denique armenta Ge- 15
ryonis, quae illis temporibus solae opes habebantur,
tantae famae fuere, ut Herculem ex Asia praedae
magnitudine inlexerint. Porro Geryonem ipsum non 16
triplicis naturae, ut fabulis proditur, fuisse ferunt,
sed tres fratres tantae concordiae extitisse, ut uno
animo omnes regi viderentur, nec bellum Herculi sua
sponte intulisse, sed cum armenta sua rapi vidissent,
amissa bello repetisse.

Post regna deinde Hispaniae primi Karthaginienses V. 1
imperium provinciae occupavere. Nam cum Gaditani 2
a Tyro, unde et Karthaginiensibus origo est, sacra
Herculis per quietem iussi in Hispaniam transtulissent
urbemque ibi condidissent, invidentibus incrementis
novae urbis finitimis Hispaniae populis ac propterea
Gaditanos bello lacessentibus auxilium consanguineis
Karthaginienses misere. Ibi felici expeditione et Ga- 3

YFC *des.*] 1 populum regibus A G[1] 2 domari *ω* domare *Ortwin (Rue.)* quaerere *τ π ι* serere D ex *om.* G M *secl. una cum 3* mitiora *Rue.* 3 vesci *ω* assuescere *vGu.*; *cf. 2, 6, 5* 4 fabulosi casus D 6 et *om.* D 8 urbes *τ π ι* orbes D ordines *Schulten* 9 *post* retentum *add.* est A ς *(fort. et alii; adnott. Ieepii et Ruehlii differunt)* 10 et quae *τ* quae D (*π ι?*); *cf. e. g. 43, 2, 9* et veluti 20 sua *om.* D 24 et *om.* D 27 ac propterea *om.* D 28 bello gaditanos D consanguineis *om.* D

ditanos ab iniuria vindicaverunt et maiore iniuria
4 partem provinciae imperio suo adiecerunt. Postea
quoque hortantibus primae expeditionis auspiciis Hamilcarem imperatorem cum manu magna ad occupandam provinciam misere, qui magnis rebus gestis, dum fortunam inconsultius sequitur, in insidias de-
5 ductus occiditur. In huius locum gener ipsius Asdrubal mittitur, qui et ipse a servo Hispani cuiusdam,
6 ulciscente domini iniustam necem, interfectus est. Et maior utroque Hannibal imperator, Hamilcaris filius, succedit, siquidem utriusque res gestas supergressus universam Hispaniam domuit. Inde Romanis inlato bello Italiam per annos sedecim variis cladibus fati-
7 gavit, cum interea Romani missis in Hispaniam Scipionibus primo Poenos provincia expulerunt, postea
8 cum ipsis Hispanis gravia bella gesserunt. Nec prius perdomitae provinciae iugum Hispani accipere potuerunt, quam Caesar Augustus perdomito orbe victricia ad eos arma transtulit populumque barbarum ac ferum legibus ad cultiorem vitae usum traductum in formam provinciae redegit.

YFC *des.*] 1 maiore iniuria **D** *(coni. Rue.)* maiorem iniuriam ι maiorem τπ (iniuria *vix interpolatum; mai. ini. interpolationem esse censet Cast. 147* 3 prima expeditione **D** 4 manu magna τπ maiore manu ι**D** (magna manu *Bong. ex* ς, *Ga.*) 9 ulciscentis **D** et τπ sed ι**D** 11 succedit τπι accedit **D** 17 perdomitae (-ta **AGVQR**) provinciae (-cia **G**[2]**Q**[2]**R**[2]) ω *del. Faber (Rue., Ga.); siquid delendum,* [Hispani] *secluserim, sed* perdomitae prov. *genetivus sing. esse mihi videtur* iugum . . . potuerunt *om.* ι iugum *usque 18* quam *om.* **D** accipere τ(**PZ**) capere **X**Γ 18 augustusque **D** 20 cultiorem ω -ris *Seck (Rue.)*

PROLOGI
HISTORIARVM
PHILIPPICARVM
POMPEI TROGI.

LIBER HISTORIARVM PHILIPPICARVM
ET
TOTIVS MVNDI ORIGINES ET TERRAE SITVS.

PROLOGVS LIBRI I.

Primo volumine continentur haec. Imperium Assyriorum a Nino rege usque ad Sardanapallum: post quem translatum est per Arbacem ad Medos, usque ad ultimum regem Astyagem. Is a nepote suo Cyro pulsus regno, et Persae regno potiti. Ut Croeso Lydiae regi bellum intulit Cyrus victumque cepit. Hic in excessu dicti Aeolicarum et Ionicarum urbium situs originesque Lydorum et in Italia Tuscorum. Post Cyrum filius Cambyses Aegyptum domuit. Repetitae Aegypti origines urbium. Extincto Cambyse Darius occisis magis regnum Persicum accepit captaque Babylone bella Scythica molitus est.

PROLOGVS LIBRI II.

Secundo volumine continentur haec. Scythiae et Ponti situs originesque Scythiae usque ad bellum, quo est inde pulsus Darius: qui post hanc fugam Graeciae

---

I **2** sardanapallum **A[2]G[2]VQB** -palum **A[1]G[1]π** **3** est *del. Due.* arbacem **VQπ** orbacem (r *ex* s) **A** ospacem **G** osbacem, al' alio nomine arbactum **B** arbactus *Iust. 1, 3, 2, chronogr., Or.; Ἀρβάκης Strabo XVI 737* **6** bellum tulit **G** **7** dictae oligarum **GX** **9** cambyses **B** cambises **π** cambysses **τ** *(item v. 10)* **10** urbium **ω** *secl. GHGrauert* Orbum *vGu.* darius (-e- **Q**) **ω**; *ceteris locis codd. var. inter* -i- *et* -e-, *sed* -i- *praevalet*

II **1** scythiae — **2** originesque *om.* **X** originesque (-que *ex* quum **G**) scythiae **ω** originesque; Scythiae res *Due. ex* ς

bellum intulit per Datim et Tisaphernem, quod soli Athenienses sustinuere. Hic origines Athenarum repetitae et reges usque ad Pisistrati tyrannidem, qua extincta Marathone vicere Persas. Ut mortuo Dario filius eius Xerxes bellum Graeciae intulit: ac repetitae origines Thessaliae: expulsoque Graecia Xerxe bellum ab Atheniensibus translatum in Asiam usque ad Xerxis interitum.

PROLOGVS LIBRI III.

Tertio volumine continentur haec. Ut mortuo Xerxe filius Artaxerxes ultus interfectorem patris Artabanum bellum cum defectore Aegypti habuit, primoque dux eius Achaemenes victus est, iterum per Bagabaxum Aegyptus recepta. Ut Graecis cum rege pacificatis bella inter ipsos orta sint. Inde repetitae Peloponnensium origines: ut ab Herculis posteris Dorico populo sit occupata. Deinde bella Argolica et Messania, coalitique Sicyone et Corintho tyranni. Bellum Crisaeum et quod Athenienses primo cum Boeotis, dein cum Peloponnesiis gesserunt.

PROLOGVS LIBRI IV.

Quarto volumine continentur res Siculae, ab ultima origine usque ad deletam Syracusis Atheniensium classem.

---

4 tisaphernem *(vel* tyssafarnem *vel sim.)* ω Artaphernem *Due. (Ieep), sed cf. Ampel. 15, 9. Syncell. 468, 1* 7 extinctam arathone **X** -tam ratione **G** 11 ad *om.* **X**

III 2 ultus **AVQ**π pulsus **G**ς pulso *(vel* perculso) ς 4 Achaemenes *Bong.* acthemenes τ achamenes (aca- **X**) π bagabaxum *vGu* agabaxum (agap- **B** agabarum **Z**) ω baccabasum *Iust. 3, 1, 5* Megabazum *Due.* 6 peloponnensium ω Peloponnensi *vGu.* 8 messania π messiania (mersi- **G**) τ 9 sicyone (sicione **ZX**) π sicrome (sicyomae **V**) τ Sicyoniae *Bong.* corintho ς *vGu.* corinthio ω

IV 1 *post* continentur *add.* haec **X**

PROLOGVS LIBRI V.

Quinto volumine continentur haec. Bellum inter Athenienses et Lacedaemonios, quod Deceleicum vocatur, usque ad captas Athenas. Ut expulsi sunt Athenis XXX tyranni. Bellum quod Lacedaemonii in Asia cum Artaxerxe gesserunt propter Cyrum adiutum. Hinc repetitum in excessu Cyri cum fratre bellum et Graecorum, qui sub eo militaverunt.

PROLOGVS LIBRI VI.

Sexto volumine continentur haec. Bellum Lacedaemoniorum gestum in Asia cum Persicis praefectis, ducibus belli Dercylide et Agesilao, usque ad proelium navale factum Cnido: quo victis illis Athenienses repetiere imperium. Dein bellum Corinthiacum et bellum Boeotium, quo Leuctris et Mantineae victi Spartani amisere imperium. In Thessalia deinde Iasonis et post illum Alexandri Pheraei coalitum atque extinctum imperium. Tum sociale bellum gestum adversus Athenienses a Chiis et Rhodiis et Byzantiis. Transitus hinc ad res Macedonicas.

PROLOGVS LIBRI VII.

Septimo volumine continentur origines Macedonicae regesque a conditore gentis Carano usque ad magnum Philippum: ipsius Philippi res gestae usque ad captam urbem Mothonen. Additae in excessu Illyriorum et Paeonum origines.

V 5 Cyrum adiutum *Seel (neglegenter dictum pro* Cyr., qui eos ante adiuverat; *cf. Iust. 5, 11, 6* Lac. memores ... se eius opere adiutos; *Leumann-Hofmann, Lat. Gramm. 544 sq.;* 'ut Cyrum adiuvarent' propter = causa *? AKlotz)* cyricum adiutum *π* (cyricum *ex v. 6 pro* Cyrum; *cf. prol. XII 7* samniasicum); grissum iniutum *τ* ephesum motum *vGu*.

VI 3 dercylide (-cyll-, -cul-) *ω (cf. vGu., Jahrb. f. Philol., Suppl. 2, 192)* Herculide *Bong. ex* ς hercylides *Iust. 6, 1, 2. Or.* 4 cnidio GX emolio ς 8 Pheraei *Bong.* epirei *ω* 10 a Chiis *Bong.* achaeis *ω* (ab Ach. *vel* cum Ach. ς)

VII 5 Paeonum *Bong.* poenum (paenum V) *ω*

PROLOGVS LIBRI VIII.

Octavo volumine continentur res gestae Philippi magni post captam urbem Mothonen, a principio belli Phocensis, quod sacrum vocant, usque ad finem eius: interiectumque huic bellum, quod Philippus cum Chalcidicis urbibus gessit, quarum clarissimam delevit Olynthon. Ut Illyrici reges ab eo victi sunt, et Thracia atque Thessalia subactae, et rex Epiro datus Alexander eiecto Arybba, et frustra Perinthos oppugnata.

PROLOGVS LIBRI IX.

Nono volumine continentur haec. Ut Philippus a Perintho summotus. Byzantii origines, a cuius obsidione summotus Philippus Scythiae bellum intulit. Repetitae inde Scythicae res ab his temporibus, in quibus illa prius finierant, usque ad Philippi bellum, quod cum Athea Scythiae rege gessit. Unde reversus Graeciae bellum intulit victisque Chaeroneae, cum bella Persica moliretur praemissa classe cum ducibus, a Pausania occupatis angustiis nuptiarum filiae occisus est, priusquam bella Persica inchoaret. Repetitae res inde Persicae ab Dario Notho, cui successit filius Artaxerxes cognomine Mnemon, qui post fratrem Cyrum victum pulsaque Cnido per Conona classe Lacedaemoniorum bellum cum Euagora rege Cyprio gessit: originesque Cypri repetit.

VIII 4 interfectumque **G** quod **AVQ**π quam **G** chalcidicis **X**(π) *(Freinsh.)* chalcidiois **G** chalcidoniis *(vel sim.)* **AVQ** 8 eiecto *Bong.* electo **AGQPZ** delecto **X** erepto **V** deleto *Longuerrue (cf. Due.); cf. Iust. 8, 6, 7* ereptum Arybbae regnum

IX 6 cum Athea *Bong.* cum mathea ω; *apud Graecos:* *Ἀτέας* 7 victisque **X**(π) victusque τ victorque *coni. Bong.* 9 *post* filiae *add.* die *Bong. (edd.); supervacaneum m. s.; intell.:* occup. angustiis nuptiarum = *concursu spectantium usus; cf. Quint. decl. (ed. Ritter) 339 p. 340* angustiis = *conferta multitudine*

PROLOGVS LIBRI X.

Decimo volumine continentur Persicae res. Ut Artaxerxes Mnemon pacificatus cum Euagora rege Cyprio bellum Aegyptium in urbe Ace conpararit, ipse in Cadusis victus, defectores in Asia purpuratos suos persecutus, primum Dotamen praefectum ⟨Paphlagoniae⟩. Paphlagonon origo repetita: deinde praefectum Hellesponti Ariobarzanen, deinde in Syria praefectum Armeniae Oronten, omnibusque victis decesserit filio successore Ocho. Is deinde occisis optimatibus Sidona cepit: Aegypto bellum ter intulit. Ut post mortem Ochi regnarit Arses, deinde Darius, qui cum Alexandro Macedonum rege bello conflixit.

PROLOGVS LIBRI XI.

Undecimo volumine continentur res gestae Alexandri magni usque ad interitum regis Persarum Darii, dictaeque in excessu origines et reges Cariae.

PROLOGVS LIBRI XII.

Duodecimo volumine continentur Alexandri magni bella Bactriana et Indica usque ad interitum eius, dictaeque in excessu res a praefecto eius Antipatro in Graecia gestae, et ab Archidamo, rege Lacedaemoniorum, Molossoque Alexandro in Italia, quorum ibi est uterque cum exercitu deletus. Additae his origines Italicae

---

X 5 Dotamen *vGu.* dopanem (-en **AB**) *ω* Paphlagoniae *add. Bong.* 6 Paphlagonon (**AVQ**) *Due.* paphlagonaon **G** paplagonum *π* 8 Oronten (*vel* -em) omnibusque *edd.* oronti (-ta **B**) in omnibusque *τ* oronti nomnibusque (nomini- **P**) *π* 9 Sidona cepit *Bong.* sidon accepit *ω* 10 ter *ω* (*def. vGu. contra Due.*) 11 Arses *Longuerue* arsen *ω*; *cf. XXIII* mamertinin; *XVIII* Carthaginin deinde darius (clarius **Z**) *π* deinde reus (re hiis **B**) *τ*

XI 2 magni *om.* **X** 3 in *om.* **GX**

Apulorum, Lucanorum, Samnitium, Sabinorum, et ut Zopyrion in Ponto cum exercitu periit.

PROLOGVS LIBRI XIII.

Tertio decimo volumine continentur haec. Ut mortuo Alexandro optimates castrorum eius provinciarum imperia sint partiti; ut veterani, qui ab eodem lecti erant in colonias, moliti relictis illis in Graeciam redire a Pithone sint deleti. Bellum Lamiacum, quod Antipater in Graecia gessit. Bellum quo Perdiccas regem Ariarathem occidit; ⟨ut⟩ occisus est. Bellum quo Eumenes Neoptolemum et Crateron occidit. Additae in excessu origines regesque Quirenarum.

PROLOGVS LIBRI XIV.

Quarto decimo volumine continentur haec. Bellum inter Antigonum et Eumenen gestum: quem ut Cappadocia expulit Antigonus, sic Phrygia minore Arridaeum et Cliton victos in Hellesponto navali bello. Repetitum rursus bellum ab Eumene per Argyraspidas, quo victus ab Antigono interiit. Ut in Macedonia Cassander victo Polyperchonte receptaque a defectore Nicanore Munychia matrem Alexandri Olympiada Pydnae obsessam interfecit.

XII 7 apulorum **AVQZP** a populorum **G** populorum **X** Samnitium *vGu.* samniacum τ samniasicum π 8 periit τ**PZ** delevit **X**

XIII 5 Pithone *Freinsh.* phitone (pitone **X**) ω Lamiacum *Bong. (edd.)* lansacum (*vel* lams-) ω 7 ut *ante* occisus *add. vGu.* is ut deinde *Bong.* et ut *IFGron.; fort. mendum altius latet* 9 quirenarum ω *(vGu.)* cyrenarum *edd. vett.*

XIV 3 arrid- τ arid- π 4 cliton victos π *(vGu.)* cliton (clipon **G**) victus τ cliton vicit *Ieep* Cliton ⟨Lydia. Deinde ut ab eo Clitus⟩ victus *Grauert (Due.) alii alia* 7 *sq.* a defectore Nicanore Munychia *emendavit Bong. (vGu. sine adn.)* ad satorem (*vel* fatorem) in ichia **G**(τ) a micanorem in icina **X**(π); *cave ne nimis lect. receptae fidas* 8 Olympiada Pydnae *Bong.* olympiadanae ω

PROLOGVS LIBRI XV.

Quinto decimo volumine continentur haec. Ut Demetrius Antigoni filius Gazae victus est ab Ptolomaeo. Ut Cassander in Macedonia filium Alexandri regis interfecit, ac alterum Polyperchon. Ut Cypro Ptolomaeum vicit classe Demetrius idemque ab obsidione Rhodi summotus est. Repetita in excessu origo Rhodiorum: unde digressus Demetrius liberavit a Cassandro Graeciam. Dein pater eius Antigonus bellum cum Lysimacho et Seleuco habuit. Repetitaeque Seleuci res et regis Indiae Sandrocotti. Ut victus bello Antigonus interiit reliquiaeque imperii sunt a filio collectae. Cleonymi deinde Spartani res gestae Corcyrae et Illyrico et in Italia: cui ablata Corcyra. Rex Cassander interiit.

PROLOGVS LIBRI XVI.

Sexto decimo volumine continentur haec. Ut mortuo Cassandro ortisque inter filios eius certaminibus Demetrius adiutor alteri adhibitus occiso eo Macedoniae regnum tenuit: quo mox eiectus a Pyrro Epiri rege, translatis in Asiam bellis captus a Seleuco decessit. Ut Ptolomaeus nuncupato successore filio Philadelpho decessit. Ut Lysimachus in Ponto captus ac missus a Dromichaete rursus in Asia civitates, quae sub Demetrio fuerant, et in Ponto Heracleam occuparit. Repetitae inde Bithyniae et Heracleoticae origines, tyran-

---

XV 4 ac (ut **X**) ω? *Due., Ieep sine adn.*; sic *vGu. nescio unde; sit coniectum an traditum, certe falso propter antecedens* ut *inreptum* Polyperchon. Ut Cypro *vGu. (Ieep)* polyperchon ut espro **G** polypercomites **X** poliperconutes *cett.* 9 repetitaeque π repetitae quam (qua **A**) τ repetitae *Due.* 10 sandrocottiae **GX** 12 Cleonymi *Longuerue (edd.)* et leonimidi τ et leonymi π et Leonidae *Bong.* 13 illyrico ω in Ill. *Grauert (edd.)* cui *vGu. (qui post* Corcyra *primus interpunxit)* qui ω

XVI 4 eiectus π evictus **G**(τ) 8 Dromichaete *Bong.* a romiche (aromice **X**) π andromachae τ

nique Heracleae Clearchus et Satyrus et Dionysius, quorum filiis interfectis Lysimachus occupavit urbem.

PROLOGVS LIBRI XVII.

Septimo decimo volumine continentur haec. Ut Lysimachus occiso filio Agathocle per novercam Arsinoën bellum cum rege Seleuco habuit, quo victus interiit: ultimumque certamen conmilitonum Alexandri fuit. Ut Seleucus amissis in Cappadocia cum Diodoro copiis interfectus est ab Ptolomaeo fratre Arsinoës uxoris Lysimachi, in cuius vicem Ptolomaeus cognomine Ceraunus creatus ab exercitu rex Macedoniam occupavit; bella cum Antiocho et Pyrro conposuit, datis Pyrro auxiliis, quibus iret contra Romanos defensum Tarentum. Inde repetitae origines regum Epiroticorum usque ad Pyrrum, ipsiusque Pyrri res gestae priusquam in Italiam traiecit.

PROLOGVS LIBRI XVIII.

Octavo decimo volumine continentur res a Pyrro Epirota in Italia gestae contra Romanos, postque id bellum transitus eius in Siciliam adversus Carthaginenses. Inde origines Phoenicum et Sidonos et Veliae Carthaginisque res gestae in excessu dictae.

---

11 *post* Dionysius *add.* ⟨uxorque Dionysii⟩ *vGu.*, *sed cave ne auctorem prologorum corrigas*

XVII 4 ultimumque ω quod ultimum *Gron.* hoc *vel* id *add. Grauert* 11 *pro* regum *praebet* regnum tenuit quo mox evictus **G** *(ex XVI 4)*

XVIII 4 sidonos **AG** sidones **Q** sinodes **V** sidoniorum **πB** 5 Veliae ω, *quae urbs contextui male convenire videtur, quare coniec.* Didonis vel Elissae Carthaginiensium *GRadke 1961*, Sidonos et Tyri Carthaginiensium *VIliescu 1969*, *m. s. neutrum satis prob.*, *cf. RWIV 3* Carthaginisque *vGu.* -ninque **A** -nenque **G Q** -numque **B** -nesque π

PROLOGVS LIBRI XIX.

Undevicensimo volumine continentur res Carthaginensium in Africa per Sabellum Annonem gestae et in Sicilia, cum Selinuntem et Agragantum et Camerinam et Gelam ceperunt: quo bello Dionysius Syracusanus Siciliae regnum occupavit. Bellum, quod cum eo Poeni per Himilconem gesserunt, qui obsidione Syracusarum exercitum et classem amisit.

PROLOGVS LIBRI XX.

Vicensimo volumine continentur res gestae Dionysii Siculi patris. Ut pulsis Poenis Italica bella sit molitus. Inde repetitae origines Venetorum et Graecorum et Gallorum, qui Italiam incolunt. Deductisque Dionysii rebus ad interitum eius dictae quas Anno magnus in Africa gessit.

PROLOGVS LIBRI XXI.

Uno et vicensimo volumine continentur haec. Ut in Sicilia Dionysius filius a patre amissum tractarit imperium. Per ⟨Dionem⟩ Dionysius eiectus bellum cum Siculis gessit, donec amissis liberis et fratribus Corin-

---

XIX 1 undevicensimo **A** undevincensimo **G** nonodecimo **X**, *cett. var.* (decimo nono *vel* undevicesimo) carthaginensium **ABV** -niensium **QG**π *(sim. var. semper codd.)* 2 in africa . . . in sicilia **A**(**VQ**π) in africam . . . in siciliam **G** *(Ieep; vGu. sine adn.)* Sabellum Annonem *vGu. (cf. Polyb. IX 25 Μάγων ὁ Σαυνίτης; App. Pun. 68. 70 Ἀμίλχαρ ὁ Σαυνίτης; Saunites = Sabelli, cf. Plin. nat. 3, 107)* rubellum annonem (anonem) π rubellum annorum τ Asdrubalem, Amilcarem et Annonem *Bong. ex* ς ducem belli Annonem *Ga.* 3 et Agragantum *vGu.* egantum **B** et egantum τ et tagantum (rag- **Z**) π 6 Himilconem *Longuerue* homilconem (om- **VQ**) τ homileonem **B** holmiconem (holni- **Z**) π

XX —

XXI 2 a patre amissum *Grauert (Due.)* a patre amisso ω *(Ieep, vGu. nescio quo iure)* patre amisso *Bong. ex* ς 3 per ⟨Dionem⟩ Dionysius *Ieep (sine uncinis Ga.)* per dionysius τ perinde dionysius π per Dionem *Bong.* per Dionem inde *Longuerue* 4 *sq.* Corinthum ⟨abiit⟩. Ut a Timoleonte *Modius*

thum ⟨abiit⟩. Ut a Timoleonte Carthaginensium bello sit liberata Sicilia mortuoque Sosistratus iterum facta seditione arcessitique ab illo Carthaginenses obsederunt Syracusas. Quo bello Agathocles nanctus imperium est.

PROLOGVS LIBRI XXII.

Secundo et vicensimo volumine continentur haec. Res gestae Agathoclis: ut a Poenis nanctus imperium bellum cum ipsis gessit, primum in Sicilia; dehinc victus traiecit in Africam, ubi possessa provincia Ophellam regem Cyrenarum interfecit. Ut rursus in Siciliam reversus, occupata totius insulae dominatione, cum revertisset in Africam, amissis copiis solus inde profugit in Siciliam, belloque ibi repetitus et cum Poenis pacem conposuit et dissidentes a se Siculos subiecit.

PROLOGVS LIBRI XXIII.

Tertio et vicensimo volumine continentur haec. Ut Agathocles domita Sicilia bellum in Italia Bruttiis intulit. Repetitae inde Bruttiorum origines. Omnibus subactis rex seditione filii exheredati ac nepotis oppressus interiit. Inter peregrinos deinde milites eius et Siculos bellum motum, quae causa Pyrrum, regem Epiri, in Siciliam adduxit. Bella quae Pyrrus cum Poenis et Mamertinis ibi gessit et a Sicilia reversus in Italiam victusque proelio a Romanis revertit Epirum.

(edd. plerique) corinthum statim oleonte ω (abiit *in perioche supervac.?*) 6 Sosistratus *vGu.* (-os *Ieep*) pisistrato ω Sosistrato *('etiamnunc corruptum') Grauert* 7 ab illo *Ieep* a bello ω ad bellum *Bong.* obsederunt ω obsederint *vGu.*

XXII 3 dehinc **AGQB** deinde **V**π 5 Ophellam *Longuerue (vGu.)* opellam ω Aphellam *Ieep* 8 repetitus ω *(def. Due.)* repetito *vGu.*

XXIII 3 intulerit **B** *Due.* 7 bella quae *Mod.* bellaque ω 8 mamertinin **G** 9 -que *om.* **Q** epirum **GX**(ω?) in Epirum *(coni.?) Bong. (edd.)*

PROLOGVS LIBRI XXIV.

Quarto et vicensimo volumine continentur haec. Bellum, quod inter Antigonum Gonatam et Antiochum Seleuci filium in Asia gestum est. Bellum, quod Ptolomaeus Ceraunus in Macedonia cum Monunio Illyrio et Ptolomaeo Lysimachi filio habuit, utque Arsinoën sororem suam imperio Macedonicarum urbium exuit, ipse cum Belgio Gallorum duce congressus interiit. Repetitae inde Gallorum origines, qui Illyricum occuparunt; atque ut ingressi Graeciam Brenno duce Delphis victi deletique sint.

PROLOGVS LIBRI XXV

Quinto et vicensimo volumine continentur haec. Ut Antigonus Gallos delevit, deinde cum Apollodoro, Cassandreae tyranno, bellum habuit. Ut Galli transierunt in Asiam bellumque cum rege Antiocho et Bithunia gesserunt: quas regiones Tyleni occuparunt. Ut Pyrrus ex Italia reversus regno Macedoniae Antigonum exuerit, Lacedaemona obsederit, Argis interierit; filiusque eius Alexander Illyricum cum rege Mitylo bellum habuerit.

PROLOGVS LIBRI XXVI.

Sexto et vicensimo volumine continentur haec. Quibus in urbibus Graeciae dominationem Antigonus Gonatas constituerit. Ut defectores Gallos . Megaris delevit regemque Lacedaemonium Area Corinthi interfecit, dehinc cum fratris sui Crateri filio Alexandro

---

XXIV 4 Monunio *Droysen (et Niebuhr; Ieep, vGu.)* monio *ω*

XXV 4 Bithunia *vGu. (cf. XXVII 5)* bithinia (bitiniam **P**) *π* bithannio (by- **Q** bithanino **B**) *τ*   5 Tyleni *vGu* tileni *ed. Oxon.* felini *ω*   8 eius *om. π*   Illyricum cum rege *vGu.* illyricum (yllirico **B**) *τ* cum rege illiricum *π*   9 mitylo (*vel* mytilo; mytertilio **B**) *ω*

XXVI 3 conatus **G**   5 *post* filio *add.* suo **GX**

bellum habuit. Ut princeps Achaiae Aratus Sicuonem et Corinthum et Megara occuparit. Ut in Syria rex Antiochus cognomine Soter altero filio occiso, altero rege nuncupato Antiocho decesserit. Ut in Asia filius Ptolomaei regis socio Timarcho desciverit a patre. Ut frater Antigoni Demetrius occupato Cyrenis regno interiit. Ut mortuo rege Antiocho filius eius Seleucus Callinicus regnum acceperit.

PROLOGVS LIBRI XXVII.

Septimo et vicensimo volumine continentur haec. Seleuci bellum in Syria adversus Ptolomaeum Tryphonem: item in Asia adversus fratrem suum Antiochum Hieracem, quo bello Ancurae victus est a Gallis: utque Galli Pergamo victi ab Attalo Zielan Bithunum occiderint. Ut Ptolomaeus Adaeum denuo captum interfecerit, et Antigonus Andro proelio navali Sophrona vicerit. Ut a Callinico fusus in Mesopotamia Antiochus insidiantem sibi effugit Ariamenen, dein postea custodes Tryphonis: quo a Gallis occiso Seleucus quoque frater eius decessit, maioremque filiorum eius Apaturius occidit.

PROLOGVS LIBRI XXVIII.

Octavo et vicensimo volumine continentur haec. Ut mortuo rege Epiri Alexandro Laodamiam Epirotae occiderint. Dictique in excessu Basternici motus. Ut

---

6 habuit *Duc.* habuerit ω 7 occuparint G -ret X 12 interiit (interierit B) ω antiocho X(π) antigono G(τ); *quae nomina saepe permutantur* 13 Callinicus *edd.* gallinicum GX(ω?)

XXVII 2 tryphonem (*vel* triph- *vel* trif-) π *om.* τ 3 Asia] asyriam G 5 zielan (ci- Z) π ziaelan (-am VQ zaelam B) τ 7 Sophrona *CMueller, FHG III 710* oprona ω; *ad rem cf. FJacoby, Fr. gr. Hist. 260 F. 32 § 7* 10 custodes Tryphonis *Freinsh.* custode striponio τ custodes thriponis π 12 Apaturius *Freinsh.* epatorios (*vel* eparorios) ω

XXVIII 3 Basternici *vGu.* basternati (-ci Z) π bastarnaci (vastarnazi B) τ

rex Macedoniae Demetrius sit a Dardanis fusus: quo mortuo tutelam filii eius Philippi suscepit Antigonus, qui Thessaliam et in Asia Cariam subiecit et adiutis Achaeis contra regem Spartanum Cleomenem cepit Lacedaemona: amissoque regno Cleomenes Spartanus confugit Alexandriam atque ibi interiit. Dictum in excessu bellum Illyricum, quod Romani gessere cum Teuta.

PROLOGVS LIBRI XXIX.

Undetricensimo volumine continentur haec. Res gestae Philippi regis adversus Dardanos et Aetolos, repetitaeque inde Creticae origines, post cuius insulae societatem Philippus cum Illyriis et Dardanis et rursus Aetolis bello congressus est adiuvantibus Aetolos Romanis: quo finito intulit Attalo bellum.

PROLOGVS LIBRI XXX.

Tricensimo volumine continentur haec. Ut mortuo Ptolomaeo Thryphone filius eius Philopator Antiochum regem vicit Raphiae, ipse amore Agathocleae corruptus decessit relicto filio pupillo, in quem cum Philippo rege Macedonum consensit Antiochus. Philippi deinde gesta in Asia, cum movisset Attalo bella: a quibus reversus bellum habuit cum ducibus Romanis Sulpicio et Flaminino, a quibus victus; pax. Transitus deinde

---

5 mortuo tutelam ... Antigonus qui Thessaliam et in Asia *Bong.* mortuo (-tui **τ**) tutelam (telam **G**) ... antigonusque thessali in asiam *(vel sim.)* **ω** 6 subegit **X**(**π**)

XXIX 6 Attalo *vGu.* aetolis **ω** Dardanis *Grauert (Due.)*; *cf. XXX 6*

XXX 2 ptolomaeo (pthol- **P** ptolem- **Z**) **πB** ptholomae (pto-) **VG** pthomae **A** pthomece **Q** tryphone *Scaliger*, ς trithone (tritone **X** truthone **Z**) **π** et ruphonae **B** utrupphonae (utrufph- **A**) **τ** Truphone *vGu.* 3 Raphiae, ipse amore Agathocleae *Valesius* rapi ei poca mare gathacleae **G**(**τ**) rapie ipse amore Agathocle **X**(**π**) 6 Attalo *vGu.* aetola (actolo **G**) **ω** 8 flaminino **V** flaminio **GX** *(cett.?)* a (*om.* **τ**) quibus victus pax **ω** ⟨transigitur⟩ *add. Longuerue* quo bis victo pax *Ieep (vGu.)*

ad res Antiochi, qui post regnum acceptum persecutus defectores in Mediam Molonem, in Asiam Achaeum, quem obsedit Sardibus, pacata superiore Asia Bactris tenus in bella Romana descendit.

PROLOGVS LIBRI XXXI.

Uno et tricensimo volumine continentur haec. Bellum, quod cum Lacedaemonio Nabide Titus Flamininus et Philopoemen dux Achaeorum gessit. Item bellum, quod cum Antiocho in Achaia per Acilium consulem, et in Asia per Scipionem gestum est, denique Hannibalis ad regem a Carthagine fuga. Bellum cum Aetolis gestum per eundem Acilium, qui Antiochum Graecia expulerat.

PROLOGVS LIBRI XXXII.

Secundo et tricensimo volumine continentur haec. Defectio ab Achaeis Lacedaemoniorum et Messeniorum, qua Philopoemen interiit. Romanorum in Asia duce Manlio adversus Gallos bellum. Regis Philippi propter ablatas sibi civitates alienatus in Romanos animus, et ob hoc alter filiorum Demetrius occisus, concitatique ab eo Basternae transire conati in Italiam. Inde in excessu dictae res Illyricae: ut Galli, qui occuparant Illyricum, rursus redierunt in Galliam: originesque Pannoniorum et incrementa Dacorum per Burobusten regem. In Asia bellum ab rege Eumene gestum ad-

---

10 mediam ... asiam achaeum **π** media ... asia machaeum **τ** Media ... Asia Achaeum *Freinsh. (edd.)*

XXXI 1 continentur haec **GZX** continentur **QP** continetur **AVB** 2 Nabide *Mod.* navi de **τ** (-ion) avide **π** 5 denique **ω** Poenique *Ieep (vGu.)* 6 a carthagine **B** a carthaginem **τ** cartaginem **π**

XXXII 3 in Asia *om.* **X** duce Manlio *Bong.* ducem (duce **X**) ambo **ω** 7 basternae **ω** Bastarnae *edd. vett.* 10 dacorum **π** daciorum (datiorum **G**) **τ** Burobusten *vGu.* rubobusten **π** rubobosten (-boten **Q**) **τ** *Βυρεβίστας Strab. VII 298* 11 ab rege **X** a rege **PZ** ad regem **τ**

versus Gallum Ortiagontem, Pharnacem Ponticum et Prusian, adiuvante Prusian Hannibale Poeno. Res gestae Hannibalis post victum Antiochum et mors. Mortuo Seleuco filio magni Antiochi successit regno frater Antiochus.

PROLOGVS LIBRI XXXIII.

Tertio et tricensimo volumine continentur haec. Ut cum Perse Philippi filio, rege Macedonum, Romani bellum gesserint: quo capto deleta est Epiros. Achaicae civitates ab unitate corporis deductae, inter Achaeos et Lacedaemonios certamine orto. Bellum rursus in Macedonia gestum a Romanis cum Pseudophilippo.

PROLOGVS LIBRI XXXIV.

Quarto et tricensimo volumine continentur haec. Bellum Achaicum, quod Romani per Metellum et Mummium gessere, quo diruta est Corinthos. Bellum regis Eumenis cum Gallograecis et in Pisidia cum Selegensibus. Res quas gessit Syriae rex Antiochus, et rex Aegypti Ptolomaeus Epiphanes. Ut mortuo Ptolomaeo relicti ab eo filii duo Philometor et Euergetes primum cum Antiocho habuere bellum, quod per Romanos finitum est, deinde inter se, quo maior est expulsus, restitutoque Romani inter fratres regna diviserunt. Ut mortuo Antiocho rege Syriae Demetrius cognomine Soter, qui Romae fuerat obses, clam fugit occupataque Syria bellum cum Timarcho Medorum rege habuit ⟨et⟩

---

12 Gallum *Bong.* gallium ω *(Ieep)* 13 prusian PX prusiana τZ prusian *(secundum)* AGQB prusianh V prusiam π 14 mors τ mox π

XXXIII 3 Achaicae *Bong. (edd.)* aetolicae ω

XXXIV 3 quo fracta est G corinthos τ corinthum π 6 *post* ptolomaeus *add.* repetitae inde origines rerum *(sic!)* cappadocum ω; *cf. v. 14, ubi haec verba iterum occurrunt; del. Grauert* 7 philometore segetes X philomeco rete vergetes G 13 ⟨et⟩ *add. Bong.*

Ariarathe rege Cappadocum. Repetitae inde origines regum Cappadocum. Ut habita inter Ariarathen et Orophernem regni certamina. Ut mortuo rege Asiae Eumene suffectus Attalus bellum cum Selegensibus habuit et cum rege Prusia.

PROLOGVS LIBRI XXXV.

Quinto et tricensimo volumine continentur haec. Bellum piraticum inter Cretas et Rhodios: seditio Cnidiorum adversus Ceramenses. Ut adversus Demetrium Sotera subornatus est Alexander tamquam genitus Epiphane Antiocho; quo bello victus Demetrius ⟨interiit. Ut deinde maior filiorum eius Demetrius⟩ invisum stultitia Alexandrum bello vicit adiuvante Ptolomaeo Philometore, qui eo bello interiit. Ut deinde orta Demetrio bella sint cum Diodoto Tryphone expulsusque a Tryphone regno Syriae Demetrius. Repetit inde superioris Asiae motus factos per Araetheum et Arsacen Parthum.

PROLOGVS LIBRI XXXVI.

Sexto et tricensimo volumine continentur haec. Ut Trypho pulso Syria Demetrio captoque a Parthis bellum gessit cum fratre eius Antiocho cognomine Sidete. Ut Antiochus interfecto Hyrcano Iudaeos subegit. Repetita inde in excessu origo Iudaeorum. Ut rex

---

14 repetitae . . . regum (rerum G regnum X) cappadocum *om.* ς *(nescio qui codd.); cf. ad v. 6* Ariarathen et Orophernem *Bong.* ariathen et orphernem ω

XXXV 2 piraticum *Bong.* ripaticum ω 3 Cnidiorum *Mod.* chidiorum τ ogniorum (oginorum Z) π ceramenses π cermenses (carm- Q) τ ut *edd.* et ω 5 *sqq.* quo — Alexandrum *om.* G 6 ⟨interiit . . . Demetrius⟩ *inseruit Grauert; sim. iam AGron.* 9 Diodoto *Freinsh.* diu thoro τ diotoro π 11 Araetheum *vGu.* araeteum (aret- AGV arat- ZX) ω 12 Arsacen Parthum *Bong.* arsacem phartum (*vel* partum) ω

XXXVI 2 *sqq.* Trypho pulso — captoque — Sidete. Ut *Bong.* *(sim.* ς*)* cypro pulsus — captaque — sed ut ω

Asiae Attalus Caenos Thracas subegit successoremque imperii Attalum Philometora reliquit. Mortuo denique Philometore ⟨rege frater eius Aristonicus⟩ regno Asiae occupato bellum cum Romanis gessit, quo captus est.

PROLOGVS LIBRI XXXVII.

Septimo et tricensimo volumine continentur haec. Repetitis regum Ponticorum originibus, ut ⟨ad⟩ ultimum Mithridaten Eupatora series imperii deducta sit, atque ut ingressus ille regnum subegit Pontum et Paphlagoniam, priusquam in bella Romana descendit. Dictaeque in excessu regum Bosporanorum et Colchorum origines et res gestae.

PROLOGVS LIBRI XXXVIII.

Octavo et tricensimo volumine continentur haec. Ut Mithridates Eupator occiso Arathe Cappadociam occuparit victoque Nicomede et Maltino Bithyniam. Ut mortuo Ptolomaeo Philometore frater eius Physcon accepto regno Aegypti seditiones populi, deinde bellum cum uxore sua Cleopatra et cum rege Syriae Demetrio habuit. Inde repetitum, ut Demetrius captus sit a Parthis et frater eius victo in Syria Tryphone bellum Parthis intulerit, qui cum exercitu suo deletus est.

PROLOGVS LIBRI XXXIX.

Nono et tricensimo volumine continentur haec. Ut extincto a Parthis Antiocho Sidete frater eius Deme-

---

6 asiae *om.* **X** Caenos thracas *Longuerue* cenostracas *ω* 8 ⟨rege frater eius Aristonicus⟩ *add. vGu.* ⟨Aristonicus⟩ *Bong.* 9 quo pactus est **G**

XXXVII 2 ⟨ad⟩ *add. Freinsh.; post* ultimum *add.* in *Mod.* 3 Mithridatem Eupatora *Bong.* mithridatem neupatora (neop. *π*) *ω*

XXXVIII 2 Eupator *Bong.* eupatore (e *del.* **G**[2]) *ω* Arathe *vGu.* arate (-tae **AVQ**) *ω* Ariarathe *Bong. (fort. recte)* 4 Physcon *Bong.* ascon *ω* 5 aegypti seditiones **G** aeg. seditionis **AVQP** seditionis egipti **X** *om.* **Z** 8 et — *v. 9* parthis *om.* **G**

XXXIX 2 antiochus idete **X**

trius dimissus regnum Syriae recepit subornatoque in bellum adversus eum Alexandro Zabinaeo interiit: filiusque eius Antiochus Grypos victo Zabinaeo regnum occupavit: dehinc cum fratre suo Antiocho Cyziceno bellum in Syria Ciliciaque gessit. Ut Alexandria mortuo rege Ptolomaeo Physcone filius eius Ptolomaeus Lathyros accepto regno expulsus est a matre Cyprum et in Syria bello petitus ab eadem, suffecto in locum eius fratre Alexandro, donec occisa per Alexandrum matre recepit Aegypti regnum. Ut post Lathyrum filius Alexandri regnarit expulsoque eo suffectus sit Ptolomaeus Nothus. Ut Syriam Iudaei et Arabes terrestribus latrociniis infestarint, mari Cilices piraticum bellum moverint, quod in Cilicia Romani per Marcum Antonium gesserunt. Ut in Syria Heracleo post mortem regis occuparit imperium.

PROLOGVS LIBRI XL.

Quadragensimo volumine continentur haec. Ut mortuo Grypo rege Cyzicenus cum filiis eius bello congressus interiit, hi deinde a filio Cyziceni Eusebe ⟨extincti sunt: et ut repetito domestico bello⟩ extinctaque regali Antiochorum domo Tigranes Armenius Syriam occupavit, quo mox victo Romani abstulere eam. Ut Alexandriam post interitum Ptolomaei Lathyri substituti sint eius filii: alteri data Cypros, cui P. Clodii

---

3 demissus . . . decepit G 4 zabineo ω Zabbineo *ex* ς *edd.* 6 deinde X cyziceno *edd. ex* ς yzigeno (*vel* izigeo) ω 7 alexandria (-ea A G) τ alexandro π Alexandriae *Freinsh.* (*edd.; sed intell.:* A. . . . expulsus) 8 physcone (*vel* fisc-) ω 11 donec π ne G(τ) 16 in sizilia X marcum *om.* τ

XL 2 Grypo *Bong.* cypro (*vel* cipro) ω 3 hi G V X hii A Q P Z his *Ieep* cyrizeni eusebem G ciri anieseve X 4 ⟨extincti sunt: et ut repetito domestico bello⟩ *vGu.* ⟨extinctis⟩ *Ieep, alii alia; locus corruptus* 5 regali *Bong.* (*vGu.*) regubi τ Z regum P X 7 alexandriam (-eam A G) ω Alexandriae *Bong.* (*edd.*); *accusativum ferri posse censeo* 8 filii *Bong.* filia ω

rogatione Romani abstulerunt eam; alter seditione flagitatus Alexandriae Romam profugit belloque per Gabinium gesto recepit imperium: quo mortuo successit filius, qui cum sorore Cleopatra certamine insumpto et Pompeium magnum interfecit et bellum cum Caesare Alexandriae gessit. Ut successit eius regno soror Cleopatra, quae inligato in amorem suum M. Antonio belli Actiaci fine extincxit regnum Ptolomaeorum.

PROLOGVS LIBRI XLI.

Uno et quadragensimo volumine continentur res Parthicae et Bactrianae. In Parthicis ut est constitutum imperium per Arsacem regem. Successores deinde eius Artabanus et Tigranes cognomine Deus, a quo subacta est Media et Mesopotamia. Dictusque in excessu Arabiae situs. In Bactrianis autem rebus ut a Diodoto rege constitutum imperium est: deinde quo regnante Scythicae gentes, Saraucae et Asiani, Bactra occupavere et Sogdianos. Indicae quoque res additae, gestae per Apollodotum et Menandrum, reges eorum.

PROLOGVS LIBRI XLII.

Secundo et quadragensimo volumine continentur Parthicae res. Ut praefectus Parthis a Phrate Himerus

---

9 seditione (-nem *π*) flagitatus *ω*; *cf. HUsener, Kl. Schriften IV 365 (= Rh. Mus. 56, 1900, 10 sq.); def. IFGron. (Due.)*; seditione exagitatus *Bong. (vGu.)* 10 Romam *Bong. (π?)* romae *τ* 12 filio GX insumpto *ω (Ieep)* sumpto *Freinsh.* instituto *vGu.*

XLI 3 arsacem *π* assaracem G(*τ*) successores — *v. 6* situs *transpon. post XLII 6* situs *vGu. (. . . 'potuisse res gestas Tigranis a Trogo exponi ante origines Armeniorum insequenti demum libro usque ad Tigranis exordium deductas id prorsus incredibile est'); sed ego confusionem si qua est perioches auctori tribuam* 4 tigranes *ω* Mithridates *Longuerue (Due.)* 7 diodoto] diu doto *τ* dito doro *π (cf. XXXV 9)* rege constitutum imperium X rege imp. const. PZ rege (regne Q) constitutum *τ (vGu.)* quo regnante *Grauert* quo repugnante (-tes Z repugnate X) *ω* qua repugnantes *Ieep*

XLII 2 a Phrate Himerus *Seel (cf. v. 4)* apraeteus (aperteus X) *ω* a Prate Himerus *vGu.*

Mesenis bellum intulit et in Babylonios et Seleucenses saeviit: utque Phrati successit rex Mithridates cognomine magnus, qui Armeniis bellum intulit. Inde repetitae origines Armeniorum et situs. Ut varia conplurium regum in Parthis successione imperium accepit Orodes, qui Crassum delevit et Syriam per filium Pacorum occupavit. Illi successit Phrates, qui et cum Antonio bellum habuit et cum Tiridate. Additae his res Scythicae. Reges Tocharorum Asiani interitusque Saraucarum.

PROLOGVS LIBRI XLIII.

Tertio et quadragensimo volumine continentur origines priscorum Latinorum, situs urbis Romae et res usque ad Priscum Tarquinium. Origines deinde Liguriae et Massiliensium res gestae.

PROLOGVS LIBRI XLIV.

Quarto et quadragensimo volumine continentur res Hispaniae et Punicae.

---

3 mesenis **PX** messenis τ**Z** et mes. *Longuerue* Seleucenses saeviit utque *vGu.* seleucenses (-os **P**) saevit utque π seleucaenisse victusque **G**(τ) 4 Phrati *Seel* piratis (phiratis **PZ**) π pyratis (phiratus **A** phyratis **G**) τ Phraati *Bong.* Prati *vGu.* *(cf. v. 9)* 6 *post* situs *add.* successores — situs *vGu.*; *cf. XLI 3* 9 phrates π prates (-ter **G**[1]) τ 11 Tocharorum *Bong.* thoclarorum **AGV** thodarorum **QPZ** toclarorum **X** Thocarorum *vGu.* Saraucarum *vGu.* scarducarum ω Saracancarum *Longuerue*

XLIII 2 situs τ et situs π

XLIV —

INDEX IN IVSTINVM.

A.

H.

K.

T.

U.

INDEX IN PROLOGOS
POMPEI TROGI.
